

МАТЕРІАЛИ ІІІ МІЖНАРОДНОЇ
НАУКОВО-ПРАКТИЧНОЇ КОНФЕРЕНЦІЇ

**«ФІЛОЛОГІЯ І ЛІНГВІСТИКА
В СУЧАСНОМУ СУСПІЛЬСТВІ»**

(21-22 жовтня 2016 року)

Львів
2016

УДК 80(063)
ББК 80я43
Ф 54

Філологія і лінгвістика в сучасному суспільстві. Матеріали
Ф 54 III Міжнародної науково-практичної конференції (м. Київ, 21-22 жовтня
2016 року). – Херсон : Видавничий дім «Гельветика», 2016. – 184 с.
ISBN 978-966-916-151-2

У збірнику представлені матеріали III Міжнародної науково-практичної конференції «Філологія і лінгвістика в сучасному суспільстві». Розглядаються загальні питання української мови і літератури, російської мови і літератури, літератури зарубіжних країн, романських, германських та інших мов, теорії літератури, порівняльного літературознавства, теорії та практики перекладу та інші.

Збірник призначено для науковців, викладачів, аспірантів та студентів, які цікавляться філологічними науками, а також для широкого кола читачів.

УДК 80(063)
ББК 80я43

ISBN 978-966-916-151-2

© Колектив авторів, 2016
© Видавничий дім «Гельветика», 2016

ЗМІСТ

УКРАЇНСЬКА МОВА ТА ЛІТЕРАТУРА

Андрейко Я.В. РОЛЬ ЛЕКСЕМИ «ЄДИНИЙ» У ФОРМУВАННІ КОНСТРУКЦІЇ З ВІДНОШЕННЯМ ІДЕНТИФІКАЦІЇ	8
Багрій М.Г. ВОЛОДИМИР СОСЮРА ЯК ТВОРЕЦЬ ЕСТЕТИЧНИХ ЗАСАД ТА ІДЕОЛОГЕМ СОЦРЕАЛІЗМУ В УКРАЇНСЬКІЙ ЛІТЕРАТУРІ.....	10
Калюжна В.Г. ВІДТВОРЕННЯ ДИНАМІКИ ВНУТРІШНЬОГО СТАНУ ОСОБИСТОСТІ В РОМАНІ «ЧУМА» АЛЬБЕРА КАМЮ ТА ПОВІСТІ «МОР» ВАЛЕРІЯ ШЕВЧУКА	14
Лаврусенко М.І. ПОЕТИКА ОБРАЗОТВОРЕННЯ В ОПОВІДАННІ ВОЛОДИМИРА ДАНИЛЕНКА «ГРОЗИ НАД ТУРОВЦЕМ».....	17
Личук С.В. АКТУАЛЬНІСТЬ ДОСЛІДЖЕННЯ НАРОДНИХ ГЕОГРАФІЧНИХ НАЗВ ІВАНО-ФРАНКІВЩИНИ.....	20
Лозовська Т.І. ШЛЯХИ ПІДВИЩЕННЯ ОРФОГРАФІЧНОЇ ГРАМОТНОСТІ СТУДЕНТІВ ВИЩИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДІВ І-ІІ РІВНІВ АКРЕДИТАЦІЇ	22
Приймак А.М. СОЦІОЛІНГВІСТИЧНИЙ ПОРТРЕТ СУЧАСНОГО УКРАЇНСЬКОГО СТУДЕНТА: МОРАЛЬНО-ЕТИЧНИЙ АСПЕКТ	25
Руднянин О.І. ТЕМАТИЧНІ АСПЕКТИ ЕПІСТОЛЯРНИХ ДІАЛОГІВ ЮРІЯ ШЕВЕЛЬОВА ТА ОЛЕКСИ ІЗАРСЬКОГО	28
Семків Н.Д. ФЛОРОКОМПОНЕНТНА ЛЕКСИКА У ТВОРЧОСТІ ТАРАСА ШЕВЧЕНКА.....	31
Стоцька І.В. БАЗОВІ КОНЦЕПТИ УКРАЇНСЬКОЇ ВОКАЛЬНОЇ ЛЕКСИКИ	34
Стремоухова Л.Б. ПОХОДЖЕННЯ ПРИЗВИЩ	37
Чохань М.І. ГЕНДЕРНО МАРКОВАНІ ЕПІТЕТИ В РОМАНАХ І. РОЗДОБУДЬКО «ГУДЗИК» ТА В. ЛИСА «СТОЛІТТЯ ЯКОВА».....	40
Шевчук О.В. ОБРАЗ МАКСИМА КРИВОНОСА В УКРАЇНСЬКОМУ ФОЛЬКЛОРІ.....	42
Юзьвяк О.О. ХУДОЖНЯ СВОЄРІДНІСТЬ РОМАНУ МАРГЕРІТ ЮРСЕНАР «СПОГАДИ АДРІАНА»: ПРОБЛЕМА ІСТОРИЧНОСТІ.....	44
Яковлева С.В. Я – СКІФ'ЯНКА ІЗ ЦАРСЬКОГО РОДУ, КАССАНДРА СВОГО НАРОДУ (ПОРТРЕТ Л.В. ТАРАНЕНКО).....	47

РОСІЙСЬКА МОВА ТА ЛІТЕРАТУРА

- Гуменчук В.П.**
СЕМАНТИКО-СТИЛИСТИЧЕСКИЙ АСПЕКТ ФУНКЦИОНИРОВАНИЯ
ОДНОСОСТАВНЫХ ПРЕДЛОЖЕНИЙ ИМЕННОГО КЛАССА
В ПОВЕСТИ «МЕТЕЛЬ» В. СОРОКИНА..... 50
- Коломоец А.А.**
ПРОСТРАНСТВО И ЕГО ЛЕКСИЧЕСКИЕ
РЕПРЕЗЕНТАНТЫ В ПОЭЗИИ В. ВЫСОЦКОГО 53

СЛОВ'ЯНСЬКІ МОВИ ТА ЛІТЕРАТУРА

- Гречух Ю.А.**
ЕЛЕКТРОННІ СЛОВНИКИ ЕПІТЕТІВ
В ІСТОРІЇ СХІДНОСЛОВ'ЯНСЬКОЇ ЛЕКСИКОГРАФІЇ..... 57
- Колодіна Л.С.**
ОСОБЛИВОСТІ ДІЄВІДМІНЮВАННЯ ДІЄСЛІВ
ТЕПЕРІШНЬОГО ЧАСУ У ПОЛЬСЬКІЙ МОВІ..... 60

ЛІТЕРАТУРА ЗАРУБІЖНИХ КРАЇН

- Zaichenko S.A.**
SOME ELABORATIONS UPON YANG XIAOBIN'S LECTURE
ENTITLED «THE DEVELOPMENT OF CONTEMPORARY
CHINESE POETRY» 63
- Лебедєва В.А.**
КИТАЙСЬКО-АМЕРИКАНСЬКА ДИФУЗИЯ
ЯК КЛЮЧОВА ХАРАКТЕРИСТИКА КУЛЬТУРНОЇ ІДЕНТИЧНОСТІ
В РОМАНІ ЕМІ ТАН «ДОЛИНА ДИВУВАНЬ»..... 66
- Польщак А.Л.**
ТЕМА ДУХА ТА ПЛОТІ В ТВОРЧОСТІ Ф. МОРИАКА 68
- Філонцева І.Л.**
ХУДОЖНІ ТРАНСФОРМАЦІЇ АРХЕТИПУ «НОЇВ КОВЧЕГ»
В СУЧАСНОМУ ЄВРОПЕЙСЬКОМУ РОМАНІ:
ПРОБЛЕМА ТЕОРЕТИЧНОГО ОБҐРУНТУВАННЯ 71
- Khariuk I.R.**
MODERN WORLD CHILDREN'S LITERATURE.
METHODOLOGICAL APPROACH..... 74
- Шуба Ю.В.**
КОНЦЕПЦІЯ АЛЬТЕРНАТИВНОЇ ІСТОРІЇ В РОМАНАХ ДЖ. БАРНСА..... 76

РОМАНСЬКІ, ГЕРМАНСЬКІ ТА ІНШІ МОВИ

- Божко О.С.**
ВИКОРИСТАННЯ ТРОПЕЇЧНИХ ЗАСОБІВ
У ФОРМУВАННІ АТМОСФЕРИ «САСПЕНС» 79
- Василишин В.В.**
КОРПУСИ ТЕКСТІВ ЯК МАТЕРІАЛ
ДЛЯ УКЛАДАННЯ ЕЛЕКТРОННИХ СЛОВНИКІВ..... 81
- Вислободська І.М.**
ОСНОВНІ ПРИНЦИПИ КОГНІТИВНОЇ ТЕОРІЇ МЕТАФОРИ..... 83
- Вуколова К.В.**
ВІК ЯК СОЦІОЛІНГВІСТИЧНА ЗМІННА 84

Зварич О.І. ПОНЯТТЯ ПРИЗВИЩА ТА МОДЕЛІ ЇХ ТВОРЕННЯ У НІМЕЦЬКІЙ МОВІ.....	86
Клепуц Н.О. ФРАЗЕОЛОГІЗМИ ІЗ ЗООКОМПОНЕНТОМ ЯК ЗАСОБИ ГУМОРОТВОРЕННЯ	88
Кондратенко Ю.В. ПРОБЛЕМИ ПЕРЕКЛАДУ РЕКЛАМНИХ СЛОГАНІВ З АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ НА УКРАЇНСЬКУ	90
Костюк Р.О. КЛАСИФІКАЦІЯ КУЛЬТУРНО-ПОЛІТИЧНИХ КОНЦЕПТІВ.....	92
Москалець Ю.В. ОСОБЛИВОСТІ ФУНКЦІОНУВАННЯ ІНШОМОВНИХ АФІКСІВ У СИСТЕМІ СЛОВОТВОРУ СУЧАСНОЇ НІМЕЦЬКОЇ МОВИ	96
Нікон В.Ю. ОСОБЛИВОСТІ ВІДТВОРЕННЯ СЕМАНТИКИ АНГЛОМОВНИХ КОЛОРОНІМІВ УКРАЇНСЬКОЮ МОВОЮ	100
Ravliuk Kh.T. DYSTORIA & ANTIUTORIA: DIFFERENTIATION OF CONCEPTS	102
Поліщук Х.В. ВИРАЖЕННЯ МОДАЛЬНОСТІ В АНГЛОМОВНОМУ ЮРИДИЧНОМУ ДИСКУРСІ.....	105
Савчук Г.О. ЕКВІВАЛЕНТНІ СИНОНІМІЧНІ ТЕРМІНОЕЛЕМЕНТИ У ФУНКЦІЇ СЛОВОТВОРЧИХ ЗАСОБІВ (НА МАТЕРІАЛІ ЛАТИНСЬКОЇ МОВИ).....	108
Федченко В.О. ФУНКЦІОНАЛЬНО-СТИЛЬОВІ ОСОБЛИВОСТІ ПЕРЕКЛАДУ УКРАЇНСЬКИХ СВДОЦТВ, СЕРТИФІКАТІВ ТА ДОГОВОРІВ АНГЛІЙСЬКОЮ МОВОЮ	110
Шевченко І.В. ОСНОВНІ ЗАСОБИ СЛОВОТВОРУ В АНГЛІЙСЬКІЙ МОВІ У СТАРОДАВНІЙ ПЕРІОД	114
Яцканич Н.М. ВАЛЕНТНІСТЬ ЯК НАСЛІДОК РОЗВИТКУ ДІЄСЛІВНИХ КАТЕГОРІЙ.....	117

ТЕОРІЯ ЛІТЕРАТУРИ, ПОРІВНЯЛЬНЕ ЛІТЕРАТУРОЗНАВСТВО

Піндосова Т.С. РЕМІНІСЦЕНЦІЯ ЯК ТИП ТЕКСТУ В СУЧАСНОМУ ЛІТЕРАТУРОЗНАВСТВІ.....	119
Цепа О.В. ОСОБЛИВОСТІ ДОСЛІДЖЕННЯ ТВОРІВ ЕПОСУ І ДРАМИ В КОНТЕКСТІ ПРОБЛЕМИ АВТОРА	122

ЗАГАЛЬНЕ, ПОРІВНЯЛЬНО-ІСТОРИЧНЕ, ТИПОЛОГІЧНЕ МОВОЗНАВСТВО

Билень І.А. СТРУКТУРА КОНЦЕПТУ TRAVELING В СУЧАСНІЙ АНГЛІЙСЬКІЙ МОВІ	125
---	-----

Криворука О.О. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ЯВИЩА КОЛОРИСТИКИ ЯК СКЛАДОВОЇ МОВНОЇ КАРТИНИ СВІТУ	127
Павлів І.О. З ІСТОРІЇ ЛІНГВІСТИЧНОГО ДОСЛІДЖЕННЯ УКРАЇНСЬКИХ АНЕКДОТІВ.....	131
Петров О.О. ПЕРСПЕКТИВА МЕТОДОЛОГІЧНОГО СИМБІОЗУ ФРАЗЕОЛОГІЇ І ЗІСТАВНОЇ КУЛЬТУРОЛОГІЇ ДЛЯ ВСТАНОВЛЕННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ СПЕЦИФІКИ МОВ І КУЛЬТУР У СУЧАСНИХ ЛІНГВІСТИЧНИХ ДОСЛІДЖЕННЯХ.....	132
Ходзінська Ю.О. ОСОБЛИВОСТІ СПОЛУЧУВАНOSTІ ДІЕСЛІВ СИНОНІМІЧНОГО РЯДУ «МОВЛЕННЯ» (НА МАТЕРІАЛІ РОМАНІВ ЧАКА ПОЛАНІКА «ЧАРІВНА ТИ» ТА ДЖОАН РОУЛІНГ «ГАРРІ ПОТТЕР»).....	135
МОВА І ЗАСОБИ МАСОВОЇ КОМУНІКАЦІЇ	
Іваськів М.Є. ОСОБЛИВОСТІ ВИСЛОВЛЮВАНЬ КОРИСТУВАЧІВ СОЦМЕРЕЖІ ВКОНТАКТЕ: ГЕНДЕРНОЛІНГВІСТИЧНИЙ АНАЛІЗ КОМЕНТАРІВ.....	139
Ліпковська І.Я. ГЕНДЕРНІ ВІДМІННОСТІ В УЖИВАННІ СЛІВ З ЕМОЦІЙНО-ЕКСПРЕСИВНОЮ ОЦІНКОЮ (НА МАТЕРІАЛІ КОМЕНТУВАННЯ ДОПИСІВ ВК)	144
Поліщук Ю.В. АНАЛІЗ ФУНКЦІОНУВАННЯ СПОЛУЧИКОВИХ ІНФІНІТИВНИХ КОНСТРУКЦІЙ UM + ZU + INFINITIV, (AN)STATT + ZU + INFINITIV, OHNE + ZU + INFINITIV У СУЧАСНИХ НІМЕЦЬКИХ ОН-ЛАЙН ВИДАННЯХ.....	147
ТЕОРІЯ І ПРАКТИКА ПЕРЕКЛАДУ	
Астахова С.А., Грінченко Н.О. ПЕРЕКЛАД ВЕРБАЛЬНИХ РЕПРЕЗЕНТАЦІЙ ФОНОВИХ ЗНАНЬ У ПОЛІТИЧНОМУ ДИСКУРСІ	150
Веселовський Б.А. ПРОБЛЕМА «НЕСПРАВЖНИХ ДРУЗІВ ПЕРЕКЛАДАЧА» СЕРЕД ЮРИДИЧНИХ ТЕРМІНІВ ЯК ОДИН ІЗ ОБ'ЄКТІВ ДОСЛІДЖЕННЯ ЮРИСЛІНГВІСТИКИ.....	152
Гулевич Т.А. ЗАСОБИ ВИРАЖЕННЯ МОДАЛЬНОСТІ НА ЛЕКСИКО-ГРАМАТИЧНОМУ РІВНІ	155
Дем'янчук Ю.І. ІСТОРІОГРАФІЧНИЙ ТА ТЕОРЕТИЧНИЙ АНАЛІЗ БАГАТОМОВНОГО КОРПУСУ В ГАЛУЗІ КОРПУСНОЇ ТА КОНТРАСТИВНОЇ ЛІНГВІСТИКИ.....	157
Ирклий Е.А. ТЕРМИНЫ КАК КЛЮЧЕВЫЕ ЕДИНИЦЫ ТЕКСТА И ИХ ПЕРЕВОД.....	159
Кузьменко Н.В. ПЕРЕКЛАД ПОЛІТИЧНИХ ФРАЗЕОЛОГІЗМІВ (НА МАТЕРІАЛІ ПРОМОВ ГІЛАРІ КЛІНТОН).....	161

Панарін С.О.

ДЕЯКІ ОСОБЛИВОСТІ ПЕРЕКЛАДУ ТВОРІВ У ЖАНРІ ЦИ
НА ПРИКЛАДІ ВІРША ЛІ ЦІНЧЖАО «清平樂»

(«ЧИСТА І СПОКІЙНА МУЗИКА»)..... 164

Саган А.Ю.

ОСОБЛИВОСТІ ПЕРЕКЛАДУ ВЛАСНИХ НАЗВ РОМАНУ

ДЖ. Р. Р. ТОЛКІНА «ГОБІТ» НА УКРАЇНСЬКУ МОВУ 167

Смольницька О.О.

ПРОБЛЕМА ВІДТВОРЕННЯ РЕЛІГІЙНИХ КОНЦЕПТІВ

В УКРАЇНОМОВНОМУ ПЕРЕКЛАДІ АНГЛОМОВНОЇ

ТВОРЧОЇ СПАДЩИНИ КАТЕРИНИ ПАРР (1512? – 1548) 170

Шевченко М.Є.

ПЕРЕКЛАД ПРОСТОГО РЕЧЕННЯ ТА ГРАМАТИЧНИЙ АНАЛІЗ

РЕЧЕННЯ ЯК ПЕРЕДУМОВА РОЗУМІННЯ ТА ПЕРЕКЛАДУ ТЕКСТУ 173

Шматко Л.В.

СУТНІСТЬ ПОНЯТТЯ АВТОРСЬКОГО СТИЛЮ

В АСПЕКТІ ПЕРЕКЛАДУ БІЗНЕС-ІДІОМ

(НА МАТЕРІАЛІ МЕМУАРІВ МАРГАРЕТ ТЕТЧЕР)..... 175

РИТОРИКА

Безп'ята О.В.

ІНТИМІЗАЦІЯ У ОПОВІДАННЯХ

АМЕРИКАНСЬКОГО ПИСЬМЕННИКА О. ГЕНРІ..... 179

УКРАЇНСЬКА МОВА ТА ЛІТЕРАТУРА

Андрейко Я.В.

старший викладач,

Харківська медична академія післядипломної освіти

РОЛЬ ЛЕКСЕМИ «ЄДИНИЙ» У ФОРМУВАННІ КОНСТРУКЦІЇ З ВІДНОШЕННЯМ ІДЕНТИФІКАЦІЇ

Процес ідентифікації є найважливішою складовою процесів соціалізації особистості та її індивідуалізації, самопізнання, механізмом розуміння та інтерпретації іншої людини. Встановлення тотожності сутностей імпліцитно є у кожному акті пізнання і комунікації, результат цього процесу зафіксовано в ідентифікуючому знанні. Однак вербалізація ідентифікації відбувається за певних умов. У зв'язку з цим виникає необхідність вивчення відповідних мовних засобів і факторів, що впливають на їх вибір.

Основною умовою процесу ідентифікації є виділення певного об'єкта ідентифікації. Об'єкт ідентифікації розуміємо як конкретний предмет, особу, ситуацію, явище природи тощо, який необхідно виділити або вказати.

У конструкціях, що виражають процес ототожнення, обидва компонента належать до конкретного об'єкта, тому вони референтні. Схематично це можна подати так: $X \in Y$, а на рівні складнопідрядного речення відношення ідентифікації побудовані за моделлю *той X, сполучне слово + підрядна частина*. Для реалізації відношення ідентифікації за цією моделлю необхідною умовою є вказівка на виділення певного об'єкта з-поміж денотативного простору.

Позиція опорного слова блоку може бути оформлена лексемою «єдиний», що має додаткове обмежувальне значення. Не випадково в інтерпретації змісту цих речень із використанням структури простого речення обов'язково наявні обмежувальні частки (тільки, лише [3]). Конструкція з опорним словом *єдиний* побудована за моделлю *єдиний ... ПЧ*, напр.: *Луї ван Гал: «Це був складний матч для обох команд. Нам не щастило, тоді як суперникові посміхалася удача. Ми контролювали хід гри всі 90 хвилин, тому мені немає в чому дорікнути своїх хлопців. Ми дуже хотіли перемогти, але не змогли цього зробити. Арбітр повинен був призначити пенальті за фол на Еррера. Я зміг це легко побачити, оскільки дивився повтор, а суддя повинен був приймати рішення протягом секунди.*

Я завжди говорив, що у футболі потрібно впроваджувати нові технології. Але я єдиний, хто закликає до цього» (з газети) Наявність альтернативи, тобто крім репортера Луї ван Гала, були арбітр і суддя, свідчить про те, що блок *Але я єдиний, хто закликає до цього* виражає відношення ідентифікації. Досліджуваний блок зі скріпою *єдиний ... хто* можна трансформувати у речення *Але лише я закликаю до цього*.

За цією моделлю побудовані і наступні приклади: *«Народний фронт» – єдиний, хто не підтримує зниження ренти на видобуток газу* (<http://www.nofollow.ru/>);

*Не знаю я, що буде після нас,
в які природа убереться шати.*

Єдиний, хто не втомлюється, – час.

А ми живі, нам треба поспішати (Л. Костенко).

Завдяки значенню слова «єдиний» семантика обмеження у блоках досліджуваних конструкцій має вигляд звуження можливого кола суб'єктів до одного, як-от: *Колишній абсолютний чемпіон світу в першій важкій та в надважкій вазі американець Евандер Холіфілд в інтерв'ю телеканалу VoxNation розповів, що єдиним його суперником, який зміг по-справжньому розлютити його своїми висловлюваннями чи діями був... Леннокс Льюїс, який ніколи не був треш-токером, на відміну деяких інших суперників Холіфілда.*

«Єдиним, хто зміг мені залізити під шкіру, був Леннокс Льюїс. Він зробив це однією фразою, що, мовляв, який я християнин, якщо в мене так багато дітей від різних жінок. Це мене розлютило, так розлютило, що я «накрутив» себе, що маю нокаутувати його в третьому раунді. Я намагався це зробити, але мені не вдалося, і після цього всі сили, вся енергія мене покинули», – сказав Евандер Холіфілд; Єдиний, хто заявив свої претензії на посаду – це головний військовий прокурор пан Матіос; «Єдиний, хто на посаді голови Фонду держмайна, ніколи не брав хабарів» – колишній колега Чечетова (з газети); Селім – єдиний, хто пробудив Порту від сплячки, хто спробував піднести прапор пророка (Ю.М. Мушкетик). У цих реченнях альтернатива є умовною, оскільки пресупозиція не дає чіткої інформації про наявність інших осіб, що виділюються за ознакою, закладеною у ПЧ.

У наступному прикладі *Єдиний охоронець, який вижив при стрільбі в ТРЦ «Караван», не впізнав на фотографіях, показаних слідчими, підозрюваного Ярослава Мазурка (ТОП новини), побудованому також за моделлю єдиний (опорне слово) ... ПЧ, відсутня інформація щодо наявності інших осіб. З блоку невідомо, чи був цей охоронець єдиним, хто вижив, з-поміж інших охоронців, чи взагалі серед усіх присутніх на той момент в ТРЦ «Караван». Роз'яснення знаходимо у наступному реченні: *Нагадаємо, що 26 вересня у столичному торгово-розважальному центрі «Караван» відвідувач, якого запідозрили у крадіжці, відкрив вогонь з вогнепальної зброї по співробітниках приватної охорони, в результаті чого троє чоловіків загинули на місці. Сам злочинець встиг втекти (ТОП новини), тобто під час стрілянини в ТРЦ «Караван» з-поміж 4 співробітників приватної охорони (наявна альтернатива) вижив лише один, і не впізнав підозрюваного Ярослава Мазурка саме цей охоронець, а не будь-який інший.**

Для вираження відношення ідентифікації семантика обмеження в цих блоках межує зі значенням виділення певного предмета з кола можливих, як-от: *А на дурку він не хотів, бо там невічливі санітари, погано годують і колють болючі уколи, після яких білочка буде видаватися легкою приємною галюцинацією. Тож треба було тікати звідси, тікати негайно, поки не загребли під білі рученьки, але після напруженої ночі Афанасій не мав сил і про всяк випадок ліг спати у ванній кімнаті, єдиний, яка замикалась у квартирі зсередини (Є.Положій), тобто поміж інших кімнат квартири, а саме: кухні, кімнати (принаймні однієї), ванни автор виділяє саме ванну, пояснюючи тим, що саме ця кімната замикалась зсередини.*

Однак не завжди конструкції, побудовані за моделлю *єдиний ... хто* виражають відношення ідентифікації. Наприклад, у конструкції на зразок *Селім – єдиний, хто пробудив Порту від сплячки, хто спробував піднести прапор пророка (Ю.М. Мушкетик)* номінативний блок зі скріпою *єдиний ... хто* автор не виділяє Селіма поміж інших, а вказує на унікальність особи, тобто такого, крім якого немає нікого іншого. Відсутність альтернативи і досвіду свідчить про те, що це речення не виражає відношення ідентифікації. Автор ототожнює Селіма з людиною, так би мовити «героєм», який пробудив Порту від сплячки. Якщо так станеться, що

виникне потреба ще раз згадати про Селіма, то тоді ці ознаки будуть ідентифікуючими для його виділення з-поміж інших «героїв».

Список використаних джерел:

1. Арутюнова Н.Д. Тождество и подобие (Заметки о взаимодействии концептов) // Сравнение и идентификация / под. Ред. Н.Д. Арутюновой. – М., 1990. – С. 7-32. Арутюнова Н.Д. Фактор адресата // Известия АН СССР. Серия литературы и языка. – Т. 40. – № 4. – 1981. – С. 356-367.
2. Вайс Д. Высказывание тождества в русском языке: опыт их отграничения от высказываний других типов // Новое в зарубежной лингвистике. Вып. 15. – М.: Прогресс, 1985. – С. 434-463.
3. Словник української мови: В 11-ти т. – К.: Наук. думка, 1971-1980.
4. Старосельцев Л.П. Предложение тождества в современном русском языке: Автореф. дисс. канд. филол. наук. – Л., 1971. – 17 с.
5. Ткач О.В. Складнопідрядні речення з корелятами якісно-кількісної семантики в сучасній українській мові: автореф. дис. ... канд. філол. наук: спец. 10.02.01 «Українська мова» / О.В. Ткач / Харківський держ. пед. ун-т ім. Г.С. Сковороди. – Х., 2000. – 18 с.

Багрій М.Г.

*кандидат філологічних наук, викладач,
Таврійська академія (структурний підрозділ)
Кримського федерального університету імені В. І. Вернадського*

ВОЛОДИМИР СОСЮРА ЯК ТВОРЕЦЬ ЕСТЕТИЧНИХ ЗАСАД ТА ІДЕОЛОГЕМ СОЦРЕАЛІЗМУ В УКРАЇНСЬКІЙ ЛІТЕРАТУРІ

Своїм завданням ставимо дослідити, протлумачити національні шляхи і специфіку творення поезики та ідеології соцреалізму; пояснити внесок саме української літератури в творення новітньої платформи і парадигми лівого мистецтва у Європі; збагнути світосприйняття літератора у ситуації співпраці з тоталітарною системою імперської держави і в який спосіб він намагався зберегти свою творчу індивідуальність, розставити національні та духовні акценти в ній на противагу суцільній агресивній класовості та партійності літератури. Уся ця проблематика при її розкритті дає змогу явити і пояснити сучасникові процес становлення і розвитку соцреалізму, збагнути його суспільні, культурологічні, психологічні особливості, осмислити масштаби і наслідки моральної та естетичної травм, яких зазнав український народ разом з усіма іншими народами, які опинилися під пресом тоталітарної системи комунізму.

У культурологічному аспекті з країною за сталінський період відбулася гігантська метаморфоза у плані найглибшого і всебічного відривання суспільства від її правдивої історії (як і від світової історії), від живої пам'яті, релігійних та звичаєвих традицій. Відбувся наймасштабніший в історії людства експеримент з творення тотального соціуму яничарів, манкуртів, як підсумовував наприкінці радянської епохи Чінгіз Айтматов. Країна «успішно» пройшла тридцятилітню фазу культурної самоізоляції. Тому стилістика радянського мистецтва є абсолютно унікальною, як і спосіб радянського мислення, світопереживання і світо трактування. Натомість радянська культура набула таких рис, як *невмотивована агресивність*

(Виділення ключових позицій в тексті – наші – М. Б.) (систематична проповідь ненависті до класових і чужоземних, імперіалістичних ворогів), **свідоме профанаторство** (коли створювалися цілком примітивні трафарети і кліше, які ніхто не смів критикувати і до яких всі згодом звикали), **тотальна пропагандивність та агітація** (коли мистецтво розглядалося лише як «коліщатко і гвинтик» (В.Ленін) у гігантській системі утвердження соціалізму і головна його цінність полягала тільки в якості цієї агітації та пропаганди). Уся система освіти в СРСР була зорієнтована на плекання технічних кадрів (бо ж розбудовувався комунізм як наскрізь технізоване і виробниче суспільство, з якого так дотепно поіронізував Микола Куліш у п'єсі «Мина Мазайло» через образи бездушних комсомольців). Тому незабаром у країні відбулася велика **дегуманізація суспільства**, бо воно не отримувало «матеріалів» для підживлення свого історичного, духовного, естетичного мислення. Великий відсоток світової класики або був цілком заборонений в СРСР (наприклад, майже уся ідеалістична і релігійна філософська думка, всі немарксистські історики і культурологи, письменники різних категорій – т.зв. «реакційні романтики», «модерністи», різноманітні релігійні і націоналістичні «реакціонери і прислужники світової буржуазії» і т.ін.), або подавався з відповідними ідеологічними препаратами і псевдоінтерпретаціями, насправді перекручуваннями його сенсу. Внаслідок цього в країні виросло **кілька поколінь культурно дезорієнтованих людей**: вони хибно розуміли світову історію, спрощено сприймали мистецтво, не орієнтувалися в цінностях, сенсах та інтенціях світової культури, постійно маючи перед очима лише класово-матеріалістичне її тлумачення. Саме художня література як найвпливовіший, різноплановий щодо експресивності сегмент культури пережила складні процеси трансформацій. Хоча вона зберігала в собі значний духовний та естетичний потенціал завдяки традиціям XIX ст., що в свою чергу ґрунтувалися на здобутках попередніх епох, і сплескові талантів, які раптово прийшли у літпроцес в ході Революції 1917-1920 рр. та пізніше, проте водночас їй довелося пережити страшні у своїх наслідках тенденції (переважно примусові) до **штучної патетики, псевдогероїчності, прямолінійної агітації**. Більшість письменників комуністична партія ламала морально шляхом залякувань, публічних цькувань, принижень, відкритих репресій. Тому період сталінізму в літературі – ще усе й небачений за масштабами масовий психологічний експеримент і злам тисяч і тисяч творчих натур.

Усе це бачив і усвідомлював Володимир Сосюра, в усіх цих жахливих за своїм руїнництвом процесах він перебував, усе це він намагався якось художньо виразити, осмислити й оформити як «пропагандивний продукт», щоб просто вижити.

Отже, **актуальність** нашого дослідження обумовлюється потребою цілісного вивчення ліро-епічної спадщини Володимира Сосюри 1920-х рр., коли автор перебував в епіцентрі літературного процесу в УРСР і на вістрі творення головних ідеологем, естетичних засад та стильових ознак соціалістичного реалізму. У цей період письменник пережив надто стрімку і складну еволюцію від *революційного патріотизму* 1917–1919 рр. до *революційного комунізму*, якому він змушений був служити в умовах реальної диктатури і її перманентного терору проти суспільства і його інтелігенції. Здебільшого ця частина спадщини митця або недооцінюється в сучасному літературознавстві як надто по-примітивному заідеологізована, або просто випускається з уваги. Натомість саме цей пласт ліро-епічних творів містить у собі велику кількість ілюстративного матеріалу до теми утвердження класового мистецтва в суспільстві, витворення специфічно **української моделі лівого**

мистецтва, яка стала одним з найцікавіших явищ в ряду подібних естетико-ідеологічних експериментів в Європі ХХ ст. Водночас Володимир Сосюра у контексті піднесення настроїв доби Розстріляного Відродження створив свій варіант поглиблення національного струменю в літературі в умовах тоталітарно-імперських процесів насильницької асиміляції й обездуховлення українського письменства, свій варіант національного неоромантизму (поема «Мазепа»), який за оригінальністю концептуалістики став одним з найпомітніших явищ в тогочасній літературі. Подібну версію відходу від канону соцреалізму він здійснив відразу у післявоєнний період, спробував позиціонуватися в системному духовному опорі тоталітаризмові з його однозначними і примітивно-агресивними філософемами матеріалізму, атеїзму, класовості, прогресу і т. ін.

Творча постать Володимира Сосюри – цікаве й неоднозначне явище в українському письменстві ХХ століття. Радянське літературознавство зводило творчість митця до *соцреалістичної схеми: класовість, революційний романтизм, оспівування соціалістичного способу життя* тощо. Офіційна критика в особі Якова Савченка проголошує Володимира Сосюру відомим українським поетом, «ліриком революції» [4]. Так, слава, читацька любов і захоплення до нього прийшли рано. Його любили за відчайдушну відвертість, щирість, емоційність. На відміну від Павла Тичини, Максима Рильського чи Миколи Зерова, він був одним з тих, у кого «й штанів не було», хто вчився «лиш матюків на шахтах і водкою свій сум в получку заливаеть», тобто був пролетарем і, що важливо, говорив з читачами, хоч і дещо окультурено, але їхньою мовою, якою не володіли вищеназвані поети [6, с. 4]. Більше того, Михайло Наєнко засвідчує той факт, що «у 20-х роках масовий слухач і читач найприхильніше сприймав, принаймні, трьох письменників: Остапа Вишню, Григорія Косинку і Володимира Сосюру. Останнього найбільше за те, що він «кидався» словами загадкової любові-нелюбові, яка зливалася із таким же почуттям щодо Вітчизни» [3, с. 905]. Він мав право уже в 1926 році сказати про себе: «Я ж – відомий вкраїнський поет» [5, с. 167]. Відтак письменник міг похвалитися великим впливом на літературний процес.

«Барабанний», штучно оптимістичний тон у його поезії, на жаль, з'являється уже від початку 1920-го року, а не в кінці 1920-х років, коли більшість письменників (не говоримо тут про відвертих кон'юнктурників і графоманів, учасників різних Пролеткультів і Комункультів) вимушена була розпочати у своїй творчості агітацію і пропаганду, підмінювати ними художність.

Натхненний успіхом «Червоної зими», поет щороку творить нову поему, а то й дві, наче відробляючи отой, наданий владою титул «відомий український». За винятком кількох творів («Оксана», 1922; «Залізниця», 1923–1924; «Робфаківка», 1923; «Заводянка», 1929), де вчувається справжній голос Володимира Сосюри, проникливий, душевний, щирий, решта – то повтори сюжетів, образів: «о, не даремно лилася кров»; «не вернеться убоге дитинство»; «гряде всесвітня революція»; «наближається осяйна Комуна» тощо. Тематична обмеженість вела й до образної. Це помітив Євген Маланюк, зауважуючи, що «кожна лірична п'єса Сосюрина обов'язково закінчується сакраментальними «персами», «ногами», «колінами» [...] плюс Перекоп, Октябрь, РФСР і Генуя або НЕП...» [2, с. 27–28].

Поеми «Навколо» (1921), «1871 рік» (1922), «Сількор» (1924) написані з підкреслено класових позицій. А особливе місце серед творів такого характеру займає поема «Тарас Трясило» (1925), де автор взявся «розстріляти» ту козацьку романтику, що привела його колись до Симона Петлюри [1, с. 205]. Вершиною

художнього вірнопідданства і пропагандистського цинізму, можливо, загалом в українській радянській поезії 1920-х рр., є поема «ГПУ» (1928), у котрій митець доволі красиво героїзує «синів червоного терору» [5; 416], які лише нібито мстять різноманітним контрреволюціонерам за розбій. Часом він малює страшні й драматичні картини, які дещо проливають світло на реальні події: *«Ми вже по горло у крові, / в її тумані гаснуть зорі. / У ньому нам так важко стежити, кругом мерців і плач, і сміх... / Хоч ми й атланти днів нових, / та є всьому кінці і межі»* [5, с. 421]. Загалом, Володимир Сосюра, як і в більшості своїх творів, малює історичну ситуацію діяльності ГПУ дуже спрощено, однобічно, пояснює все однозначною злочинністю абстрактної контрреволюції. Письменник все частіше застосовує свій вже старий художній прийом: описуючи рідні місця Донеччини, простих і щирих людей, він водночас подає картину їхнього морального і світоглядного пробудження до класових ідей. Тобто систематично моделюється одна і та ж суспільна картина наростання більшовицької свідомості: від зіткнення з несправедливістю, соціальними контрастами, класовою зневагою ці люди стають «правовірними» більшовиками.

Головними ознаками соцреалізму у Володимира Сосюри є крайня заідеологізованість творчості, явлена у більшості поем 1920–1940-х рр., постійна налаштованість на агітацію і пропаганду, посилена увага до соціально-класових тем і проблем. Письменник досконало оволодів такою визначальною рисою соцреалізму, як камуфлювання: реальної історії революції і 1920-х рр. в Україні в його творах нема. Домінантно стає псевдогероїчна риторика, часто публіцистичного і вульгарного забарвлення; стандартність мислення і оцінок; його поетика невибаглива, художні ідеї неглибокі, характери прямолінійні. Порівняно з лірикою 1920-х рр. поеми автора дуже програють: вони мало оригінальні за формами, малопсихологізовані, трафаретні за проблематикою та ідеями. Проте цей пласт його творів цікавий і важливий як переконливе вираження художнього дискурсу раннього тоталітаризму в СРСР. Слід відзначити, що за багатством тематики творчість митця помітно вирізняється на тлі тодішньої соціалістичної літератури. Разом з усім літературна позиція Володимира Сосюри не була чіткою, насамперед письменник намагався підлаштуватися під домінуючі ідеологеми та естетичні настанови, що йшли від офіційної влади; у натурі автора чітко проглядаються славолюбні імпульси особистої поведінки, надмірне прагнення до популярності всупереч імперативам моральної і громадянської відповідальності, всупереч принципам художньої глибини й істини в мистецтві. Поеми Володимира Сосюри 1920 – 1930-х рр. максимально реалізували головні соціалістичні ідеологеми: матеріалізм, класовість, інтернаціоналізм, прогресизм, соціальність. Стилійно поет в основному перебував у рамках неонародницького романтизму, інколи вплітав у творче полотно художні елементи футуризму, революційного романтизму, неоромантизму.

Список використаних джерел:

1. Гришко В. Серце «другого Володьки» і заборонена любов // Українське слово: [хрестоматія української літератури та літературної критики ХХ століття]: У 4 кн. – Кн. 2 / Василь Гришко. – К.: Рось, 1994. – С. 197–213.
2. Маланюк Є. Книга спостережень: [фрагменти]: Від Кобзаря до нації [студії і роздуми] / Євген Маланюк. – К.: Аттика, 1995. – 240 с.

3. Наєнко М. Володимир Миколайович Сосюра. «Солов'їний неоромантизм» / Михайло Наєнко // Наєнко М. Художня література України: від міфів до модерної реальності. – К.: ВЦ «Просвіта», 2008. – С. 900–915.
4. Савченко Я. Володимир Сосюра / Яків Савченко / Життя й Революція. – 1925. – № 8. – С. 19–25.
5. Сосюра В. Твори: У 3-х т. / Володимир Сосюра. – К.: ДВХЛ, 1957. – Т. 1. – 511 с.
6. Талалай Л. Воля поета / Л. Талалай // Літ. Україна. – 1998. – 6 січн. – С. 4.

Калюжна В.Г.

студентка,

*Полтавський національний педагогічний університет
імені В.Г. Короленка*

**ВІДТВОРЕННЯ ДИНАМІКИ ВНУТРІШНЬОГО СТАНУ ОСОБИСТОСТІ
В РОМАНІ «ЧУМА» АЛЬБЕРА КАМЮ ТА ПОВІСТІ «МОР»
ВАЛЕРІЯ ШЕВЧУКА**

Закони існування людського суспільства настільки складні і суперечливі, що часто здаються безглуздими. Загострене відчуття цієї абсурдності буття лягло в основу цілого модерністського літературного напрямку – екзистенціалізму і не можна погодитись з тими, хто твердить, що апогей екзистенціальної філософії уже в минулому. За визначенням С. Великовського, «екзистенція – основна категорія екзистенціалізму, яка означає внутрішнє буття людини...» [2, с. 108]. Тобто, в центрі уваги письменників – душевний стан особистості. Тож, незважаючи на те, що для А. Камю характерною є стриманість, коли мова стосується почуттів персонажів, усе ж світ їхніх переживань, уявлень, тривог наповнює роман особливим емоційним напруженням.

Отже, перед нами звичайний чоловік зі своїми проблемами, переживаннями. Це головний персонаж роману лікар Бернар Ріє. На початку твору ми бачимо людину, «яка втомилася жити у нашому світі» [3, с. 125]. Та незважаючи ні на що, професійний обов'язок змушує лікаря щоденно виконувати звичну справу, постійно наражатися на небезпеку. Але лише після смерті воротаря Мішеля в душі героя «зародився страх» [3, с. 134].

З точки зору екзистенціалістів, як зауважує К. Ясперс, це почуття не означає «малодушність чи фізичне переживання жаху та його психологічний зміст, це метафізичне потрясіння прозрілої людини, перед якою немовби знеацька зазяяла раніше їй невідома прірва буття, відбираючи спокій...» [4, с. 317]. Певний час небезпека здавалася Ріє нереальною, він довго вагався, перш ніж визнати весь жах цього стихійного лиха. Лікар відчував легке запаморочення, що охоплювало його щоразу при думці про чуму, «зрештою, мусив признатися, що йому страшно» [3, с. 162]. І якщо раніше чоловік не любив відвідувати кав'ярні, то зараз почав заходити сюди, тому що залишився сам на сам зі своїми проблемами, думками і «потребував людського тепла» [3, с. 162]. Уперше за своєї практики лікар наштовхується на незбагненну замкнутість хворих. Це вибивало Ріє із колії. Він не знав, як діяти, «йому було страшно» [3, с. 165]. Лікарєві несила бачити сльози рідних, коли забирали хворого в лікарню. Його благали, погрожували, але герой розумів, що іншого шляху запобігти нещастю немає. Аналогічні одноманітні сцени

повторювалися знов і знов, і лікар відчув, що «його поступово причавлює свинцева байдужість, замикається в самому собі його серце...» [3, с. 139]. Цей стан не тільки не залишав героя протягом кількох нескінченних тижнів, а, здавалося, ставав домінуючим. Так, працюючи невпинно, члени санітарних дружин були не в змозі подолати втому. Спостерігаючи за ними, Ріє помітив, «як наростає в ньому самому, та й усіх його приятелів, якась дивна байдужість» [3, с. 269].

Персонаж переживає стан душевної знемоги. Але незважаючи на це, переймається болями і стражданнями інших людей, «трепет жалю безперешкодно зростав у ньому, тільки-но він полишав хворих» [3, с. 271]. Лікар настільки був стомлений, що почуття не слухалися його. Відчуваючи свою безпорадність перед неминучою смертю сина слідчого Оттона, чоловік, уже не контролював себе, «судомно вчепився пальцями в бильце ліжка, заплющив очі, він ніби захмелів...» [3, с. 292].

Шукаючи хворого Грана, герой побачив, як той стояв біля вітрини крамниці. По обличчю старого службовця текли без упину сльози. І, «побачивши ті сльози, Ріє так і завмер – він здогадався про їхню причину, і до його горла теж підступили ридання...» [3, с. 330].

Помирає Тарру, а лікар, його найближчий друг, не може запобігти цій біді. І знов він «змушений був стояти на березі з порожніми руками, з серцем, що розривалося на шматки, беззбройний і безпорадний перед стихійним лихом. І коли настав кінець, сльози безсилля застелили очі Ріє...» [3, с. 352].

Смерть дружини не була несподіванкою в стражданнях героя, адже «той самий безперервний біль катував його протягом уже кількох місяців...» [3, с. 355]. Та все одно на душі в Бернара було дуже важко, вона, здається, закам'яніла від горя.

Слід відзначити, як майстерно зміг А. Камю передати внутрішній стан людини через сприйняття нею природи. На відміну від інших екзистенціалістів, він не змальовує своїх персонажів такими, для яких природа – ворожа, чужа стихія. Так, у романі автор часто описує небо і зорі, сяйво яких постійно супроводжує героїв. Наприклад, одного вечора лікар, після відвідування хворих, відчув себе дуже стомленим. Він довгий час «споглядав зірки, що блимали в чорному небі» [3, с. 164], і це надало йому наснаги. Іншого разу вони з Тарру спостерігають із тераси будинку, як «в чистому після шквальних вітрів, в глянсуватому небі горіли первісним блиском зорі...» [3, с. 316], і обом здавалося, що чума ніколи сюди не добиралася. На душі в героїв було затишно і спокійно. Купаючись у морі і «дивлячись на перевернуту над ним небесну баню, повну зірок і місяця» [3, с. 327], Ріє спізнав почуття якогось дивовижного щастя.

Зовсім іншу картину побачив за вікном лікар у ту ніч, коли помер Тарру: «...крижані зірки жевріли на темному холодному небі» [3, с. 353].

У ніч визволення головний персонаж знову бачить широке холодне небо. Неймовірно, але зірки уподібнювалися самому героєві, який вистояв у боротьбі з пошестю, «вони здавалися твердими, як кремінь» [3, с. 369].

Пройшовши важкий шлях розпачу, болю, страждань, Ріє, безперечно, заслуговує на радість, що наповнює серця всіх оранців у кінці твору. Але це почуття в душі лікаря затьмарено неспокоєм, адже він розуміє, що чума лише відступила і чекає миті, щоб повернутися знов.

У центрі уваги В. Шевчука, як і французького письменника-екзистенціаліста, внутрішній світ особистості, яку оточують відчай, розчарування, страх, самотність, страждання, смерть. Усе на початку твору, як і в «Чумі», ми бачимо «втомлений і

байдужий був» [6, с. 372]. Його тіло «ломила глибока втома, і від того напливала на нього байдужість» [6, с. 392]. Як і доктор Ріс, Алембек бачив тисячі смертей і «вже огрубів і збайдужів до людських нещасть» [6, с. 423]. Проте Бурмістр, як і персонаж «Чуми», не може не перейматися болем і стражданнями інших людей. Намагаючись зупинити натовп, який ввірвався у заражене місто, лікар мобілізує всі свої сили. І в цей час Странній вперше побачив обличчя Алембека, «воно було зморене, але по-своєму привабливе і натхненне» [6, с. 421]. Як і герой Камю, бурмістр – сильна, вольова людина, яка над усе прагне допомогти людям. Але тут, на майдані, «сам-один, він раптом відчув себе безпомічно, наче оволодів страх [6, с. 419]. Як і в Камю, страх для героя Шевчука – це особливий стан беззахисної людини, що опинилася у безвихідності. «Нагло і гостро відчував він самотність і неприкаяність», – [6, с. 431]. Не один раз Алембекові хотілося втекти «від цієї жахливої порожнечі морового міста і від власної самотності» [6, с. 458]. «Часом і мені буває самотньо» [6, с. 443] – скаржився він Странньому. Найбільш незахищеним і безпомічним почувався герой вночі. «Немає сили втримати її» [6, с. 459], – зізнається він Странньому. Не одну безсонну ніч проводив лікар у муках, «не мав сну ані в одному оці, а тільки постогнував важко; коли ж не було вже снаги терпіти з очей полилися темні сльози» [6, с. 392].

Подібний стан характерний і для іншого персонажа – Страннього. У пошуках самого себе герой приходить до дверей порожньої церкви. У своїй молитві він прохає Всевишнього полегшити людські страждання, і «сльози бризнули йому з очей, полилися щедро і нестримно. Не міг доказати молитви – плакав» [6, с. 401]. Зустрівшись на вулиці із чоловіком, що прохав про допомогу, «Странній відвів од нього очі, вони миттю вкрилися слізьми» [6, с. 445]. Як і в персонажів Камю, це не був вияв слабкості героїв, а стан їх зболілої, чутливої душі.

Подібно до французького письменника, Шевчук відтворює думки і вчинки своїх героїв через сприйняття ними природи, яка гармонійно зливається з людиною та стає ніби продовженням її психологічного стану, настрою, почуттів, бажань. Наприклад, у романі українського митця також часто згадуються небо і зорі.

Уже на початку твору автор зображає самотнього чоловіка, який, понурившись, ішов закуреною дорогою. Він не бачив нічого кругом, не помітив, «що на небі зібралися хмари і зникло сонце, а коли гримнуло над головою, ... подививсь у небо з неймовірним зачудуванням» [6, с. 364]. Не пам'ятаючи, скільки часу був непритомним, Проць, «коли очуняв, побачив небо – високе, святкове з ошатними хмарами. Сонце щедро розсипало проміння й ранило очі» [6, с. 368]. Від побаченого все єство персонажа стало наповнюватися невимовною благодаттю.

Для ченці Григорія, клаптик неба, який він побачив із своєї келії, був тією чудодійною силою, що на певний час зцілила героя: «Мені аж подих забило од цього чарівного видовиська. Відчув, що починаю розчулюватися, потекли по моїх щоках сльози, і я безсилий був спинити їх. Бачив тільки блідий провісник долі...» [6, с. 433].

Переживаючи однин із найважливіших моментів у своєму житті, Странній цілу ніч бродить безлюдним містом, час від часу піднімав очі до неба, яке ніби відображало його стан: «Стояла довкола тиша, а весь простір навколо заливався мертвим місячним сяйвом» [6, с. 456]; «місяць був неспокійний і тремтів серед неба» [6, с. 454]; «небо безмовно блистіло зорями» [6, с. 458].

Як і до оранців, до мешканців морового містечка теж прийшло звільнення. Епідемію вдалося перемогти. Тож, Странній «стояв, звівши вгору мокре лице, і наче випивав з неба життєдайну силу, в душі відчувався мир. Лагідне умиротворення і щасливе піднесення» [6, с. 467]. І чоловікові захотілося, щоб це відчули всі, хто ще залишився у цьому напіввмерлому місті. А ще, щоб усі почули його звернення до людей: «Пізнайте науку любові, брати мої, і ніколи не падатиме на ваші голови мор» [6, с. 467]. Адже, за твердженням Шевчука, «саме в любові тріумфує над чорною тьмою світ – сонячний прекрасний, божественний світ. Завжди живе, тріумфує над мертвим» [5].

«Світ без любові – це мертвий світ», – запевняє читачів головний герой роману «Чума». До такого висновку герої романів Камю і Шевчук приходять ціною важких розчарувань, сумнівів, страждань.

Список використаних джерел:

1. Бледних Т. Трете втілення у «Морі» Валерія Шевчука / Т. Бледних // Українська мова та література. – 1999. – № 15-16. – С. 2-3.
2. Великовський С. Камю і екзистенціалізм / С. Великовський // Іноземна філологія. Вип. 52. – Львів, 1978. – С. 107-116.
3. Камю А. Сторонній: [повість]. Чума: [роман]. Падіння: [повість] / А. Камю; [пер. з фр. П. Таращук]. – Київ: Дніпро, 1991. – 655 с.
4. Літературознавча енциклопедія: У двох томах / [автор-укладач Ю. Ковалів]. – К.: ВЦ «Академія», 2007. – Т. 1 – 624 с.
5. Шевчук В. Птахи з невидимого острова. Роман, повісті / В. Шевчук. – Київ: Радянський письменник, 1989 – 470 с.
6. Шевчук Н. Бути людиною... Творчість Альбера Камю / Н. Шевчук // Зарубіжна література. – 2009. – № 5-6. – С. 13-15.
7. Шкляр Л. Проблема людського сумління / Л. Шкляр, А. Шпиталь // Пам'ять століть. – 2008. – № 3. – С. 201-202.

Лаврусенко М.І.

*кандидат філологічних наук, доцент,
Кіровоградський державний педагогічний університет
імені Володимира Винниченка*

ПОЕТИКА ОБРАЗОТВОРЕННЯ В ОПОВІДАННІ ВОЛОДИМИРА ДАНИЛЕНКА «ГРОЗИ НАД ТУРОВЦЕМ»

Творчість сучасного українського прозаїка В. Даниленка перебуває під постійною увагою літературознавчої науки. Дослідники наголошують на специфіці його мистецького стилю, зав'язаного на парадоксальності, на поєднанні різностильових манер, тяжінні автора до міфологізму, психологізму. Кожен твір по-новому розкриває грань мистецького таланту письменника, чим і пояснюється актуальність звернення до художніх надбань прозаїка.

Оцінку доробку В. Даниленка дали багато науковців-філологів. Не оминули дослідники (С. Єременко [3], В. Лис [4], Є. Стасіневич [7], В. Цвіліховський [8], О. Юрчук [9] та ін.) і його книги «Грози над Туровцем», за яку автора 2014 року номінували на Шевченківську премію, нагородили дипломом лауреата

Всеукраїнської літературної премії імені Ірини Вільде та дипломом за кращу книжку року «У жанрі історичної прози» рейтингової акції творчих спілок «Книжка року-2014», мистецькою премією «Київ» імені Євгена Плужника 2016 року.

Літературознавці прокоментували художні принади його повісті «Сповідь джури Самойловича», роману «Клітка для вивільги», оповідань «туровецького циклу», наголошуючи на тому, що твори митця змальовують історію села Туровець упродовж кількох століть, вибудовуючи художній міф про малу батьківщину автора. У цьому міфі є й історія доби Руїни, і 60-і роки ХХ століття, є й щемлива розмова-спогад митця про найближчих людей – діда і бабу, котрі виховали у нього любов до рідної землі.

Об'єктом уваги нашої розвідки стане оповідання В. Даниленка «Грози над Туровцем», що дало назву книзі автора. Літературознавча наука тільки штрихово прокоментувала цей твір, вказуючи, зокрема, на його автобіографічну основу, специфіку сюжетних перипетій. Оповідання ж потребує детального аналізу, зокрема, у контексті образотворення. Цій проблемі й буде присвячена студія.

Метою розвідки є простеження за специфікою творення образу баби Марини в оповіданні «Грози над Туровцем».

На думку А. Гурбанської, основним засобом прозописьма В. Даниленка є «внутрішній монолог, який найбільш точно відтворює безпосередні психічні процеси в екстремальній ситуації екзистенційних переживань» [1]. Такий монолог-спогад про своє дитинство автор подає в оповіданні «Грози над Туровцем». У центрі твору – розповідь про бабу Марину – людину, здатну піти на гріх заради любові до онука.

Образ очільниці роду в епічному повістванні В. Даниленка виписаний у душі магічного реалізму (поєднання елементів реального та фантастичного, побутового та міфічного, дійсного та уявного, таємничого), що простежується у здобутках «житомирської школи», представником якої є автор. На цій стильовій манері письменника наголошують, зокрема, В. Габор [5], Є. Стасіневич [7], зауважуючи, що традиції латиноамериканської школи автор реалізує на українському фольклорному матеріалі і це є здобутком митця.

Штрихи портрета героїні підкреслюють неординарність її натури. Герой оповідання кілька разів наголошує на тому, що баба Марина мала чорне волосся, також *«пронизливі чорні очі, і її погляду не витримував ніхто. Тільки я міг годинами дивитися на неї і слухати, як вона говорить своїм діалектом, яким розмовляють на берегах річки Жерев. Мені здавалося, що баба бачить наскрізь кожную людину»* [2, с. 353].

Про непересічність охоронниці роду свідчить і той факт, що в сім'ї про бабу Марину *«щось завжди не договорювали, ніби ховали від мене й сестри якусь таємницю, яку ми не повинні були знати»* [2, с. 354].

Таємницю дітям розвіє ситуація, коли бабуся помститься людям за наклеп на онука, одібравши у людей дощ. Головний герой відкріє для себе найважливішу для бабусі життєву істину: честь родини – понад усе. Дії героїні, яка ховає у баняк хмари, сприймаються хлопчиком як фантастичне чаклування, котре карає турівчан за безпідставне звинувачення найменшого представника її роду. Розв'язкою магічних дій жінки стане дощ, який литиме на Туровець впродовж кількох тижнів.

Баба Марина змальована в оповіданні як відунка, чії знання невіддільні від природи. Героїня ділиться з онуком секретами своєї магії – вона в навколишньому світі, у здатності його розуміти, чути, любити.

Однак головна героїня зображена автором і як земна жінка, яка смачно нагодує («Поставила переді мною миску печені і житні млинці. Я їв, а вона вдоволено дивилася на мене» [2, с. 354]), і зізнається в любові («А ви мене любите?» – «Больше, чем себе» [2, с. 358]). Водночас свою бабусяю оповідач сприймає як мудрого філософа, чії слова звучать позачасово: «Св'їт схований у жівому слові, а в пісаному – тільки його тень» [2, с. 355]; «За любов трє платїть» [2, с. 358].

Саме ця неординарна і водночас пересічна жінка-філософ виховала в оповідачеві повагу до себе, своєї землі, і, головне – розуміння, що не тільки в писаному слові криється істина національного буття, а в конкретній людині, що цих істин дотримується.

Вдаючись до традицій магічного реалізму, В. Даниленко в оповіданні «Грози над Туровцем» через портрет, мовлення героїні, оцінку її вчинків оповідачем утверджує силу жінки як Берегині роду, здатну підтримати кожного члена сім'ї і виховати головне – повагу до близьких, віру в їхню підтримку, любов до рідної землі, яка володіє надсилою захистити ту людину, котра не цурається своєї батьківщини.

Пропонована розвідка не вичерпує розмови про творчість В. Даниленка і специфіку образотворення у малій прозі автора, що входить до книги «Грози над Туровцем», а це й визначає актуальність подальших студій.

Список використаних джерел:

1. Гончарук М. Новий герой, що з'явився на руїнах імперії / Марина Гончарук. – Режим доступу до публікації: <http://bukvoid.com.ua/reviews/books/2015/01/01/132757.html>
2. Даниленко В. Грози над Туровцем. Родинні хронічки (Першотвір) / Володимир Даниленко. – Л.: Піраміда, 2014. – 370 с.
3. Єременко С. Пам'ятати про поразки і виховувати переможців. Історія українських родів у книжці Володимира Даниленка «Грози над Туровцем» / Світлана Єременко / День. – 2014 – № 92.
4. Лис В. Драма і поезія туровецького розливу / Володимир Лис // Літературна Україна. – 2014. – 25 вересня (№ 36). – С. 6–7.
5. «Магічний реалізм» у книзі Володимира Даниленка «Грози над Туровцем» – презентація у Львові. – Режим доступу до публікації: http://zik.ua/news/2014/05/23/magichnyu_realizm_u_knyzi_volodymyra_danylenka_grozy_nad_turovtsem__prezentatsiya_u_lvovi_490613
6. Презентація книги «Грози над Туровцем». – Режим доступу до публікації: <https://www.youtube.com/watch?v=mLtNAjDAPxg>
7. Стасіневич Є. Буря в склянці води: грози не буде / Євген Стасіневич. – Режим доступу до публікації: http://zik.ua/news/2014/05/23/magichnyu_realizm_u_knyzi_volodymyra_danylenka_grozy_nad_turovtsem__prezentatsiya_u_lvovi_490613
8. Цвіліховський В. Володимир Даниленко: «Велика література – це джерело великих пристрастей»: інтерв'ю / Віктор Цвіліховський // Літературна Україна. – 2015. – 5 лютого (№ 6). – С. 4.
9. Юрчук О. Книжка «з годинником» / Олена Юрчук / Українська літературна газета. – 2014. – № 10(120).

Личук С.В.

*кандидат філологічних наук, старший викладач,
Івано-Франківський національний медичний університет*

АКТУАЛЬНІСТЬ ДОСЛІДЖЕННЯ НАРОДНИХ ГЕОГРАФІЧНИХ НАЗВ ІВАНО-ФРАНКІВЩИНИ

Народна географічна назва – це загальна назва географічного об'єкта в живій мові її носіїв, що виникла на позначення гори, підвищення, гірського хребта, вершини, рівнини, долини, урвища, ріки, озера, джерела, болота тощо.

Дослідження української географічної номенклатури було, є і залишається актуальним, до того ж у багатьох аспектах. Ця тематична група лексики традиційно досліджувана ономастами. Діалектологічні студії дають матеріал для подальших досліджень з лексики, етимології, словотвору тощо і найголовніше, у перспективі – це діалектна база для укладання «Словника народних географічних термінів України».

Актуальність дослідження полягає в необхідності фіксації, наукової систематизації місцевих назв географічних об'єктів, опрацюванні та введенні до наукового обігу зібраного матеріалу. Зіставлення регіональної лексики із загальноживаною апелятивною, пояснення етимології географічної номенклатури та еволюції її семантики – усі ці аспекти є важливим об'єктом вивчення історії мови, аналізу її сучасного стану та перспектив розвитку.

Географічна апелятивна лексика Івано-Франківщини до цього часу не була предметом спеціального ґрунтовного та всебічного системного наукового дослідження. Вона є однією з найбільш архаїчних, найбагатших і сталих пластів лексики, яка зберегла структурні, фонетичні та семантичні особливості. Її аналіз допоможе висвітлити малодосліджені питання з історичної лексикології, етимології та діалектології як української, так і слов'янських мов.

Івано-Франківська область займає північно-східну частину Українських Карпат, Прикарпаття та частково Опілля. Специфічність народних географічних назв регіону проявляється в їх діалектній неоднорідності, яка характеризується розмежуванням досліджуваного масиву на різні етнографічні регіони: Гуцульщину, Бойківщину, Покуття, Опілля. Відповідно, на досліджуваному терені побутують гуцульські, бойківські, покутські й наддністрянські говірки, що входять до південно-західного наріччя української мови. Крім того, на лексичному складі зазначеної тематичної групи лексики Івано-Франківщини позначилось безпосереднє контактування гуцульських говірок із румунською мовою.

Актуальність дослідження апелятивної географічної лексики Івано-Франківщини зумовлена недостатнім рівнем її вивчення та важливістю таких студій для українського мовознавства.

Українська апелятивна лексика на позначення географічних об'єктів стала предметом аналізу в низці лексикографічних та лексикологічних праць вітчизняних мовознавців: Г. Аркушина, Б. Грінченка, Є. Желехівського, Я. Закревської, П. Лисенка, Є. Тимченка, В. Чабаненка, В. Шульгача та ін.

Українську географічну номенклатуру як діалектний матеріал досліджували І. Верхратський, С. Грабець, Т. Громко, Я. Рудницький, М. Толстой, Є. Черепанова та ін.

Систематизацію й аналіз народної географічної лексики реалізували усвоїх працях Т. Марусенко, М. Онишкевич, М. Худаш, П. Чучка та ін.

Загальні назви на позначення гідрографічних об'єктів та їхніх частин проаналізовано в розвідках М. Юрковського, Й. Дзендзелівського.

Ще в 30-50-х роках минулого століття з'явилися словники географічних назв у працях Я. Рудницького та С. Грабця. Великої уваги заслуговують також регіональні словники таких сучасних українських дослідників, як «Словник народних географічних термінів Кіровоградщини» Т. Громко, В. Лучика, Т. Поляруш, «Словник географічних термінів Волині» О. Данилюк, «Словник бойківських говірок» М. Онишкевича, «Словник народних географічних термінів Чернігівсько-Сумського Полісся» Є. Черепанової, «Словник народних географічних термінів Ровенщини» С. Шийки, «Наддністрянський регіональний словник» Г. Шила тощо.

Укладання таких словників створює передумови виникнення «Словника народних географічних термінів України», у якому має бути представлена апелятивна лексика всіх регіонів країни, у тому числі й Івано-Франківщини.

Метою дослідження є системний лексико-семантичний, словотвірний, етимологічний аналіз зазначеного сегмента географічної лексики Івано-Франківщини в контексті української літературної мови та українських діалектів, виявлення лексичних паралелей в інших слов'янських мовах.

Об'єктом дослідження є лексика на позначення географічних об'єктів Івано-Франківської області.

Предметом дослідження є семантика, словотвірна структура, походження, способи номінації й ареали загальних географічних назв Івано-Франківщини.

Джерельна база – записи народної географічної лексики, здійснені у польових умовах та шляхом анкетування за спеціально укладеним питальником. Використано різноманітні лексикографічні та лінгвогеографічні джерела, тлумачні й діалектні словники, історичні джерела української та інших слов'янських мов.

Наукова новизна роботи полягає в тому, що вона є першим цілісним системним дослідженням географічної апелятивної лексики Івано-Франківщини, вперше досліджено склад, структурну організацію, мотивувальні відношення в межах зазначеної лексики, встановлено зв'язок такої лексики досліджуваних говірок із відповідними сегментами словника інших українських діалектів та літературної мови. Уперше здійснено лінгвогеографічне картографування окремих найменувань географічних об'єктів зазначеної території.

Практичне значення роботи полягає в розширенні емпіричної бази української діалектної лексикології, лексикографії та лінгвогеографії. Результати роботи можуть бути використані в працях із сучасної та історичної лексикології, української діалектології й діалектології інших слов'янських мов і в навчальній роботі, а також при укладанні «Словника українських народних говірок» та «Словника народних географічних термінів України».

Перспективи подальшого дослідження будуть зосереджені на порівняння зібраної апелятивної географічної лексики з діалектами інших регіонів України, а також поновлення лексичного матеріалу Івано-Франківщини новими лексико-семантичними групами.

Лозовська Т.І.

викладач,

Економіко-технологічний технікум

Херсонського національного технічного університету

ШЛЯХИ ПІДВИЩЕННЯ ОРФОГРАФІЧНОЇ ГРАМОТНОСТІ СТУДЕНТІВ ВИЩИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДІВ І-ІІ РІВНІВ АКРЕДИТАЦІЇ

Потреба досконало володіння мовою ні в кого не викликає сумніву. Глибоке знання української мови, належний рівень культури усного й писемного мовлення є необхідною, обов'язковою ознакою і показником високого інтелекту освіченої людини, громадянина нашої країни. Мовна освіта ставить за мету «прилучення через мову до культурних надбань українського народу і людства в цілому» та створення оптимальних умов для становлення всебічно розвиненої, «духовно багатой мовної особистості, яка володіє вміннями й навичками вільно, комунікативно доцільно користуватися засобами української мови – її стилями, типами, жанрами» [7, с. 3–4]. Злободенною в методиці навчання рідної мови є проблема вдосконалення правописних навичок учнів та студентів.

Сучасними дослідниками (О. Біляєв, В. Мельничайко, М. Стельмахович, Л. Скуратівський, М. Пентилюк, К. Плиско, І. Хом'як, Г. Шелехова та ін.) запропоновано ряд рецептів поліпшення становища, але проблема підвищення орфографічної грамотності залишається актуальною. Учителі-новатори О. Демчук, С. Омельчук, О. Рудницька, О. Заболотний, Л. Фурсова постійно дбають про підвищення педагогічної майстерності, працюють творчо над пошуками ефективних методичних прийомів навчання школярів та студентів, але зі стін наших навчальних закладів продовжує виходити молодь, що не вміє грамотно висловитись, правильно написати листа.

Мета статті – укласти систему правописних вправ і завдань з метою формування національно свідомої, духовно багатой мовної особистості, яка вміє правильно і доцільно користуватися засобами рідної мови.

На думку вчених-методистів (З. Бакум, О. Біляєв, Т. Донченко, С. Караман, Г. Козачук, Л. Мацько, М. Пентилюк, М. Плющ, О. Семенов, Л. Скуратівський, В. Тихоша, Г. Шелехова, І. Ющук та ін.) для успішного навчання грамотного письма велику роль відіграє якість дидактичного матеріалу. Багата лексична база, цікаві за змістом речення й тексти не тільки підвищують рівень знань і загальний розвиток учнів і студентів, а й сприяють зміцненню правописних навичок. Особливу увагу слід також звертати на якість учнівської та студентської роботи, чіткість та охайність письма, що теж впливає на рівень грамотності.

Процес вироблення грамотного письма дуже складний і потребує постійної наполегливої праці. «Орфографічна грамотність – складник загальної мовної культури, який формується внаслідок вивчення теорії, свідомого засвоєння правописних правил і виконання системи тренувальних вправ, що забезпечують вироблення необхідних умінь і навичок» [5, с. 176].

Правописні теми учні розглядають на уроках мови в основній школі, проте при їх вивченні бракує системності. Також молодші підлітки недостатньо мотивовані на свідоме вироблення орфографічних і пунктуаційних навичок, вони віддають перевагу заучуванню правил, а практичний досвід свідчить, що цим шляхом важко навчитись грамотно писати. Отже, на 1-2 курсах вищих навчальних закладах

I-II рівнів акредитації потрібна системна робота з актуалізації опорних знань студентів з орфографії та пунктуації. Її ефективність значною мірою визначається тим, як саме формуються у свідомості молоді уявлення про логічну структуру виучуваного чи повторюваного матеріалу.

Навчання грамотному письму спирається на основні дидактичні принципи: вивчення орфографії й пунктуації в постійному зв'язку з граматиною, поєднання свідомості з автоматизмом, зв'язок навчання орфографії й пунктуації з розвитком мовлення.

Перед вивченням будь-якої теми з орфографії великого значення надаємо вступній бесіді, яка має на меті пов'язати відоме з невідомим, оскільки новий матеріал ґрунтується на засвоєному раніше. Актуалізуючи первинні знання студентів, вступна бесіда розвиває їхню ініціативу, самостійність, полегшує сприймання наступної теми. Важливо також при цьому, щоб не відбувся діалог між викладачем і одним студентом, а група не була пасивним слухачем.

Щоб бути грамотним, самого лише знання орфографічних і пунктуаційних правил недостатньо, потрібна різноманітна й ефективна практика письма, взаємопов'язана з постійним мисленням. У зв'язку з цим, окрім традиційних форм роботи з правопису (орфографії та пунктуації), ми використовуємо такі, що спрямовані на осмислення й аналіз орфограм і пунктограм, порівняння й зіставлення мовних явищ, розвиток творчих здібностей, умінь міркувати й узагальнювати. Це передовсім орфографічний і пунктуаційний практикуми: систематичне виконання вправ із певною орфограмою чи пунктограмою. Дидактичний матеріал для практикуму слід добирати з урахуванням частотності вживання орфограм і пунктограм у писемному мовленні.

Застосовуємо такі види робіт, як кодова робота, лінгвістична діагностика, лінгвістичний експеримент, завдання «Ти – редактор», «Перевір себе» та ін. Такі вправи не лише доповнюють, розширюють і поглиблюють вивчений мовний матеріал, а й спрямовують на практичне оволодіння правописними нормами української літературної мови.

Реалізуємо дослідницький підхід у процесі формування правописної грамотності такими видами дослідницьких завдань, як: аналіз, моделювання, зіставлення, реконструювання, відновлення, переклад, граматична трансформація, творче конструювання тощо. Систему дослідницьких вправ із правопису будуємо за принципом ускладнення: від завдань на формування вмінь аналізувати, спостерігати, класифікувати до завдань на розвиток умінь порівнювати й зіставляти, узагальнювати, знаходити зв'язки й відношення тощо.

У вправах на текстовій основі не лише засвоюються мовні знання, а й закріплюються знання з інших наукових галузей (зокрема біології, математики, географії, історії, літератури тощо), поглиблюється власний науковий світогляд. Завдання ігрового характеру стимулюють пізнавальну активність, пошуково-дослідницьку діяльність. Так, мовознавчі вікторини, ігри «Лабіринт», «Доміно», «Хто швидше», «Антонім за вами», «Добери синонім», «Назви іншим словом», «Знайди зайве слово (речення)», «Розв'яжи кросворд» та інші використовуємо під час вивчення всіх тем.

Найефективнішими видами письмових робіт для оволодіння орфографією вважаємо словникові диктанти, ускладнене і неускладнене списування, диктанти «Перевіримо себе», вправа «Коректор», вправа «Свої приклади», вправи без

інструкцій, вправи з елементами програмування, твори за опорними словами, із заданими орфограмами.

Одним з ефективних видів роботи, найбільш перевірених на практиці, і одним із засобів підвищення грамотності є диктанти. За метою проведення диктанти поділяють на контрольні, навчальні та контрольньо-навчальні (диктант «Перевіряю себе»). За характером запису тексту – дослівні та зі зміною тексту. За часом пояснення орфограм – попереджувальні, коментовані, пояснювальні. Використовуємо у практиці різні види диктантів.

Проводячи їх, можна за короткий час повторити значний обсяг матеріалу, з'ясувати прогалини в знаннях. Крім того, вони сприяють виробленню автоматизму грамотного і швидкого письма, вчать визначати і коментувати орфограми.

Перед проведенням словникового диктанту визначають його мету (повторити певне правило, закріпити орфограму, підготувати до написання творчої роботи, контрольного диктанту, переказу тощо). Перевірка здійснюється різними способами: студенти самі читають слова і пояснюють їх, звіряють з написаним на дошці, за таблицею чи підручником, коментують або перевіряють за орфографічним словником. У будь-якому разі вчитель домагається того, щоб студент пояснив, що він вивчає, для чого, з якою метою, де він це застосовує.

Серед різноманітних засобів, що застосовуються для досягнення глибоких знань з мови, дуже важливе місце відводиться роботі над виправленням помилок. Практика переконує: словесник має регулярно забирати для перевірки зошити як з аудиторними, так і з домашніми роботами. Така систематична фронтальна перевірка спонукає завжди пам'ятати, що кожна робота може бути перевірена й оцінена викладачем.

Щоб зменшити розрив між теоретичними знаннями і практичними вміннями й навичками, на занятті надаю перевагу крім практичної, самостійній роботі студентів.

Правильно організована самостійна робота дає можливість формувати в студентів свідомі і міцні знання, удосконалює орфографічні уміння і навички, навчає користуватися набутими знаннями, розвиває пізнавальні здібності (спостережливість, допитливість, логічне мислення), виховує культуру розумової праці, виробляє потребу самостійно підвищувати свій освітній рівень.

Таким чином, у боротьбі за високу грамотність важливо, щоб робота вчителів-словесників була підтримана всіма педагогами, щоб усі викладачі-предметники виробляли в студентів навички логічно, послідовно, чітко й грамотно висловлювати свої думки усно й на письмі, збагачували мову студентів науковими термінами зі свого фаху. Для досягнення цієї мети викладач повинен передовсім стежити за власним як усним, так і писемним мовленням, багато читати, частіше звертатися до словника.

Список використаних джерел:

1. Баранов М. Т. Обучение орфографии в 4-8 классах: [пособие для учителя] / М. Т. Баранов, Г. М. Иваницкая. – К.: Рад. школа, 1987. – 223 с.
2. Козачук Г. П. Підвищення грамотності учнів. – К.: Освіта. – 1995. – 161 с.
3. Освітні технології / за загл. ред. О. М. Пехоти. – К.: А.С.К. – 2001. – 256 с.
4. Пентилюк М. І. Актуальні проблеми сучасної лінгводидактики. – К.: Ленвіт. – 2011. – 256 с.
5. Словник-довідник з української лінгводидактики: навч. посіб. / Кол. авторів за ред. М. І. Пентилюк. – К.: Ленвіт, 2015. – 320 с.
6. Хом'як І. М. Наукові основи навчання орфографії в середній школі / І. М. Хом'як. – Рівне: Волинські обереги, 1998. – 228 с.

7. Шелехова Г. Т. Програма середньої загальноосвітньої школи. Рід на мова. 5–12 класи / Г. Т. Шелехова, В. І. Тихоша, А. М. Корольчук, В. І. Новосьолова, Я. І. Остаф. – К.: Освіта, 2005. – 176 с.

Приймак А.М.

кандидат філологічних наук, доцент,

ННІ філології та журналістики

Житомирського державного університету імені Івана Франка

СОЦІОЛІНГВІСТИЧНИЙ ПОРТРЕТ СУЧАСНОГО УКРАЇНСЬКОГО СТУДЕНТА: МОРАЛЬНО-ЕТИЧНИЙ АСПЕКТ

Сучасну лінгвістичну науку не перестає цікавити особистість, виражена в мові й через мову, – тобто мовна особистість. Теорія мовної особистості активно поглиблює й розширює об'єкт пошуку: зроблено спроби схарактеризувати індивідуальну та колективну мовну особистість (О.О. Нікітіна, М.Л. Ковшова, Н.Л. Чулкіна), опрацьовуються методики її опису (О.В. Іванцова, О.А. Казакова, М.В. Мілованова, О.Д. Тихоненко), зростає зацікавленість проблемами міждисциплінарного та маргінального дослідження даного феномена (В.Д. Лютікова, Н.Є. Лисенко, О.В. Буляр, Л.П. Тарнаєва).

Закономірності розвитку й функціонування мови неможливо вивчати без проєкції на її носія – мовної особистості, в якій відображено не лише стан мови на певному етапі її розвитку, але й ментально-світоглядні аспекти, морально-ціннісні орієнтири того чи іншого мовного соціуму. Зрозуміло, що мовна особистість – феномен водночас і соціальний, і індивідуальний. Індивідуальна складова віддзеркалює внутрішнє ставлення мовної особистості до мови. Разом з тим, мовна особистість сприяє й виникненню мовних традицій, адже мовлення конкретної особи складається в більшій мірі з «загальної» мови, в меншій – із індивідуальних мовних рис.

Ю.М. Караулов у енциклопедії «Русский язык» дав відоме визначення мовної особистості, що стало робочим для багатьох дослідників цього феномена. Мовною особистістю науковець вважає «будь-якого носія тієї чи іншої мови, схарактеризованого на основі аналізу складених ним текстів з точки зору використання в цих текстах системних засобів даної мови для відображення ним оточуючого середовища (картини світу) та для досягнення певних цілей у цьому світі» [1, с. 671]. Ю.М. Караулов розглядає мовну особистість і як «найменування комплексного способу опису мовної здатності індивіда, що поєднує системне уявлення мови з функціональним аналізом текстів» [1, с. 671]. Також учений характеризує мовну особистість і як особистість, «виражену в мові (текстах) і через мову», як особистість, «реконструйовану в головних своїх рисах на базі мовних засобів» [3, с. 38], і як «сукупність (і результат реалізації) здібностей до створення й сприйняття мовленнєвих творів (текстів), що відрізняються: а) ступенем структурно-мовної складності, б) глибиною й точністю відображення дійсності, в) певною цільовою спрямованістю» [3, с. 211].

У когнітивній лінгвістиці мовна особистість тлумачиться як «особистість, що виявляє себе в мовленнєвій діяльності, володіє певною сукупністю знань і уявлень» [4, с. 17]. У соціолінгвістиці мовна особистість узагальнено визначена як набір

індивідуальних мовленнєвих характеристик людини, сформованих під впливом психічних, культурних, соціальних і інших аспектів, що відображають як безпосередньо рівень культури індивіда, так і в цілому рівень культури суспільства, що його оточує (С.Ю. Годунова, А.Р. Єрошенко, А.В. Захарова, Л.П. Крисін, М.В. Ляпон та ін.). Безперечно, мовна особистість, існуючи в культурному просторі й системі цінностей своєї чи іншої нації, репрезентує себе через мовлення, морально-етичні норми поведінки, матеріальні предмети тощо. Нам видається, саме ціннісний аспект мовної особистості – найважливіший показник зрілості соціуму в цілому.

У нашому пошуку зроблено спробу з'ясувати деякі ціннісні та пріоритетні орієнтири української студентської молоді, зокрема, морально-етичну складову мовної особистості студента науково-навчального інституту філології та журналістики Житомирського державного університету імені Івана Франка. У цьому його новизна й актуальність.

Мораль як одна із складних і неоднозначних форм суспільної свідомості досліджувалась науковцями з різних сторін: вивчався морально-етичний компонент особистості (Б.С. Братусь, А.Л. Журавльов, В.В. Знаков, Д.О. Леонтьєв, О.М. Леонтьєв, Л.М. Попов, Н.Є. Харламенкова, В.Д. Шадріков), моральна саморегуляція особистості (С. Г. Якобсон, Л.І. Божович), моральна самосвідомість і уявлення про неї (І.С. Кон, Ю.Г. Волков, В.І. Добреньков, В.О. Шаповалов), духовно-моральне виховання молоді (І. Бех, А. Богущ, І. Зязюн, К. Журба) та ін. Наша мета – визначити деякі соціолінгвістичні риси мовної особистості сучасного українського студента.

У ході проведення дослідження студентам було запропоновано заповнити анкети, які містять загальновідомі концепти, що входять у поняття моралі й етики для більшості людей різного віку й соціального статусу. Перша анкета містила 10 концептів, даних у алфавітному порядку (багатство, батьки, гроші, діти, доброта, дружба, кар'єра, комфорт, любов, подорожі, розваги, сім'я, честь). Їх необхідно було розмістити в спадній послідовності за ступенем важливості для кожного студента. Результати анкети представлені в таблиці 1.

Таблиця 1

ННІ філології та журналістики

Позиція	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13
<i>Чесць</i>	6	2	0	6	5	4	5	7	5	5	0	3	2
<i>Доброта</i>	1	3	0	5	11	11	7	5	2	0	2	1	1
<i>Любов</i>	10	5	11	14	3	2	1	0	3	1	0	1	0
<i>Дружба</i>	0	2	7	7	11	6	9	4	2	1	1	1	0
<i>Комфорт</i>	0	0	1	2	3	4	2	6	11	9	5	2	3
<i>Багатство</i>	1	0	0	0	0	2	5	1	4	6	11	10	11
<i>Сім'я</i>	25	17	1	2	1	1	0	2	0	0	0	1	0
<i>Батьки</i>	15	13	12	2	3	1	0	0	2	0	0	2	1
<i>Діти</i>	2	5	12	12	4	3	4	0	0	1	3	1	3
<i>Кар'єра</i>	0	2	2	2	4	7	6	9	6	5	4	2	2
<i>Подорожі</i>	0	0	0	0	0	2	8	4	15	12	8	1	0
<i>Розваги</i>	0	0	0	0	1	0	4	7	12	10	9	6	1
<i>Гроші</i>	0	0	0	2	3	8	5	6	3	6	9	3	6

Як видно з таблиці, найважливішою для себе студенти вважають сім'ю (першу позицію цей концепт посідає у 50% респондентів). Другу позицію займає концепт «батьки» – (30% респондентів), третю – концепт «любов» (20% респондентів). Сучасні студенти серйозно ставляться до інституту сім'ї, головну роль у ній вони відводять батькам, і вважають, що сім'я має бути заснована на любові. Сім'я важлива для молодих людей, адже саме у ній вони знаходять підтримку, там закладаються основи їхнього розумового, морального й духовного розвитку. Більшість студентів готова до створення власної сім'ї, проте лише 4% з них вважають дітей сенсом свого життя. Для 10% студентської молоді діти посідають другу позицію. Лише з третьої позиції суттєво збільшується кількість осіб (24%), які бажають, створивши сім'ю, мати дітей.

Менш значимими для студентів є такі концепти: подорожі (30%), розваги (24%), комфорт, доброта (по 22%). Розваги (у тому числі й подорожі як один із видів розваг) – важлива складова життя сучасної людини, адже час від часу будь-хто потребує відпочинку та позитивних емоцій. Можна припустити, що такий розподіл позицій свідчить про фінансову неспроможність для подорожей, розваг, життя в комфортних умовах. Можна також говорити про певні звички, традиції відпочивати вдома (як варіант – дача, село, рідня, друзі тощо), необхідність допомагати батькам, працювати у вихідні дні або у відпустці.

У другому завданні необхідно було розмістити запропоновані десять етичних концептів за значимістю для кожного із студентів – від найменш до найбільш важливого. Це такі концепти: доброта, совість, порядність, взаємодопомога, скромність, милосердя, вихованість, шляхетність, делікатність, дотримання правил етикету. Завдання було зрозумілим, жодного додаткового питання у студентів не виникло. Проте у ході виконання вони не змогли впевнено й відразу визначити позицію для того чи іншого поняття, що може свідчити про незавершеність процесу духовного та морально-етичного становлення молоді. Такі роздуми та коливання абсолютно природні, типові для молодих людей. Результати анкетування представлені в таблиці 2.

Таблиця 2

ННІ філології та журналістики

Позиція	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
Доброта	11	9	7	5	3	6	0	5	2	3
Совість	9	8	6	10	9	3	3	2	0	0
Порядність	4	8	6	7	7	5	6	3	3	1
Взаємодопомога	4	5	10	5	8	6	4	4	2	2
Скромність	2	3	4	4	6	4	6	10	5	6
Милосердя	7	8	7	4	3	7	8	3	2	1
Вихованість	3	4	4	5	6	10	5	12	1	0
Шляхетність	12	3	3	4	3	5	8	7	2	2
Делікатність	0	0	0	2	4	6	3	4	13	18
Дотримання правил етикету	0	0	2	4	3	6	5	3	14	13

Проаналізувавши результати анкетування, з'ясували, що першу позицію (24%) посідає концепт «шляхетність». Точно й однозначно визначити семантику цього концепту як про морально-етичної категорії неможливо, адже кожна людина

ускладнює його ще й своїм, додатковим смислом. Отримані дані доводять, що студенти пов'язують цей концепт з честю, повагою до себе, свого оточення. Другу позицію відведено концепту «доброта»: 22% респондентів вважають цю рису вкрай важливою для сучасної людини.

Цікавим видається співвідношення концептів «взаємодопомога» та «милосердя»: 10% студентів поставили концепт «взаємодопомога» на другу позицію, 12% – на шосту. По 14% респондентів поставили концепт «милосердя» на першу і шосту позиції, проте чітко розмежувати ці поняття не вдалося, що не випадково, адже семантично вони дуже близькі: коли люди допомагають один одному без примусу, без оплати або допомоги у відповідь, а через співчуття до них – це взаємодопомога. Милосердя – це теж жалість, співчуття до людей, готовність допомогти, не чекаючи подяки.

Більшість студентів поставили концепт «виховання» на восьму (24%) і шосту (20%) позиції. Майже всі відвели концепту «дотримання правил етикету» дев'яту (28%) і десяту (26%) позиції. Жоден із учасників анкетування не поставив його на перше місце! На жаль, в умовах нашого буття і поняття «делікатність» відійшло на останню, десяту позицію. Отримані дані можуть свідчити й про невміння або ж небажання людей зберігати спокійні, доброзичливі стосунки з усіма, хто їх оточує.

Підводячи підсумок анкетування, впевнено можемо стверджувати, що рівень морального розвитку студентів Житомирського державного університету імені Івана Франка достатньо високий. Студенти цінують любов, дружбу, сім'ю, готові допомагати людям, розуміють необхідність морального й духовного розвитку. Мовна особистість студента-філолога унікальна, у неї є своя мова і своя система цінностей.

Список використаних джерел:

1. Караулов Ю.Н. Русский язык. Энциклопедия. – М.: Большая Российская энциклопедия, Дрофа. 1997. – 722 с.
2. Караулов Ю.Н. Русский язык и языковая личность. – М.: Наука, 1987. – 261 с.
3. Караулов Ю.Н. Способ аргументации как характеристика языковой личности // Вопросы философии: Межвуз. сб. научных трудов. Вып. 6-7. – Ереван: Изд-во Ереванского ун-та, 1988. – 384 с. – С. 211-218.
4. Красных В.В. Основы психолингвистики и теории коммуникации. – М.: Гнозис, 2001. – 270 с.

Руднянин О.І.

аспірант,

Науковий керівник: Баран Є.М.

кандидат філологічних наук, доцент,

Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника

ТЕМАТИЧНІ АСПЕКТИ ЕПІСТОЛЯРНИХ ДІАЛОГІВ ЮРІЯ ШЕВЕЛЬОВА ТА ОЛЕКСИ ІЗАРСЬКОГО

Важливе місце в історії розвитку української літератури займає дослідження письменницького епістолярю. Листи, щоденники, спогади дають змогу простежити, як формувалася письменник, як розвивалися його художні й естетичні смаки,

народжувалися мистецькі твори, допомагають краще зрозуміти світоглядні позиції автора, свідчать про його напружену діяльність. Завдяки епістолярній спадщині ми маємо можливість вивчати як повсякденність певної епохи загалом, так й конкретну особистість зокрема.

Останнє десятиліття в українському літературознавстві було досить плідним щодо вивчення приватної кореспонденції письменників. Насамперед інтерес до епістолярних пам'яток позначився на масовому виданні листування письменників-класиків та науковому коментуванні цих творів. Досить звернутися до відомих публікацій листів Т. Шевченка, Марка Вовчка, І. Франка, В. Винниченка, М. Коцюбинського, В. Стефаника, Лесі Українки, В. Стуса та інших, щоб зрозуміти, що видання епістолярію вже давно стало важливим та цінним джерелом для вивчення історії письменства.

Метою нашого дослідження стало вивчення приватних листів Юрія Шевельова до Олекси Ізарського. Крізь призму листування ми відкриваємо не тільки нові сторінки біографії і творчого життя автора, відомого українсько-американського славіста-мовознавця німецького походження, історика української літератури, літературного і театрального критика, активного учасника наукового та культурного життя української еміграції – Юрія Шевельова, але й дізнаємося про не менш талановитого письменника-романіста української діаспори, літературознавця, перекладача – Олексу Ізарського (справжнє прізвище – Мальченко), життя та творчість якого є й досі малодосліджені на Україні. Творча спадщина письменника після його смерті повернулася на Батьківщину: рукописи, передані у відповідний відділ Інституту літератури в Києві, листи Юрія Шевельова до О. Ізарського з частиною документів – до Полтавського обласного архіву, книги – в Полтавську обласну бібліотеку імені І. Котляревського та бібліотеку краєзнавчого музею [2, с. 7].

Завдяки книзі, впорядкованої Миколою Степаненком, «Листи Юрія Шевельова до Олекси Ізарського», ми можемо вивчати епістолярне спілкування обох письменників, двох товаришів, яке хронологічно охоплює період від лютого 1946 по жовтень 1996 роки. Оскільки листи Олекси Ізарського до Юрія Шевельова досі ще не знайдені, аналізувати епістолярні контакти цих письменників на рівні «цілісного тексту» неможливо. Та завдяки книзі «Щоденники Олекси Ізарського», ініціатива видання якої належить голові Полтавської філії Суспільної Служби України – Ганні Кіященко, можна простежити перипетії їхніх «діалогів на відстані».

До книги «Листи Юрія Шевельова до Олекси Ізарського» увійшло 265 листів, які були написані у різний період та у різних країнах, насичені важливими подіями і фактами, постатями, які творили нашу історію. Через усе листування проходять різноманітні теми, включаючи особисті внутрішні переживання. Починаючи з 240-го листа, у книзі подані листи без дати, які охоплюють період від 1947 року.

Юрій Володимирович Шевельов та Олексій Григорович Мальченко – це дві талановиті постаті, яких поєднала доля не тільки через те, що жили на чужині, що працювали у схожому напрямку, спілкувалися з спільними знайомими відомими людьми, та, вони були близькими по духу. У «Висмиках» зі щоденників Олекси Ізарського знаходимо перший запис про зустріч з Юрієм Шевельовим 25-28 грудня 1964 року у реальності, а не на папері: *«Український інститут на 79 вулиці. ... Після доповіді Г. Костюка я вийшов з залі на другому поверсі, а мене взяв за руку Ю. Шевельов: «Ви посоліднішали, але не постаріли». Сам він – у «нормі», трохи втомлений, зів'ялий. Зразу відчувся старий контакт між нами: ні з ким мені так добре не говорилося, як з ним»* [1, 67].

Олекса Григорович впродовж свого творчого життя вів переписку з багатьма письменниками та вченими, серед яких Улас Самчук, Григорій Костюк, Михайло Орест, Петро Одарченко, Дмитро Нитченко, Ігор Качуровський, та листування з Юрієм Володимировичем Шевельовим для нього було найцінніше. У своєму щоденникові він писав: 27.03.87: *«Написав Ю. Шевельову. Перечитав його останній лист... Його листи – найзначніші в моєму архіві...!»* [1, с. 343].

Довкола різноманіття тем вивченого епістолярію, основною залишається тема книги, розвитку як власної, а загалом і української літератури. У листі датованим 8 листопада 1951 року Юрій Шевельов пише «автобіографічний» вірш про книгу:

«Він зрадить, і зрадить вона.

Не зраджує тільки книга:

Розкрилась, лягла навznak,

Але не моя, а всіх: крига.

Цікаво дізнатись, чи є життя,

І, власне, коли воно почнеться.

Рядки мигтять.

Вогонь спалює нетлі.» [3, с. 55-56]

Часто обговорюють долю України. Після поїздки до Батьківщини, Юрій Шевельов відповідає на лист Олексі Ізарському під враженням від відвідин: 17 жовтня 1990 року: *«Ваше уявлення, що – цитую – «занедбано все, замучено, сплюндровано» – вибачте, типово емігрантське, ансьєн-режимове. Усе це далеко складніше. Проти Заходу, звичайно, все бідно й трудно, але країна – не в руїні, люди повні енергії. Ледве чи зрушення досягне мети, але я не виключаю й такої можливості. Але що стільки є живого й творчого після такого режиму – це справді чудо. А ще більше чудо, що з них або майже з них тип ледачого хахла. Тутешні люди вгризаються в життя, і слово їх тверде, певне й безжалісне. Режим і життя виховали новий татунок людини»* [3, с. 263]. Зазначимо, що «ансьєн-режим» англійською мовою *ancient regime* в перекладі означає «застарілий режим».

Через усі листи Юрія Шевельова та щоденники Олекси Ізарського найглибше проходить тема самотності, непотрібності, туги, старості, смерті. Олекса Григорович пише про свій внутрішній стан на власний день народження: 30.08.66: *«Мені 47. Почуття ... розгубленості. Сум, відчай. Як провалля – здогади про трагічність людського буття. Сум і радість б'ють з одного джерела: мій день»* [1, с. 98].

Неодноразово Юрій Володимирович намагається підбадьорити настрої Олекси Ізарського, та не завжди й йому вдається почуватися щасливим, самотність пригнічує й самого Шевельова. Наприклад, у листі за 22 вересня 1991: *«Тим часом вітаю з початком сімдесят третього. Не журіться. Це теж вік це «діцький». Справжні трюки починаються з вісімдесятьох... А це це золота осінь»* [3, с. 276].

У листах Юрія Шевельова зустрічаються іншомовні вирази, цитати, уривки. Так, наприклад, у листі від 5 липня 1976 року пише до Олекси Ізарського: *«Wie klein es ist, womit wir ringen, Was ringt mit uns, wie ist es gross». А Ви кажете – перекладати Рільке. Я вже 30 років думаю, як би це можна перекласти – і не можна. Занадто просто. Усі наші переклади на контурах»* [3, с. 103]. Зазначимо, що «*Wie klein es ist, womit wir ringen, Was ringt mit uns, wie ist es gross*» є уривком з вірша «*der Schauende*» Reiner Maria Rilke, в перекладі з німецької мови дослівно: «яке мале те, з чим ми боремося, що бореться з нами, яке воно велике». У перекладі В. Стуса (кінець 1960-х років): Райнер Марія Рільке «Споглядаючи»: «Мізерне все, з чим ми воюєм, велике ж завше боре нас» [4]. Часто пише Юрій Шевельов до Олекси

Ізарського: «Як казав велекий Гете, чи хто там, Ду муст ентберен» [3, с. 165]. «Entbehren sollst du! sollst entbehren!» у перекладі М.Лукаша: «Страждай, терпи! Терпи, страждай!» із трагедії «Фауст», Йоганна Вольфганга фон Гете [5, с. 23].

Проаналізувавши дослідження епістолярію Юрія Шевельова та Олекси Ізарського, можна зробити висновки, що їхні «дальні діалоги», вивчені за допомогою листів та щоденників займають вагоме місце не тільки в процесі освоєння літературної спадщини обох письменників, але й у розвитку української літератури загалом. Оскільки окрім приватних повідомлень, що стосуються літературного розвитку самих авторів, листи та щоденники насичені важливими подіями і фактами, густо населені постатями, які творили нашу історію, сумлінно трудилися на ниві духовності, науки, просвітництва. За допомогою складових частин можна сформуванати цілісну картину спілкування Юрія Володимировича і Олекси Григоровича, а також простежити основні віхи творчого життя літературознавця, письменника, перекладача – Олекси Ізарського, який є й досі маловідомим на Батьківщині.

Список використаних джерел:

1. Ізарський О. «Висмики» з щоденників. 1940-1980-і роки. Полтава: Динамік, 2006. – 392 с.
2. Ізарський О. Ранок: повість / Олекса Ізарський. – Полтава: Дивосвіт. 2012. Вид. 2-е. – 140 с.
3. Листи Юрія Шевельова до Олекси Ізарського / автор і упоряд. Микола Степаненко. Полтава: ПП Шевченко Р.В., 2014. – 388 с.
4. Поезії М.Р. Рільке та їх українські переклади. URL: <http://rilke.org.ua/verses.html>
5. Шевельов Ю. Без назви/Sans Titre/Untitled. Сучасність. Мюнхен. Грудень 1986. – Ч. 12(308). – С. 23.
6. Шевельов Ю. (Юрій Шерех). Я – мене – мені... (і докруги): Спогади. Харків. Нью-Йорк: Видання часопису «Березіль»; Вид-во М.П. Коць, 2001. – Т. 1. В Україні. – 428 с.

Семків Н.Д.

учитель,

Богородчанська ЗОШ І-ІІІ ступенів № 1

Івано-Франківської області

ФЛОРОКОМПОНЕНТНА ЛЕКСИКА У ТВОРЧОСТІ ТАРАСА ШЕВЧЕНКА

Історична пам'ять – основа самоідентифікації нації. Йдеться про інформацію, що втілює світогляд народу, його місце в історії, відображає погляди, мистецькі здобутки тощо. Творчість Тараса Шевченка є одним із ключових моментів у розвитку історичної пам'яті українців. Тому «Кобзар» можна трактувати як багатокомпонентну поетичну модель українських ментальних архетипів. Шевченкознавство як міждисциплінарна галузь дає невичерпні можливості для пізнання феномена української нації, розкриття все нових аспектів Кобзарєвого поетичного світу.

Флорокомпонентна лексика стала об'єктом дослідження не випадково. На сьогодні, як не прикро визнавати, багатьом сучасникам не до снаги розпізнати

різновиди рослин. Між тим, Тарас Шевченко – «... по плоті і духу син і рідний брат нашого безталанного народу...» [1, с. 409] – був блискучим знавцем флори, тому рослинний світ на сторінках його творів представлений досить розмаїто. Маємо й щоденниковий запис, датований 23 квітня 1858 року: «Цілий день йшов дощ і цілий день ми із Семеном (Гулаком-Артемовським) читали Гумбольта» [1, с. 204] – ученого-природознавця, основоположника географії рослин. Відомо, що Шевченко знав його праці «Космос», «Картини природи».

Отримані результати систематизовано за такими параметрами: тематично згруповано лексеми на позначення рослин; з'ясовано особливості поетичного мікроконтексту (виділено епітети, метафори, порівняння, паралелізми, образи-символи); подано приклади живописних полотен вказаної тематики. Такий підхід, на нашу думку, дасть змогу побачити Шевченків поетичний мікросвіт як втілення традиційної картини українського буття.

У творах Тараса Шевченка згадується майже сотня назв різних рослин, які належать переважно до української флори: *калина, верба, дуб, клен, тополя, терен, ковила, ряс, рута, очерет* та інші. Також зафіксовано екзотичні лексеми *лавр, платан, кедр, фіга*. Тематичні групи лексем традиційні: дерева, кущі, квіти, трави, городні культури.

Щодо морфемних особливостей, то переважають однокореневі стилістично нейтральні лексеми, також зафіксовано лексеми з пестливим суфіксами: *барвіночок* («Не кидай матері»), «Ликері»), *квіточка* («Невольник»), «Сотник»),

пшениченька («Іржавець»), *черешенька* («Буває, в неволі»), *яблунька, грушенька* («Подражаніє...»); іронічно забарвлені: *картопелька* («І мертвим, і живим»); двокореневі: *перекотиполе* («Мар'яна-черниця»), *сон-трава* («В казематі»), *лілея-снігоцвіт* («Лілея»), *жито-пшениця* («Гайдамаки»).

Звісно, найчастотнішою флорокомпонентною лексемою є *калина* («Причинна», «Думка», «На вічну пам'ять Котляревському», «Гайдамаки», «Мар'яна-черниця», «Утоплена», «Слепая», «В казематі», «Сон» («Гори мої високі...»), «Гитарівна», «Ой люлі, люлі, моя дитино...»), «Зацвіла в долині...»), «Над Дніпровую сагою»). Вона символізує молодість, красу («Як калина при дорозі, так Ганнуса червоніла»), перспективу одруження («А дівчина заручена – [посадила] – Червону калину»), оптимізм («І калина прийнялася, Віти розпустила»), нездійснені мрії («Повсихали три явори, Калина зов'яла»), пам'ять («[посадили] в головах у дівчини – Червону калину») [2]. 3-поміж лексем на позначення кущів уживаються *лоза* (*верболіз*), *терен*.

Тематична група «городні культури» представлена такими лексемами: *жито, пшениця, льон* (*плоскінь*), *гречка, кукурудза, горох, хміль, петрушка, пастернак, виноград, картопля, квасоля, капуста, мак, хрін*. Лексема «плоскінь» (різновид льону) відкриває світ традиційних сільськогосподарських промислів: «Дівчина ... плоскінь вибирала». Це спогад про перше кохання – Оксану Коваленко, котра «помандрувала ... За москалями та й пропала... А потім знову кудись пішла, Ніхто не знає, де поділась, Занапастилась, одуріла» [2, с. 296].

На сторінках «Кобзаря» «квітують» *ряст, королевий цвіт, сон-трава, рута, мак, барвінок, лілея, васильки*. Як відомо, ряс в українській народній традиції є символом довголіття. Сьогодні вже геть забутий звичай, який був розповсюджений на початку минулого століття: з приходом весни топтати цю рослину. Робили це босоніж, при цьому приказуючи: «Топчу, топчу ряс, ряс, Бог здоров'я дасть, дасть. Ще буду топтати, щоб на той рік діждати!» [3, с. 10].

Чи не найцікавішою видається саме *садова рута* (не плутати з червоною, оспіваною Володимиром Івасюком). Згадаймо Шевченкове розпачливе: «**Уродила рута... рута... Волі нашої отрута**» [2, с. 171]. Виявляється, ця рослина має виражену абортивну дію [4]. Наскільки глибшим стає сенс поезії «Чигрине, Чигрине...»: поет не лише гостро переживає через крах мрій про українську державність – навіть природа суворо судить нащадків.

«І твій барвіночок хрещатий Заріс богилою...» [2, с. 275] – перебуваючи в казематі, зі смутком констатує Шевченко. Нині ботаніки називають цю рослину з родини селерових *богилою*. Вона є символом запус­тіння, занедбаності, безгосподарності. «Шевченківський словник» [5] не подає жодної вказівки на ймовірну адресатку вірша, однак час, суворий та невмолимий суддя, породив промовисту паралель: саме богилою (там, де «барвінок цвів і зеленів») щороку заростає могила Ликери Полусмакової – останньої коханої Тараса Шевченка, утілюючи нездійсненність поетових мрій про родинне тепло і затишок. Перед нами – один із прикладів авторських контекстуальних антонімів, цілком природній для Кобзаря і незрозумілий (без додаткового тлумачення) для нащадків.

Чи не найрозмаїтішим символом постає *билина*: вона втілює безлюддя («Подивиться – серце ние: Кругом ні билини!»), самотність («Ой одна я, одна, Як билиночка в полі»), розпач («Як билина підкошена, Ярина схилилась...»), перебування на чужині («Один я на світі без роду, і доля – Стеблина-билина на чужому полі»), смерть («Як билина, як лист за водою, Пішов козак з сього світа»). Тут знову виразно прочитується автобіографічний підтекст.

У тематичній групі «дерева» зафіксовані лексеми *ясен, дуб, явір, ялина, тополя, кедр, фіга, лавр, вишня, яблуня, груша, черешня, шовковиця*. Варта уваги фраза А.Кримського у розвідці «Звенигородщина. Шевченкова батьківщина з погляду етнографічного та діалектологічного»: «Тепер у нас садять найбільше вишні та сливи... груші, яблуні, кислиці, черешні – дуже рідко садять. Грабки, берестки, ясенки, кленки – то рідко де побачиш. А дуба ніхто не садить, бо бояться, бо кажуть старі люди, як хто посадить дубка і виросте той дубок врівні з тим чоловіком, той непременно умре...» [6, с. 16]. Натомість на Гуцульщині побутує інше повір'я: не можна садити біля хати ялицю, ялину, тую, бо це позбавляє захисту від вроків і таким чином приносить нещастя [7, с. 27].

До тематичної групи «трави» належать *любисток, спорши, щиреця, лобода, осока, кропива, перекотиполе, очерет, лопух, кукуль, тирса* (так у черкаському краї називали ковилу).

Принадібно зазначимо, що лексеми *терен, кропива, тирса* є символами занепаду: «Село навек замовкло, онімело І кропивою поросло», «Заросли шляхи тернами на тую країну...»; щоденниковий запис про покритий ковилуо нескінченний степ.

Розмаїтий рослинний світ постав у живописі Шевченка. Це різні за технікою виконання (олійні, акварельні, графічні) та жанром (пейзажі, ілюстрації, побутові) полотна: «Циганка-ворожка», «Катерина», «У Києві», «Мангишляцький сад».

Шевченко, як відомо, часто влітав до віршів уривки народних пісень – ліричних, історичних, жартівливих. Тут, ясна річ, теж не обійшлося без назв рослин.

Своєрідним наочним втіленням Шевченкової флорокомпонентної лексики стала виставка «Природа у творчості Т.Г.Шевченка» у Національному ботанічному саду ім. М. Гришка НАН України, приурочена до 200-ліття Кобзаря, видання тематичного екологічного календаря.

Таким чином, флорокомпонентна лексика не лише є складовою поетичного мікросвіту Тараса Шевченка, а й постає невичерпним джерелом знань про природу рідного краю, традиційні ремесла селян, їх уявлення, вірування та звичаї.

Список використаних джерел:

1. Шевченко Тарас. Твори: В 5-ти т. Т. 5 / Прим. В. Бородіна. – К.: Дніпро, 1985. – 525 с.
2. Шевченко Т. Г. Кобзар (приміт. Є. К. Нахліка; іл. худож. В. І. Лопати. – К.: Всеукраїнське товариство «Просвіта»), 1993.
3. Кондратюк А. І. З вишневого саду: Наук.-худож. оповідання: Для серед. та ст. шк. віку / Передм. В. Скуратівського. – К.: Молодь, 1991, 192 с.
5. Рута садова (*Ruta graveolens*) / – Режим доступу: <http://fitoapteka.org/herbs-r/1175-ruta-graveolens/>
5. Не кидай матері... / Шевченківський словник, т. 2. – Режим доступу: <http://izbornyk.org.ua/shevchenko/slovn27.htm>
6. Кримський А. Ю. Звенигородщина. Шевченкова батьківщина з погляду етнографічного та діалектологічного: відтворення з авторського макету 1930 р. [автор передм. А. Ю. Чабан]. – Черкаси: Вертикаль, 2009.
7. Влад Марія. Стрітенне: Кн. гуцульських звичаїв і вірувань. – К.: Укр. письменник, 1992. – 223 с.

Стоцька І.В.

аспірант,

Інститут української філології та літературної творчості

імені Андрія Малишка

Національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова

БАЗОВІ КОНЦЕПТИ УКРАЇНСЬКОЇ ВОКАЛЬНОЇ ЛЕКСИКИ

До ключових концептів культури входять такі абстрактні імена, як доля, совість, воля, гріх, закон, батьківщина та ін. Вони мають велике значення в колективній мовній свідомості, а тому їх дослідження є актуальною проблемою. Доказом цього є поява словників концептів культури.

У концептуальній та мовній картинах світу людини вагоме місце посідає феномен пісні. Мовна картина світу включає в себе значення, виражені концептами. Слово «концепт» у протермінологічній функції почало активно вживатися в лінгвістичній літературі на початку 90-х років. В. Кузнецов визначає концепт так: «Концептом є загальне ментальне значення..., те, що називають також значенням...». Таке твердження підтримували В. Гумбольдт, Г. Фреге, А. Черч [4, с. 21]. В. Долинський та Л. Чернейко стверджують, що термін концепт не новий у лінгвістиці. Традиційно він ототожнюється з терміном поняття. Розуміння цього терміна не можна вважати усталеним, враховуючи те, що у лінгвістичних дослідженнях він вважається синонімом «значення слова»; розглядається як ідея, не пов'язана з мовними засобами» [1, с. 37]. Є багато підходів до розуміння цього терміна. Наприклад, Е. С. Кубрякова вважає, що концепт – «термін, який слугує поясненням одиниць ментальних або психічних ресурсів нашого пізнання і тієї інформаційної структури, яка відображає знання та досвід людини; оперативна

одиниця пам'яті, ментального лексикону концептуальної системи і мови розуму, всієї картини світу, відображеної в людській психіці» [3, с. 91]. Дане поняття відповідає уявленню про значення, якими людина користується в процесі мислення і які відображають досвід і знання, а також результатів усієї людської діяльності і процесів пізнання світу у вигляді «квантів» знання.

Концепт, що фіксує певний рівень знань, включає в себе ознаки, які стосуються сфери ідеального. «В умовах тексту концепт розглядається як «стискання» смислового коду: в одному слові може міститися об'ємний ідеальний зміст, який узагальнює бачення про духовні цінності» [6, с. 99].

За визначенням Ю. С. Степанова, «концепт – це ніби згусток культури в свідомості людини, те, у вигляді чого культура входить у ментальний світ людини» [7, с. 40].

Н. С. Новикова та Н. В. Черемисина відзначають, що «концепт» нерідко використовували в науці як синонім до терміна «поняття». Але останнім часом ці терміни почали розмежовувати [7, с. 41]. Термін «поняття» в основному вживається в логіці, філософії та мовознавстві, а «концепт» – в математичній логіці і культурології.

Л. І. Мацько визначає концепт як «мовну одиницю, що несе квант знання і в індивідуальній колективній свідомості мовців» [2, с. 111]. На її думку, концепт є «вмістилищем і засобом втілення уже набутих і нових знань, уявлень, образів і традицій, культурних стандартів загальних людських і національних стереотипів» [5, с. 111].

Як визначає Т. А. Космеда [2, с. 115], концепти виникають у процесі побудови речення, передачі інформації про предмети чи явища і несуть в собі об'єктивну чи суб'єктивну інформацію, тому одні й ті ж явища, предмети, поняття можуть оцінюватися позитивно чи негативно.

Концепти об'єднуються на певному ментальному рівні так званою концептуальною системою, яка «конструюється ще на довербальній стадії існування людини, формується протягом розвитку людства, втілюючись у мовні форми...» [2, с. 151].

Базовими концептами української вокальної культури, співвіднесеними з проявами людської діяльності в сфері музичного мистецтва, є пісня і наспів.

Термін пісня виступає ядром мікросистеми українського музичного мистецтва, він входить у всі значення назв різних пісень в якості архісеми:

Альба – ранкова пісня, музично-поетичний жанр трубадурів та мінезингерів [8, с. 10];

балада – у середні віки пісня народного походження, що супроводжувала танець [8, с. 19];

гімн – загальна назва різних за змістом урочистих пісень на честь богів, святих героїв, святкових та історичних подій, військових перемог, громадських актів, певних соціальних груп, спортивних федерацій та культурних організацій і т. ін. [8, с. 19];

елегія – п'єса сумного, журливого характеру [8, с. 18];

канцона – багатоголосні пісні, стилізовані в народному дусі, а також їх інструментальні переклади [8, с. 108];

серенада – лірична вечірня або нічна пісня, спочатку призначена для виконання трубадуром під вікнами коханої, а згодом запроваджена в оперній та камерній вокальній музиці [8, с. 238].

Концепту пісня властива висока культурно-естетична оцінка. В більшості поетичних творах пісня виражає позитивні людські емоції і розкривається через такі концепти, як **радість, свято, гуляння**, співвідноситься з епітетами **шумний, радісний, задоволений**: *У рідному краї і серце співає, // Лелеки здалека нам весни несуть. // У рідному краї і небо безкрає, // Потоки, потоки, мов струни, течуть* (М. Бакая. У рідному краї);...*І тумани, і роси краплисті, // І героїв славетних життя, – // І мале босоноге дитя, // Що біжить радо з піснею в поле // І сміється, хоч ніженьки коле!..* (Я. Черняк. Україні); *Привітний і світлий наш сонячний дім, // Як радісно й весело жити у нім. // Тут мамина пісня і усмішка тата. // В любові й добрі тут зростають малята* (А. Німенко. Сонячний дім); *В садах і дібровах в вечірні часи // Чарує нас пісня дзвінка солов'їна // І чути співочі дівчат голоси,- // Пісенна моя Україна* (Микола Верещака. Моя Україна).

Для пісні характерні поняття, пов'язані з **розлукою, зрадою, нерозділеним коханням, прощанням**: *Хоч знаєш, знаєш, добре знаєш, // Як мучує довгими ночами, // І як літа вже за літами // Свій біль, свій жаль, свої пісні // У серці здавлюю на дні* (І. Франко. Чого являєшся мені у сні?).

Аналізуючий концепт може набути значення, пов'язане з **чаклунством, ворожінням**, воно буває **чорним, тривожним**: *Народна пісня, дума чи романс // У душу лється і заповняє // Та заворожує, чаклує нас, // І в саме серце раптом проникає* (Н. Красоткіна. Народна пісня).

Для багатьох поетів пісня сприймається як **потреба, сенс життя**: *Хотіла б я піснею стати // У сюю хвилину ясну, // Щоб вільно по світі літати, // Щоб вітер розносив луну. // Щоб геть аж під ясні зорі // Полинати співом дзвінком, // упасти на хвилі прозорі, // Буяти над морем хибким* (Леся Українка. Хотіла б я піснею стати...); *Сім струн я торкаю, струна по струні, // Нехай мої струни лунають, // Нехай мої співи літають // По рідній коханій моїй стороні* (Леся Українка. Si (Settina)).

Іноді даний концепт асоціюється у поетів з такими ключовими словами, як **печаль, смуток, сльози**: *І буде все таким, що вмерти би волів: // Тектимуть по щоках гарячі, п'яні сльози... // У гуркоті коліс – і регіт, і погрози, // І смерті заклики, прокльони й дикий спів* (Поль Верлен. Калейдоскоп); *Пісня, моя ти сердечна дружино, // Серця відродо в дні горя і сліз, // З хати вітця, як єдинеє віно, // К тобі любов у життя я приніс* (І. Франко. Пісня і праця).

Таким чином, серед домінуючих значень, які входять в концептуальну структуру пісні, виділяють такі, як:

- 1) людські емоції – позитивні (радість, веселощі) і негативні (смуток, печаль);
- 2) людські почуття – позитивно забарвлені (любов, пристрасть) і негативно забарвлені (безумство);
- 3) людські якості – краса, грація. Серед основних також виділяються значення, пов'язані з чаклунством, ворожінням.

Список використаних джерел:

1. Залевская А. А. Психолінгвістический подход к проблеме концепта / А. А. Залевская // Методологические проблемы когнитивной лингвистики. – Воронеж, 2001. – С. 36–44.
2. Космеда Т. А. Аксиологічні аспекти прагмалінгвістики: формування і розвиток категорії оцінки / Т. А. Космеда. – Львів: Вид-во ЛНУ, 2000. – 349 с.
3. Кубрякова Е. С. Краткий словарь когнитивных терминов / Кубрякова Е. С., Демьянков В. З., Панкрац Ю. Г. и др. – М., 1996. – С. 90–93.

4. Кузнецов В. Г. Герменевтика и гуманитарное познание / В. Г. Кузнецов. – М., 1991. – С. 21.
5. Мацько Л. І. Українська мова: сучас. довід. / Л. І. Мацько, О. М. Мацько, О. М. Сидоренко. – Х., 2012. – С. 111.
6. Синельникова Л. Н. Лирический сюжет в языковых характеристиках / Л. Н. Синельникова. – Луганск: РИООП, 1993. – С. 99.
7. Степанов Ю. С. Константы: слов. рус. культуры. Опыт исследования. – М.: Школа «Языки рус. культуры», 1997. – С. 40–41.
8. Юцевич Ю. Є. Музыка. Словник-довідник. – Вид. 2-ге, переробл. і доп. / Ю. Є. Юцевич. – Тернопіль: Навч. кн. – Богдан, 2009. – 352 с.

Стремоухова Л.Б.

викладач,

*Маріупольський механіко-металургійний коледж
ДВНЗ «Приазовський державний технічний університет»*

ПОХОДЖЕННЯ ПРІЗВИЩ

Під час величезного обсягу інформації, наданої такими джерелами, як медіа, Інтернет, соціальні мережі, є дуже складним мотивувати студента до навчання, систематичної роботи. Студентів однієї з навчальних груп я вирішила зацікавити результатами роботи над походженням їхніх прізвищ. Без прізвища сьогодні неможливо уявити наше життя. Це наше сімейне ім'я. Але далеко не кожний замислюється над тим фактом, що ще до середини XIX сторіччя прізвище було скоріше винятком з правил. Сьогодні це звучить як нонсенс. А між іншим масове «виробництво» і присвоєння прізвищ почалося на Русі після скасування кріпацтва в 1861 році. В Європі ж найменування типу сучасних прізвищ прийшли на зміну сімейним назвам римлян ще в XII сторіччі. На території західноукраїнських областей, які входили до складу Австрії, прізвища юридично були закріплені лише декретом імператора Йосифа II від 1 листопада 1870 року, який зобов'язував кожного мати прізвище. Контакти українського народу з іншими націями і народностями послужили витоком до існування в Україні прізвищ, різноманітних за своїм походженням. Ось які тлумачення прізвищ своїх студентів я знайшла (наводжу лише частину прізвищ).

Ертман Христина. Володарі цього прізвища можуть гідно оцінити історію свого роду, оскільки їх прізвище відносять до численного пласту єврейських прізвищ, носії яких залишили чималий слід в європейській культурі. Історія виникнення єврейських прізвищ взагалі унікальна. Для їх утворення були використані різні мови – німецька, ідиш, іврит, польська, російська, білоруська та інші. У середині XIX сторіччя влада Росії розробила заходи з присвоєння євреям спадкових прізвищ, яких ті взагалі не мали. Це було продовженням практики, започаткованої в Австро-Угорщині ще в 1797 році і державах Німеччини в 1807-1834 роках. Швидше за все, прізвище Ертман походить від німецьких слів «erde» («земля») і «mann» («людина»). Таким чином, прізвище в цілому можна перекласти як «людина землі». Таке іменування могли дати хліборобові або людині, яка мала великий власний земельний наділ. На думку деяких дослідників, в основі

досліджуваного прізвища може лежати німецьке чоловіче ім'я Hartmann, що перекладається як «сильна людина».

Кошарний Андрій. Прізвище Кошарний в ряді випадків має польське походження і формується або з самої Польщі, або з сусідніх з нею держав (Білорусь, Україна). Переважна більшість представників прізвища Кошарний належали до польської шляхти. У 10% відсотках носії прізвища ймовірно є нащадком давнього російського князівського або боярського роду. Але в обох випадках прізвище вказує, в основному, на місцевість, де проживали далекі предки людини, або населений пункт, звідки, за легендами, походить цей рід, проте прізвище може походити і від прізвища або імені далекого предка.

Карпенко Владислав. Існує дві версії походження цього прізвища. Згідно з першою, воно веде свій початок від хрестильного чоловічого імені Короп, яке сходить до грецького «karpos», що в перекладі означає «плід». Це ім'я, як і багато інших, прийшло з Візантії після прийняття християнства. Релігія вимагала, щоб дитину називали на честь того чи іншого святого, тобто легендарного або історичного обличчя, шанованого церквою в суворо певний день року. Колись віруючі вшановували святого апостола на ім'я Короп, що жив на острові Крит. Короп славився своїми чеснотами і піднесеною чистотою розуму. Даючи немовляті таке ім'я, як, наприклад, Вовк, Білка, Соловей, Калина, Карпо, батьки хотіли, щоб природа сприймала дитину як свою, щоб до неї перейшли ті корисні якості, якими наділений обраний представник тваринного або рослинного світу. Тим більше, що Карп здавна вважався символом удачі і духовних досягнень, стійкості, наполегливості і мужності. У деяких районах карп був відомий під назвою «короп». Це було спільнослов'янське запозичення з давньоверхньонімецької мови. В Україні це слово збереглося і досі. У російській і білоруській мовах воно було витіснене у XVIII столітті запозиченим з французької мови «коропом».

Короткін Станіслав. Це старовинне прізвище має багатющу історію, яка є яскравим свідченням взаємодії різних національних культур колишньої Російської імперії. Традиція давати людині індивідуальне прізвище на додаток до імені, отриманого при хрещенні, здавна існувала у східних слов'ян і зберігалася аж до XVII сторіччя. Це пояснюється тим, що з тисяч хрестильних імен, записаних у святцях і місяцесловах, використовувалося лише близько двох сотень церковних іменувань. Отже вони часто повторювалися, що призводило до плутанини і незручності у спілкуванні. Запас же прізвищ був практично невичерпний і легко дозволяв відрізнити людину від інших носіїв того ж імені. Прізвища додавалися до імен, нерідко повністю замінюючи їх не тільки в побуті, але і в офіційних записах. Мабуть, таким прізвищем могли нагородити невисокого чоловіка. Крім того, від прикметника «короткій» за допомогою різних виразних суфіксів була утворена ціла низка інших прізвищ, наприклад Коротатий, Коротень, Коротига. Загальноприйнята модель російських родових іменувань склалася не відразу, проте вже до початку XVII століття більшість прізвищ утворювалася додаванням до основи – імені або прізвища батька – суфіксів -ов / -ів та -ин, вони поступово стали типовими показниками російських сімейних імен. За своїм походженням такі іменування є присвійними прикметниками: Фомін означає син Фоми. Основою їх найчастіше служило ім'я або прізвище батька. При цьому суфікс -ов / -ів додавався до основ на приголосний або -о, а прізвища на -ін утворювалися від імен і прізвищ, що закінчуються на -а / -я. Так нащадки людини, яка носила прізвище Коротка, стали Короткін.

Криволапов Володимир. Прізвище Криволапов належить до стародавнього типу слов'янських сімейних іменувань, утворених від особистих прізвиськ, про які вже згадувалося. Прізвиська, що відображають характерні особливості поведінки чи зовнішності людини, могли бути складними, складатися з двох і більше слів. У таких найменуваннях нерідко зустрічалося прикметник «кривий» – «непрямий», «неправильний». Досліджуване прізвище було утворене від імені по батькові особистого іменування предка Криволап за допомогою фамільного суфікса -ів, характерного для російської ономастики. Можливо, Криволапом його назвали рідні, щоб захистити від чорної магії, вберегти від біди і горя. Ім'я Криволап давали малюкові, щоб він виріс здоровою і працелюбною людиною з «золотими руками». Таке було уявлення наших далеких предків про силу імені.

Капанін Дмитро. Швидше за все це прізвище походить від прізвиська, імені або професії далекого предка її носія, до того ж у більшості випадків по чоловічій лінії. Прізвище Капанін відноситься до виду досить рідкісного в географічних регіонах України та сусідніх країн. У відомих літописних паперах носії прізвища були відомими діячами зі слов'янського новгородського дворянства в 18-19 ст., які мали великі царські привілеї. Стародавні згадки прізвища можна побачити в книзі перепису населення Давньої Русі в епоху царювання Івана Грозного. У царя був особливий реєстр привілейованих і «приятнозвучащих» прізвищ, які дарувалися придворним у разі особливої прихильності чи нагороди. Внаслідок чого це прізвище зберегло власне первісне походження і є унікальним.

Мацука Анастасія. Прізвище Мацука належить до найпоширенішого типу слов'янських прізвищ, утворених від повсякденних форм хрестильних імен. Фамільне ім'я Мацук сходить до хрестильного імені предка Матфей. Це ім'я прийшло в Православні святці разом із християнством з Візантії. У перекладі з давньоєврейської мови ім'я Матфей означає «дарований Господом». У народному побуті ім'я Матфей досить скоро набуло різних ужиткових форм – Матюша, Матвейка, Матвейчик, Матюха, Мотя. Під впливом польської традиції іменування людей в Білорусії і Україні утвердилися особливі моделі скорочення хрестильних імен. Досить поширені були вкорочені іменування з суфіксом -ц. Популярною формою імені Матвій у цих областях було іменування Мац або Мацько, носієм якого і був родоначальник прізвища. У наш час українське прізвище Мацук можна зустріти в найрізноманітніших історичних областях, що свідчить про тісні зв'язки між різними слов'янськими народами.

Пишняк Ян. В історичних розписках, що збереглися і заслуговують на увагу, громадяни з цим прізвищем були поважними персонами зі слов'янського тульського духовенства XV-XVI ст., які мали значний привілей государів. У Іоана Грозного існував певний список князівських і кращих прізвищ, які давали близьким тільки у випадку особливих заслуг чи як заохочення. Тим самим це прізвище пронесло своє оригінальне позначення і є дуже рідким...

Рзаєв Рафаель. За однією з версій це прізвище походить від мусульманського імені Рза, висхідного до арабського іменування Рза (Різа) – «обранець». Не виключені версії й іншого походження прізвища. Так, існує слово «рзай», що в перекладі з іврити означає «живий». Ймовірно, чоловік, що носив прізвисько Рзай, міг отримати його за те, що дивом залишився живий на війні.

Список використаних джерел:

1. Введенская Л.А., Колесников Н.П. От собственных имён к нарицательным // Москва, 1989.

2. Воропай О. Звичаї нашого народу. Етнографічний нарис. Т. 1, 2 // Київ: Оберіг, 1991.
3. Масенко Л.Т. Українські імена і прізвища // Київ: Знання, 1990. – 48 с.
4. Магия имени / сост. А.Ю. Романова. // Донецк, 2003.
5. Матвієнко А. Рідне слово // Київ, 1994.
6. Поляков Е.Н. Из истории русских имен и фамилий // Москва, 1975.
7. Редько Ю.К. Сучасні українські прізвища // Київ, 1996.
8. Чак Є. Мандрівка в Країну слова // Київ., 1981.
9. vk.com/spadok_predkiv
10. names.neolove.ru/last_names

Чохань М.І.

студентка,

Науковий керівник: Таран О.С.

кандидат філологічних наук, доцент,

Національний університет «Львівська політехніка»

ГЕНДЕРНО МАРКОВАНІ ЕПІТЕТИ В РОМАНАХ І. РОЗДОБУДЬКО «ГУДЗИК» ТА В. ЛИСА «СТОЛІТТЯ ЯКОВА»

Епітет – це «художнє, образне означення, що називає характерну властивість предмета, явища. Найчастіше в ролі епітета виступають прикметникові означення» [1, с. 58] Вивченню епітетів присвячені такі розвідки: «Епітет у структурі мовного портрета людини (на матеріалах поетичної мовотворчості кінця ХХ – на початку ХІ століття)» (Г. Дядченко), «Епітети в романі П. Куліша «ЧОРНА РАДА» (В. Мастеровенко), «Семантика епітетів на позначення зовнішності людини в українській поезії 20-30-х рр. ХХ ст.» (Л. Шутова), «Епітети у системі зображально-виражальних засобів народних творів про голодомор» (В. Сокіл), «Особливості функціонування прикметникових епітетів у поетичній мові представників «ПРАЗЬКОЇ ШКОЛИ»» (Н. Шимків), «Епітет як засіб реалізації експресивності в українських історичних романах» (Г. Гайдученко), «Епітети в українських народних прислів'ях та приказках» (Д. Бондаренко). Однак епітети як гендерні маркери ще не були предметом уваги, чим і зумовлене наше звернення до цієї теми.

Мета статті – виявити й зіставно проаналізувати гендерно марковані епітети в романах Ірен Роздобудько «Гудзик» (2015 р.) та Володимира Лиса «Століття Якова» (2015 р.). З роману І. Роздобудько «Гудзик» шляхом суцільного вибирання було отримано 958 словосполучень із епітетами – іменниково-прикметникові конструкції, з роману В. Лиса «Століття Якова» – 1078 іменниково-прикметникових конструкцій. У наступних підрахунках загальна кількість епітетних конструкцій прийнята за 100% у кожного автора окремо.

І етап. За даними статистичного аналізу, обсяг тексту, тобто загальна кількість словоформ у романі І. Роздобудько «Гудзик» – 42135. Відносна частота вживання епітетів 0.022, що свідчить про те, що частка епітетів у творі – 2,3%. У романі В. Лиса «Століття Якова» – 59080, відносна частота вживання епітетів – 0,018, що свідчить про те що частка епітетів у творі – 1,8%. Як бачимо, за цим показником різниця несуттєва (0,5%).

II етап – виявлення за означуванним іменником епітетних конструкцій на позначення жінки /чоловіка. У романі І. Роздобудько «Гудзик» виявлено 22 (3,2%) епітетні конструкції на позначення жінки та чоловіка – 31 (2,3%). У романі В. Лиса «Століття Якова» на позначення жінки – 70 (6,5%) і чоловіка – 102 (9,4%). Як бачимо, в романі В. Лиса «Століття Якова» гендерно марковані епітети переважають, причому на 3,3% більше епітетних конструкцій на позначення жінки та на 4,8% – стосовно чоловіка.

III етап – аналіз оцінної конотації гендерно маркованих епітетів за обома авторами. У романі І. Роздобудько «Гудзик» серед словосполучень, що позначають *жінку*, частка негативно конотованих – 0,4%, позитивно конотованих – 1,3%, з нейтральною оцінкою – 0,6%. Серед епітетних конструкцій на позначення *чоловіка* частка негативно конотованих – 0,9%, позитивно конотованих – 2%, з нейтральною оцінкою – 0,3%. Отже, у цьому романі переважає позитивна конотація гендерно маркованих епітетів, причому негативно конотованих епітетних позначень жінки вдвічі менше за такі ж стосовно чоловіка.

У романі В. Лиса «Століття Якова» серед епітетних конструкцій на позначення *жінки* частка негативно конотованих епітетів – 2,9%, позитивно конотованих – 1,5%, з нейтральною оцінкою – 2,1%. Щодо епітетів із *маскулінним* маркуванням: частка негативно конотованих епітетів – 2,9%, позитивно конотованих – 1,9% та з нейтральною оцінкою – 4,6%. Отже, у романі В. Лиса переважає негативна конотація гендерно маркованих епітетів, а також на позначення чоловіка – нейтральна оцінка.

IV етап – аналіз семантики гендерно маркованих епітетів. Ці епітети описують: соціальний стан, зовнішність, особисті якості, вік та психологічні характеристики тощо. У романі І. Роздобудько «Гудзик» епітетні конструкції на позначення *жінки* описують: зовнішній вигляд – 0,6%, фізичний стан – 0,1%, особливості характеру й поведінки – 1,2%, вік – 0,2%, соціальний стан – 0,8%; епітетні конструкції на позначення *чоловіка* описують: зовнішній вигляд – 0,5%, психічний стан – 0,1%, розум – 0,2%, емоції – 0,1, особливості характеру й поведінки – 1,4%, вік – 0,4%, соціальний стан – 0,5%. Як бачимо, в гендерно маркованих епітетах превалюють позначення особливостей характеру й поведінки.

У романі В. Лиса «Століття Якова» в епітетних конструкціях на позначення *жінки*, частка епітетів, що описують соціальний стан становить 2,04%, психічний стан – 0,5%, розум – 0,2%, особливості характеру й поведінки – 1,5%, вік – 1,2%, соціальний стан – 0,8%, родинні стосунки – 0,09%, майновий стан – 0,09%; на позначення *чоловіка*: зовнішній вигляд – 1,6%, психічний стан – 0,2%, розум – 0,4%, особливості характеру й поведінки – 2,3%, стосунки між людьми – 0,2%, вік – 1,4%, соціальний стан – 2,9%, родинні стосунки – 0,02%. Отже, у романі В. Лиса найчастотнішими характеристиками і жінки, і чоловіка є соціальний стан, що, імовірно, зумовлено сюжетом роману.

Порівняльний аналіз результатів дослідження за 4-ма етапами дає змогу зробити такі висновки. В обох романах переважають епітетні конструкції на позначення чоловіка. У романі І. Роздобудько «Гудзик» переважають позитивно конотовані епітети, а в романі В. Лиса «Століття Якова» – негативно конотовані та нейтральної оцінки щодо позначення чоловіка. У романі І. Роздобудько «Гудзик» переважають епітети, які описують психологічні характеристики людини, а в романі В. Лиса «Століття Якова» – описують соціальний стан людини. Виявлені

відмінності зумовлені як специфікою романів, їхніми сюжетами, так і гендерними відмінностями у світосприйнятті авторів.

Список використаних джерел:

1. Єрмоленко С. Я. Українська мова. Короткий тлумачний словник лінгвістичних термінів / Єрмоленко С. Я., Бибик С. П., Тодор О. Р.; за ред. С. Я. Єрмоленко. – К., 2001. – 222 с.

Шевчук О.В.

викладач,

Одеська національна академія харчових технологій

ОБРАЗ МАКСИМА КРИВОНОСА В УКРАЇНСЬКОМУ ФОЛЬКЛОРІ

Український фольклор – духовна скарбниця мудрості багатьох поколінь, у якій знайшли своє відображення не лише календарно-обрядові свята, але й героїчні сторінки історії нашого народу. Українські думи та історичні пісні – одна з найважливіших складових народної творчості.

У народно-пісенній спадщині відображено національно-визвольні ідеї українців, уславлено самовідданість і героїзм у боротьбі з поневолювачами, схарактеризовано світоглядні і моральні позиції українського народу.

«Українська музика та поезія є найрозкішніша, найзапашніша з усіх гілок на дереві світової народної творчості. Мінорну основним своїм змістом, смутну навіть у своєму веселому пориві, українську пісню ставлять всі знавці на перше місце в музиці всіх народів. Українські думи, що через століття передавалися Гомерами України – кобзарями, сяють своїми барвами, почуваннями, лицарством у любові і вражді, розмахом козацької відваги та філософічною вдумливістю» [4, с. 4].

Народ виявляв у слові своє ставлення до національних героїв, увіковічуючи їхні імена в піснях і думках. До таких героїв належить і Максим Кривоніс – один з видатних полковників визвольної армії Богдана Хмельницького та хоробрий оборонець скривджених. Він залишив свій слід і в історії, і в усній творчості, і в літературі.

Максим Кривоніс (або Перебийніс, як зустрічаємо у фольклорних джерелах) народився приблизно 1598 року, а за іншими відомостями – близько 1600 року. Одноставної думки щодо місця народження та соціального походження народного ватажка немає.

Юрій Мицик говорив про те, що важко встановити місце народження Максима Кривоноса. Одні історики вважають батьківщиною козацького полковника Житомирщину, місто Остріг на Волині, інші – Могилів-Подільський або Наддніпрянщину. Сам Ю. Мицик дотримується думки, що Кривоніс походив з міста Вільшаної на Черкащині [3, с. 70].

Підтвердження цьому знаходимо у народній думі «Хмельницький і Барабаш», де згадується «Максим Ольшанський».

«Один полковник – Максим Ольшанський,

А другий – Мартин Полтавський,

Третій полковник – Іван Богуня,

А четвертий – Матвій Борохович...» [2, с. 121].

У думі згадується саме прізвище «Ольшанський», а не Кривоніс, що підтверджує думку про походження народного ватажка з міста Вільшана. Відомо також, що Максим Кривоніс очолював черкаський полк, на території якого і знаходилось місто Вільшана. Серед усіх дум, що об'єднані тематикою визвольної війни 1648-1654 років, лише у думі «Хмельницький і Барабаш» є згадка про Максима Кривоноса.

Більш детально висвітлюється постать першого полковника у циклі історичних пісень про визвольну війну. У пісні «Не дивуйтеся, добрії люди» йдеться про силу й хоробрість народного месника:

«Перебийніс водить немого –
Сімсот козаків за собою,
Рубає мечем голови з плечей,
А решту топить водою...» [4, с. 141].

У народній пісні змальовано образ Максима Кривоноса в ореолі героїчної слави. Найсвятіше в його житті – це батьківщина. Він нещадно карає поневолювачів. Його палкий заклик до боротьби лунає на всю Україну:

«Нуте, козаки, у скоки,
Зберемося, під боки,
Заженемо ляшка, вражого сина,
Аж за той Дунай глибокий» [4, с. 144].

Оспівується сильний характер уславленого ватажка та його військова доблесть:

«Ой чи бач, ляше, як козак пляше,
На сивім коні грає,
Мушкетом бере, аж серце в'яне,
А лях від страху вмирає...» [4, с. 144].

Пісні «Ой усе лужком та все бережком» (є ще інша назва – «Ой лугами та все берегами») та «Ой не шуми, луже, дуже і ти, зелений дубе...» відтворюють смерть народного месника від рук підступної польської шляхти. Історичні джерела свідчать, що Максим Кривоніс помер від чуми у листопаді 1648 року. На нашу думку, подібна інтерпретація життєвого фіналу народного ватажка пов'язана з тим, що Максим Кривоніс (як справжній козак) мав загинути у бою з польською шляхтою, упасти від удару ворожої шаблі. У історичних піснях Максим Кривоніс гине через його джуру, якого підкупили ляхи.

«Як підсунули а пани з ляхами,
Ой та хлопку гостинця, –
Не вгадав же пан Перебийніс,
На який бік похилиться...
Ой у Києві, у Санжарові,
В усі дзвони задзвонили, –
Ой пани, пани із ляхами
Перебийноса вбили» [4, с. 145].

Надзвичайна сила козацького полковника, про яку згадує пісня «Ой не шуми, луже, дуже і ти, зелений дубе...», відчувається і в останні хвилини життя відважного лицаря, який сміливо дивиться у вічі смерті:

«Ой не вспів же та козак Перебийніс та на коня спасти,
Як узявся ляхів, вражих синів, у снопики класти;
Ой як оглянеться козак Перебийніс та на лівес плече –
Аж із-під Дашева та до Вохова кривава річка тече;

Ой як оглянеться та козак Перебийніс та на правую руку –
Аж не вискочить його буланенький із-під лядського трупу» [2, с. 254].

Образ Максима Кривоноса в українському фольклорі – це образ справжнього патріота, носія високих моральних цінностей, людини з сильним характером, мужнього воїна, який своє життя віддав за визволення рідної України та народу.

Список використаних джерел:

1. Визвольний рух слов'ян у народній пісенній творчості 17-19 століття. – К.: Наукова думка, 1971. – 263 с.
2. Закувала зозуленька. Антологія української народної творчості. – К.: Веселка, 1998. – 510 с.
3. Мицик Ю.А. Максим Кривоніс // Український історичний журнал. – 1992. – № 12. – С. 69-78.
4. Народні думи, пісні, балади. – К.: Молодь, 1970. – 330 с.
5. Українські народні думи та історичні пісні. – К.: Веселка, 1990. – 239 с.

Юзьвяк О.О.

викладач,

*Дрогобицький державний педагогічний університет
імені Івана Франка*

ХУДОЖНЯ СВОЄРІДНІСТЬ РОМАНУ МАРГЕРІТ ЮРСЕНАР «СПОГАДИ АДРІАНА»: ПРОБЛЕМА ІСТОРИЧНОСТІ

Критики, спрямовуючи свої погляди на певного письменника, завжди намагаються перш за все визначити його вплив, специфіку творчої манери та стиль. Але це – зовсім не стосується Маргеріт Юрсенар, бо її особливий стиль одностайно був віднесений до окремої категорії. Читачі й ті ж таки критики раз і назажди дійшли згоди і, чи то зі зручності, чи то через лінгвістичні, наввипередки повторюють одні й ті самі категоріальні визначення: класичне письмо, моралізаторська або гуманістична проза і т. п.

Юрсенар – письменниця, яка знайшла свій стиль майже з народження, відносячи без сорому і навіть з деякою гордістю свою прозу до стилю Андре Жіда, знаменитого стилю «а ля франсез».

Звичайно, читаючи твори або слухаючи інтерв'ю Маргеріт Юрсенар, не виникає жодного сумніву в тому, що вона обрала свій шлях. Сама письменниця дає визначення свого творчого підходу. Вона визнає важливість класичних досліджень, бо вони навчають спілкуванню, володінню мовою [1, с. 58], тобто способу встановлення контакту з іншими людьми, аби просувати власні ідеї і спробувати зрозуміти їхні, щоб висловлюватися максимально виразно задля обміну думками та поглядами.

Уявна автобіографія про життя імператора Адріана, «Спогади Адріана», хоча й написані Маргеріт Юрсенар, чітко позначені «Я» оповідача цієї історичної постаті. Роман має форму листа, адресованого Марку Аврелію, його наступнику, де він розглядає свою молодість, свою політичну діяльність, славу, роздуми, любов до молодого грека Антоніуса. Спираючись на величезну працю з вивчення першоджерел, письменниця прагне відтворити цілу історичну епоху. Основна проблема, яка перед нею постає – це, як інтерпретувати сліди цих давноминутих

часів і як, власне, їх віднайти. Так «Я», яке Юрсенар приписує Адріанові, постає як спроба зменшити цю відстань, щоб відновити історію «зсередини».

Оригінальність «Спогадів Адріана» полягає насамперед у виборі неоднорідної форми оповіді, яка включає в себе елементи біографії, автобіографії, історичного роману, щоденника, філософських роздумів, політичного заповіту. Таким чином, проблема нарративної стратегії набуває такої ваги, що дослідження методом структуралістської аналізу не взмозі повністю її пояснити і розв'язати, оскільки уся герменевтична наука задіяна в цьому процесі інтерпретації минулого.

У нотатках, розміщених в кінці роману, письменниця пояснює свій підхід до реконструкції та інтерпретації минулого. Але які ж методи використовує Юрсенар, щоб воскресити минуле? Вона, очевидно, має у своїй диспозиції деякі конкретні сліди минулого: руїни, пам'ятники, документи, твори мистецтва, монети і т. п. Але як позиціонувати себе відносно цього минулого, від якого залишилися тільки фрагменти? Авторка одразу відкидає ідею раціонального підходу чисто історіографічного типу. Її цікавить насамперед відновити все зсередини, аби відродити, заново створити те, що археологи дев'ятнадцятого століття зробили ззовні.

Маргарит Юрсенар так узагальнює свою точку зору на історію: *«Alors j'ai tâché de reconstituer tout cela, à partir des documents, mais en m'efforçant de les revivifier; tant qu'on ne fait pas entrer toute sa propre intensité dans un document, il est mort, quel qu'il soit»* [4, с. 146]. Тобто йдеться про своєрідне «присвоєння» минулого – єдиний шлях пізнати його насправді, пропустивши крізь себе. Для неї, історичні документи виступають лише знаками для інтерпретації: *«C'est en grande partie sur cet amas de petits faits que se base l'interprétation qu'on vient de lire»* [4, с. 345]. Тому що написати історичний роман означає для Юрсенар, насамперед, акт тлумачення та розуміння минулого: *«Ceux qui mettent le roman historique dans une catégorie à part oublient que le romancier ne fait jamais qu'interpréter, à l'aide des procédés de son temps, un certain nombre de faits passés»* [4, с. 322-323].

Ален Труве так визначає письменницький метод Юрсенар: *«Faire table rase de l'acquis pour refonder l'Histoire, tel est le discours de la méthode yourcenarien. L'Autre peut alors s'exprimer parce qu'il est devenu reflet, miroitant à la surface d'une conscience vide»* [3, с. 7-8]. Тому важливо спочатку дистанціюватися від часового горизонту власної епохи, щоб змогти потім озвучити це «Я» з далеких часів: *«Portrait d'une voix. Si j'ai choisi d'écrire ces Mémoires d'Hadrien à la première personne, c'est pour me passer le plus possible de tout intermédiaire, fut-ce de moi-même. Hadrien pourrait parler de sa vie plus fermement et plus subtilement que moi»* [4, с. 322]. «Я» використовується авторкою, щоб стати (чи поставити себе) на місце Адріана, аби той заговорив без втручання зовнішніх посередників. Суб'єктивне мовлення забезпечує негайний доступ до минулого, і лише тоді воно відкриває свою правду: *«Mais si l'on fait parler le personnage en son propre nom, comme Hadrien [...] on se met à la place de l'être évoqué; on se trouve alors devant une réalité unique»* [2, с. 61]. Використовуючи голос Адріана, авторка приглушує свій власний авторський, щоб дозволити гомону минулого бути почутим: *«J'imaginai longtemps l'ouvrage sous forme d'une série de dialogues, où toutes les voix du temps se fassent entendre. Mais, quoi que je fasse, le détail primait l'ensemble; les parties compromettaient l'équilibre du tout; la voix d'Hadrien se perdait sous tous ces cris. Je ne parvenais pas à organiser ce monde vu et entendu par un homme»* [4, с. 313-314]. Багатоденна напружена робота уяви і споглядання була проведена письменницею, щоб налагодити зв'язок між нею та

оповідачем. Романістці знадобилося більше двадцяти років «заслання на чужину», аби знайти відповідний «тон спілкування» для перетину століть.

Уся архітектоніка «Спогадів Адріана» ґрунтується на емпатичному зв'язку автора з мисленням оповідача: *«Prendre une vie connue, achevée, fixée (autant qu'elles peuvent jamais l'être) par l'Histoire, de façon à embrasser d'un seul coup la courbe tout entière; bien plus, choisir le moment où l'homme qui vécut cette existence la soupèse, l'examine, soit pour un instant capable de la juger. Faire en sorte qu'il se trouve devant sa propre vie dans la même position que nous»* [4, с. 314]. Маргеріт Юрсенар переконана, що існує певна позачасова історична правда, яку можна віднайти в будь-який період історії. Якщо авторка приписує імператору здібності провидця, так це тому, що йому властива саме така концепція часу. Однак, романістка визнає, що в інтерпретації минулого можна дещо помилятися: *«Ce qui ne signifie pas, comme on le dit trop, que la vérité historique soit toujours et en tout insaisissable»* [4, с. 324]. Адже Юрсенар постулює незмінність людської природи, людської істоти, яка розкривається з плином часу: *«La substance, la structure humaine ne changent guère»* [4, с. 326]. *«Tout être qui a vécu l'aventure humaine est moi»* [4, с. 335], – пише письменниця з глибоким переконанням, що кожне окреме існування пов'язане з універсальним і додає: *«Une grande partie de ma vie allait se passer à essayer de définir, puis à peindre, cet homme seul et d'ailleurs relié à tout»* [4, с. 313]. Цю ж ідею знаходимо в Адріана, який пише своєму наступнику: *«Entre autrui et moi les différences que j'aperçois sont trop négligeables pour compter dans d'addition finale»* [4, с. 9].

Втім, людська сутність завжди пізнається лише через нашу власну суб'єктивність. Тож, згадане вище дистанціювання ніколи не буває повним: *«L'homme passionné de vérité, ou du moins d'exactitude, est le plus souvent capable de s'apercevoir [...] que la vérité n'est pas pure»* [4, с. 333]. Відкриття цієї істини, таким чином, реалізується в постійному русі «присвоєння та відчуження» (віддалення), в беззупинному ходінні туди-сюди між ідентичністю інтерпретатора та інакшістю об'єкта інтерпретації, між індивідуальним і універсальним, тобто в русі, що нагадує поняття *герменевтичного кола*. Завдяки такій динаміці, не тільки сам об'єкт показує те, що пов'язує його з універсальним, але й тлумач глибше пізнає самого себе. Тож Маргеріт Юрсенар так і називає свій роман «Спогади Адріана» – інтерпретація.

Незважаючи на численні науково-критичні розвідки, присвячені зазначеному твору Маргеріт Юрсенар, варто, мабуть, залишити фахівцям з історії можливість глобально розглянути й оцінити цей політично амбітний проект. Слід, однак, визнати, що текст роману «Спогади Адріана» – став ще одним талановитим свідченням, що підтвердило здатність літератури увійти у внутрішній світ, у свідомість й душу людини. Бо важливішою за реконструкцію славного хоча й далекого минулого для авторки є саме особа-суб'єкт. Тож немає жодного прояву надмірного захоплення з боку Юрсенар міфологізованою постаттю імператора Адріана, а лише бажання якнайглибше пізнати її, щоб автентично представити читачам цю людину, наділену свободою прожити життя на власний розсуд.

Список використаних джерел:

1. Жиронкина С. Д. Проблема самопознания и формирования личности в произведениях М. Юрсенар: «Алексис», «Воспоминания Адриана», «Философский камень»: дис. на стиск. науч. степени канд. филол. наук: спец. 10.01.03 – литература народов стран зарубежья (с указанием конкретной литературы) / С. Д. Жиронкина. – Воронеж, 2006. – 187 с.

2. Blanchet-Douspis M. L'influence de l'histoire contemporaine dans l'œuvre de Marguerite Yourcenar / M. Blanchet-Douspis. – Amsterdam – New York: Éditions Rodopi B. V., 2008. – 513 p.

3. Trouvé A. Leçon littéraire sur Mémoires d'Hadrien de Marguerite Yourcenar / A. Trouvé. – P.: PUF, 1996. – 121 p.

4. Yourcenar M. Mémoires d'Hadrien / M. Yourcenar. – P.: Gallimard, 1977. – 364 p.

5. Zdrada-Cok M. Les figures de (Anti-)Narcisse dans l'oeuvre de Marguerite Yourcenar / Zdrada-Cok M. – Katowice: Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego, 2006. – 147 p.

Яковлєва С.В.

викладач,

*Смілянський коледж харчових технологій
Національного університету харчових технологій*

Я – СКИФ'ЯНКА ІЗ ЦАРСЬКОГО РОДУ, КАССАНДРА СВОГО НАРОДУ (ПОРТРЕТ Л.В. ТАРАНЕНКО)

Вивчення життя і діяльності відомих людей, причетних до історії рідного краю, займає важливе місце в країнознавчих дослідженнях. Широкі можливості для цього має Черкащина.

Спадщину письменників Черкащини не оминули своєю увагою дослідники літератури, краєзнавці. Професор В.Т. Поліщук створив своєрідну літературну енциклопедію Черкащини; його перу належать книги «Черкащина літературна: статті, бібліографічні матеріали», «Письменники Черкащини – лауреати літературних премій», статті у пресі. Г.П. Білоус упорядкував книгу «Письменники Черкащини: Вибрані твори в 2 томах» [4]. Однак інформацію подано дуже стисло, зосереджено увагу на творах письменників. Творчість Л. Тараненко не була охоплена так широко у літературознавчих дослідженнях, знаходимо статті лише у періодичній пресі та передмови до її книг. Тому *актуальність* нашої розвідки полягає в тому, що ми намагаємося різнобічно охопити постать смілянської поетеси Л.В. Тараненко, яка 7 років поспіль була головою Черкаської обласної організації Національної спілки письменників України. Метою статті є окреслити літературний портрет Л. Тараненко, виокремити провідні теми творчості.

Людмила Василівна Тараненко народилася 11 жовтня 1948 року в м. Сміла. З 1955 року навчалася в Смілянській середній школі № 2. Там же у 2 класі написала свій перший вірш. Саме зі школи почалося її сходження на мистецький Олімп. У 5-6 класах була головою ради загону; у 7 і 8 класах була редактором шкільної газети, членом учнівського комітету, старостою гуртка – читаємо з її автобіографії, що зберігається в архіві Смілянського коледжу харчових технологій НУХТ. У 5 класі стала переможцем республіканського конкурсу газети «Зірка», а з 8 класу друкувалася у республіканській та місцевій періодиці.

У 1963 році після закінчення 8 класів вступила до Смілянського технікуму харчової промисловості на відділення технології цукристих речовин. Із характеристики учениці 8 класу Тараненко Людмили Василівни читаємо: «Добре працює як член учнівського комітету. Багато допомагає слабшим у навчанні. Пише

вірші. Добре малює. Захоплюється фотографуванням. <...> Одержала подяку за вірш, присвячений Т. Шевченку «Коли б йому було тепер 13 літ». Нагороджена грамотою за активну участь в роботі гуртка юннатів та за виготовлення наочних посібників з біології. Нагороджена книгою за вірш, що друкувався газетою «Зірка». Добре працює як редактор шкільної газети, хороший організатор». Класний керівник Перелигіна Л.Ф. так написала у характеристиці про свою студентку: «Серьезная, выдержанная, дисциплинированная. В жизни группы принимает активное участие. Часто выступает на собраниях. На вечерах самодеятельности выступает со своими стихами».

У першій збірці «Материнка» (1979) зазвучали мотиви прославлення життя, всеобіймаючої любові до всього, туга за дитинством. Оригінальні художні засоби допомагають змалювати щасливу картину молодості у рідному краї: вкраплене в небо сонце; спека ходить праскою по небу; помідори, як розсипані намистинки. «Усе люблю. / І в свій останній день, / Як стане тиша замість круговерті, / Впаду навколішки у жито молоде: / Даруй, життя, любові цій – / Безсмертя». І ніби продовження слів про любов до життя: «Люблю хризантеми і айстри останні, / І пізні світанки у білім тумані, / Стривожених птахів, дерева іскристі / І листя черлене в притихлому місті, / І сад урочистий в жарких переливах, / Що віття простягує в яблуках-сливах» [6, с. 9].

Після закінчення технікуму з 1967 р. до 1970 р. працювала змінним хіміком Селищанського цукрового заводу. У 1970 році поезія привела її на філологічний факультет Черкаського державного педагогічного інституту. З 1977 р. до 1986 р. працювала в Черкаському проектно-конструкторському технікумі на інженерних посадах. З 1988 року – кореспондент-організатор Бюро пропаганди художньої літератури по Черкаській області. З 1992 р. до 1999 р. – на виборній посаді голови Черкаської організації Національної спілки письменників України, а також головним редактором журналу «Холодний Яр», ініціатором якого у 1993 р. була Людмила Василівна.

Сучасники поетеси згадують її як метку, ту, яка може привернути лагідним словом, зачарувати усмішкою, вразити дотепною фразою. Але може бути й іншою – вкрай різкою в судженнях і оцінках, конфліктною чи навіть нетерпимою до іншої думки. Поетеса й сама визнає, що має характер «не мед». Як сказав автор передмови до її книжки «Калиновий гай» В. Данилейко, «заслужений працівник культури України Л.В. Тараненко має на терені сучасного життя свою чітку позицію, мужність і щирість. А вражають найбільше Людмилу Василівну лицемірство і цинізм» [3, с. 2].

Збірка «Ненамолений храм» пройнята мотивами віри у світле майбутнє незалежної України, адже ми дістали в спадок від розпаду великої держави СРСР широке поле для створення фундаменту нової міцної країни і тільки від нас залежить її міць: «Те, що нині дісталось нам, – / Ніби поле, зчорніле від битви, / Це немов ненамолений храм, / Де ще сили не мають молитви» [7].

Поетеса радіє новим можливостям, що відкриваються перед її народом, від усвідомлення того, що ми таки вільні: «То з глухого багна, з віковично / Жорстокого лиха / Вже підвівся народ / Із затерплх, задублх колін» [7, с. 11]. Однак ейфорія швидко минула, високі посади зайняли ті, «хто гру веде – та тільки в масть, / Яка йому служити вмє / Хто любить так, – що аж продасть, / І що продав – не зрозуміє» [7, с. 16]. А якщо до них дійде правосуддя, то «воля украсти і не попасти / На судну лаву» [7, с. 23], «воля хапнути – і за кордон» [7, с. 23]. Промовистим є вірш

«Совість», у якому звучить гнівне звинувачення в тому, що високоповажні мужі втратили совість, довели народ до того, що вчитель чи хірург змушені заробляти на життя деінде, бо на свою мізерну платню можуть тільки животіти: «На депутаті – / Святенні шати: / Украсти чи вбити. / Не дадуть посадити. / Ворон ворону / Ока не виклює. / Буде красти / Допоки не виблює». Або: «В кого – кров. А в кого водичка / Натомість. / Є незручність в житті. Невеличка. / Це – совість. / А немає – то, звісно, легше. / Дачі ніби з казкової верші. / Ми ж із вами їх оплатили / Тим, що вчора й сьогодні не їли. <...> Нащо театри, навіщо книги? / Приймач до вуха – які інтриги! / Коли й не хочеш – будеш чамріти...» [7, с. 24].

Оцінюючи творчість письменниці, професор В. Поліщук зазначає, що «... у поезії Людмили Тараненко багато болю і гніву, багато пристрастей, кладених на терези часу, аби відстояти гідне життя нашого народу й кожної людини» [5, с. 40].

Означені в збірці також роздуми про життєвий шлях, який обрала Людмила Василівна. Це нелегка дорога в житті, коли хочеш бути чесним із собою та іншими, жити правдою, не бути лицеміром, любити Батьківщину і сміливо творити її майбутнє: «Бути? / Шлях, який обрала моя душа – / Важчий, ніж шлях спокути, / Йти по нім – / То ліпити себе / Щоднини. / Так, як Господь / Першу людину – з глини. / І не йти – / То зректися своєї душі, / Як добровільні манкурти – / Матері. / Бути!» [7, с. 15]. Л. Тараненко називає себе скіф'янкою із царського роду, Кассандрою свого народу, але чи почує її адресат?

У творчості Л. Тараненко є і ліричні мотиви. Кохання у її віршах – ніжність, ласка, але й біль. Воно наповнює людину і з'являється «сяйна ніжність і вічне диво». Хоча кохання може розвіятися (мабуть, помилилися закохані) і тоді читаємо такі рядки: «І подумки вертаюся до тебе, / Як подорожній в ліс до джерела. / Мені тепер нічого вже не треба, / Лиш подивлюсь, якою я була. <...> Моє далеке, згублене кохання! / Навік твій племінь душу обігрів» [6, с. 38].

Вимогливість до себе й до інших – ось риса, яку подарувала природа Людмилі. І мамину красу, і працелюбність, і наполегливість – усе взяла з собою вона на той тернистий шлях, що зветься поезією.

Список використаних джерел:

1. Білокінь С. Екологічний мітинг [Електронний ресурс] / С. Білокінь. – Режим доступу: <http://www.sbilokin.name/history/SpadschynaClub/EcologicalMeeting.html>
2. Глущенко А. Письменниці Людмилі Тараненко виповнилося шістдесят п'ять [Електронний ресурс] / А. Глущенко. – Режим доступу: http://info-smila.ck.ua/news/pismennici_ljudmili_taranenko_vipovnilosja_shistdesjat_p_jat/2013-10-20-945
3. Данилейко В. Мов повіяв новий огонь з Холодного Яру / В. Данилейко // Тараненко Л.В. Калиновий знак. – Черкаси-Львів-Київ: «Афіша», 2004. – С. 2-3.
4. Письменники Черкащини. Вибрані твори / [упоряд. Г. Білоус]. – [Кн. 2]. – Черкаси, 2007. – С. 372.
5. Поліщук В.Т. Подорож рікою часу: Поезія Людмили Тараненко / В.Т. Поліщук // Поліщук В.Т. Під прапором неба: Літ.-критич. ст., нариси. – Черкаси, 2000. – С. 40-58.
6. Тараненко Л.В. Материнка / Л.В. Тараненко. – Дніпропетровськ: «Промінь», 1979. – 45 с.
7. Тараненко Л.В. Ненамолений храм: поезії / Л.В. Тараненко. – Черкаси, 1996. – 100 с.

РОСІЙСЬКА МОВА ТА ЛІТЕРАТУРА

Гуменчук В.П.

студентка,

*Днепропетровский национальный университет
имени Олеса Гончара*

СЕМАНТИКО-СТИЛИСТИЧЕСКИЙ АСПЕКТ ФУНКЦИОНИРОВАНИЯ ОДНОСОСТАВНЫХ ПРЕДЛОЖЕНИЙ ИМЕННОГО КЛАССА В ПОВЕСТИ «МЕТЕЛЬ» В. СОРОКИНА

Изучение односоставных предложений с точки зрения стилистики не является популярным предметом исследований, хотя их функционирование в художественном тексте как синтаксического средства создания экспрессии [1] представляет собой несомненный интерес ввиду индивидуально-авторских особенностей использования. Эти особенности могут показать, насколько велики коммуникативные возможности односоставных предложений, а также какова их роль в реализации авторского замысла. В последние годы можно отметить изучение аспектов стилистического функционирования односоставных предложений в прозе на материале произведений проповеднической литературы XVIII–XIX вв. (М. М. Савина), писателей XIX в. (О. А. Астафьева и Т. А. Колоскова, М. М. Габышева и С. П. Неустроева, А. С.-Д. Суруу) и в наименьшей мере – XX и XXI вв. (Ли Бинжу, О. Ю. Мокроусова), более того, эти исследования сориентированы на традиционную, структурно-семантическую классификацию, наиболее полно разработанную в трудах В. В. Бабайцевой, меж тем как вполне реально проследить особенности функционирования односоставных предложений в художественном тексте, исходя из классификации структурной, или формальной, предложенной Н. Ю. Шведовой в Грамматике-70, где на основе категориальной принадлежности того слова, которым организуется главный член предложения односоставного предложения, выделяются четыре класса: именной, спрягаемо-глагольный, наречный и инфинитивный [2, с. 560-569]; данная классификация была доработана и несколько переработана в Грамматике-80: названные уже однокомпонентными предложения делились на спрягаемо-глагольный класс и не спрягаемо-глагольные классы, включающие в себя именной, инфинитивный и наречный [3, с. 348-382]. Обращаясь к повести В. Сорокина «Метель», мы исследуем для начала именной класс односоставных предложений, представленных в этом художественном тексте. Стоит отметить, что, вразрез с мнением Н. Ю. Шведовой, рассматривавшей именительный темы (представления) как словоформу в независимой позиции, соответственно не являющуюся самостоятельным предложением [2, с. 649-650], нами это явление квалифицировано в качестве фигуры речи, синтаксически организованной как односоставное именное предложение.

Итак, отобранный из текста повести материал – именные односоставные предложения – представлен только четырьмя структурными схемами из в целом семи, описанных в Грамматиках-70 и 80: N_{N1} , $Adv_{quantit}$ (или $N_{quantit}$) Gen, Gen $_{quantit}$ (N_2 в Грамматике-80), Neg Gen, Interj Pron N_1 , Interj N_1 , N_2/N_4 ; эти структурные схемы: 1) N_{N1} , где главный член – именительный падеж существительного; 2) $N_{quantit}$ Gen, где главный член – именительный падеж существительного с количественным

значением в сочетании с родительным падежом существительного; 3) N_2/N_4 , где главный член – винительный или родительный падеж существительного; 4) $Neg Gen$, где главный член – родительный падеж отрицательного местоимения или имени в сочетании с отрицательным местоимением либо с отрицательной частицей.

Наиболее активно В. Сорокин обращается к именованным односоставным предложениям, реализующим структурную схему N_{N1} , семантика которых обыкновенно включает в себе существование, наличие предмета (в широком смысле слова – как субъекта бытия, существования) или предметно представленного действия, состояния [3, с. 357]. Исходя из того, как конкретизируется семантика предложений в тексте, можно выделить 4 большие группы:

1. Предложения, сообщающие о бытийном состоянии, т. е. о состоянии природы, внешней среды, о моменте или периоде времени (в Грамматике-80 они названы бытийными): *Серое пасмурное небо. Редкие снежные хлопья; Пахнет сырой зимой. Оттепель? Или ранняя зима; Медвежий угол, да и только: никогда зимой здесь не сыскать лошадей; Третий час!; Шестой час уж.*

2. Предложения, сообщающие о событиях, ситуациях, представленных в полном отвлечении от их носителя или производителя, неопределенного в силу своей множественности: *Меня ждут больные! Боль-ны-е! Эпидемия!*

3. Предложения, сообщающие о наличии, существовании предмета (лица или не лица): *Две большие керосиновые лампы освещали помещение:... лавки, сундуки, полки с посудой, кровать в углу, приемник под покрывальцем, портрет Государя в негаснущей радужной рамке...; Буерак!; Волки!; «Овраг...» – мелькнуло у него в голове; Кусты тут, место валежное; Водка да чай – в мороз не скучай!; а также содержащие указание на названный предмет: *Седьмой дом отсюда; Вот и запруда.**

4. Предложения, сообщающие о чьей-либо деятельности, действии, чем-либо состоянии при наличии в данный момент непосредственно воспринимаемого предмета, явления; важным условием является обусловленность восприятия ситуативным контекстом. Можно выделить 7 подгрупп таких именованных предложений:

1) процессуальное состояние субъекта: *Он пляшет в масле. Пляска в масле! Он начинает выть. Пляска в масле!;*

2) внутреннее состояние субъекта – эмоциональное или интеллектуальное: *Идиот... сволочь... чистоплюй проклятый...; «Идиот... обыкновенный идиот...» – ругал он себя;*

3) отношение субъекта к предмету или явлению, которое он воспринимает: *Подсудное дело, если разобраться...; Приятный запах. Запах горячей бересты; Омерзительное постное масло!; Лежат теперь под снегом... Целое состояние...;*

4) оценка того положения, в котором находится субъект: *Вот и приключение!; Театр какой-то; Проклятье...; Бред! Русский бред!; Вот безладица-то...;*

5) свойство или квалифицирующий признак объекта: *«Добрые люди, – думал он, быстро потев от горячей еды. – Хоть и витаминдеры...»; Чутье, наверно, профессиональное...; Бродяга, наверно;*

6) восприятие и оценка субъектом воздействовавшего на него объекта: – *Суперпродукт, – произнес Задень, глотнув воды и успокоившись;*

7) качество чьего-либо действия, обращенного на объект: – *Технология, – осторожно и уважительно произнес Перхуша; Как они там в сундуке ловко уложены – без зазора, как монолит... Высокотехнологическое производство.*

В целом для употребления В. Сорокиным в повести «Метель» именованных односоставных предложений схемы N_{N1} характерны нанизывание, с одной стороны,

акцентирующее внимание читателя на самых важных деталях, с другой – вовлекающее его в акт творчества и дающее возможность самостоятельно объединить эти разрозненные детали в единое целое; а также повторы (**Пляска в масле! Это черепичные старые крыши. Пляска! Под ними живут люди. Пляска!**), вместе с присущей односоставным предложениям лаконичностью помогающие передать тонкости эмоционально-психического состояния субъекта-персонажа.

Именные односоставные предложения по схеме N_{quantit} Gen в повести реализуют свое «традиционное» количественное значение, однако наряду с нейтральным количественным значением: – *У тебя самоход... какой тяги? – спросил доктор с облегчением. – **Пятьдесят лошадок.**; И стал вместо него хлеб возить. **Тридцать целковых.** На то и живем; Две большие керосиновые лампы освещали помещение: **две печи, русская и голландка, два стола,** кухонный и обеденный... стоит отметить появление эмоционально окрашенного, которого автор добивается за счет самоисправления субъектом-персонажем своего высказывания (**Девять, нет, уже восемь верст. Рядом почти...**), использования частиц (**Всего-то четыре версты!**), лексического повтора (**И на этой площади сотни, сотни людей**), градации (**Сколько же там их? Двадцать? Сорок?**), а также конситуации, позволяющей распознать высказывание как оценку субъектом воздействовавшего на него объекта: – **Девять баллов...** – бормотал Скажем, вытирая свое мокрое лицо и шмыгая носом.*

Структурная схема N_2/N_4 подразумевает семантику желаемого или требуемого существования, наличия предмета или предметно представленного действия: *Доктор достал метальгин-плюс, выдавил таблетку, поманил девушку: «**Стакан воды**»; – **Метальгин-плюс и покой,** – выпрямился доктор. – **И горячее жидкое питание.**; – **Продукт!** – скомандовал Задень. Дополнительный оттенок нетерпения, спешности привносят прием лексического повтора и характерное для речи персонажей «Метели» в моменты эмоционального, психологического напряжения послоговое произношение: *Мне все равно каких!* – воскликнул доктор. – **Лошадей! Лошадей! Ло-ша-дей!***

Наименее активно из представленных в повести односоставных именных предложений задействованы отрицательные конструкции, которым соответствует структурная схема Neg Gen: *Ну вот! **И никаких волков!**; Сразу и привью, **ничего страшного, что задержка...*** В этом случае полноценно реализует себя присущая односоставным предложениям как таковым лаконичность, служащая наиболее натуральной передаче на письме живой разговорной речи персонажей.

Таким образом, в повести «Метель» В. Сорокин продемонстрировал довольно широкий спектр возможностей употребления именных односоставных предложений, из которых наиболее способными к выразительности оказались предложения, соответствующие структурной схеме N_{N1} .

Список использованных источников:

1. Голуб И. Б. Стилистика русского языка [Электронный ресурс]. – М.: Рольф, 1997. – Режим доступа: <http://www.hi-edu.ru/e-books/xbook028/01/>
2. Грамматика современного русского литературного языка. – М.: Наука, 1970. – 768 с.
3. Русская грамматика. – Т. 2. – М.: Наука, 1980. – 710 с.
4. Сорокин В. Метель [Электронный ресурс]. – М.: АСТ, Астрель, Харвест, 2010. – Режим доступа: http://loveread.ec/view_global.php?id=37752

Коломеец А.А.

студент,

*Днепропетровский национальный университет
имени Олеса Гончара*

ПРОСТРАНСТВО И ЕГО ЛЕКСИЧЕСКИЕ РЕПРЕЗЕНТАНТЫ В ПОЭЗИИ В. ВЫСОЦКОГО

За более чем 30 лет, прошедших после смерти Владимира Высоцкого, написано сотни статей, научных работ о его жизни и творчестве, но до сих пор издаются все новые и новые работы, которые открывают для нас новые стороны этого многогранного поэта. Поэтому его творчество и в наши дни представляет большой интерес для исследователей, в том числе и лингвистов.

Андрей Серенков так написал о произведениях В. Высоцкого: «Лучшие из песен Высоцкого – это своеобразные маленькие драмы. Следующие одна за другой, то веселые, то грустные, то жанровые картинки, то монологи, произносимые от лица с ярко выраженной индивидуальностью, то размышления самого автора о жизни и времени, они, все вместе дают неожиданно яркую картину этого времени и человека в нем» [3].

Человек и все, что его окружает, находится в определенном пространстве. Пространство – это одна из основных философских категорий, это «объективно-реальная форма бытия материи, выражающая ее протяженность и структурность, сосуществование и взаимодействие элементов материальных систем. В обыденном сознании пространство воспринимается как расположение одного объекта возле другого, то есть свойство «соседства» материальных объектов» [4].

События, описываемые В. Высоцким в стихах, происходят в разное время и на разной территории, следовательно, пространство в его поэзии многомерно.

В языке репрезентация пространства осуществляется с помощью лексики пространственного значения, в первую очередь, это существительные (*лес, город, дом, комната, театр, сцена*), прилагательные (*правый, верхний, смежный, приграничный*), наречия (*далеко, справа, слева, впереди, сзади*), глаголы (*идти, переходить, находиться, спуститься* и т. д.), а также пространственные предлоги (*к, от, под, над, в, из* и др.). Но в данной статье будут рассматриваться только существительные с пространственной семантикой.

В научной литературе имеется много разных классификаций пространственной лексики в художественном тексте, представленных в работах М. М. Бахтина, Д. В. Калужениной, И. О. Клюевой, С. А. Кривошапка, Н. С. Смоляковой, Л. Н. Федосеевой, Ю. А. Шанталиной, И. О. Яковлевой. Многообразие пространственных характеристик в поэзии В. Высоцкого не укладывается ни в одну из них, что позволяет создать свою классификацию, основанную на объединении некоторых параметров из разных классификаций.

Как известно, пространство – это многомерная категория, поэтому возможно несколько уровней его членения. С одной стороны, все пространство глобально подразделяется на горизонтальное и вертикальное, с другой – оно членится на земное, водное, космическое (уже – небесное), каждое из которых имеет свою достаточно разветвленную классификацию. Глобальность выделения горизонтального и вертикального пространства проявляется не только в выражении

с его помощью оппозиции «верх–низ» (*небо–земля*), но и членения в пределах данной оппозиции также земного или водного пространства.

Особенность реализации оппозиции «верх–низ» в рамках земного пространства проявляется в том, что горизонтальная поверхность является точкой отсчета вверх и вниз, и тогда можно противопоставлять не только, например, *гора–пропасть*, но и *равнина–гора*, с одной стороны, и *равнина–пропасть*, с другой.

В произведениях В. Высоцкого [2] субстантивные репрезентанты пространственной семантики можно распределить между земным, водным и космическим пространством.

1. Земное пространство в авторских текстах характеризуется самым большим разнообразием (что вполне естественно) и включает наименования различных его видов. Во-первых, это составляющие природного ландшафта: **берег, вершина, выпас, гора, земля, круча, лес, луг, материк, обрыв, овраг, остров, пампасы, перевал, поле, пропасть, пустыня, равнина, степь, суша, ущелье, чаща** (*В тиши перевала, где скалы ветрам не помеха, / На кручах таких, на какие никто не проник* [2, с. 85]; *Лес стеной впереди – не пускает стена* [2, с. 382]; *И в пустынях, в степях и в пампасах / Даже дали наказ патрулям* [2, с. 378]).

В стихотворении «Тот, который не стрелял» реализовано переносное значение слова «пропасть»: *Рука упала в пропасть / с дурацким звяком: «Пли!»* [2, с. 126]. В данных строчках представлена ассоциация приговоренного к расстрелу солдата с движением руки офицера, который отдавал команду стрелять, для солдата этот жест означал конец земной жизни.

Во-вторых, наименования конкретного географического пространства, в котором можно выделить:

1) обобщенные названия, являющиеся родовыми понятиями (**страна, город**): *Пожары над страной все выше, жарче, веселей* [2, с. 207];

2) топонимы, называющие: стороны света (**Север, Юг, Восток, Запад**: *Побрели все от бед / на Восток* [2, с. 152]); части света (**Европа, Азия, Африка**: *В Европе был, и в Азии* [2, с. 247]); страны (**Австралия, Бельгия, Венгрия, Китай, Пакистан, Россия, (Расея, Русь), Турция** и т. д.: *Нет меня – я покинул Расею* [2, с. 82]; *На границе с Турцией или Пакистаном / Полоса нейтральная* [2, с. 118]); города, большое число которых свидетельствует о широкой «географии» поездок Высоцкого с концертами (**Курск, Магадан, Минск, Мурманск, Одесса, Ростов, Тула, Тюмень; Ашхабад, Тбилиси** др.: *Над Мурманском ни туч, ни облаков, / И хоть сейчас лети до Ашхабада* [2, с. 198]; *Живу везде, сейчас, к примеру, в Туле* [2, с. 299]), а также о многообразии событий, происходивших на разных участках земного шара и описанных поэтом (**Осло, Париж, Рио-де-Жанейро, Рим, Улан-Батор**: *А у Пеле – «шевроле» / В Рио-де-Жанейро* [2, с. 223]); республики в составе страны (**Казахстан**: *Чечены, жившие при Грозном, / Намылились с Кавказа в Казахстан* [2, с. 299]); улицы и другие внутригородские объекты (**Арбат, Большой Каретный, Первая Мещанская, Пресня; «Англетер», Дом офицеров**: *Но родился, и жил я, и выжил – / Дом на Первой Мещанской, в конце* [2, с. 106]).

Множество различных групп топонимов в поэзии В. Высоцкого может указывать на то, что поэту были важны пространственные детали, конкретизирующие место событий, подчеркивающие их реальность. Чаще всего Высоцкий использовал топонимы в стихах военной тематики («Из дорожного дневника», «Черные бушлаты» и др.), в текстах, отражающих его биографию

(«Москва–Одесса»), а также в произведениях с выдуманым сюжетом («Семейные дела в Древнем Риме», «Что случилось в Африке», «Про дикого вепря» и др.).

Самым частотным названием города является Париж, о котором говорится в 3 стихотворениях («Я все вопросы освещу сполна», «Она была в Париже» и «Мой черный человек»). Но особый интерес вызывает именно стихотворение «Она была в Париже», поскольку оно связано с фактом биографии самого поэта. Анна Велигжанина пишет, что данное стихотворение посвящено актрисе Ларисе Лужиной, с которой В. Высоцкий снимался в фильме «Вертикаль»: «Актер ухаживал за Лужиной, но известная актриса, побывавшая на заграничных фестивалях и избалованная мужским вниманием, отвергла поклонника. И он прямо в горах на съемках написал ей эту песню» [1].

3) наименования отдельных зданий, строений, их частей, занимающих определенное пространство, а также ограниченных участков территории (**арена, госпиталь, манеж, подвал, плац** и т. д. *Я не люблю манежи и арены: / На них мильон меняют по рублю* [2, с. 76]). Указанные лексические репрезентанты способствуют еще большей детализации изображаемых событий;

4) пространство, предназначенное для движения (**дорога, проезжий тракт, трасса, шоссе**) и связанное с ним (**колея, обочина**): *Вышли чьи-то фигуры – / назад на шоссе – из обочин* [2, с. 138].

Данные репрезентанты пространства поэт также иногда использует иносказательно. Так, в стихотворении «Чужая колея» под колеей понимается жизненный путь, который у каждого должен быть свой, т. к. нельзя пройти чужой, но уже протоптанной дорогой (колеей): *Сам виноват – и слезы лью, / И охаю – / Попал в чужую колею / Глубокую* [2, с. 90].

2. Водное пространство реализуется в стихах В. Высоцкого как общими наименованиями (**болото, глубина, дно, море, озеро, океан, омут, пруд, река, топь**: *В прорубь надо да в омут, / Но – сам, а не руки сложа* [2, с. 115]), так и конкретными (**Нил, Темза**): *Но только я уже бывал на Темзе, / Собакою на сене восседал* [2, с. 84]).

Вертикальное пространство вербализуется одной подгруппой – небесное (космическое) пространство (**небо, небосклон, облака, под солнцем, созвездие Весов, созвездие Тау Кита, стратосфера**: *Беспримерный прыжок из глубин стратосферы* [2, с. 255], *В далеком созвездии Тау Кита / Все стало для нас непонятно* [2, с. 374]).

В текстах Высоцкого имеется оппозиция «верх–низ», в пределах которой противопоставляются как земное и водное пространство (*Зачем иду на глубину – Чем плохо было мне на суше?* [2, с. 176]), так и водное и небесное (*На море штиль, но в мире нет покоя – Локатор ищет цель за облаками* [2, с. 183]).

Психологического пространства представлено единичным примером в стихотворении «Я не люблю» (*Я не люблю, когда мне лезут в душу, / Тем более – когда в нее плюют* [2, с. 76]), это может указывать на то, что поэт, давая детальную пространственную характеристику описываемым событиям, не допускал читателя в свое душевное пространство, сохраняя определенную дистанцию.

Список использованных источников:

1. Велигжанина А. Кому Высоцкий посвящал свои песни [Электронный ресурс] / Анна Велигжанина. – Режим доступа: <http://www.kp.ru/daily/24135.3/354156>
2. Высоцкий В. Не единою буквой не лгу / В. Высоцкий. – Киев: Изд-во худ. лит-ры «Дніпро», 1989. – 446 с.

3. Серенков А. Творчество Владимира Высоцкого [Электронный ресурс] / Андрей Серенков. – Режим доступа: <http://fan5.ru/fan5-reply/reply-8350.php>

4. Шашков Н. И. Философия (Конспект лекций) / Н. И. Шашков, Л. Д. Ерохина, А. П. Шендерецка, В. П. Смагин, Н. С. Сырод, Н. В. Соколюк / редактор: А. А. Ильин [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://abc.vvsu.ru/Books/filosof/page0001.asp>

СЛОВ'ЯНСЬКІ МОВИ ТА ЛІТЕРАТУРА

Гречух Ю.А.

студент,

Науковий керівник: Таран О.С.

кандидат філологічних наук, доцент,

Національний університет «Львівська політехніка»

ЕЛЕКТРОННІ СЛОВНИКИ ЕПІТЕТІВ В ІСТОРІЇ СХІДНОСЛОВ'ЯНСЬКОЇ ЛЕКСИКОГРАФІЇ

Словник – довідкове видання, яке містить слова (або морфеми, словосполучення, ідіоми), розташовані у певному порядку, пояснює значення мовних одиниць, дає різноманітну інформацію про них чи їхній переклад на іншу мову або подає відомості про предмети, позначені словами [1, с. 161]. Із розвитком комп'ютерної лексикографії набули поширення електронні словники. Слід розрізняти електронну версію паперового словника та власне електронний словник. Електронний словник – це словник, реалізований на комп'ютері або іншому електронному пристрої у вигляді програми або електронної бази даних. Такі словники дозволяють швидко знайти потрібне слово за допомогою алгоритмів пошуку, а їхня структура зазвичай є деревоподібною, де зв'язки між елементами побудовані на гіперпосиланнях, тоді як електронна версія словника це лише відскановане або іншим чином відтворене зображення фізичного словника, яке зберігається на електронному носії, тому її структура є лінійною і не передбачає пошуку за елементами.

Мета цієї статті – проаналізувати стан східнослов'янської комп'ютерної лексикографії в проекції на електронні словники епітетів.

Для аналізу обрано чотири електронні словники епітетів:

- Частотний словник сучасної української поетичної мови (<http://www.mova.info/page3.aspx?l1=96>);
- Rhymes: Словарь эпитетов русского языка, версия 3.7.0 (<http://rifmovnik.ru/files/3/Rhymes-3.7-setup.exe>);
- Словарь эпитетов русского языка (<http://epithet.slovaronline.com/>);
- Слоўнік епітэтаў беларускай мовы (<http://www.slounik.org/epitety/>).

Кожний із цих словників має різну структуру, джерела та наповнення.

Частотний словник сучасної української поетичної мови продовжує серію частотних словників української мови, представлених на лінгвістичному порталі Mova.info. Словник репрезентує лексику поетичної мови на основі вибірки з поезій п'ятнадцяти українських митців кінця ХХ ст., зокрема Л. Костенко, Ю. Андруховича, В. Стуса, Д. Павличка та ін. Словник містить 300 тис. слововживань. Його укладачі – доц. Л. Алексієнко, доц. Н. Дарчук, інженер-програміст В. Сорокін та студенти Інституту філології Київського національного університету імені Тараса Шевченка.

Словник містить чотири розділи: 1) Алфавітно-частотний словник, 2) Частотний словник граматичних класів, 3) Словник тропів, 4) Словник метафор. Кожен із розділів згрупований за поетами. Словник епітетів можна відкрити,

зайшовши у Словник тропів за певним автором. Також доступні словники таких тропів, як: порівняння, метафора, персоніфікація, алегорія, символ тощо.

Словник тропів складається з заголовку «Словник тропів», імені поета та поля «Шукаємо», у якому потрібно обрати троп. Таблиця результатів, що містить колонки «Троп» – власне епітет, та «Частота» – частота вживання конкретного епітета в межах творчості конкретного поета.

На сторінці показано десять результатів, усі результати розташовані в алфавітному порядку. Навігація між сторінками реалізована у вигляді стрілок «<» та «>».

Кожне значення в колонці «Троп» є гіперпосиланням на окрему словникову статтю. Словникова стаття складається з таких частин: ім'я поета, назва тропа, власне троп, приклад вживання, де троп і пов'язані з ним слова виділено жирним шрифтом. Також жирним шрифтом виділено інші тропи, які не входять до цієї словникової статті, але входять до інших.

Недоліком цього словника є те, що не передбачено пошук за тропом.

Словник «**Rhymes**» містить 10025 словникових статей, з яких 1306 звичайних та 8719 зворотніх статей. Джерелами для формування словника стали «Словарь эпитетов русского литературного языка» К. Горбачевича та «Эпитеты литературной русской речи» А. Зеленецького.

Словник реалізовано як встановлювану програму. Верхня панель інтерфейсу програми складається з розділів «Пошук», «Історія пошуку», «Обране» та навігації між виконаними запитамі за допомогою стрілок «Вліво» та «Вправо». Права панель інтерфейсу програми містить параметр «Зворотні статті», що дозволяє ввімкнути або вимкнути пошук за зворотніми статтями (пошук за епітетом, а не за означуваним словом). Також на правій панелі міститься параметр «Картка», де можна вибрати ступінь деталізації інформації в словниковій статті – «мінімальна», «коротка», «звичайна» та «повна». На нижній панелі присутні такі елементи, як: «Сортування», «Таблиця/Список», що відповідають за спосіб організації статей, «Збільшити/зменшити шрифт», «Наголос кольором/символом», що відповідає за спосіб відображення наголосу, а також «Налаштування» та «Довідка».

Щодо структури словникової статті, то вона відрізняється залежно від виду статті. У звичайній статті (пошук за означуваним іменником) подано заголовкове слово, а також (залежно від обраного ступеня деталізації статті) подано список епітетів, що вживаються з цим словом, пояснення значення епітетів та умовні позначення щодо походження, а також джерело епітета і курсивом у дужках автор або автори, що його використовували. Кожен епітет є гіперпосиланням на відповідну зворотню статтю. У зворотній статті подано заголовкове слово (прикметник) та його варіанти в трьох родах та у множині, а також частоту вживання конкретної форми епітета. Під заголовковим словом подано список означуваних слів, джерела походження та авторів цього епітета синім курсивом у дужках. Типи епітетів позначені відповідними першими буквами: «Ф» – епітети-фрази, «А» – авторські (тобто okazіоналізми), «Л» – логічні, «Ц» – епітети-цитати. Сильними позиціями цього словника є інтерактивний перехід між статтями та подання вичерпної інформації про кожну словникову одиницю.

«Словарь эпитетов русского языка» – це онлайн словник, який не потребує встановлення. Джерелом формування словникової бази були матеріали з мережі Інтернет. Цей словник містить понад 500 епітетів, які розділені на три типи – загальномовні, народнопоетичні і рідкісні, тобто індивідуальні авторські епітети.

Функція пошуку в словнику – за алфавітом. На головній сторінці наведений алфавіт російської мови, у якому кожна буква є гіперпосиланням, за яким відкривається список всіх означуваних слів на цю літеру, посортованих за абеткою. У правому нижньому куті списку вказано їх загальну кількість. У цьому списку кожне слово теж є гіперпосиланням – на окрему словникову статтю.

Словникова стаття складається із заголовкового слова та списку всіх епітетів, які сполучаються з цим словом. Під списком епітетів є можливість навігації до наступного або попереднього слова на цю ж літеру. Нижче подано список входжень обраного слова до інших словників, що теж є доступними на цьому ж онлайн-ресурсі. З кожної словникової статті є можливість обрату будь-яку іншу початкову букву. Недоліком цього словника є те, що не передбачений перехід між статтями (не у алфавітному порядку), а також зворотні статті. Також у ньому не вказані джерела та авторство епітетів, немає ілюстративного матеріалу.

Білоруський електронний словник епітетів **«Слоўнік епітэтаў беларускай мовы»** створено на основі Словника епітетів білоруської мови, виданого в Мінську видавництвом «Вышэйшая школа» у 1998 р. Укладач – Ніна Гаврош. У цьому словнику подається лексикографічний опис образних означень-епітетів, які проілюстровані текстами з творів художньої та публіцистичної літератури. У ньому зібрано епітети до 450 найбільш вживаних іменників білоруської мови.

Словник реалізовано у форматі .dic, тому його потрібно імпортувати в програму для перегляду словників, наприклад, GoldenDict. Макроструктура цього словника містить лише поле «Пошук» для вводу запиту. Після вводу однієї або кількох букв видається список всіх слів, що починаються з цих букв у алфавітному порядку. Пошук здійснюється тільки за означуваним словом, не передбачено пошуку за епітетом. Щоб перейти до словникової статті, потрібно вибрати зі списку слово.

Словникова стаття складається з заголовкового слова (іменника), виділеного жирним шрифтом та підкресленого, у дужках простим шрифтом подано множину іменника. Далі подано значення слова та нумерації цього значення (семіми). Після крапки жирним шрифтом у абетковому порядку подано перелік усіх епітетів, що вживаються з іменником у цьому значенні. Далі курсивом наведено приклади вживання всіх наведених епітетів зі словом у цьому значенні, де епітети виділені жирним шрифтом. Тут також виділяються ті епітети, які не належать до заголовкового слова, проте присутні в інших статтях. Після завершення ілюстративного речення чи тексту зазначено його автора в дужках звичайним стилем.

Недоліком цього словника, як і попереднього, є те, що не передбачений перехід між статтями, а також зворотні статті. Також немає жодних умовних позначень.

Проаналізувавши матеріали, що стосуються електронних словників, а також макро- та мікроструктуру обраних словників епітетів, можна стверджувати, що цей вид словника є, безумовно, дуже цінним як для лінгвістики, зокрема лінгвостилістики, так і літературознавства. Розвиток електронних словників прогресує, складаючи конкуренцію традиційним виданням, проте на сьогодні існує дуже мало електронних словників художніх засобів, зокрема словників епітетів. Проаналізовані в цій статті словники є чи не єдиними представниками свого роду в комп'ютерній лексикографії східнослов'янських мов. З проведеного аналізу видно, що макро- та мікроструктура кожного з цих словників відрізняється, що спричинено відсутністю будь-яких вимог чи норм щодо укладання такого типу словників. Однак попри недоліки проаналізованих електронних словників, їхнє створення є набутком сучасної лексикографії.

Список використаних джерел:

1. Єрмоленко С. Я., Бибик С. П., Тодор О. Г. Українська мова: короткий тлумачний словник лінгвістичних термінів / За ред. С. Я. Єрмоленко. – К.:Либідь, 2001. – 222 с.

Колодіна Л.С.

кандидат філологічних наук, доцент,

Національний університет біоресурсів і природокористування України

ОСОБЛИВОСТІ ДІЄВІДМІНЮВАННЯ ДІЄСЛІВ ТЕПЕРІШНЬОГО ЧАСУ У ПОЛЬСЬКІЙ МОВІ

В останні роки популярність вивчення польської мови може сміливо конкурувати з попитом на англійську. Різноманітні мовні центри, школи, курси пропонують опанувати мову найближчих західноєвропейських сусідів за найкоротші терміни, рекомендуючи більше спілкуватися, ніж зосереджуватись на граматиці.

Головним аргументом щодо можливого швидкого вивчення висувається так звана близькосторідненість наших мов, або подібність. Так початківець і натрапляє на перші підводні камені, оскільки фонетична схожість майже ніколи не підтверджується семантичною тотожністю. Наприклад, по-польськи *zaropinać* логічно звучить для українця як *запам'ятовувати*, а перекладається *забувати*; по-польськи *celować* можна хибно сприйняти за дієслово *цілувати*, однак це означає *цілитись*; польське *oddychać* («*дихати*») за звучанням подібне до українського слова *відпочивати*. Таким чином, особливої уваги при вивченні польської мови потребує не тільки граматика, зокрема особово-числові форми дієслів, а й неоднорідний з погляду походження лексичний склад мови.

Не піддаючи сумнівам спільнослов'янське підґрунтя української та польської мови, ми ставимо за *мету* розглянути та проаналізувати особливості відмінювання дієслів польської мови у теперішньому часі та окреслити шляхи подолання труднощів у їх засвоєнні.

Для досягнення поставленої *мети* необхідно виконати такі *завдання*:

- 1) проаналізувати специфіку розподілу дієслів польської мови за дієвідмінами у теперішньому часі;
- 2) виділити спільне і відмінне у граматичних категоріях роду і числа дієслів теперішнього часу в українській та польській мові;
- 3) подати спрощену схему засвоєння дієвідмінювання.

Предметом роботи є дієслова польської мови у формі теперішнього часу.

Об'єктом – особливості утворення особово-числових форм дієслів теперішнього часу польської мови відповідно до типу дієвідмінювання.

Матеріал для опису, аналізу, зіставлення та порівняння взято з довідково-інформаційних джерел та мовлення студентів.

Вивчаючи польську граматику, зокрема особливості утворення дієслівних форм у теперішньому часі, дослідники не є однастайними. Так, автори навчальних посібників виділяють різну кількість дієвідмін (по-польськи *koniugacje*) – дві, три, чотири і навіть дванадцять [1; 3].

Дієслова в польській мові є найпродуктивнішою частиною мови. Проте на відміну від української мови, в якій маємо дві дієвідміни і логічний розподіл відповідно до закінчення дієслів у третій особі множини (I дієвідміна – *-уть (-ють)*); II дієвідміна – *-ать (-ять)*, в польській мові у третій особі множини теперішнього часу маємо закінчення *-ą* для усіх дієслів (навіть для так званих неправильних): *pisać – piszą; czytać – czytają; chodzić – chodzą; być – są*. Отже, щоб граматично правильно вжити те чи інше дієслово, необхідно визначити, до якої дієвідміни воно належить, оскільки за формою інфінітива це окреслити неможливо. Критерієм розподілу дієслів теперішнього часу на дієвідміни є особові закінчення у першій (*ja*) та другій особі однини (*ty*). Однак і тут спостерігаємо низку винятків, які унеможливають уніфікацію парадигми дієслівних закінчень. Так, у першій особі однини теперішнього часу можливі два типи закінчень: *-m* або *-ę*, наприклад: *ja mieszkam* (інфінітив *–mieszkać*), *ja piszę* (інфінітив *–pisać*).

Деякі підручники рекомендують взяти за основу розподілу дієслів інфінітив (по-польськи – *bezokolicznik*), наприклад, до I дієвідміни належать дієслова, що мають в початковій формі *-ować, -ąć, -nąć, -ić, -uć, -uć, -ać* (частково), *-eć* (частково) [3, 4], але у наведеному вище прикладі ми бачимо, що суфікс *–ać* наявний в обох інфінітивах, проте дієслова приналежні до різних дієвідмін. Крім цього, запам'ятовування такої кількості суфіксів надзвичайно ускладнює процес вивчення мови й унеможливорює використання правильних граматичних форм як в усному, так і писемному мовленні.

Пропонуємо брати за основу розподілу особові закінчення дієслів у другій особі однини теперішнього часу (*ty*). Таким чином, кількість дієвідмін зменшиться до трьох, а це вже більш реально вивчити. Пропонуємо такий розподіл, а саме: до I дієвідміни належать дієслова, що мають у другій особі однини закінчення *–esz* (*pisać – ja piszesz, ty piszesz; czytać – ja czytasz, ty czytasz*). Сюди ж, щоб не утворювати винятків або окремих дієвідмін, зараховуємо дієслова із суфіксом *–ować*, який при в особово-числових формах змінюється на *–uje*: *kupować – ja kupuję, ty kupujesz; telefonować – ja telefonuję, ty telefonujesz; dyskutować – ja dyskutuję, ty dyskutujesz*).

До другої дієвідміни зараховуємо дієслова, які мають у другій особі однини закінчення *–isz* (*–ysz*). Закінчення залежить від типу основи, відповідно, якщо основа м'яка – *isz* (напр., *lubić – ja lubię, ty lubisz; mówić – ja mówię, ty mówisz*), якщо тверда – *ysz*: *słyszeć – ja słyszę, ty słyszysz; uczyć – ja uczę, ty uczysz*).

До третьої дієвідміни належать дієслова, які мають *–asz* у другій особі однини теперішнього часу, наприклад, *szukać – ja szukam, ty szukasz; nazywać się – ja nazywam się, ty nazywasz się; biegać – ja biegam, ty biegasz*. Найчастіше до третьої дієвідміни зараховуються дієслова на *–ać*, але остаточно уніфікувати їх вживання не можна, оскільки низка дієслів з аналогічним суфіксом належить до другої дієвідміни (напр., *spać – ja śpię, ty śpisz*) або до першої (напр., *jechać – ja jadę, ty jedziesz*).

Отже, основним критерієм розподілу на дієвідміни так і залишаються закінчення дієслів у формі другої особи однини теперішнього часу.

Звичайно, як у будь-якій граматичній системі, у польській мові існують неправильні дієслова (*czasowniki nieregularne*), при дієвідмінюванні яких змінюється не тільки закінчення, а й основа. Автори деяких підручників виділяють їх в окрему дієвідміну, ми пропонуємо їх запам'ятати.

Розглянемо таблицю 1. Відмінювання неправильних дієслів

<i>Po polsku</i>	<i>Być</i>	<i>Brać</i>	<i>Mieć</i>	<i>Wiedzieć</i>	<i>Bać się</i>
<i>Po ukraińsku</i>	<i>бути</i>	<i>брати</i>	<i>мати</i>	<i>бачити</i>	<i>боятися</i>
<i>ja</i>	<i>jestem</i>	<i>biorę</i>	<i>mam</i>	<i>wiem</i>	<i>boję</i>
<i>ty</i>	<i>jestes</i>	<i>bierzesz</i>	<i>masz</i>	<i>wiesz</i>	<i>boisz się</i>
<i>on/ona/ono</i>	<i>jest</i>	<i>bierze</i>	<i>ma</i>	<i>wie</i>	<i>boi się</i>
<i>my</i>	<i>jestemy</i>	<i>bierzemy</i>	<i> mamy</i>	<i>wiemy</i>	<i>boimy się</i>
<i>wy</i>	<i> jesteście</i>	<i>bierzecie</i>	<i> macie</i>	<i>wiecie</i>	<i>boicie się</i>
<i>oni/one</i>	<i>są</i>	<i>biorą</i>	<i>mają</i>	<i>wiedzą</i>	<i>boją się</i>

Отже, для подолання труднощів при творенні словоформ дієслів теперішнього часу у польській мові, слід, насамперед, запам'ятати закінчення дієслів першої і другої особи однини. Знаючи закінчення, навіть початківець в опануванні граматики польської мови згадає, до якої дієвідміни належать такі дієслова, і, відповідно, які закінчення матимуть при дієвідмінюванні. Для покращення сприйняття цього матеріалу можна використовувати інтерактивні матеріали, оскільки запропонована наочність допоможе студентові самостійно провести певні аналогії між усіма кон'югаціями. Закріпити отримані знання можна в ігровій формі, наприклад, подати різні особово-числові форми дієслів, а завдання полягатиме у розпізнанні особи і дієвідміни.

Таким чином, досягнення граматично-стилістичної нормативності у використанні дієслівних конструкцій теперішнього часу у польській мові залежить від академічно якісного логічно-зіставного пояснення специфіки їх розподілу за дієвідмінами.

Список використаних джерел:

1. Киклевич А.К., Кожинова А.А. Польский язык. Практический курс / А.К. Киклевич, А.А.Кожинова. – Минск: Тетрасистемс, 2000. – 245 с.
2. Слюсар О.Ф. Польська мова: Підручник / О.Ф. Слюсар. – Чернівці: Видавничий дім «Букрек», 2011. – 304 с.
3. Garancarek P. Czas na czasownik. Materiały do nauczania języka polskiego jako obcego. – Kraków: UJ, 2001. – 221 st.
4. Słownik form koniugacyjnych czasowników polskich. – Kraków: UJ, 2003. – 188 st.

ЛІТЕРАТУРА ЗАРУБІЖНИХ КРАЇН

Zaichenko S.A.

Master of Arts, PhD Student,

Faculty of Language and History-Geography, Ankara University

SOME ELABORATIONS UPON YANG XIAOBIN'S LECTURE ENTITLED «THE DEVELOPMENT OF CONTEMPORARY CHINESE POETRY»

Yang notes that parataxis is a literary technique emphasizing a kind of syntagmatic or syntactic discontinuity, whereas hypotaxis is the one syntactically more continuous. He demonstrates his point by referring to Xia Yu 夏宇 – a Taiwanese poet who cuts her old poetry book into pieces and then puts those characters together again to form another book of poetry called «Friction: Indescribable». According to Yang Xiaobin, Xia Yu intentionally creates spaces, gaps or lacunas between characters to emphasize the jump, discontinuity. Her poems are syntactically fragmented and therefore represent parataxis. Having presented the theoretical minimum for his audience, Yang proceeds to the main point: Even though «in mainland Chinese poetry, especially post-Misty poetry, the so-called *syntactic hypotaxis* would be a more popular way to write, ... *it* is used in quite an ironic way. Syntagmatic configuration and coherence of the lyric are disconcerted by incompatible semantic elements, which are assembled hypotactically to allegorize the historical ruin» [1]. By this he means that what post-Misty poets resort to is a kind of a made-up, artificial, synthetic hypotaxis, which serves as an allegory of a national disaster, a disrupt, fractured cultural time and space. Yang strengthens his argument by quoting the following passage: «Verses are hypotactically structured with connectives, prepositions, adverbs, etc., which function to interlink the contextual components. It is discernible, however, that these components are forcibly or nonsensically interrelated, since they repel each other as incompatible elements. The semantically irrelevant or unrelatable words, phrases or clauses are syntactically related by function words to construct hypotactic forms». That is, there exists a gap between a syntactically complete and semantically irregular structure of a sentence. In relation to the above-mentioned, Yang Xiaobin recalls Jacques Lacan's language sample of a patient suffering from **Wernicke's aphasia**. **According to Lacan, a patient diagnosed with this type of aphasia** can link sentences very well so that they are grammatically complete, but it does not possess any (or possesses a rather scanty) meaning. Basically, Yang draws a parallel between the way this aphasic constructs sentences and the way language space is formed up in contemporary Chinese poetry. Taking into account the chaos and traumatic alterations in consciousness caused by the Cultural Revolution, such a comparison turns out perfectly reasonable.

Returning to the issue of hypotaxis itself, Yang Xiaobin adds that «poets tend to use connections, prepositions (*so, when, in order to, that, if, and*) in order to make long, grammatically complete and very well done sentences, yet without having real or understandable meaning». Wan Xia's 万夏 «Eight poems on Fate» 命的八首诗 serves as a vivid example of such poetry. Being highly aware of the linguistic issues, «he uses a lot of prepositions, long phrases to connect the previous sentence (clause) to the following one». Wan Xia's hypotactic poems bristle with grammatically flawed sentences. That is, «even though connectives are used smoothly, but semantically speaking, sentences

sometimes make little sense and are not easily understandable. There is a sort of a rupture between the smooth syntax and the fragmented meaning of sentences.» Besides, Yang suggests that the literary technique of hypotaxis present widespread in contemporary Chinese poetry may be viewed as a prophecy, hint, or an allusion to the future disastrous event in 1989, to the approaching violent massacre scene.

Apart from the parataxis (symbolizing syntactic discontinuity) and the so-called *Chinese-style* hypotaxis (semantic discontinuity) techniques discussed above, Yang Xiaobin mentions four more linguistic terms – allegory, symbol, metaphor and metonymy – that are crucially important while investigating the stages of development and the *status quo* of poetry in today's China. To begin with, «if symbolism is something homogeneous, then allegory has to be understood as a discontinuous and heterogeneous phenomenon and therefore very different from a complete identity present in symbolism». According to Yang, over the last few decades poetic scene in China has experienced an about-turn: allegory replaces symbol and becomes a prevailing literary device. Liao Yiwu 廖亦武, for instance, in his «Manifesto of Neo-Traditionalism» 新传统主义 states that poets are destined to be «producers of modern allegory». It is noteworthy that the discontinuity and heterogeneity characteristic of allegory by their very nature resemble semantically fragmented hypotactic constructions used by Wan Xia. Lecturer also makes reference to Paul de Man's deconstruction theory, one of the central concepts of which is *allegory vs symbol*. Put more precisely, Yang interprets contemporary Chinese poets' aesthetic experiments as an «allegoric deconstruction on the level of language», that is, a kind of a peculiar reflection of de Man's linguo-philosophy.

Now that we have presented the theoretical framework, it is time to let this bare (Yang Xiaobin's) theory «grow its own fur». To this end, one should answer the question on how to most accurately spatially illustrate the so-called Chinese-style hypotaxis. The figure most vividly representing integrity, unity, completeness and continuousness is a solid line [—————]. Quite the contrary, a dashed one [- - - - -] symbolizes fractured consciousness, ripped up, torn space, incompleteness and fragmentariness and therefore can serve as a schematic illustration of this peculiar hypotaxis. Spaces along the line signify the aforementioned gap between a syntactically complete and semantically irregular structure of a sentence. An experimenter with geometric shapes in painting Paul Klee once said that a **line** is a **dot** that **went for a walk**. In our specific case a dashed line would be a dot that is trying to walk smoothly, but constantly stumbles and falls into the voids of cultural memory. A **unified, integral image** of the world is out of the question; a mood of uncertainty prevails in the works of post-Misty poets, all the more so that integrity in our postmodern era with rhizomes at every step is looked upon as something quite *démodé* and indecent.

The geometrical elaborations presented above are not random. They have – for the most part – been inspired by the overall tendency in linguo-philosophy according to which reality is textualized and text, in turn, is granted properties of space. Eventually, language and literature itself (e.g. Maurice Blanchot's «The Space of Literature») start being regarded as a kind of a two-dimensional space. Lacan, to whose aesthetic principles Yang Xiaobin constantly resorts in his lecture, was among the first to apply spatial terms to language *per se*. Put more precisely, Lacan derived from Jakobson's works the idea that language is divided into two main axes (horizontal and vertical), each of which is ruled by a specific linguistic law – metonymy for the horizontal axis, metaphor for the vertical axis [2, p. 50]. There are numerous references throughout Lacan's work to the two axes of language. The aforementioned Wernicke's aphasia, for instance, is that associated with the

horizontal axis [3, p. 16]. Yang Xiaobin, in turn, pays tribute to Jakobson and Lacan's theoretical observations by saying that contemporary poetry is predominantly metonymic.

And what is not less important, production of meaning through metaphoric and metonymic processes takes place in all forms of semiotic systems including painting. Jakobson himself acknowledges the relationship between painting and linguistics by saying that Cubism is metonymically oriented, while realism is metaphorically oriented [4, p. 51]. Overall, the 20th century significantly narrowed the distance between literature and fine arts. So, it is not mere chance that we addressed to the issue of spatiality and geometrical figures when analyzing the state of affairs in avant-garde poetry in today's China. Even though we are dealing with the peculiar «Chinese-style» hypotaxis, it would be rather naïve to insist that these avant-garde poets developed their theories in total vacuum.

Once again, a dashed line is a symbol of horizontal/ textual fragmentariness, fracturedness, that is, fragmentariness existing on the level of text, literature and language. Taking into account the tendency of removing barriers between literature and fine arts and their constant interference, there is supposed to exist a vertical counterpart, or rather to say, a vertical prototype to this fragmentariness in painting. The concept of fragmentariness in the European art developed with the emergence of artistic movement called Analytic Cubism. In Cubism objects are analyzed, broken up and fractured into a multitude of abstract geometric forms. Such a structured dissection results in a fragmentary image of multiple viewpoints and overlapping planes. Cubism is also known to have created the prerequisites for the emergence of Dadaism. This fact is noteworthy because **Yang Xiaobin associates the last one with a** countercultural movement in Chinese **poetry Feifei** (No No). Based on the information above, the phenomenon of semantic decomposition in contemporary Chinese poetry possesses some obvious similarities with the deconstruction techniques used in Western avant-garde painting.

The pioneer of Dadaism Marcel Duchamp in his painting «Nude descending a staircase» shows a human figure in motion in a style inspired by Cubist ideas about the deconstruction of forms. There is nothing in it resembling an anatomical nude, only abstract lines; **movement** is being dissected into separate **phases**; even if one attempted to put back together these phases he would not end up with a unified image [5]. Figuratively speaking, trying to achieve unity is like *waiting for Godot*, because physical reality itself is something fragmented and discontinuous. The same principle applies to the post-Misty poems – syntactically united words and phrases in most cases do not constitute semantic unity. Therefore, hypotaxis technique in Chinese poetry can be regarded as a sort of a textual analogue, horizontal projection of Duchamp's painting/a mix of Cubist and Dadaist ideas adjusted to the horizontal space.

References:

1. Yang Xiaobin 杨小滨. 2015. «Razvitiie sovremennovo kitajskovo stiha» Развитие современного китайского стиха (The development of contemporary poetry in China). Tr. Yulia Dreyzis. From worldpoetrycenter. 12.02.2015.
2. Chiesa, Lorenzo. 2007. «The Unconscious Structured like a Language.» In *Subjectivity and Otherness: A Philosophical Reading of Lacan*. Short Circuit Series. Ed. Slavoj Zizek. MIT Press, p. 50.
3. Murphy, Sara. 2001. «Aphasia». In Huguette Glowinski, Zita M. Marks and Sara Murphy, eds., *A Compendium of Lacanian Terms*. London: Free Association Books, p. 16.
4. Jakobson Roman. 1998. «Two Aspects of Language and Two Types of Aphasic Disturbances». In Roman Jakobson, Moris Halle, eds., *Fundamentals of Language*. Mouton & Co., The Hague, p. 51.

5. Kulik, Irina. 2012. «Cubism and Futurism». In Lectures on Fine Art. Moscow: Museum of Contemporary Art: GARAGE.

Лебедева В.А.

викладач,

Дніпропетровський національний університет

імені Олеса Гончара

**КИТАЙСЬКО-АМЕРИКАНСЬКА ДИФУЗИЯ
ЯК КЛЮЧОВА ХАРАКТЕРИСТИКА КУЛЬТУРНОЇ ІДЕНТИЧНОСТІ
В РОМАНІ ЕМІ ТАН «ДОЛИНА ДИВУВАНЬ»**

Емі Тан – сучасна американська письменниця китайського походження, яку літературознавці цілком справедливо вважають однією з найвизначніших постатей китайсько-американської літератури. В фокусі нашої уваги – останній з романів письменниці, який не розглядався ані в зарубіжній (за винятком презентаційних оглядів в періодиці), ані в українській науці. Творчість Емі Тан зацікавлює, насамперед, надскладною дифузією китайської та англо-американської літератури, а в обраному для аналізу романі деконструкція стереотипів орієнталізму покладена в основу галереї характерів, в яких «китайське» й «американське» утворює неподільне ціле.

Науковий інтерес до творчості Емі Тан спалахнув одразу ж після публікації її дебютного роману «Клуб радості та вдачі» у 1989 році. Проблемам вивчення літературного доробку письменниці присвячені численні праці літературознавців та культурологів як на Заході, так і на Сході (Б. Адамс, Г. Блума, С.С. Вонг, Ш.М. Ма, Т.В. Надута, Є.М. Бутеніна, Ц.Ц. Цзоу, Ж.Х. Чжан, С.Ц. Юй). Осмислення критико-аналітичної рецепції творчості китайсько-американських письменників дозволяє стверджувати, що на сучасному етапі спостерігається відхід від вивчення творчості таких авторів в межах дискурсу етнічності та мультикультуралізму, поширення набуває тенденція до транскультурного тлумачення їх творчості. Про вихід китайсько-американської літератури на істотно новий рівень говорить Сяо-хуанг Ін у своєму масштабному дослідженні «Chinese American Literature since the 1850s». Дослідник зазначає, що успіх китайсько-американських письменників зараз вже більше залежить від тематичного змісту та художніх винаходів авторів, ніж від етнічності, оскільки «багате розмаїття тем та стилів перетнуло кордони кольору, статі та соціального класу» [2, с. 233]. Плідний підхід до вивчення творчості транскультурних письменників пропонують в своїх працях українські науковці. Так, варто відзначити такі монографії вітчизняних вчених, як «На перекрестке культур Востока и Запада: транскультурный феномен творчества Фрэнка Чина» (2013) В.І. Ліпіної, В.В. Селігея та «Проблематика и поэтика творчества Эми Тан в аспекте литературной имагологии» (2015) Т.В. Надутої, В.І. Ліпіної.

В основі сюжету роману «Долина дивувань» – історія дівчини Вайолет Мінтьорн, народженої у Шанхаї від матері-американки та батька-китайця. Прийом інтроспекції, запозичений літературою з психології, в тексті роману стає засобом художньої репрезентації китайсько-американської ідентичності. За визначенням О.С. Федотової, інтроспекція – це «зафіксоване в тексті художнього твору спостереження персонажа за своїми почуттями й емоціями, спроба проаналізувати ті

процеси, що мають місце в його душі» [1, с. 25]. Отже, інтроспекція є засобом репрезентації внутрішнього світу персонажа, цей прийом дозволяє відобразити процеси мислення, становлення та розвитку свідомості особистості. Звернення до прийому інтроспекції в романі «Долина дивувань» надає Емі Тан змогу у повній мірі розкрити власне бачення проблеми самовизначення особистості у світі.

У віці семи років героїня непохитно впевнена, у тому, що вона американка. Дівчинка зростає в ізолюваному світі елітного будинку куртизанок, власницею якого є її мати. Знайомство Вайолет з Китаєм обмежуються відвідуванням Шанхайського Міжнародного сеттльмента, підгляданням за куртизанками та спілкуванням зі слугами. Вайолет постійно запевняє себе в тому, що Китай та все, що з ним пов'язано, є «Чужим». Однак, володіючи і англійською, і китайською мовами, дівчинка не помічає, що насправді її мовлення – це «мішанина англійської, китайської та шанхайського діалекту» [3, с. 2]. Глузування однолітків викликають у душі Вайолет перші підозри стосовно власної ідентичності. «Китайськість» в уяві маленької дівчинки – це не культурно-історичний феномен з багатовіковою історією, а певний набір стереотипних уявлень: поклоніння статуям, ароматичні палички, віра в привидів та бинтування ніг. Вайолет лякає і можливість повернення до Америки, яку вона вважає своєю батьківщиною, однак, в якій через своє сумнівне походження вона також вже ніколи не зможе стати «Своєю». Китай для Вайолет перетворюється на «Своє», на протиположність «Чужій», незнайомій Америці: «No matter how American I was-or wanted to be-China was, in my heart, my homeland» [3, с. 301].

Про подальшу розробку письменницею проблеми ідентичності, розпочату в її попередніх романах, свідчить навіть ім'я головної героїні «Долини Дивувань». Фіолетовий колір, як поєднання червоного та синього, символізує неоднозначність та двоїстість за самою своєю природою. Особисті переживання Вайолет та її криза ідентичності у романі зображені на тлі буремного періоду в історії Китаю – зречення імператора Пуї та падіння династії Цин у 1912 році. Коли життєві обставини не залишають Вайолет іншого вибору, ніж прийняти свою китайську складову, на неї чекає несподіване відкриття: «I had fought all these years against the Chinese half becoming mine. I resented it was there. But now I was no longer wavering between the two halves. I had stepped across a threshold that had divided my American and Chinese halves only to discover I had imagined there was any such line» [3, с. 194]. Таким чином, Вайолет перетинає вдавану межу між китайською та американською складовими її «Я», лише щоб зрозуміти, що цього бар'єру ніколи не існувало.

Ставлення Емі Тан до проблеми художньої репрезентації ідентичності розкривається й на паратекстуальному рівні твору. Епіграфом до роману «Долина дивувань» є вірш американського поета-гуманіста Волта Вітмена «Quicksand Years», в якому стверджується, що у плинному світі в час історичних катаклізмів єдине, що залишається у людини, єдине, у чому вона може бути впевнена – це власне «Я» («One's-Self»). Таким чином, на паратекстуальному рівні надається філософська основа для інтерпретації проблематики роману, зокрема проблеми пошуку ідентичності. Зазначена проблема у романі розкривається не лише в образі Вайолет, а й в образі її матері – американки Лукреції Мінтьорн, яка прагне зберегти свою сутність («My Pure Self-Being») від зовнішніх впливів. Отже, Емі Тан наголошує на універсальності зазначеної проблеми, в образах героїнь розкриваються загальнолюдські риси, притаманні ментальності як західної, так і східної людини. Вайолет причаровує чоловіків не завдяки екзотичному образу «євразійської принцеси», а завдяки її гострому розуму, людяності та щирості. У тексті роману

неодноразово процитовані рядки з найвідомішої поеми Волта Вітмена «Пісня про себе», ідентичність ліричного героя якої вміщує в себе безліч варіантів. У романі «Долина дивувань» таким носієм сотен «я» є Вайолет: «an American girl in my sailor dress, a virgin courtesan in a high-necked silk jacket, an American widow with streaming tears, a Chinese wife with a black eye» [3, с. 590]. Жодна з цих ідентичностей не є для Вайолет «Чужою».

Отже, в образі Вайолет розкрита ідея вільного самовизначення особистості в світі, «китайська» та «американська» складові ідентичності героїні вільно взаємодіють між собою та утворюють неподільне ціле. Здійснений нами аналіз дозволяє зробити висновок, що у тексті роману розмежування «Свого» та «Чужого» зникає, спостерігається китайсько-американська дифузія на всіх рівнях художності.

Список використаних джерел:

1. Федотова О.С. Соотношение интроспекции и несобственно-прямой речи / О.С. Федотова // Вестник Томского государственного университета. – 2010. – № 335. – С. 25-29.
2. Yin X.H. Chinese American Literature since the 1850s / Xiao-huang Yin. – Urbana and Chicago: University of Illinois Press, 2000. – 307 p.
3. Tan A. The Valley of Amazement / Amy Tan. – NY: HarperCollins Publishers, 2014. – 608 p.

Польщак А.Л.

аспірант,

Національний університет «Кієво-Могилянська академія»

ТЕМА ДУХА ТА ПЛОТІ В ТВОРЧОСТІ Ф. МОРІАКА

Серед представників літературного французького «католицького відродження» нобелівський лауреат Франсуа Моріак є одним із найвизначніших. Він належить до грона видатних письменників-католиків, впливовість яких виявилася досить несподіваною після часів засилля атеїзму та позитивізму, котрі призвели на лише до кризи в науковому світогляді, а й до морально-етичного занепаду. Ідейна проблематика творів Ф. Моріака, яка повністю гармонійно вкладається в контекст літературного «католицького відродження», ініціює відхід від матеріалістичного погляду на життя та підкреслення важливості ролі духовного елементу в ньому. Водночас, вона певною мірою зумовлює вибір тематики цього автора. Так, бачення духовного начала в контексті християнства як того, що надає сенс життю, призводить до логічного розвитку теми духа та плоті, якій притаманний у творах Ф. Моріака гострий конфлікт [7, с. 2].

Слід зазначити, що письменник проходить певну еволюцію в своєму ставленні до проблем, пов'язаних із цими питаннями. Ближче до кінця творчого та життєвого шляху французького корифея такий розвиток призводить до позиції, яка не ставить під сумнів істинність основних положень християнства в цій царині. Автентичне християнство, на відміну від янсенізму з його презирством до плоті, її не принижує, а підкреслює нерозривний зв'язок плоті із духом [5, с. 226], а відповідно і вплив плоті людини, яка зазнала падіння, на дух, який із нею пов'язаний. Водночас, письменник залишається досить об'єктивним і глибоким, коли описує людину із її

пристрастями, такою, якою бачить [9, с. 132-133]. Ф. Моріак глибоко відчуває і передає у своїх творах дилему Плоті та Духа, Природи і Благодаті, які співіснують і в найкращих представниках людської раси, і в найгірших [10, с. 133].

Духовно-культурна ситуація моріаківської епохи великою мірою стала причиною непростого ставлення та необхідності визначення позиції в питанні співвідношення духовного та плотського. Часи кризи людських цінностей вилилися у явище їх зміщення [12, с. 13]. Глибокі роздуми письменника про роль плоті в житті людини та християнина приводять його до встановлення ієрархії в ціннісних орієнтаціях, виливаючись упереконання необхідності відречення від плоті задля того, щоб «віддаватися душам» [2].

Уже в першому творі, який зробив Ф. Моріака відомим, – «Поцілунок, дарований прокаженому», – письменник окреслює коло тих тем та проблем, до яких звертатиметься впродовж подальшої літературної діяльності, хоча робота над ними вже була почата в ранніх романах та поезії письменника, котрою він увійшов у літературний світ. Це передусім стосується розробки теми духа та плоті, яка була вже намічена в його перших прозаїчних творах «Дитина в ланцюгах» (1913), «Патриціанська тога» (1914) та «Плоть і кров» (1920), у котрих домінує ностальгія за чистотою та благодаттю, і які місцем дії часто мають сільський пейзаж, котрий стає декорацією для місця розгортання драми плоті та благодаті [4, с. 9].

Моріаківські герої переживають боротьбу пристрастей, поклику тіла з релігійним вихованням [1; 11, с. 4]. Водночас, тілесні пристрасті в творах письменника позначені тавром духовної незрілості. Це яскраво виявляється, наприклад, у романі «Пустеля кохання» через образ Раймона Куррежа, котрий застряг у своєму духовному розвитку в підлітковому віці, продовжуючи в свої тридцять п'ять дивитися на жінку переважно як на предмет задоволення сексуальних бажань. Його один за одним поступово покидають старі приятелі, створюючи власні сім'ї. Раймон же все ще намагається переконати себе та інших у своїй сексуальній чарівності. Як не дивно, таке підліткове ставлення до пристрастей характерне і для батька Раймона Поля, який у своїй пристрасті залишається поза рамками реального життя. Подібну незрілість можна помітити в Алена Гажака, головного героя «Старосвітського хлопчини», Фернана Казнава та Матильді з «Праматері» тощо.

Пристрасті, пов'язані з питаннями сексу (саме сексу, адже сексуальні бажання і натяки на них у творах письменника не обмежуються взаємодією між двома статями), являють різноманітність. Часом моріаківським героям притаманна дивна пристрасть, схожа на інцест, як це відбувається в творах Ф. Моріака з Дені та Розою Револю в «Дорозі до моря», героями «Чорних ангелів», роману «Що було втрачено» («*Sequi était perdu*») [8, с. 164]. Письменник модернізує образ Федри, яка потрапляє в полон власних пристрастей, в образах своїх героїнь, які стають Федрами ХХ століття, зокрема в Елізабет із «Доль», Терезі Дескейру з однойменного твору, Марії Кросс із «Пустелі кохання», Фанні з роману «Зло» [13, с. 5, 7]. Хоча у Ф. Моріака особливо розроблений образ жінки, яку поглинають пристрасті, у його творах пристрасті не лише пов'язані з реалізацією себе як істоти певної статі, а є назагал є важливою складовою, яка спонукає до розвитку дії та пояснює поведінку героїв. Прикладом цього можуть бути твори «Старосвітський хлопчина», «Кінець ночі», «Гадючник». Водночас, увсесвіті моріаківських творів гріх, переступ, дисгармонія людських стосунків супроводжуються виявами благодаті, присутність якої письменник прагне відновити в модерному світі [6], здатністю героїв до

жертвності, відкриття інших вимірів, окрім тілесних у людському світі, зокрема, виміру духовного.

Список використаних джерел:

1. Ваксмахер М.Н. Мориак (Mauriac), Франсуа [Електронний ресурс] / Ваксмахер М.Н. // Фундаментальная электронная библиотека. – Режим доступу: <http://feb-web.ru/feb/kle/kle-abc/ke4/ke4-9741.htm>
2. Boudaroua J.-M. Souffrance et bonheur du corps chrétien de François Mauriac à Jean-Paul II [Електронний ресурс] / Boudaroua J.-M. // *Ordre des Prêcheurs*. – Режим доступу: <http://www.op.org/fr/content/souffrance-et-bonheur-du-corps-chretien>
3. Clark A.R. DeFabrègues (Jean), «Mauriac» [Електронний ресурс] / Clark A.R. // *Revue belge de philologie et d'histoire*. – Т. 53: Histoire (depuis l'Antiquité) – *Geschiedenis (sedert de Oudheid)*. – Fasc. 2. – 1975. – Режим доступу до журн.: http://www.persee.fr/doc/rbph_0035-0818_1975_num_53_2_5498_t1_0502_0000_2
4. Coyle C. François Mauriac, Romancier Psychologue Contemporain [Електронний ресурс] / Coyle C. // *Loyolae Commons*. – Режим доступу: http://ecommons.luc.edu/luc_theses/117
5. Derdziak L. Społeczno-wychowawczy aspekt działalności duszpasterskiej błogosławionego Hryhorija Łakoty (1908-1950) Biskupa pomocniczego greckokatolickiej diecezji przemyskiej / Derdziak L. // *Lwów: Liga-Press*, 2010. – 323 с.
6. D'Ormessonde J. François Mauriac, la grâce et la passion [Електронний ресурс] / D'Ormessonde J. // *Le Figaro*. – Режим доступу: <http://www.lefigaro.fr/livres/2009/03/05/03005-20090305ARTFIG00444-francois-mauriac-la-grace-et-la-passion-.php>
7. Fitzgerald M.A. La Famille dans l'Oeuvre de Mauriac jusqu'en 1933 [Електронний ресурс] / Fitzgerald M.A. – *Cantorbery*, 1969. – 109 с. – Режим доступу: file:///C:/Users/%D0%97%D0%B0%D0%BB3/Downloads/fitzgerald_thesis.pdf
8. Flower J.E. Ce qui était perdu et la «passion étrangère» [Електронний ресурс] Flower J.E. // *François Mauriac: Psycholectures. European Studies*. – Exeter: University of Exeter Press, 1995. – С. 164-174. – Режим доступу: https://books.google.com.ua/books/about/Fran%3%A7ois_Mauriac.html?id=I7eeXWTNsDsC&redir_esc=y
9. Foucart C. Les Paysages de la passion chez Green et Mauriac [Електронний ресурс] / Foucart C. // *Cahiers de l'Association internationale des études françaises*. – 1993. – № 45. – Pp. 119-133. – Режим доступу до журн.: http://www.persee.fr/doc/caief_0571-5865_1993_num_45_1_1811
10. Gagnerain J. Le monde de François Mauriac [Електронний ресурс] / Gagnerain J. // *Bulletin de l'Association Guillaume Budé*. – 1956. – № 1, mars. – Pp. 133-158. – Режим доступу до журн.: http://www.persee.fr/doc/bude_0004-5527_1956_num_1_1_3719
11. Maher E. Catholic Guilt: Longing and Belonging in the Fiction of François Mauriac and John McGahern [Електронний ресурс] / Maher E. // *Doctrine and Life*. – Vol. 65, no. 10, December, 2015. – 12 р. – Режим доступу: <http://arrow.dit.ie/cgi/viewcontent.cgi?article=1111&context=ittbus>
12. Roux A. Présence, formes et enjeux du démoniaque dans le roman catholique de l'entre-deux-guerres (François Mauriac, Georges Bernanos, Julien Green): Thèse pour obtenir le grade de Docteur. *Littérature. Spécialité Littérature française* [Електронний ресурс] / Roux A. – Paris, 2014. – 1066 pp. – Режим доступу: <https://tel.archives-ouvertes.fr/tel-01168240>
13. Pinelli P. Le mythe de Phèdre dans les romans de François Mauriac [Електронний ресурс] / Pinelli P. *F@rum*. – Режим доступу: <http://farum.it/publiforumv/n/03/pdf/Pinelli.pdf>

Філонцева І.Л.

студентка,

Науковий керівник: Нев'ярович Н.Ю.

кандидат педагогічних наук, доцент,

Херсонський державний університет

ХУДОЖНІ ТРАНСФОРМАЦІЇ АРХЕТИПУ «НОЇВ КОВЧЕГ» В СУЧАСНОМУ ЄВРОПЕЙСЬКОМУ РОМАНІ: ПРОБЛЕМА ТЕОРЕТИЧНОГО ОБҐРУНТУВАННЯ

Вагомою складовою сучасного літературного процесу є прагнення митців причаститися першоджерел художньої свідомості людства; доторкнутися до способів архаїчного мислення, синкретизму світобачення та універсалізму прадавніх історичних часів живого міфотворення. У дзеркалі художнього «первообразу» сучасна література прагне побачити своє сьогодні, відшукати зв'язок часів. Серед базових категорій сучасної гуманітарної науки таку роль відіграє «архетип». Відомо, що одвічний, апріорний образ людської психіки та творчого фантазування під різними дефініціями привертав увагу вчених від античних часів (Платон, І. Кант, О. Шопенгауер та ін.) до новітньої доби.

Категорія «архетип» була введена швейцарським ученим К. Юнгом в статті «Інстинкт та несвідоме» (1919 р.). Архетип є предметом інтересу ряду наукових дисциплін, серед яких психологія, культурологія, соціологія, мистецтвознавство, літературознавство. Категорії «архетип» присвятили свої роботи М. Бодкін, А. Большакова, Ю. Доманський, В. Мейзерський, Є. Мелетинський, В. Мусій, В. Парахонський та ін. Серед провідних аспектів досліджень – проблеми дефініції та класифікації архетипу; співвідношення архетипу і міфу, символу, метафори. Питання про архетип у складі процесів сучасного жанроутворення стало предметом вивчення В. Гусева, М. Липовецького, Г. Мережинської, М. Епштейна. Разом з тим, залишається відкритою проблема трансформації художнього архетипу в умовах сучасної історико-літературної доби, у поезії постмодерністського роману. Мета даної статті – визначити способи та прийоми трансформації художнього архетипу «Ноїв ковчег» у поетологічному дискусі сучасного європейського роману.

Архетип – це прообраз, ідея, первісна форма для наступних утворень. К. Юнгу належать два базових поняття психології: «колективне несвідоме» (колективна душа) і власне архетип (історично сформований базовий прообраз психіки) [5]. Важливо, що учений розглядав поняття архетип у межах європейської культури, спираючись на образи Біблії, і це органічно пов'язує категорію архетипу з історико-культурним та літературним контекстом.

К. Юнг визначав архетип як базисний образ, навколо якого генерується та актуалізується зміст несвідомого, проте сам образ не має певного змісту; архетип – це «несвідомий зміст», який проявляється лише тоді, коли отримує фарби індивідуальної свідомості, перш за все, в процесі творчості [6, с. 180].

З часом, у науковому дискусі поширилося коло конотацій цього терміну поширилося коло конотацій цього терміну. Узагальнюючи міфо-символічні дефініції архетипу в сучасному літературознавстві, В. Мусій, відзначає, що за поняттям архетип криються ті «символічні конструкції», що «через інтерпретацію дешифруються у різні образні уявлення, проте не тотожні їм» [3]. Відходячи від суто міфологічної моделі, А. Большакова тлумачить архетип як «матрицю-

константу», яка структурує процес сприйняття художнього твору, до якого вона включена [1, с. 170–171].

Способами представленості архетипу у психо-емоційній сфері виступають сновидіння, фобії, марення, фантазування, релігійно-містичні уявлення. Способом репрезентації архетипу у фольклорі та художній літературі постають міфи, легенди, повір'я, заговори, обрядові пісні, ритуальний плач, прислів'я, а також часто повторювані образи, сюжети, мотиви. У цих областях свідомості архетип набуває матеріальної форми й реалізується у дієвому процесі творчості. В поетологічному аспекті категорія архетипу є суміжною таким поняттям, як «вічний образ», міфологема, символ, метафора.

Суттєвими для теоретичного обґрунтування проблеми, на нашу думку, є положення наукової дискусії щодо змісту поняття: чи вважати архетип «чистою» формою, що здатна лише структурувати сенс навколо себе (за К. Юнгом); чи внутрішній психологічний механізм архетипу має здатність контролювати й утримувати певне універсальне семантичне коло, що набуває різнорідних значеннєвих утілень в образній матерії твору. За визначенням А. Большакової, літературний архетип – це «наскрізна модель», яка, незважаючи на те, що вона має здатність до зовнішніх змін, таїть в собі незмінне ціннісно-сміслове ядро. Основними властивостями літературного архетипу, на думку вченого, є його типологічна стійкість і високий ступінь узагальнення [1, с. 171].

Актуальним питанням постає специфіка рецепції образів-архетипів в сучасному романі. В літературному процесі рубежу ХХ–ХХІ ст. спостерігається внутрішня зорієнтованість на пошуки архетипів, що пов'язано з кризою раціоналізму, з бажанням «вийти» за межі конкретного історичного часу і довести існування вічного, незмінного в несвідомих сферах людської психіки, що зароджуються в праісторії та повторюються у вигляді архетипових ситуацій, станів, образів, мотивів.

За словами Є. Мелетинського, культура (починаючи з ХVІІІ ст.) характеризується двома типами ставлення до міфології: деміфологізацією і реміфологізацією [2, с. 280].

Реміфологізація (міфологізація) – це свідоме введення автором у текст твору міфологічних елементів (героїв, мотивів, міфологем, міфологічної композиції, хронотопу тощо), що дозволяє письменникові зробити свій твір більш універсальним за допомогою симетричних мовно-стилістичних засобів та прийомів: використання цитат, епіграфів, заголовків, алюзій, нового трактування традиційних образів та сюжетів. Деміфологізація – це процес звільнення свідомості від міфологічних елементів шляхом активізації волі до розуміння. В літературі цей спосіб реалізується через систему художніх способів та прийомів, спрямованих на формування безілюзійного світовідчуття читача, таких як десакралізація, історизм, лінійність оповіді, детермінованість подій тощо.

У другій половині ХХ ст. у літературі постмодернізму домінує деконструкція як спосіб рецепції міфу, внаслідок чого міфологічний дискурс піддається подвійному кодуванню, іронії, контамінації сакрального й профанного, схрещуванню лінійної та нелінійної логіки, використання несиметричних мовно-стилістичних засобів (гротеск, пародіювання, сарказм, парадокс, нонсенс, травестіювання тощо). Міфоструктури тексту зазнають семантичного переформатування, проте зсув ракурсу бачення, внаслідок реконструкції міфу, відкриває несподівані, глибинні значення архетипічних образів.

Н. Фрай вважав, що різні архетипи чи їх групи не рівнозначні за своїм поширенням і функціонуванням. Відомо, що серед персонажів Старого Заповіту чи не найбільш інтерпретованим у світовій літературі є образ праотця Ноя, який несе в собі ідею феномену людини. Суттєво, що серед небагатьох за чисельністю головних архетипів (Аніма, Анімус, Персона, Тінь, Самість, Мудрець, Бог) К. Юнг виокремлює архетип «Старого Мудреця» [5, с. 329]. Характеризуючи його, Юнг долучає образи богів давньогрецької міфології. «Старий Мудрець» відповідає образу першопредка і бога свого народу – архетипу Сатурна. А ознакою геніальності й духовної сили – архетипу Урана. До сатурнівських рис відносяться такі його якості, як концентрація і цілеспрямованість, обачливість, здатність осмислити минуле. Від архетипу Урана він успадковує здатність володіти чарівними дарунками та дивовижною владою [5, с. 329].

Згідно досліджень Дж. Фрезера, легенда про Всесвітній потоп, який нібито став причиною загибелі майже всіх людей широко поширена в міфологічних уявленнях народів світу і в ряді релігійних текстів [4].

Архетип Ноя у Старозаповітних текстах актуалізує архетипічну ідею спасіння через метафорику біблійного міфу. Колізія міфу накладається на реальний предметно-почуттєвий контекст, і архетип стає добре зрозумілим звичайній людині. Значеннєву структуру архетипічного образу «Ноїв ковчег» формує стале коло мотивів, серед них – мотив Мудрого Старця, відданості Богу, Самості, мотиви спасіння, потопу, жертвних тварин, голубки, ковчєга, синів Ноя, «усіякої тварі по парі», мотив поділу на «чистих та нечистих», мотив гори Арарат, гілки оливи та ін. Ці мотиви утворюють значеннєву структуру архетипу, проте смислове наповнення цих мотивів може йти різними шляхами: реміфологізації, деміфологізації, деконструкції, неоміфологізації та здійснюватися за допомогою симетричних та несиметричних словесно-лінгвістичних засобів. Різні вектори інтерпретації спостерігаються у сучасному європейському романі (Дж. Барнса «Історія світу у 10½ частинах», Е.-Е. Шмітта «Діти Ноя» та ін.), що стане предметом подальшого розгляду.

Отже, архетипи – це «первинні моделі», вроджені переживання, що властиві людині як суб'єкту колективного несвідомого; архетип пов'язаний із міфом, обрядом, ритуалом; реалізується в процесі метафоризації; набуваючи матеріальних ознак відчутного образу; в літературі представлений в сюжетах, мотивах, «вічних» образах. Семантичне ядро архетипу залишається незмінним, попри різні способи інтерпретації його структурних мотивів. Серед найвагоміших біблійних архетипічних персонажів є образ Ноя, який корелюється з архетипом «Старого Мудреця» (К. Юнг). Архетипічний образ «Ноїв ковчєг», що увійшов до масиву творів літератури, у різні способи інтерпретовано у жанрі сучасного європейського роману.

Список використаних джерел:

1. Большакова А. Ю. Литературный архетип // Литературная учёба / А. Ю. Большакова. – 2001. – № 6. – С. 169–173.
2. Мелетинский Е. М. Поэтика мифа. / Е. М. Мелетинский. – М.: Наука, 1976. – 406 с.
3. Мусий В. Миф – Архетип – Литература. / Научная статья. / В. Мусий [Электронный ресурс] – Режим доступа: <http://forum.onu.edu.ua/index.php?topic=4965.0;wap2>
4. Фрезер Дж. Фольклор в Ветхом Завете / Дж. Фрезер. – М: АСТ, 2003. – С. 50–55.
5. Юнг К. Г. Алхимия снов. Четыре архетипа. Мать. Дух. Трикстер. Перерождение [Текст] / К. Г. Юнг; пер., авт. послесл. Семира. – СПб.: Тимошка, 1997. – 352 с.

Khariuk I.R.

Lecturer,

*Chernivtsi Institute of Trade and Economics of
Kyiv National University of Trade and Economics*

MODERN WORLD CHILDREN'S LITERATURE. METHODOLOGICAL APPROACH

Children's literature can be traced to stories and songs, part of a wider oral tradition that adults shared with children before publishing existed. The development of early children's literature, before printing was invented, is difficult to trace. Even after printing became widespread, many classic «children's» tales were originally created for adults and later adapted for a younger audience. Since the 15th century, a large quantity of literature, often with a moral or religious message, has been aimed specifically at children. The late nineteenth and early twentieth centuries became known as the «Golden Age of Children's Literature» as this period included the publication of many books acknowledged today as classics.

Modern children's literature is currently receiving much public and critical attention. Organized to show developments in children's literature over time and across genres.

However, this poses certain problems: what should we say of the works which weren't written specifically for children but have ended up being read by many of them, or have been repeatedly adapted for a children's audience? It has been generally accepted by publishers and readers that these two kinds of literature (like folk tales and adaptations of such works as *Robinson Crusoe) are part of the world of children's literature. Meanwhile, both the notions of childhood and its lived reality have changed radically in the time that a specifically juvenile literature has been produced [1].

Sociological, literary and historical approaches can all enrich our understanding of children's literature. Three key institutions have had a vital part to play: the publishing industry, education and, something more diffuse, the processes of child nurture. Adults create a set of activities around children, though it should be quickly added here that children have never been treated in the same way from one period to another nor from one child to another. There is no uniform child reader across the ages or across any given society. While it has usually been the task of adults to protect and nourish children, there has also been infanticide, abandonment and exploitation.

Content analysis offers a sound approach to research on children's books because it is an objective, systematic, and quantitative method of describing content. The investigator can move away from subjective opinions based on recollections of individual titles to an objective description of the contents of a systematically selected group of books. Only a limited amount of research has been done on content in children's books. A recent bibliography prepared by Lukenbill listing doctoral dissertations in both children's literature and literature for adolescents done during the last forty years indicated that the bulk of the research in this area is recent and relatively limited in scope. Studies in the specific area of content analysis are even fewer in number, and results of research in the content of children's books are inconclusive and limited. However, content analysis has provided interested adults with concrete information about various aspects of content in children's books, and there are indications that recent and ongoing research will provide information about an increasing variety of subjects [2].

The present discourse around child nurture (carried out most influentially by the mass media, including television, women's magazines and national newspapers) creates an

environment where certain kinds of books and ways of reading are thought to be suitable for different kinds of child or home.

From a literary standpoint, it is possible to say that the literature itself has some common characteristics. There has long been an understanding that the spoken language of children develops in complexity with age, so one of the key markers of children's literature has been the linguistic registers of its texts – sometimes expressed as 'the use of simplified language'. Thematically, certain topics have, in different times, been thought to be more or less appropriate.

Like its adult equivalent, children's literature has its novels, short stories, plays and poetry, but it also has forms which are more widely read than their equivalents in adult literature: picture books, pop-ups and 'movables', comics, magazines made up of comic strips and stories, annuals and illustrated story-book anthologies or miscellanies. In response to the demands of education, there has also been a specialist educational literature: many kinds of primers, 'readers', story-books and collections aimed specifically at helping children learn how to read. The selection and editing of the written folk or fairy tale has played a crucial part in many of these areas, and their place in publishing and education has helped shape the tales themselves. Meanwhile, all these forms and the reading habits of children have been affected by changing technology [1].

One of the reasons of huge interest to children's literature and its commercial success is the nature of business itself. For some twenty years or so, the mass marketing of children's books determined that it is more profitable to produce more titles with a shorter 'shelf-life' in the book warehouses, than fewer titles with a long shelf-life. Meanwhile, the technology of book production has meant that it has become very easy to produce copies of non-illustrated books on demand. The multi-media blockbusters of recent years, J. K. Rowling's seven-volume Harry Potter sequence (1997-2007), Philip Pullman's trilogy (1995-2000) and the revival of C. S. Lewis's seven-volume Narnia (1950-1956) and others are the best examples of commercial interest and themes speculation in the process of children's literature promotion [1].

A number of studies have been done on the treatment of various racial and ethnic groups in children's books, mostly within the last ten years. Many of them could better be described as descriptive bibliographies than content analyses.²³ The studies described here are those which make detailed examinations of the contents of the books studied and are considered, by the author, as most pertinent to this paper.

All of the studies have contributed valuable information on the content of children's books, and they provide a basis for further research. There is a need for more information on the content of children's books and on trends toward change in this content. Recent professional literature has discussed the great changes which have taken place in children's books since the mid-1960s. Systematic analysis of representative samples of books is needed in order to judge the validity of such conclusions. Also, studies should be made which investigate one or a few related variables in greater depth [3].

Little has been done to explore such changes in the treatment of social problems in children's books, which could add to an understanding of changes in content. In order to more accurately assess the representation of racial minorities in books, for instance, it would be helpful to know not only if the proportion of characters representing such minorities increased but also how the descriptions of them changed. It would be useful to select any of the numerous social issues of contemporary concern and make an intensive study of how often and in what way the problem is treated in both historical and contemporary realistic fiction.

References:

1. Chant, Sally Anne Daugherty. «An Exploratory Study of Mass-produced Fiction Books for Children to Identify Selected Social-Personal Values». Unpublished Ph.D. dissertation prepared for Michigan State University, 1971.
2. Koistinen-Harris Janice H. *Social Reform, Taste, and the Construction of Virtue in American Literature, 1870-1910*. Lewiston, NY: Mellen, 2002.
3. Korman, Gordon. *Jake, Reinvented*. New York: Hyperion, 2003.

Шуба Ю.В.

*кандидат філологічних наук, доцент,
Черкаський національний університет імені Богдана Хмельницького*

КОНЦЕПЦІЯ АЛЬТЕРНАТИВНОЇ ІСТОРІЇ В РОМАНАХ ДЖ. БАРНСА

Аналізуючи британську літературу другої половини ХХ століття, можна визначити п'ять концепцій репрезентації історії у творах письменників зазначеного періоду: концепція альтернативної історії (новий погляд на відомі історичні події, створення альтернативних біографій); ідея історичного кола; ідея множинності і дзеркальності історії; концепція історії як декорації, в рамках якої відбуваються події; концепція майбутнього в минулому. Такий розподіл є умовним, оскільки для британських митців другої половини ХХ століття притаманне поєднання різних елементів та експеримент з формою. При цьому спостерігаються часовий конгломерат в межах одного твору та розгортання нелінійної оповіді за типом ризоми.

Концепція альтернативної історії ставить питання про можливість об'єктивного погляду на події та ідеологічне заміщення фактів. Як результат, у романі спостерігається пародійне поєднання документальної прози, фактажу та вигадки, обігрування загальновідомих фактів і відкрита іронія, що натякає на інші можливі прочитання цих фактів. Концепція альтернативної історії притаманна більшості творів Джуліана Барнса, які репрезентують альтернативні варіанти подій минулих років, часто обираючи для відправної точки біографії відомих людей.

Уособлюючи загальний інтерес до сприйняття і трактування минулого, Джуліан Барнс змушують замислюватися над цим питанням і своїх героїв. Наприклад, оповідач «Папуги Флобера» (1984) Джеффри Брейтвейт, розмірковуючи над минулим, асоціює його з поросям. Його роздуми викладаються Дж. Барнсом як низка риторичних питань, а опис піймання поросяти постає метафорою намагання людей зафіксувати минуле, яке вкрите нашаруванням спогадів, ідеологій, подібно до жиру на поросяті: «How do we seize the past? Can we ever do so? When I was a medical student some pranksters at an end-of-term dance released into the hall a piglet which had been smeared with grease. It squirmed between legs, evaded capture, squealed a lot. People fell over trying to grasp it, and were made to look ridiculous in the process. The past often seems to behave like that piglet [3, с. 12-13]». Порівнюючи минуле і теперішнє, оповідач робить невтішний висновок: «Or is it just that the past seems to contain more local colour than the present?» [3, с. 14]». Ще один прояв тотального розчарування і нагадування того, що в теперішньому особливо нічого хорошого немає, та й оточує людину несправжнє, а лише підробки, невизначеність і розчарування. Ця ідея проходить червоною стрічкою скрізь роман, зв'язуючи його частини, і постійно підкреслюючи множинність існування того єдиного флоберівського папуги,

прототипу Лулу. Іронія ще й в тому, що навіть колір не може бути тим безперечним фактом, що визначає того самого папугу серед його двійників: «Well. You have to remember two things. One, Flaubert was an artist. He was a writer of the imagination. And he would alter a fact for the sake of a cadence; he was like that. Just because he borrowed a parrot, why should he describe it as it was? Why shouldn't he change the colours round if it sounded better? [3, с. 187]». Риторичні питання не тільки стають роздумами вголос, а й слугують виправданням дій самого Флобера.

Цікавим є і професія головного героя, на перший погляд нічим не пов'язаного з літературою. Барнс обрав лікаря на відпочинку, наділивши його прізвиськом реального письменника – Брейтвейт. Професія лікаря, зрада і смерть дружини та спогади про пані Боварі створюють алюзію на твір Флобера «Пані Боварі». Спочатку здається, що містер Брейтвейт намагається писати біографію французького письменника XIX століття Густава Флобера, а в результаті медичного огляду, на що з відвертою іронією натякає Барнс наприкінці роману: «It was time to pay farewell. Like a conscientious doctor, I made the rounds of Flaubert's three statues. What shape was he in? [3, с. 188]», розгортається історія хвороби сучасного суспільства, а сам письменник, що так і не відбувся, повернувшись до вихідної точки подорожі – Руану, розуміє, що він намагався, подібно героям «Імені троянди» У. Еко, знайти фікцію – флоберівського папугу Фелісите. Проста і наївна душа Брейтвейна викликає алюзію відомого твору Флобера.

Дж. Барнс називає свій твір «перевернутим догори дригом романом, в якому була інфраструктура художньої літератури і потужні елементи документального письма, інколи цілі розділи були нічим іншим, як розташованими фактами [7, с. 259]». Наприклад, другий розділ книги («Хронологія») пропонує три біографії Густава Флобера, де перший варіант говорить про тріумф Флобера, другий – про його невдачі, а третій складається з його власних висловлювань про життя і творчість, сповнених живописних порівнянь. Саме Хронологія III, на думку Дж. Барнса, «викликає Флобера до життя найкраще, та, що складається з його висловлювань типу «Я відчуваю себе старим камамбером, що поступово розплавлюється»», оскільки сам Флобер якось зазначив, що «порівняння та зіставлення повзали по ньому неначе жуки, і він завжди змушений був чавити їх [7, с. 260]». Варто погодитися з думкою Д. Затонського, що «в романі позахудожній матеріал нерідко видається «вигадливим мистецтвом», а фікція, навпаки, видає себе за найсправжнішу реальність. Навіть у романі історичному [2, с. 149]».

Незважаючи на чималу кількість біографічного фактажу (факти життя Флобера і його висловлювання), Дж. Барнс майстерно підкреслює ілюзорність реальності і безперечності фактів: в теперішньому світі не можна довіряти навіть власним очам, не те що чужим словам. Увесь світ, в якому живе людина, – це гіперреальність, створена з симулякрів, кожен з яких має право називатися реальністю, і історія не є тут винятком.

Ця ідея знайшла відображення і в романі «Історія світу в 10½ розділах» (1989), де Барнс, поєднавши різні знакові на його погляд події світової історії, показав її у перелицьованому, пародійному вигляді, запропонувавши своє пояснення проблем, на які не змогли відповісти вчені (наприклад, чим обумовлені прогалини в еволюційній таблиці Дарвіна). На думку Томаса Монтеррея, історична концепція письменника та його вибудовування романної структури відверто демонструють принцип теорії хаосу [6, с. 415]. Барнс формулює питання про співвідношення факту і вигадки та про необратимість минулого, паралельно експериментуючи з різними нарративними методами. Письменник навмисно змішує уявний і історичний матеріал, щоб підірвати

безперечні факти історичного знання, і, використовуючи медичний термін, перевизначає історію в розділі «Інтермедія» як «заспокоюючу фабулізацію (soothing fabulation) [4, с. 242]», тобто як вигадку, небувальщину. Свій вибір такої заміни поняття історії, Барнс аргументує наступним чином: «Фабулізація – це медичний термін для позначення того, що ви робите, коли велика частина мозку порушена внаслідок удару або алкоголізму, або ще чого-небудь. Людська пам'ять не може існувати без ілюзії повної історії. Так вона вигадує і переконує себе, що вигадка є такою ж правдивою і конкретною, як і те, що вона «дійсно» знає. Потім вона гармонійно поєднує реальне і повністю вигадане у правдоподібний наратив. Подібне відбувається і з історією [5, с. 64]». Роздумуючи над роллю дат у відтворенні історії, письменник декілька разів підкреслює, що «дати залякують» людину і «хочуть змусити її вірити у прогрес», але помилки минулого не попереджують помилок майбутнього, а «історія світу є лише відлунням голосів [4, с. 243]». Дж. Барнс піддає сумніву вислів Маркса щодо історії, надаючи їй статусу живої істоти, що переїла: «History repeats itself, the first time as tragedy, the second time as a farce? No, that's too grand, too considered a process. History just burps... [4, с. 241]», вважаючи, що таке потрактування занадто просте, і якщо історія була трагедією перший раз, то вона буде трагедією і вдруге. Та ж сама ситуація – з повторенням історії як фарсу, якщо вона первісно була фарсом [5, с. 67]. І оскільки теперішнє потрібно шукати в минулому і кожен має право на слово (відголосок сучасної демократії і гласності), британський митець повертається до історії Ноя та його ковчегу, викладеної незацікавленою стороною – личинками деревоточця, які попереджують, що кожний вид має свою версію історичних подій, і тварини мають свої «сентиментальні міфи». Загальна пародія починається з пародіювання перших кроків розвитку цивілізації – біблійного міфу.

Таким чином, Дж. Барнс уже на початку твору спростовує християнську концепцію історії як часу, що структурований послідовністю сакральних подій. Він іронізує над спробами обоження людської історії і заперечує позитивістську концепцію розумності, доцільності та прогресивності історії. Історичний процес у письменника, з одного боку, позбавлений сакрального сенсу, а з другого – є непередбачуваним і негарантованим людині у вигляді поступального розвитку [1, с. 177], що відповідає постмодерністській концепції нелінійного розвитку і відсутності центру.

Список використаних джерел:

1. Євченко О. В. Роман Дж. Барнса «Історія світу у 10½ розділах» у філософському контексті / О. В. Євченко // Вісник Житомирського державного університету. Філологічні науки. – Житомир: Житомирський державний університет ім. І. Франка, 2008. – Вип. 40. – С. 177–180.
2. Затонский Д. Роман и документ, или Двойное следствие информационного взрыва / Дмитрий Затонский // Художественные ориентиры XX века / Дмитрий Затонский. – М.: Советский писатель, 1988. – С. 136–170.
3. Barnes J. Flaubert's Parrot / Julian Barnes. – London: Picador, 1985. – 190 p.
4. Barnes J. The History of the world in 10½ chapters / Julian Barnes. – London: Picador, 1990. – 384 p.
5. Guignery V. History in question(s). An interview with Julian Barnes / Vanessa Guignery // Sources. – 2000. – Printemps, № 8. – P. 50–72.
6. Monterrey T. Julian Barnes's «Shipwreck» or Recycling Chaos into Art / Tomas Monterrey // CLIO. – 2004. – Vol. 33, № 4. – P. 415–418.
7. Terrien N. Julian Barnes in Conversation / Nicole Terrien // Cercles. – 2002. – № 4. – P. 254–269.

РОМАНСЬКІ, ГЕРМАНСЬКІ ТА ІНШІ МОВИ

Божко О.С.

аспірант,

Херсонський державний університет

Науковий керівник: Ніконова В.Г.

доктор філологічних наук, професор,

Київський національний університет

ВИКОРИСТАННЯ ТРОПЕЇЧНИХ ЗАСОБІВ У ФОРМУВАННІ АТМОСФЕРИ «САСПЕНС»

Стилістика вивчає виразні засоби мови з точки зору використання їх у різних стилях мови, поліфункціональності, потенційних можливостей використання в якості стилістичного прийому. Асоціації емпіричної свідомості виражають складний світ історичного переломлення людського сприйняття та уявлень крізь досвід реального, матеріального та духовного життя народу. Тому розгортання процесу лінгвокреативного мислення приводить до ототожнення емоції з будь-яким конкретним, доступним спостереженню, явищем дійсності, прояви якого виступають у якості квазісимптомів емоції, представлених у тексті [4, с. 13].

На вербальному рівні тропи складаються з елементів знакового утворення виразних смислів, що виникають на основі операції трансформації, тотожності та контрасту, які поєднують елементи в образній структурі внаслідок чого відбувається прирощення виразного смислу. Під тропами розуміється вживання одиниць у невластивих для них переносних значеннях з метою створення образності та виразності [1, с. 83].

Завдяки своєму смислому навантаженню тропи утворюють своєрідну образну сітку, крізь яку сприймається світ, а також відтворюють певне суб'єктивне відношення до світу, що зумовлює як характер бачення світу, так і його відчуття [3, с. 367]. Вони є одним із найбільш ефективних шляхів викликання емоційного відгуку у читача та актуалізації у його свідомості усього запасу пов'язаних з відображеним денотатом асоціативних зв'язків. Виділення образів сучасної англомовної художньої прози дозволяє відкрити способи та механізми осмислення національною спільнотою емоцій, які формують образну складову атмосфери «саспенс».

Всебічне та адекватне усвідомлення атмосфери «саспенс» передбачає її структурування з позицій «втіленого розуміння». Відповідна інтерпретація полягає у встановленні зв'язків подібності між спектром соматичної сенсорики страху та якісними й кількісними параметрами об'єктів живої та неживої природи. Порівняння виступає головною лінгвокогнітивною операцією у процесі аналогового осмислення дійсності, розкриваючи механізми концептуалізації її людською свідомістю.

Мовне відображення атмосфери «саспенс» здійснюється через сполучення номінантів з лексикою, природно застосовуваною для опису різноманітних «неемоційних» онтологічних сфер дійсності». Образна інтерпретація атмосфери «саспенс» у сучасній англомовній художній літературі жанру «хоррор» інтенсивно здійснюється за допомогою залучення механізму метафори. Якщо порівняння обмежує значення постійної ознаки порівнюваної сутності, формуючи ілюзорну подібність, то

метафора, втрачаючи зв'язок *like* «подібно», надає іманентної характеристики суб'єкту образу. Редукування порівняння веде до того, що метафора вносить корективи в інтерпретацію тієї властивості, що слугує основою порівняння: знімаються всі обмеження й створюється ширше семантичне поле асоціації [5, с. 68].

Письменники використовують метафору, тому що вона допомагає розкрити внутрішню природу якогось явища, предмета, часто будучи вираженням індивідуально-авторського бачення світу. Адже метафорично насичена мова, що має високу ступінь художньої інформативності, не допускає автоматичного сприйняття тексту, змушуючи працювати читацьку уяву. В ряду стилістичних прийомів метафора відрізняється особливою експресивністю, оскільки володіє необмеженими можливостями в зближенні, нерідко – в несподіваному уподібненні самих різних предметів і явищ, по суті по-новому осмислюючи предмет [6, с. 120], наприклад: *I realized with fresh horror that new doors of perception were opening up inside. New? Not so. Old doors of perception. The perception of a child who has not yet learned to protect itself by developing the tunnel vision that keeps out ninety percent of the universe* [11]; *Karras shivered as the massive, terrifying voice boomed crackling off the walls of the room* [8]. *The eyes gleamed fiercely, unblinking and a yellowish saliva dribbled down from a corner of her mouth to her chin. Then her lips stretched taut into a feral grin, into bow-mouthed mockery* [8].

Наступним із основних шляхів пізнання та структурування атмосфери «саспенс» виявляється у дії тропейчного механізму епітету. У сучасному мовознавстві під епітетом розуміють експресивно-образне або емотивно-оцінне означення, яке відмічає суттєву для певного контексту рису об'єкта номінації з метою конкретизування уявлення про нього. Епітети відносяться до найбільш компактних компаративних тропів у тому сенсі, що виражаються порівняно невеликими синтаксичними структурами. На відміну від логічно-предметної інформації про денотат, епітет є емотивно забарвленим, виступаючи засобом вираження суб'єктивно-оцінного ставлення до об'єкту пізнання [2, с. 88], експлікуючи основні складові атмосфери «саспенс».

Письменники часто використовують епітети для більшої емоційності мовлення, індивідуального опису, створення особливого стану та для нагнітання атмосфери. Епітети є потужним засобом у руках письменника для створення необхідного емоційного фону розповіді; вони розраховані на певну реакцію читача та відносяться до найбільш компактних компаративних тропів у тому сенсі, що виражаються порівняно невеликими синтаксичними структурами, наприклад: *his hard-headed Yankee manner; totally unconscious cruelty; the laughter of the damned; the thin and acrid stench of the mist; ululating howl; superficially amused; serene sureness; pinkish color of burned flesh; «bulbous eyes; that crazy cunt [11]. The real heavy horrors» *Dick said* [9]. *Staring fixedly at the astronaut, she intoned in a lifeless voice* [8].*

Когнітивний процес осмислення людським індивідумом фрагментів зовнішнього та внутрішнього світу, зокрема емоційного стану напруги, з формальної та смислової точок зору найбільш помітно виявляється в тропейчній природі порівняння, в якому найбільш яскраво та повно позначена сутність переносу значення. Порівняння ж використовують для вираження оцінки, емоційного пояснення, індивідуального опису, для створення асоціативного образу [6, с. 121], наприклад: *His mouth was dry, his eyes like hot marbles, his heart trip hammering in his chest...* [10]. *Its lidless eyes, fringed by hideously ridiculous black lashes, were not so much innocent, as blankly stupid, idiotic, a mask of death that aped*

cheaply a pretence of life, where life could never be [7]. *The Regan-thing hissed at him, mad eyes gleaming, head gently undulating like a cobra's* [8].

Таким чином, у сучасній англомовній художній прозі порівняння, метафора, епітет та порівняння виступають найбільш продуктивними тропеїчними способами адекватного усвідомлення ціннісно-образної складової атмосфери «саспенс». Зазначені тропи формують та визначають її структуру, яка базується на асоціативно-образних конотаціях як результатоаналогового зіставлення різних поняттєвих сфер людської свідомості.

Список використаних джерел:

1. Арнольд И. В. Стилистика современного английского языка (стилистика декодирования) / И. В. Арнольд. – М.: Просвещение, 1990. – 300 с.
2. Арутюнова Н. Д. Предложение и его смысл. Логико-семантические проблемы / Н. Д. Арутюнова. – М.: Наука, 1974. – 383 с.
3. Бранде М. П. Стилистика текста: Теоретический курс / М. П. Бранде. – М.: Прогресс-Традиция, ИНФРА-М, 2004. – 416 с.
4. Маслова В. А. Лингвокультурология / В. Маслова. – М.: Издательский центр «Академия», 2001. – 208 с.
5. Опарина Е. О. Концептуальная метафора // Е. О. Опарина. Метафора в языке и тексте. – М.: Наука, 1988. – С. 65–78.
6. Филимонова О. Е. Язык эмоций в английском тексте (когнитивный и коммуникативный аспекты). – СПб.: Изд-во РГПУ им. А. И. Герцена, 2001. – 259 с.
7. Blackwood A. The Doll [Електронний ресурс] / A. Blackwood. – Режим доступу: <http://algeronblackwood.org/>
8. Blatty W. P. The Exorcist [Електронний ресурс] / W. P. Blatty. – Режим доступу: https://vk.com/doc16932426_147310007?hash=3a86285560cd618b5
9. King S. The Apt Pupil [Електронний ресурс] / S. King. – Режим доступу: <http://artefact.cns.ru/library/>
10. King S. Shinning [Електронний ресурс] / S. King. – Режим доступу: <https://discount-associates.com/wp-content/uploads/2015/03/The-Shining.pdf>
11. King S. The Mist [Електронний ресурс] / S. King. – Режим доступу: http://royallib.com/book/King_Stephen/The_Mist.html

Василишин В.В.

студентка,

Науковий керівник: Левченко О.П.

доктор філологічних наук, професор,

Національний університет «Львівська політехніка»

КОРПУСИ ТЕКСТІВ ЯК МАТЕРІАЛ ДЛЯ УКЛАДАННЯ ЕЛЕКТРОННИХ СЛОВНИКІВ

Протягом останніх десятиліть значно зросла увага до використання корпусів текстів для укладання електронних словників. Ще в 1967 р. У. Френсис і Г. Куцера електронні корпуси текстів перетворили на найпростіший частотний словник словоформ. З часом поєднання корпусної лінгвістики та лінгвостатистики сприяло виникненню нових типів корпусних словників [1, с. 22]. Дослідження щодо

використання корпусів текстів для створення електронних словників представлені у працях [2; 3; 4; 5; 7]. Очевидно, що потенціал для подальших досліджень є великим.

Матеріалом цього дослідження послуговували тексти із британського телевізійного шоу «Топ Гір», зокрема 1 сезон телешоу.

Мета цієї праці – укласти електронний частотний словник і проаналізувати стрижневі колокації згаданих текстів.

На першому етапі дослідження за допомогою інструменту AntConc (програма для аналізу та конкордансингу корпусу текстів [6]) сформовано частотний список слів першого сезону телешоу «Топ Гір». Далі дані експортовано в середовище MS Excel. Ручним сортуванням зі списку слів вилучено неповнозначні слова та власні імена. Для створення електронного словника обрано середовище MS Access та експортовано відсортовані дані із MS Excel.

На останньому етапі відібрано 3 стрижневих слова для подальшого дослідження. Результати наведено у Таблиці 1. Стрижневі слова проаналізовано щодо ліво- і правобічної сполучуваності.

Таблиця 1

Стрижневі слова телешоу «Топ Гір»

Concordance	Concordance Plot	File View	Clusters/N-Grams	Collocates	Word List	Keyword List
Types Before Cut: 4952		Types After Cut: 4740		Search Hits: 0		
Rank	Freq	Keyness	Keyword			
1	1909	5409.555	it			
2	1582	4592.372	you			
3	525	3756.149	car			

Джерело: розробила авторка за даними [6]

Слово *it* вжито в текстах телешоу 1909 разів (відносна частотність 0,38%). Аналіз лівобічної сполучуваності виявив такі колокації: *is it, admit it, garnish it, took it*, у Британському національному корпусі переважає сполучуваність із сполучниками: *since it, and it, if it*. Правобічна сполучуваність в обидвох корпусах є зіставною (*it is, it started*). Дуже часто слово *it* позиціонує на початку речення.

Слово *you* трапляється у телешоу 1582 рази (відносна частотність 0,32%). Серед повнозначних лівобічних компонентів слово *you* найчастіше межує із питальними та сполучними словами: *are you, what you, will you, have you, and you*. Дані Британського національного корпусу засвідчують такі словосполуки: *explaining you, asks you, if you*. Правобічна сполучуваність у телешоу: *you can, you see, you paid*, у референтному корпусі зіставна (*you drink, you must, you cheat*).

Слово *car* вжито 525 разів (відносна частотність 0,11%). Найчастотнішими лівобічними колокаціями є саме атрибутивні характеристики: *priced car, normal car, acceptable car, accelerating car*, які також наявні в корпусі: *another car, her car, police car, emergency car*. Своєю чергою, чергу правобічна сполучуваність: *car program, car dealers, car park*, у референтному корпусі: *car service, car driven, car rushes, car driver*.

Вивчення стрижневих слів можуть дати цінні результати для досліджень, пов'язаних із автоматичним реферуванням та анотуванням текстів. У подальшому плановано здійснити повний аналіз усіх сезонів телешоу, що й становить перспективу цього дослідження.

Список використаних джерел:

1. Бобкова Т. В. Концептуальні засади укладання корпусних словників / Т. В. Бобкова // Науковий вісник кафедри Юнеско КНЛУ. – 2015. – С. 21–30.
2. Данчевська Ю. Корпуси текстів у лінгводидактиці: здобутки та перспективи / Ю. Данчевська // Нова пед. думка.. – 2014. – № 1. – С. 58–60.
3. Демська-Кульчицька О. М. Що таке корпусно-базові дослідження мови / О. М. Демська-Кульчицька. – м. Київ.
4. Коцюк Л. М. Використання корпусів текстів у процесі укладання словників / Л. М. Коцюк // 2006, Лексикографічний бюлетень. Зб. Наук. Праць. – 2006. – С. 15–19.
5. Коцюк Л. М. Програми-конкондарси в лінгвістичній обробці мовного матеріалу / Л. М. Коцюк., 2007. – № 8. – С. 424.
6. AntConc [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.laurenceanthony.net/software/antconc/>
7. Tognini-Bonelli E. Corpus Linguistics at Work / Elena Tognini-Bonelli, 2001. – 224 с.

Вислободська І.М.*викладач,**Національний університет «Львівська політехніка»***ОСНОВНІ ПРИНЦИПИ КОГНІТИВНОЇ ТЕОРІЇ МЕТАФОРИ**

Когнітивна лінгвістика, що є одним із основних напрямків сучасного мовознавства ставить за мету пояснення різних фактів мови й мовлення на підставі зв'язку цих фактів з певними явищами у мисленні людини [1, с. 3].

Когнітивна теорія метафори розвинена у працях Лакоффа, Джонсона, Тернера та ін. У дослідженні Кравцової Ю. В. метафора інтерпретується як метальо-вербальний конструкт, призначений для характеристики та номінації певного об'єкта і створений на основі його аналогії або асоціативної подібності з іншим об'єктом, що вже має найменування, у процесі пізнавальної діяльності людини [2, с. 47]. Відповідно метафоризація – це ментальний процес, що полягає у встановленні відношення подібності між різними реаліями та проектуванні структур знання з однієї сфери в іншу і завершується експлікацією та фіксацією в мові.

Когнітивний підхід до дослідження метафори передбачає такі твердження [3, с. 130]:

– метафора – це концептуальна категорія. Відповідно до класичної теорії метафори з часів Аристотеля, термін «метафора» визначався як поетичний мовний вираз, в якому його мовна форма вживається поза межами свого звичного значення. Когнітивна теорія підтверджує, що метафора є не лише предметом мови, але й мислення. Вона є одним з основних принципів людського пізнання.

– метафори є важливими для семантики мови. Загальні принципи, які набувають форми концептуального картування застосовуються не лише до виразів у романах та віршах, але й до значного обсягу повсякденного мовлення. Набір концептуальних метафор структурує наш повсякденний досвід, включаючи найбільш абстрактні поняття на позначення часу, кількості, стану, змісту, дії, причини, мети, модальності та ін.

– основою метафори є міжконцептуальне (метафоричне) картування, що полягає в здатності людини концептувати одну концептуальну сферу засобами

іншої. Метафоричне картування відбувається між сферою-джерелом (a source domain) та сферою-проекцією (a target domain), тобто на основі концепту сфери-джерела структурується та будується концепт сфери-проекції. Воно є системним набором відповідностей, які існують між складовими елементами вихідної та цільової області. Багато елементів цільового домену надходять з домену-джерела.

– метафори проявляють різний рівень абстракції. Картування відбувається на найбільш абстрактному рівні (для прикладу, на позначення орієнтації, простору, руху та ін.). Базовий рівень абстракції – це рівень багатих ментальних образів та багатой структури знань.

– багато метафоричних виразів є ідіомами. З позицій «класичного» погляду вони мають необґрунтоване значення, тоді як у рамках когнітивної лінгвістики більшість їхніх значень вважаються мотивованими.

Отже, металінгвістичний інструментарій, який використовує когнітивна теорія, а саме поняття метафоричної метафори, метафорична модель, сфера-джерело, сфера-проекція, когнітивне картування є ефективними для аналізу усіх видів метафоричних виразів. Вивчення метафори як продукту мови і мислення реалізує ідею комплексного аналізу до цього унікального явища.

Список використаних джерел:

1. Жаботинська С. Лексичні поля та нелінійна динаміка когнітивних структур // Вісник Львівського у-ту. Серія філологічна, 2011. Випуск 52. – С. 3-11.
2. Кравцова Ю. В. Семантико-когнітивне моделювання метафоризації // Мовознавство, 2011. – № 1. – С. 43-54.
3. Dobrovol'skij D., Piirainen E. Figurative language: Cross-cultural and Cross- linguistic Perspectives // Amsterdam, 2005. – Pp. 121-144.

Вуколова К.В.

Університет митної справи та фінансів

ВІК ЯК СОЦІОЛІНГВІСТИЧНА ЗМІННА

Здобутки в галузі вікової комунікації були досягнуті В. Бакером, А. Вільямсом, П. Екертом, Дж. Коупландом, Н. Коупландом, Т.Б. Крючковою, Дж.Ф. Нуссбаумом, Л.Л. Пеккіоні, Ф. Фердоотом, Дж. Харвудом, М.Л. Хуммертом, Дж. Чешайром, У. Лабовим, П. Трагілом. Серед вітчизняних лінгвістів даним питанням цікавляться Л.О. Ставицька, О.Д. Петренко, Е.Ш. Ісаєв та інші дослідники.

Дорослішання є центральним фактором людського досвіду. Це досягнення фізичних та соціальних здібностей та навичок. Вік і старіння поділяють етапи життя та/або досвід.

Вивчення віку по відношенню до мови, це зокрема, вивчення соціолінгвістичних варіацій. Індивідуальний мовець або вікова група представляють одночасно місце в історії і етап життя. Вік може відобразити зміни в мові спільноти, як вона рухається в часі (історичні зміни), а також змінити в мові індивіда, як він чи вона рухається по життю (вік градування).

Відмінності в системах віку в різних культурах можуть мати важливі соціолінгвістичні наслідки. Міжкультурні відмінності можуть показати відмінності в життєвих подіях, сферах, які є істотними для визначення тих заходів, відносно

народження, наприклад, які групи людей, що народилися в період десяти років, підкреслюють солідарність у рамках цього набору, часто в опозиції з іншими наборами.

Кількісні дослідження змін мови в перші роки дитинства почались зовсім недавно. Робота Робертса з Філадельфії показала, що дитячу мову в ранньому віці формують дорослі, і тому вона схожа на мову літніх людей, які служать в якості моделей [1].

Чим старшою стає дитина, тим розвиненішою та багатшою є її мова. Взаємодія з братами і сестрами, сусідами і друзями піддає дітей молодшого віку змінам в прогресі, які виявляються в мові її старших колег. Класові відмінності дитячої дружби можуть піддати молодших дітей диференційованому впливу старших дітей. У районах робітничого класу, старші діти доглядають молодших, тому мова останніх схожа на мову їх родичів та їхніх друзів [1].

Підлітковий вік як етап життя є специфічним не лише для індустріального суспільства, а й в сучасну епоху. Особливе значення для соціолінгвістики має те, що в підлітковому віці, люди, які насправді стають дорослими є ізольовані від дорослих в закладах середньої освіти. У США діти бачать перехід в середню школу як новий етап життя, який збільшує їхню свободу і дає нові можливості. Популярні групи забезпечуючи своїх членів обширною мережею інформації, включаючи мовний стиль, який стає важливою частиною діяльності.

Таке явище, як молодіжна мова, на думку Х. Льофлера, не має часових або просторованих обмежень, оскільки кожне покоління в молодості вживало ті або інші характерні мовні форми, які виникли під впливом різноманітних чинників.

Дорослі є більш консервативними у використанні змінних, ніж молодші вікові групи. Цей консерватизм був приписаний до тиску використання стандартної мови на робочому місці.

Дослідження соціальних мереж (Мілрой, Едвардс) показали зв'язок між використанням місцевої молодіжної лексики і взаємодії, заснованої на місцевому рівні [1].

Хоча зростання консерватизму було основною мовною зміною пов'язаною з дорослими, є дані досліджень в режимі реального часу, що це, безумовно, не є універсальним. Результати Паунонена (1994) у Фінляндії, наприклад, показали, що жінки стають більш нормативними. Можливо, це пов'язано з тим, що літні жінки знаходять велику свободу з виходом на пенсію, наприклад, від сімейних обов'язків.

Проте, неможливо пояснити всі зміни в лінгвістичній біографії індивідів лише ходом часу. Численні соціально зумовлені особливості мови пов'язані з такими факторами, як стать, професія, освіта, мобільність, стиль життя, сімейний статус, соціальне середовище. Тому досягнення максимальної об'єктивності в дослідженнях вікової варіативності мови можливе тільки при вивченні сукупності соціальних факторів.

Список використаних джерел:

1. Labov W. A National Map of the Regional Dialects of American English / W. Labov, Sh. Ash, Ch. Boberg. – [Electronic resource]. – Mode of access: http://www.ling.upenn.edu/phono_atlas/NationalMap/NationalMap.html#fn1

Зварич О.І.

студентка,

Національний університет «Львівська політехніка»

ПОНЯТТЯ ПРИЗВИЩА ТА МОДЕЛІ ЇХ ТВОРЕННЯ У НІМЕЦЬКІЙ МОВІ

Власні назви служать засобом ідентифікації людини та дають змогу виокремити її посеред інших. Мовці користуються іменами, прізвищами, прізвишками та по батькові протягом багатьох століть, адже саме у них криється необхідна лінгвістична, етнографічна, історична та побутова інформація. Антропоніми формувалися під впливом культури, традицій та історії народу і вони є цінним джерелом досліджень для науковців різноманітних гуманітарних галузей. Одними з найвідоміших дослідників, які вивчали німецькі прізвища є А. Бах, Х. Науман, Е. Шредер, Й. Клярман, серед вітчизняних науковців варто згадати П. Чучку, Ю. Редька, В. Щербину, І. Сухомлина.

Основний компонент значення антропонімів характеризується наданням інформації про особу і складається з наступних ознак.

а) Ознака приналежності до людського суспільства. Антропонім містить вказівку на те, що його носій – людина, а не тварина чи об'єкт і т. д.

б) Родова ознака, або ознака статі особи, яка виражається протиставленням чоловічих і жіночих імен.

в) Ознака національної приналежності. Кожен етнос характеризується своїми особливостями твірних моделей прізвищ.

г) Ознака рідної спільності. Ця ознака притаманна тільки прізвищам, адже вони успадковуються або передаються при вступі у шлюб [1, с. 185].

Саме спадковість є однією з ключових ознак, на яких побудовано визначення прізвища. Словник Української мови дає таке визначення поняттю прізвища: «Найменування особи, набуте при народженні або вступі в шлюб, що передається від покоління до покоління і вказує на спорідненість» [2, с. 108].

У свою чергу П. Чучка дуже вдало виокремлює глобальні характеристики властиві сучасному прізвищу:

1) Юридична обов'язковість. У сучасному суспільстві прізвище служить обов'язковим та невід'ємним знаком ідентифікації громадянина, який використовують в усій офіційній документації.

2) Родинна спадковість. Прізвище – багатопокілінний родинний знак, який передається у спадок від голови родини до його дітей та онуків. Це спосіб ідентифікації родинних зв'язків.

3) Часова стабільність. Прізвище одноразово і незмінно закріплюється за родиною. Саме ця ознака юридично засвідчує зв'язки між поколіннями.

4) Мінімальне звукове варіювання. Одне і те ж прізвище повинно мати сталий і незмінний звуковий склад.

5) Максимально можлива індивідуалізація кожного прізвища. Саме прізвище у поєднанні з іменем та по батькові виокремлюють особу з суспільства [3, с. 23].

Процес виникнення та формування німецьких прізвищ охоплює доволі значний проміжок часу. За свідченнями різних джерел, в Німеччині прізвища увійшли у вжиток з 12 ст. Їх почали використовувати для розрізнення людей за професіями, місцем проживання чи приналежністю до певного знатного роду.

Розвиток та виникнення прізвищ у часовому аспекті визначається на основі статистичного зіставлення масиву прізвищ. Більшість дослідників виділяють такі групи прізвищ:

1. Відіменні прізвища

Першу групу становлять прізвища, що складаються з одиниць, які виникли з прізвиськ та імен. Ці прізвища відображають зв'язки між першим носієм імені та наступниками. В основному простежується перенесення імені батька, рідше – матері.

Серед таких прізвищ можна виділити кілька підгруп:

- Прізвища, які походять від простих імен. У більшості випадків сини та дочки отримували прізвище від імені батька. Звідси походить тип прізвищ Heins, Wilhelm, Werner, Paul, Heinrich, Johannes, Peter [4, с. 30].

- Деривація імені з додаванням суфіксів -ing, -ung, -er, наприклад, Brüning (Bruno), Lortzing (Lorenz), Anderer (Ander) [5, с. 31].

- Ще одним способом поначення родинних зв'язків між батьками та дітьми є додавання суфіксів -son або -sen: Nilsen, Madsen, Andersen

- Існує ще один тип, який відповідає скороченій моделі вислову Heinrichs Sohn. У цьому випадку родинна приналежність виражена використанням форми родового відмінка імені батька. Heinrichs, Mertens, Davis, Phillipps [5, с. 57].

2. Прізвища, утворені від назви місця проживання

Ця група прізвищ утворилась від назви місця проживання, села, міста, лісу чи водойми і т.д. Наприклад, Berger, Bergmann (від гори), Bachmann, Beckmann (від слова потік), Lindner, Lindemann, Rieder.

3. Прізвища утворені за походженням

Вони виникли з назв місць, де протягом певного часу проживала конкретна людина або вся родина. Деякі з цих прізвищ виникли в період внутрішньої міграції.

Типовою схемою є перенесення назв народів чи племен та країн, областей, регіонів чи міст: Bayer, Nürnberger, Basler, Berliner, Hamburger, Kölner, Welsch [4, с. 49].

У деяких випадках походження позначалося за допомогою використання прийменників van, von, наприклад: Henric van Veldeken, Hartmann von Aue, Ludwig van Beethoven, von dem Stein.

4. Прізвища, що позначають професійну діяльність

Важливою та численною групою прізвищ становлять одинці, що позначають рід діяльності. Нйтиповішими та найстаршими вважають прізвища Müller, Bauer та Schmied. Залежно від сфери діяльності виокремлюють різноманітні групи цих прізвищ.

Прізвища, що позначають професії з ключовим словом сільське господарство: Bauer, Landmann, Gärtner, Baumgärtner, Obser, Weingärtner, Weinzierl, Fischer, Koler, Holzkohlenhersteller, Vogler, Vogelfänger, Schäfer і т.д.

Прізвища пов'язані з харчовою промисловістю: Beck, Müller, Metzler, Fleischmann, Koch, Statkoch, Lebkucher, Zelter і т.д.

Прізвища, що стосуються металообробки: Schmied, Schlosser, Kessler, Plattner, Kandelgießer і т.д.

Прізвища, утворені від назв професій пов'язаних з деревообробкою: Wagner, Büttner, Schreiner, Zimmermann, Küfer і т.д.

Прізвища, що стосуються виробництва і обробки шкіри: Schuster, Sattler, Lederer, Gerber, Peutler і т.д.

Прізвища, утворені на основі назв професій текстильної і хутряної промисловості: Schneider, Huter, Kürsner, Weber, Färber, Tuchscherer і т.д.

Прізвища утворені від назв будівничих професій: Maurer, Ziegler, Steinmetz, Decker і т.д.

Прізвища, що походять від назв професій зі сфери послуг Bader, Fuhrmann, Kerner Kärner, Barbier, Scherer, Kellner і т.д. [5, с. 107-109].

5. Прізвища утворені на основі рис зовнішності і характеру

Такі прізвища дуже часто відображають естетичні чи моральні цінності певної епохи. Ці прізвища утворені на основі розмірів (Klein, Groß, Dick) кольору та типу волосся (Schwarz, Rot, Weiß, Witt, Krause, Kraus, Krauß, Kraushaar), риси характеру (Lustig, Sauer, Ehrlich).

На основі проведеного аналізу можна зробити висновок, що у німецькій мові прізвища утворювались на основі ідентифікації особи за іменем батька (рідше матері), за професійними навичками, походженням, місцем проживання, чи найбільш вираженою рисою характеру чи зовнішності.

Список використаних джерел:

1. Раевская М. М. Язык в ментальном пространстве – к проблеме постижения национальной логики мышления // Вестник Московского университета. Серия 19: Лингвистика и межкультурная коммуникация. – 2006. – № 1. – С. 27-41.

2. Словник української мови: Том 8. (природа – ряхтливий). – К.: Наукова думка, 1997. – 927 с.

3. Чучка П. П. Антропонімія Закарпаття: монографія / П. П. Чучка. – Ужгород, 2008. – 671 с.

4. Gottschald, Max: Deutsche Namenkunde, 6.Auflage – Berlin. New York: Walter De Gmbh Gruyter, 2006. – 622 S.

5. Kunze, Konrad: dtv-Atlas Namenkunde. Vor- und Familiennamen im deutschen Sprachgebiet. 5. Aufl., – München: Dtv, 2004. – 229 S.

Клепуц Н.О.

асистент,

Львівський національний університет імені Івана Франка

ФРАЗЕОЛОГІЗМИ ІЗ ЗООКОМПОНЕНТОМ ЯК ЗАСОБИ ГУМОРОТВОРЕННЯ

Проблема національного гумору є складовою частиною проблеми визначення національного характеру мови в аспекті її самобутності. Гумор у мозаїці національних рис займає дуже важливе місце, і це відзначають багато дослідників: «Про український гумор як національну рису говорити не доводиться, він м'який, хоч і грубуватий, спрямований на підсміювання не лише над іншими, а й над собою» [1; 11].

Комічне як невідповідність стереотипним уявленням, порушення загальноприйнятої норми, відхилення від естетичного ідеалу, алогізм, знаходить своє відображення і у фразеології. Індикатором для виявлення комізму у мові може бути як позамовний досвід читача/ мовця, коли спостерігається відхилення від загальноприйнятих соціальних норм, так і мовний, якщо порушуються норми

сміслового чи стилістичного поєднання слів. Ядром комічного конфлікту є контраст. «Ловіть, спостерігайте контрасти, – писав О. Вишня, – і буде сміх» [2, с. 386].

Крім номінативної функції, яку фразеологізми виконують як знакові одиниці мови, категоріально релевантною для них є емотивна функція. Вибираючи між словом і фразеологізмом і надаючи перевагу останньому, мовець тим самим переслідує мету емоційно вплинути на реципієнта. Як правило, жартівливу або іронічну конотацію мають ті фраземи, у яких з точки зору звичайної логіки висловлювання в основі внутрішньої форми лежить нереальний, абсурдний образ або ситуація. Чим безглуздішим є зв'язок між асоціативними уявленнями та фразеологічним образом, тим сильнішим є комічний ефект такого фразеологізму. Наприклад, українські вислови: *гарно як свині в намисті*; *благородна як свиня городна*; *розумітися як баран на звіздах*; *жабі по коліно* та французькі: *quand les poules auront les dents* «ніколи» (дослівно – «коли кури матимуть зуби», пор. з укр. *коли рак на горі свисне*); *reigner la giraffe* «байдикувати» (дослівно – «чесати жирафу»); *laisser pisser le merinos* «набратись терпіння» (дослівно – «дати мериносові можливість справити нужду»); *fier comme un pou* «пихатий як воша»; *mariage de la carpe et du lapin* «зв'язок, приречений на невдачу» (дослівно – «весілля карпа та кролиці»); *réveiller le coq pour lui dire de chanter* «вставати з першими півнями» (дослівно – «розбудити півня, щоб попросити його заспівати») та ін.

Окрім конотації комічного слід згадати також конотацію іронічності. Поняття іронії широке й неоднозначне, від ширшого трактування як філософського аспекту (іронія як спосіб світосприйняття, єдність раціонального та емоційного, мови та мислення) [3; 122], до вузкого – як стилістичної фігури заміщення. Іронія є частиною комічного і має спільні риси, наприклад, із сатирою, як-от критичність і яскравий експресивний характер. Але, на відміну від сатири, іронія проявляє приховану суб'єктивно-оцінну модальність. Саме імпліцитність, прихованість і надають іронічності конотативного характеру. У французькій мові існують чисельні приклади перекручення ідіом та паремій. Структурно вони носять різноплановий характер: лексична субституція (наприклад, *les murs ont des orteils* (дослівно «стіни мають пальці на ногах») замість *les murs ont des oreilles* «стіни мають вуха»), лексична адитивність (наприклад, *qui mange un boeuf, mange un boeuf* (дослівно «хто їсть яловичину, той їсть яловичину» – рекламне гасло відомого виробника м'яса, яке виокремлює споживачів яловичини від споживачів інших видів м'яса) замість *qui mange un oeuf, mange un boeuf* (дослівно «хто з'їсть яйце, з'їсть і бика»), контамінація (*il ne faut pas remuer la charrue dans la plaie* (дослівно «не потрібно рухати возом у рані») – об'єднання прислів'я *il ne faut pas mettre la charrue avant les bœufs* (дослівно «не потрібно ставити віз перед волами») та вислову *remuer le couteau dans la plaie* (дослівно «рухати ножем у рані»)).

Конотація іронічності найтісніше пов'язана з такими конотатами оцінного типу, як пейоративність, а також евфемістичність та інтенсифікація. Так, Іван Котляревський в «Енеїді» для створення комічного ефекту вправно користується фразеологічними порівняннями, компонентами уподібненнями в яких часто слугують слова, що традиційно набули зниженого метафоричного значення (баран, бик, блоха, індик, кабан, квочка, кіт, коза, кріт, оса, пес або собака, порося; чорт тощо). Гумористичному оживленню епічної розповіді сприяють зоофразеологізми: «Еней з Дидоною возились, / Як з оселедцем сірий кіт», «Анхиз кричав, як в марті кіт», «Зарились в землю, мов кроти», «З нудьги скакали так, як кози», «Враг на врага скакав, мов блохи» [5].

Іронічність має також тісний зв'язок із розмовністю, чого вимагає приналежність іронії скоріш до рівня мовлення, ніж мови, та її контекстуальні реалізації. До прикладу, український етнофразеологізм *дражнити (дратувати) собак* має два трактування: перше застаріле «старцювати, жебракувати», наприклад, «я собак дражнила попід вікнами з старцями» (Т.Шевченко). Друге іронічне «ходити по чужих дворах з якими-небудь справами, проханнями», наприклад, «дражню собак по селі, записую школярів, а батьки їх утаюють від мене» (М.Стельмах) [6, с. 219].

Підсумовуючи, робимо висновок, що спостереження над семантикою фразеологізмів з гумористичними конотаціями висвітлюють питання ціннісних настанов та орієнтирів членів суспільства, оскільки народний сміх – це безпомилковий барометр суспільних настроїв. Народний гумор, втілений у фразеологічні жарти, націлений на глибинну суть проблем, що хвилюють людей. Він є формою історичної критичної свідомості певних епох, кожна з яких має певні стереотипи поведінки, духовні цінності, про які можна судити на підставі фразеологічного матеріалу.

Список використаних джерел:

1. Русанівський В.М. Основа розвитку думки // Мовознавство. – 1985. – № 4. – С. 5-13.
2. Вишня О. Твори: в 7-ми т. – К.: Дніпро, 1963-1964, – Т. 5.
3. Пигулевский В.О., Мирская Л.А. Символ и ирония. – Кишинев: Штиинца, 1990. – 167 с.
4. Стилистика английского языка / Мороховский А.Н., Воробьева О.П., Тимошенко З.В. – К: Вища школа, 1991. – 272 с.
5. Котляревський І. Енеїда: Поема / Іван Котляревський; Коментар уклав О.Ф. Ставицький. – Київ: Радянська школа, 1989. – 286 с.
6. Словник фразеологізмів української мови / Уклад.: В.М. Білоноженко та ін. – К.: Наукова думка, 2003. – 1104 с.

Кондратенко Ю.В.

студентка,

Науковий керівник: Сидорук Г.І.

*кандидат філологічних наук, доцент,
Національний університет біоресурсів
та природокористування України*

ПРОБЛЕМИ ПЕРЕКЛАДУ РЕКЛАМНИХ СЛОГАНІВ З АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ НА УКРАЇНСЬКУ

Активний розвиток торгівлі та реклами припав на кінець ХХ століття та характеризується значним впливом на відносини між країнами та суспільне життя громадян.

Таке явище як реклама не є новим. До нашого часу дійшли пам'ятки з Давнього Риму, де на стінах повідомляли про гладіаторські бої; у Давній Греції вигукували пісні, рекламувавши нову косметику, продаж рабів або похорон людини. Великим кроком в історії розвитку реклами став винахід друкарського станка, а з початку ХІХ – застосування фотографії.

Не дивлячись на зміну та розвиток реклами, її мета не змінилась. Вона так само інформує, переконує та маніпулює, глибоко закрадається у свідомість людини та стає невід'ємною частиною повсякденного життя.

Рекламний слоган є найефективнішою формою реклами. Ця коротка фраза запам'ятовується в яскравій образній формі і передає основну ідею рекламної компанії. Слоган допомагає виділити бренд серед конкурентів [1, с. 76]. Для вдалої передачі рекламного повідомлення індустрія реклами використовує всі можливі текстові та мовні засоби: інверсія, історизми, просодія, метафора, каламбур тощо.

При перекладі можна виділити такі основні групи проблем:

- *морфологічні*, а саме правильна передача роду чи числа іменників, словозміна, перекладу складних слів та інше;
- *лексичні*: переклад лексики, зокрема назв компаній та їх продукції;
- *стилістичні*, тобто передача образності та імпресивності [2].

Переклад рекламних текстів і слоганів має багато особливостей, але однією з основних є змістовне співвідношення між оригіналом та перекладом. Такий вид перекладу має яскраво виражену специфіку. Прямий і дослівний переклад заповітної фрази часто неможливий, а якщо й можливий, то наврядчи він передасть значення, яке у нього вкладав автор у повній мірі. Часто буває необхідним адаптувати та змінити текст, щоб досягти адекватності перекладу та передати суть. Важливо також враховувати кілька таких чинників, як, наприклад, культурний рівень споживачів, вік, національність, стать, соціальне походження, освіту тощо.

Спираючись на проведені мовознавцями та перекладачами дослідження англomовних рекламних повідомлень та слоганів, та їх переклад українською мовою можна виділити кілька стратегій, які застосовуються при перекладі. При цьому слід зауважити, що такий поділ є досить умовним, проте дозволяє глибше розглянути поставлену проблему [3]:

1. *Відсутність перекладу*. Якщо йдеться про рекламу продуктів, які виконують виключно апелятивну функцію, то зазвичай такі рекламні тексти залишають без перекладу, тому що мета рекламного повідомлення досягається, насамперед, за рахунок фотографії. Яскравими прикладами цього методу будуть рекламні слогани відомих на весь світ компаній, які ми бачимо кожного дня на вулицях та в інтернеті: «*Nike. Just do it*», «*Gucci by Gucci*», «*You can Canon*».

2. *Запозичення рекламного тексту*. Тут використовуються позитивні асоціації країни-виробника та її культури, тому логотипи, слогани та заголовки залишають без перекладу, хоча повідомлення в мові-перекладі може доповнюватися додатковим текстом. Яскравим прикладом використання цієї стратегії є переклад реклами Mr. Proper, що в англomовних країнах зветься Mr. Clean. В оригіналі він звучить так: «*Mr. Clean will clean your whole house and everything that's in it*». У перекладі була спроба відтворити мотив оригінального джінглу, але значення було трохи змінено: «*З Mr. Proper веселіше, прибирати вдвічі швидше!*».

3. *Прямий переклад*. Ця стратегія використовується рідше, тому що вона менш за все враховує особливості культури мови перекладу. Її застосовують, коли необхідно передати велику кількість інформації. Також варто звернути увагу на те, що при перекладі деяких слоганів був використаний прийом дослівного перекладу. Наприклад, «*I'm lovin' it. Mc Donalds' – Я це люблю. Макдональдз*», «*Carlsberg. Probably the best beer in the world – Мабусть, найкраще пиво в світі*», «*My world. My style. My Ecco – Мій світ. Мій стиль. Мій Ecco*».

4. *Адаптація*. Цей метод використовується у випадках, коли вихідну рекламну фразу неможливо просто перекласти на українську мову. Тоді перед перекладачем постає завдання перекласти вихідний текст, адаптуючи його до норм мови перекладу. Суть цього підходу полягає в тому, що фотоматеріал може зберігатись, але текст адаптується відповідно до особливостей мови-перекладу. Найкращими прикладами адаптації є такі рекламні слогани: «*Same space outside, more space inside – Менший ззовні, більший всередині*», «*Geox. Respire. Geox – Взуття, що дихає*».

5. *Ревізія*. Ця стратегія передбачає формулювання зовсім нового рекламного тексту. Фотоматеріал може зберігатися, але це ризиковано, оскільки фотоматеріал і текст мають відтворювати єдиний рекламний концепт.

Рекламний слоган Sprite в оригіналі звучить «*Obey your thirst*», що складно перевести буквально, тому нам знайомий такий варіант: «*Не дай собі засохнути*». Не зовсім вдалим можна назвати переклад реклами прального порошку Persil «*Раз Персіл – завжди Персіл*», тому що зовсім втрачено значення оригіналу: «*Persil Washes Whiter*».

Завдяки цим способам можна досягти максимального змістовного співвідношення між оригіналом та перекладом.

Важливо запам'ятати, що переклад рекламних текстів вимагає від перекладача великого обсягу лінгвістичних знань, почуття стилю та творчих здібностей до редагування тексту, які виходять за рамки розуміння звичайної ролі перекладача.

Список використаних джерел:

1. Лапинская И.П. Художественная форма слогана / И.П. Лапинская, Е.Г. Отрошенко // Язык, коммуникация и социальная среда. – 2001. – № 1. – С. 76-81.
2. Особливості перекладу рекламних текстів [Електронний ресурс]. – Електрон. текст. дані. – [К.]: О. В. Петрунчак, 2012. – Режим доступу: http://www.rusnauka.com/6_PNI_2012/Philologia/6_100926.doc.htm – Назва з екрана. – Мова укр.
3. Кирмач У.К. Особливості національних, культурних, ментальних та гендерних характеристик при перекладі іншомовних рекламних текстів / У.К. Кирмач, М.М. Літвінова // Вісник ЛНУ імені Тараса Шевченка. – 2011. – № 9(220). – С. 161.

Костюк Р.О.

студентка,

Науковий керівник: Махачашвілі Р.К.

доктор філологічних наук, доцент,

Київський університет імені Бориса Грінченка

КЛАСИФІКАЦІЯ КУЛЬТУРНО-ПОЛІТИЧНИХ КОНЦЕПТІВ

Концепти є складовою світобачення як окремого народу так і всіх людей разом взятих. У концептах міститься важлива культурологічна інформація. За допомогою їх знання та розуміння, людина може осягнути світобачення іншого народу, зрозуміти як представники тієї чи іншої країни думають, сприймають цей світ та реагують на нього. У італійців формується певний життєвий досвід на основі сукупності знання про політиків, ставлення до них, аналізу, оцінці їхньої службової діяльності, особистих здобутків та невдач. Інформація про цей досвід «консервується» у концептах.

Категоризація – важливий спосіб упорядкування інформації, яка надходить до людини [4]. Функціонування у сучасній науці декількох класифікацій концептів можна обґрунтувати збільшенням рівня зацікавленості науковців щодо вивчення питанням дослідження когнітивної лінгвістики. Систематизація знань про концепти допомагає поліпшити процес осмислення світу, який нас оточує, а класифікація культурно – політичних концептів може стати корисним інструментом у здійсненні професійної діяльності працівниками PR агенцій, журналістами, рекламодавцями та можновладцями

Змістовно всі концепти можна протиставити як параметричні і непараметричні ментальні утворення. До перших відносяться ті концепти, які виступають у якості класифікуючих категорій для співставлення реальних характеристик об'єктів: простір, час, кількість, якість і т.п. До других належать концепти, які мають предметний зміст [2, с. 30].

Концепт як ментально-культурна одиниця вимагає вираження. За ознакою транслявання можна протиставити концепти, які транслюються активно та пасивно, змістовно модифіковані і не модифіковані, ті, які можна перекласти, і ті, що не піддаються перекладу. До числа активно транслюваних концептів відносяться архетипічні концепти, які утворені на системі установок і поведінкових реакцій, які непомітно визначають наше життя (за К. Юнгом), укорінені у нашому підсвідомому, у апріорних формах поведінки, поєднані з представленнями досвіду і наділені великою психічною енергією [2, с. 32-33].

З точки зору приналежності окремим групам носіїв слідує виділяти наступні концепти: універсальні, етнічні, цивілізовані, групові (гендерні, професійні), індивідуальні [1].

На основі співвідношення конвенційної новизни художні концепти поділяють на загальнохудожні концепти (архетипи і прототипи), номінації і зміст яких повністю або частково співпадають з номінацією і змістом концептів – універсальї; індивідуально – авторські концепти (ідіоми), номінації яких співпадають з номінаціями концептів – універсальї, але зміст індивідуально – авторських концептів не співпадає зі змістом відповідних концептів – універсальї; власне – авторські концепти (ідіотипи), номінації і зміст яких не мають аналогів серед концептів – універсальї. Ці концепти є власне – авторськими неологізмами [5, с. 7].

Класифікація концептів В. А. Маслової [3] виглядає наступним чином: світ, стихії та природа, моральні концепти, уявлення про людину, соціальні поняття та відношення, емоціональні концепти, світ артефактів.

Розглянувши існуючі класифікації та опираючись на фактичний мовний матеріал, ми створили власну класифікацію концептів, до складу якої входять концепти – прізвиська політиків, концепти, що відображають особисте життя політичних діячів, концепти, що розкривають аспекти професійної діяльності політиків та концепти – прізвиська політичних послідовників.

Більшість із розглянутих вербалізованих концептів не можна перекласти на українську мову дослівно, оскільки втрачається їхній зміст, тому вважаємо за необхідне подати тлумачення досліджуваного матеріалу.

Il Cavaliere [7] (Лицар) – концепт, що розкриває певні аспекти політичної діяльності політика.

Il Cavaliere [7] (Лицар) – у 2013 році Сільвіо Берлусконі отримав лицарський орден «За заслуги в праці», після чого в пресі його почали називати лицарем.

Денотат цілі – Сільвіо Берлусконі як реальна особа політичний діяч. Сферою джерела цілі є політика, сільське господарство, промисловість, торгівля. Номінацією концепта джерела є реалія *Il Cavaliere* [7] (Лицар).

Слово використано в переносному значенні. Наявні наступні конотації: експресивна, емоційна та оцінна. Емоційна конотація є позитивною, викликає у реципієнта відчуття гордості, захоплення, вдячності, повагу. Отже, наявна позитивна оцінка.

Під час аналізу денотата джерела виділяємо наступні денотативні семи як істота, людина, чоловік. Виділяємо конотативні семи: герой, бізнесмен, громадський діяч, меценат. Конотативні семи характеризуються позитивним емоційним забарвленням.

Sultano [9, с. 38] (султан) – концепт, що відображає особисте життя політика.

Sultano [9, с. 38] (султан) – прізвисько вживається по відношенню до Сільвіо Берлусконі через те, що він був помічений у близьких романтичних стосунках з декількома жінками одночасно і не заперечує той факт, що є поціновувачем жіночої вроди.

Денотат цілі – Сільвіо Берлусконі як реальна особа. Сферою джерела цілі є особисте життя. Номінацією концепта джерела є реалія *Sultano* [9, с. 38] (султан).

Слово використано в переносному значенні. Наявні наступні конотації: експресивна, емоційна та оцінна. Емоційна конотація є негативна, викликає у реципієнта відчуття цікавості, відрази, сорому, збентеження. Отже, оцінка має у більшій мірі негативне забарвлення.

Під час аналізу денотата джерела виділяємо наступні денотативні семи як істота, людина, чоловік. Виділяємо конотативні семи: бабій, коханець, розпусник. Конотативні семи характеризуються негативним емоційним забарвленням.

Signor TV [8, с. 22] (Синйор ТБ) – концепт прізвисько політика.

Signor TV [8, с. 22] (Синйор ТБ) прізвисько Берлусконі, яке він отримав внаслідок того, що політик має власний телеканал, за допомогою якого популяризує свою діяльність та використовує медіа для піару та пропаганди власної особи.

Денотат цілі – Сільвіо Берлусконі як реальна особа, медіа магнат. Сферою джерела цілі є телебачення, політика. Номінацією концепта джерела є реалія *Signor TV* [8, с. 22] (Синйор ТБ)

Слово використано в переносному значенні. Наявні наступні конотації: експресивна, емоційна та оцінна. Емоційна конотація є негативною, викликає у реципієнта відчуття презирства, огиди, відрази, ворожесті. Отже, наявна негативна оцінка.

Під час аналізу денотата джерела виділяємо наступні денотативні семи як істота, людина, чоловік. Виділяємо конотативні семи: політик, бізнесмен, босс, маніпулятор, обманщик. Конотативні семи характеризуються негативним емоційним забарвленням.

Концепт – прізвисько політичного послідовника вербалізований за допомогою наступних словосп

Il nuovo Silvio [10, с. 38] (новий Сільвіо), *Silvio 2.0* [11] (Сільвіо 2.0), *Berlusconi 2.0* [10, с. 38] (Берлусконі 2.0), *mini Berlusconi* [6] (міні-Берлусконі) – ці слова об'єднують одна тема: вони відображають той факт, що Алессандро Бертольдї, починаючи італійський політик, прагне бути подібним на Сільвіо Берлусконі. Алессандро Бертольдї захоплюється політичною діяльністю Сільвіо Берлусконі і

прагне досягти таких же успіхів на політичній арені, мріє присвятити своє життя роботі у партії «Вперед Італія».

Денотат цілі – Алессандро Бертольдї як реальна особа, політик. Сферою джерела цілі є політика. Номінація концепту джерела – *Il nuovo Silvio* [10, с. 38] (новий Сільвіо), *Silvio 2.0* [11] (Сільвіо 2.0), *Berlusconi 2.0* [10, с. 38] (Берлусконі 2.0), *mini Berlusconi* [6] (міні-Берлусконі).

Слово використано в переносному значенні. Наявні наступні конотації: експресивна, емоційна та оцінна. Емоційна конотація є позитивною, викликає у реципієнта відчуття захоплення, поваги, інтересу. Отже, наявна позитивна оцінка.

Під час аналізу денотата джерела виділяємо наступні денотативні семи як істота, людина, чоловік. Виділяємо конотативні семи: присмник, учень, послідовник. Конотативні семи характеризуються позитивним емоційним забарвленням.

Отже, ми дійшли до висновку, на сьогоднішній день не існує єдиної класифікації концептів. Класифікацією концептів займалися як українські так і зарубіжні науковці. Але всі вони користувалися різними підходами, принципами під час систематизації знань. Найбільш розповсюджені принципи побудови класифікацій – це лінгвістичний, екстралінгвістичний, семантичний та тематичний.

Не існує чіткої межі між концептами – прізвиськами політиків і концептами на позначення професійної діяльності чи особистого життя державного службовця. Оскільки дуже часто професійна діяльність і приватне життя є дотичними та можуть слугувати мотивом для створення того чи іншого концепту – прізвиська. На позначення одного концепту в класифікації може бути два або більше слова.

У нашому дослідженні ми розглядаємо активно трансльовані концепти, у поняття «активно трансльовані концепти» ми вкладаємо дещо відмінний від Карасика В. І [2] сенс. За активно трансльовані концепти приймаємо ті концепти, які щоденно транслюються читачам на шпальтах італійських газет, журналів таких як, наприклад: *Corriere della Sera*, *La Repubblica*, *il Giornale*, *il Messaggero*, *il Fatto Quotidiano*.

Приклади розглянутих концептів були пов'язані з ім'ям Сільвіо Берлусконі, результати дослідження підтверджують суперечливих характер висвітлення діяльності політика на шпальтах газет. Під час аналізу були виділені конотативні семи як з позитивним та негативним емоційним забарвленням, що викликають у реципієнта цілу палітру різноманітних почуттів починаючи від захоплення та любові й закінчуючи презирством, ненавистю. Вважаємо за необхідне продовжити дослідження вербалізованих концептів пов'язаних з ім'ям Сільвіо Берлусконі, оскільки він є одним з найвідоміших італійських політиків та культурних діячів, які впливають на долю країни та нації в цілому.

Перші результати нашого дослідження з даної теми розкривають ті аспекти італійської культури, які свідчать про вільнодумство людей, вони не бояться вільно висловлювати свою думку, різко та часом образливо називають політиків, даючи їм прізвиська, вживання яких часто не відповідає нормам літературної мови.

Список використаних джерел:

1. Богоявленская Ю. В. Проблема типологии концептов в современной лингвистике [Електронний ресурс] / Юлия Валерьевна Богоявленская // Лингвокультурология. – 2013. – Режим доступу до ресурсу: <http://qps.ru/dnaOF>
2. Иная ментальность / В. И. Карасик, О. Г. Прохвачева, Я. В. Зубкова, Э. В. Грабарова. – Москва: Гнозис, 2005. – 352 с.
3. Маслова В. А. Введение в когнитивную лингвистику. – М: Флинта: Наука, 2006, 296 с.

4. Пименова М. В. Типы концептов и этапы концептуального исследования [Електронний ресурс] / Марина Владимировна Пименова // Вестник Кемеровского государственного университета. – 2013. – Режим доступу до ресурсу: <http://qps.ru/f5dTu>

5. Пономарьова Е. Ю. Концептуальная оппозиция «Жизнь – Смерть» в поэтическом дискурсе (на материале поэзии Д. Томаса и В. Брюсова): автореф., дис. канд. филол. наук: 10.02.20. – Тюмень, 2008. 22 с

6. Alessandro Bertoldi, il mini Berlusconi altoatesino e la «tata» Biancofiore Leggi l'articolo: Alessandro Bertoldi, il mini Berlusconi altoatesino e la «tata» Biancofiore [Електронний ресурс] // Corriere della Sera. – 2013. – Режим доступу до ресурсу: <http://qps.ru/pHoUE>

7. Berlusconi non è più Cavaliere del lavoro [Електронний ресурс] // Il Fatto Quotidiano. – 2014. – Режим доступу до ресурсу: <http://qps.ru/Dxe0H>

8. Enzo Santarelli «Profilo del Berlusconi», stampato per conto della Editrice DATANEWS presso la Tipolitografia Empograph Villa Adriana Roma, Maggio, 2002, p. 76 18.

9. L'espresso № 25, p. 98.

10. Oggi, № 25, p. 150 29.

11. Silvio Berlusconi, è Alessandro Bertoldi il suo erede. [Електронний ресурс] // Oggi. – 2013. – Режим доступу до ресурсу: <http://qps.ru/eQ5ZU>

Москалец Ю.В.

студентка,

Науковий керівник: Шапочкіна О.В.

кандидат педагогічних наук, доцент,

Київський університет імені Бориса Грінченка

ОСОБЛИВОСТІ ФУНКЦІОНУВАННЯ ІНШОМОВНИХ АФІКСІВ У СИСТЕМІ СЛОВОТВОРУ СУЧАСНОЇ НІМЕЦЬКОЇ МОВИ

Останніми роками філологічна наука приділяє усе більше уваги проблематиці словотворення, вихідним загальноприйнятими положеннями якого є його системність, тобто закономірний зв'язок його елементів один з одним та із загальною побудовою словарного складу мови. При цьому слід пам'ятати, що для словотвору, як і для сучасного мовознавства в цілому, є характерним чітке розмежування діахронії та синхронії, тобто історії розвитку мови та її сучасного стану.

Стосовно німецької мови можемо зазначити досить помітну у другій половині ХХ століття тенденцію більш детально висвітлювати окремі словотворчі засоби у великих словниках (наприклад, «Большой немецко-русский словарь», складений під керівництвом проф. О. І. Москальської, німецький тлумачний словник «Wörterbuch und deutschen Gegenwartssprache», herausgegeben von Ruth Klappenbach und Wolfgang Steinitz, «Lexicon zur Wortbildung, Morpheminventar, herausgegeben von Gerhard Augst, деякі тлумачні словники, видані в ФРН). Ця джерельна база здатна, на наш погляд, слугувати своєрідним «пунктом відліку» для дослідження специфіки функціонування афіксів іншомовного походження в німецькій мові, що пов'язана передусім з недостатньою вивченістю цієї ділянки німецької словотворчої системи, а також з практично відсутньою систематизацією й осмисленням мовленнєвого феномена афіксації як такої.

Виходячи з незаперечності того, що афіксація визнана філологічною наукою одним із способів формування нових слів шляхом приєднання словотворчих афіксів

до різних основ і розглядається як складний та неоднозначний процес, важливо зупинитися на так само неоднозначному характері механізму формування лексичного значення твірного слова. Погляди фахівців стосовно даного мовленнєвого феномена репрезентовані у працях філологів В. Виноградова, О. Кубрякової, Л. Мурзіна, Л. Сахарного та багатьох інших. Дослідження ними семантичних властивостей джерел мотивації твірних слів надає нам можливість побачити неоднозначність дефініції афіксації в цілому і функціональних особливостей іншомовних афіксів в системі словотвору – зокрема. Серед зарубіжних філологів-германістів проблематика словотвору представлена у наукових розвідках Öhmann (1959, 1970, 1976), Fleischer (1972, 1983), Becher (1980), Werner (1980), Fleischer, Barr (1992) та ін. Так, за даними російського вченого Р. Мурясова (1990), запозичені словотворчі елементи складають близько 78% від загальної кількості афіксів у німецькій мові, відтак роль, яку вони відіграють у синхронному словотворі, потребує відповідного осмислення, вивчення та оцінки.

Афікс, а також формант або форматив є морфемою, яка приєднується до кореня і слугує для утворення слів. Афікси можуть бути словотворчими і флексійними. По суті, афікс є пов'язаною морфемою, яка не співпадає з основою хоча б в одній словоформі неслужбового слова. Як відомо, префікси та суфікси можуть бути відокремлюваними афіксами. Жоден спосіб утворення слів не досліджувався так часто і детально, як афіксація. Попри це, не можна сказати, що проблеми афіксації знайшли своє вирішення. В основному це стосується кардинальних питань афіксації: визначення дериваційного статусу афіксальної морфеми та семантики дериваційного афікса. Розгляд афіксальної підсистеми будь-якої мови передбачає встановлення критеріїв та меж афіксації, а також того семантичного навантаження, який несе той чи інший афікс і з яким пов'язане його місце в даній підсистемі. Російський дослідник Г. Винокур писав, що загалом функція афікса полягає в тому, що він уможливорює здатність побачити ту саму основу в іншій перспективі, в одному з її бічних висвітлень; відповідно, афікс може мати певний смисл лише за умови, коли його застосовують до певної основи, а не існує сам по собі. Іншими словами, функція афікса полягає в тому, щоб актуалізувати потенцію значень, що належать основам. За афіксального словотворення нові слова утворюються від морфем шляхом додавання до них афіксів. Коренева морфема, поєднуючись із афіксальною, регулюється певними словотвірними моделями, де остання, як відомо, має узагальнене типове значення. У свою чергу, словотвірній моделі властива та чи інша ступінь продуктивності.

Основною одиницею словотвору є твірне слово. В. Виноградов зазначає, що додавання афікса граматичного характеру не відображається на лексичному значенні основи. Всередині однієї морфологічної парадигми зберігається лексична тотожність кореня, варіюються граматичні значення форм. Такий тип поєднання називають адитивним: за такого типу поєднання «значення форми слова складається зі значення його основи та афікса» [1, с. 12]. Нове слово утворюється не як результат додавання афікса до твірної основи, а як результат приєднання деякого структурованого перетворення однієї форми найменування на іншу, більш компактну, синонімічну до неї форму найменування (слово). Ядром словотворчої парадигми виступає основа мотивуючого слова. Парадигмі властиво об'єднувати одноосновні похідні однакового словотворчого такту, але різного словотворчого значення. Він починається з основи мотивуючого слова, а основа вибирає ті афікси, які не є протипоказаними їй структурно, граматично і семантично.

Для отримання нового найменування до деякого вихідного елемента, який в майбутньому складному найменуванні стане «ідентифікуючою» компонентою, додається новий елемент – диференціююча компонента майбутнього складного найменування, котра уточнює значення нового найменування по відношенню до інших найменувань, які мають ту саму ідентифікуючу компоненту. Розвиток мови удосконалюється, поступово слова піддаються семантичним змінам. Значення слів змінюються, вони (слова) переходять до іншої лексико-граматичної категорії і ці зсуви нових значень призводять до зміни функції слова.

Враховуючи вищезазначене, Афікси можуть бути класифіковані як *продуктивні* та *непродуктивні*. Під *продуктивними* афіксами розуміють той тип, який бере участь у генерації нових слів на певному проміжку розвитку мови. Так афікси і префікси виступають як дериватори, тобто словотворчі афікси, які можуть стояти перед і після кореня, надаючи слову нового лексичного значення. Значення ж словотворчого афікса варіюється залежно від конкретного кореня, до якого він приєднується.

Словоутворюючі афікси французького походження в сучасній німецькій мові функціонують у вигляді суфіксів *-age, -aille, -ance, -ard, -elle, -erie, -ette, -eur, -ateur, -euse, -ibel, -ice, -iere, -ier* тощо. Романське походження мають такі вживані в німецькій мові суфікси, як *-ese, -esk, -eske-, -esse* та інші.

Численність вживання іншомовних афіксів зобов'язує нас, зрештою, дослідити і спробувати систематизувати їх функціональні особливості, виокремити певні групи іншомовних афіксів за ознакою якості їх впливу на трансформації змісту, форми, семантики тощо.

Відносно утворення іменників за допомогою префіксів дослідниця М. Степанова пише, що «префіксація не знаходить широкого застосування у німецькій мові. Існує дуже незначна кількість префіксів, приєднаних... до іменних основ» [8, с. 147]. З цим твердженням погоджуються і німецькі філологи В. Фляйшер та І. Барц: вони вказують лише 6 німецьких префіксів, приєднаних до іменника (*erz-, ge-, haupt-, miss, un-, ur-*) та 14 запозичених префіксів (*a-/an-, il-/im-/in-/ir-, non-, dis-, hyper-, anti-, ex-,inter-, ko-/kon-/kol-/co-, prä-, pro-, re-, trans-, ultra-*). Проте цей список є, очевидно, далеко не повним.

Розглянемо докладніше такий словотворчий іншомовний префікс, як *ex-*. Він має латинське походження і володіє значенням «колишній», приєднується до іменників, які слугують найменуванням осіб. Вважається, що даний префікс було вперше використано у німецькій мові для позначення колишніх членів ордену Ісуса – єзуїтів – у 1767 р. (*Ex-Jesuit*). Можна припустити, що у XVIII ст. даний префікс мислився інакше: написання лексеми через дефіс вказує на значну самостійність елемента, якої він згодом набуде на початку XIX ст. Разом з тим дослідники В. Фляйшер та І. Барц вказують на інші джерела, з яких цей префікс прийшов у німецьку мову: лат. *exconsul*, франц. *exministre*.

Останнім часом спостерігається тенденція до вживання елемента *ex* як самостійної лексеми у значенні «колишній партнер, колишній чоловік/дружина»: *Männer zeigen sich einsichtiger und lasten das Beziehungsende nur zu 57 Prozent ihrer Ex an*.

Кількість іменників із запозиченими суфіксами в сучасній німецькій мові є порівняно незначною. Розглянемо один з прикладів. Суфікс *-eske* має французьке (за іншими даними, романське) походження і використовується для позначення жанрів (*Humoreske, Grotteske, Burleske*). Дещо окремо стоїть лексема *Clowneske*, яка є

єдиним прикладом участі даного суфікса у словотворі – у даній лексемі поєднуються французький та англійський елементи. Незважаючи на відсутність широкого словотворчого кола з поєднанням даного афікса з німецьким коренем, ми вправі говорити про його здатність до словотворення як такого.

Подібний аналіз можна застосувати і до словотворчих процесів стосовно інших частин мови. Але основною особливістю серед усіх функціональних можливостей іншомовних афіксів вочевидь можна назвати творення нових змістів і значень, тобто реалізацію ними словотвірної функції.

Попередньо можна також припустити можливість такого підходу і до вивчення інших функціональних особливостей запозичених афіксів, а саме – формоутворюючої та комбінованої, словоформоутворюючої, що дасть змогу сформулювати комплексну методологічну базу для дослідження закономірностей словотворчого процесу сучасної німецької мови за участю іншомовних афіксів.

Список використаних джерел:

1. Ахманова О. С. Словарь лингвистических терминов / О. С. Ахманова. – 2-е изд., стереотип. – М.: Сов. Энциклопедия. 1969. – 608 с.
2. Добровольский Д. О. Беседы о немецком слове / Д. О. Добровольский. – М.: Языки славянской культуры, 2013. – 744 с. – (Studia Philologica).
3. Кучерявенко И. В. Прилагательные с иноязычными заимствованными компонентами (основами и суффиксами) греко-латинского происхождения в современном немецком языке.
4. Нефедова Л. А. Иноязычная лексика в современном немецком языке: иноязычная лексика в контексте заимствования и словообразования: монография / Л. А. Нефедова. – М.: МГПУ, 2012. – 98 с.
5. Розен Е. В. На пороге XXI века. Новые слова и словосочетания в немецком языке / Е. В. Розен. – М.: Менеджер, 2000. – 192 с.
6. Розенталь Д. Э. Словарь-справочник лингвистических терминов: пособие для учителя / Д. Э. Розенталь, М. А. Теленкова. – 3-е изд., испр. и доп. – М.: Просвещение, 1985. – 400 с.
7. Словарь словообразовательных элементов немецкого языка / [А. Н. Зуев, И. Д. Молчанова, Р. З. Мурысов и др.]; Под руковод. М. Д. Степановой. – М.: Русский язык, 1979. – 536 с.
8. Степанова М. Д. Теоретические основы словообразования в немецком языке / М. Д. Степанова, В. Фляйшер. – М.: Высшая школа, 1984. – 264 с.

Нікон В.Ю.

слухач Малої академії наук;

Педагогічний керівник: Анохіна В.І.

учитель англійської мови,

школа I-III ступенів № 238 м. Києва;

Науковий керівник: Буць Ж.В.

кандидат філологічних наук, доцент,

Національний технічний університет України

«Київський політехнічний інститут»

ОСОБЛИВОСТІ ВІДТВОРЕННЯ СЕМАНТИКИ АНГЛОМОВНИХ КОЛОРОНІМІВ УКРАЇНСЬКОЮ МОВОЮ

Кольорове сприйняття кожної нації впливає на особливості формування образної картини оточуючого світу. Процес перекладу творів художньої літератури передбачає попередній аналіз, співставлення значень певних понять у різних мовах, зокрема лексичних та фразеологічних одиниць з компонентом кольору.

Такі вчені, як І.М. Бабій, Я.В. Бистров, Т.В. Венкель, Н.Р. Лопатіна, Є.В. Чегрінцева займалися дослідженням питання структурних, семантичних особливостей колоронімів, фразеологічні одиниці з компонентом кольору знаходилися у центрі уваги науковців Л.Г. Бедіодзе, С.Л. Кірьянова, Н.Н. Рєпнікової [1; 2; 3; 6 та ін.]. Незважаючи на низку робіт, присвячених аналізу англомовних колоронімів, питання аналізу засобів відтворення їх семантичних властивостей в українському перекладі залишається відкритим.

Номінативне та конотативне значення мовних одиниць з компонентом кольору може варіюватися у різних мовних спільнотах та викликати непорозуміння у процесі міжкультурної комунікації, що і зумовлює актуальність нашої роботи. Таким чином, метою дослідження є виявлення особливостей перекладу англомовних лексичних та фразеологічних одиниць на кольоропозначення шляхом визначення рівня впливу соціокультурного компоненту на семантику колоронімів, узагальнення структурно-семантичних ознак англійських лексичних та фразеологічних одиниць, засобів відтворення їх значень в українському перекладі.

У процесі перекладу кольоропозначень необхідно розуміти національні особливості, які можуть бути закладені в переносних значеннях, метафорах [6]. З метою дослідження засобів відтворення значень англомовних лексем-кольоропозначень українською мовою, було обрано основні колороніми «black», «white», «red», «green», «blue», «grey/gray», «yellow», «brown» та «pink», «orange», «violet», оскільки лексичні та фразеологічні одиниці з зазначеними компонентами є найпоширенішими у текстах художньої літератури та є основними кольорами за класифікацією низки дослідників.

Отже, одиницями аналізу стали лексеми, словосполучення і речення з елементом кольору, а матеріалом – колороніми англомовних художніх творів та їх перекладів українською мовою: Герберт Уельс «Війна світів» (переклад Д. Паламарчука) [4; 8]; Марк Твен «Пригоди Тома Сойса» (переклад В. Митрофанова) [5; 7].

Вибір зазначених творів пояснюємо тим, що вони є різножанровими, до того ж фантастичний роман містить значну кількість колоронімів на позначення марсіанського та земного, а у пригодницькому романі М. Твена колороніми

відображають красу пейзажів, якості персонажів тощо, все це дозволять виявити об'єктивну картину їх семантики і засобів відтворення. Методом суцільного відбору було виокремлено 460 англomовних одиниць, до складу яких входять кольоропозначення, і знайдено їх переклади з метою здійснення аналізу перекладацьких прийомів та трансформацій, застосованих у процесі відтворення їх семантики українською мовою.

Результати нашого дослідження дозволили визначити частотність вживання основних кольорів у межах зазначених вище творів: мовні одиниці з компонентом «black» (28%) та «white» (18%) вживаються найчастіше, оскільки вони мають широку семантику. Чорний вживається у прямому значенні, також у сенсі «брудний», «темний», а в переносному – символізує негативні риси людини чи погані явища, які, наприклад, у романі «Війна світів», є ознаками війни, руйнування: *the black powder in the streets. – Чорний пил устилав землю*. Колоронім «білий» вживається як ознака кольору, перекладається також у значенні «сивий», «блідий», «переляканий»: *When I saw how deadly white her face was, I ceased abruptly. Я помітив, що вона поблідла, й перестав говорити про марсіян* [4; 8].

У результаті дослідження визначено найпоширеніші засоби відтворення значень англomовних колоронімів українською мовою, зокрема: переклад за допомогою повного еквівалента здійснено у 58% випадків; модуляції – 18% часткового еквівалента – 16%, упущення – 4%; описового перекладу – 3%; аналогу, генералізації та конкретизації – 1%.

Отже, нами було окреслено основні способи й прийоми перекладу кольоропозначень та систематизовано закономірності відтворення українською мовою семантики лексичних одиниць на позначення кольорів у англomовних художніх текстах.

Перспективу подальшого дослідження вбачаємо в аналізі способів перекладу похідних англomовних колоронімів українською мовою у текстах художньої літератури.

Список використаних джерел:

1. Бабій І.М. Семантика, структура та стилістичні функції назв кольорів у сучасній українській мові: автореф. дис...на здобуття наук. ст. канд. філол. наук: спец. 10.02.01 «Українська мова» / І.М. Бабій. – К., 1997. – 20 с.
2. Бистров Я.В. Кольороназви сучасної англійської мови у складі тематичних груп / Я.В. Бистров, Я.П. Жук // Збірник статей Міжнародної наукової конференції «Семантика мови і тексту». – Івано-Франківськ: Плай, 2000. – 63 с.
3. Венкель Т.В. Синтагматичні, парадигматичні та епідигматичні характеристики прикметників на позначення кольору в англійській мові: автореф. на здоб. наук.ст. дис. ... канд. філол. наук: спец. 10.02.04 «Германські мови» / Т.В. Венкель – Львів, 2004. – 20 с.
4. Веллс Г. Машина часу / Г. Веллс. – Харків: Фоліо, 2003. – 480 с.
5. Твен М. Пригоди Тома Соєра. Пригоди Гекльберрі Фінна / М. Твен. – К.: Веселка, 1990. – 496 с.
6. Чегринцева Е.В. Особенности семантики и перевода некоторых цветообозначений в романе Р. Киплинга «Свет погас» / Е.В. Чегринцева // ВЕСТНИК ВГУ, Серия «Лингвистика и межкультурная коммуникация» – 2005. – № 1. – С. 89-91.
7. Twain M. The Adventures of Tom Sawyer [Electronic source]. – Access mode: <http://www.gutenberg.org>
8. Wells H. The War of the Worlds [Electronic source]. – Access mode: <http://www.gutenberg.org>

Pavliuk Kh.T.
Postgraduate Student,
Vasyl Stefanyk PreCarpathian National University

DYSTOPIA & ANTIUTOPIA: DIFFERENTIATION OF CONCEPTS

The literature of the past decades is characterized by the growing popularity among readers of a particular genre – the dystopian novel (antiutopia). Terms antiutopia and dystopia are used to describe a perfectly organized fictional society, and in many literary works these concepts are considered identical. However, in our view, the sphere of using both terms, as well as the features of the genres they represent, needs clarifying, since in modern scientific works there is a tendency towards their separation.

Antiutopian genre is a literary genre, or as it is also called «parody genre», characterized by abstraction, artistic model of an ideal society, the installation of the result of social development, the principle of spatiotemporal symbolism, heightened emotionality of style [5]. The fiction plays the leading role in the antiutopian literature aiming to reveal the imperfection of the existing order and represent the negative effects of certain public processes. If utopia, closely connected with fiction, myths of various kinds, is aimed at giving hope for a better future, the main purpose of antiutopia is to outline the real contradictions of life, liberation from false myths. In Greek even prefix «anti» (αντί-) indicates the opposite sign or a certain concept.

The specific science fiction, that has become the primary means denying the utopian dream, absurd reality, and the poetics dominant feature of antiutopia, can serve as the basis for the following rough classification of genres:

- social fiction antiutopia (Y. Zamyatin «We», M. Bulgakov «The Master and Margarita», A. Platonov «The Foundation Pit»);
- science fiction antiutopia (M. Bulgakov «The Fatal Eggs»);
- antiutopia-allegory (M. Bulgakov «The Heart of a Dog», F. Iskander «Rabbits and Boa Constrictors»);
- historical fiction antiutopia (V. Aksyonov «The Island of Crimea», A. Gladilin «Rehearsal on Friday»);
- antiutopia-parody (V. Voinovich «Moscow 2042», Lao She «Notes on Cat Town»);
- novel warning (P. Boulle «Planet of the Apes», G. Wells «The War in the Air») [3].

The classification mentioned above is rather conventional, because the elements of all other types can be present in one work.

For the first time the term «antiutopia» («dystopia») was used by the British philosopher John Stuart Mill in 1868. The very same term «antiutopia» as a name of literary genre was installed by Glenn Negley and Max Patrick in their anthology of utopias «Quest for Utopia», 1952 [7, p. 48].

The characteristic features of antiutopia include:

- a depiction of a particular society or a state, its political structure;
- a description of the action in the distant future (predictive character);
- a disclosure of the world from the inside through the vision of its individual inhabitants, who experienced its laws and were presented as «neighbors»;
- a displaying of the negative phenomena in the life of socialist society, class morality, the leveling of the individual;
- the heroes' narration in the form of diary notes;

- a lack of description of the home and family as a place with its own principles and spiritual atmosphere dominating;
- inherent rationalism of the antiutopian cities residents [3].

The concept utopia/antiutopia/dystopia has a single root – «topos» (from Greek «τόπος»), which means «place». Prefixes «anti-» («αντί-») and «dis-» («δυσ-») only underline the features of interpretation the concepts utopia and dystopia. From Greek the prefix «δυσ-» means division, separation, and the prefix «αντί-» – opposition. Hence Zhadanov and Chalikova argue that if dystopia – «a victory for the forces of reason over the forces of good», the absolute antithesis of utopia, antiutopia is just a negation of the principle of utopia, representing more degrees of freedom [8, p. 58; 6].

A thorough review of the differentiation of the concepts under study is carried out in the article of Parkhomenko «Antiutopia: interpretation in the modern literary criticism», where the researcher, analyzing not only the works of Ukrainian literary critics, but also the foreign ones, concludes that the concepts «antiutopia» and «dystopia» are not identical [6].

For example, in most English-speaking works, dedicated to utopia/antiutopia, the term dystopia is used. In the dictionary «New Webster's Dictionary and Thesaurus of the English Language» dystopia is interpreted as a work of art depicting a fictitious place where life is extremely difficult because of divestiture or oppression, or even terror (dystopia, n. – a work of fiction describing an imaginary place where life is extremely bad because of deprivation or oppression or terror) [11, p. 87]. In the dictionary of Mueller, 2002 there is only the concept utopia [9, p. 870], whereas in the dictionary «Collins Cobuild English Language Dictionary» dystopia is defined as synonym of antiutopia, kakotopiya: «from Greek δυσ- and τόπος, alternatively, cacotopia, kakotopia, or antiutopia, is the vision of a society that is the opposite of utopia. A dystopian society is a state in which the conditions of life are miserable, characterized by human misery, poverty, oppression, violence, disease, and / or pollution» [10, p. 32; 6].

In native encyclopedic reference books the term antiutopia occurs more often. In particular, the Great Dictionary of Modern Ukrainian Language treats antiutopia as a literary work, feminine, depicting an imaginary future in a gloomy, pessimistic light [1, p. 34]. Dystopia as a separate term is not included. The similar interpretation of antiutopia appears in the modern Ukrainian Language Explanatory Dictionary, 2007 and it doesn't include the term dystopia as well. However, the term antiutopia is not present in all reference editions. For example, in the Explanatory Dictionary of Modern Ukrainian Language, 2005, the definition of antiutopia and dystopia is not included at all. Although already in the works of Muravyova (1987) antiutopia is considered a synonym for dystopia, that is a negative utopia [4, p. 78; 6].

The plurality of interpretations of dystopia in the English sources indicates that its interpretation is connected with the social and cultural specifics of the era. Dystopia is the genre bringing not only a literary vision of the problem, but also a philosophical interpretation of the world. One should focus on the way they model the equal society. One of the most characteristic features of dystopias is that they depict negative and unwanted societies. In the socio-cultural and socio-philosophical texts antiutopia is defined as anti-utopian model of society. Very often for the author, who creates such an antiutopia, the main thing is to show it through the condition, which is characterized as «dangerous and alienating future societies», where any other areas of culture, except permitted, are criticized. This is a society where living conditions are deteriorating because of deprivation of freedom, constant pressure and terror. Most dystopias impose strict social restrictions on the way of life [6].

According to Veller, in the genre of dystopia the process of repression against thinking people is often depicted, because most of them unfailingly perceive what is imposed on them [2, p. 67]. Along with such plots more often there occurs a new hero fighting against all the oppressions.

The genre of dystopia depicts all the possible areas of society, beginning from the political system. Most often it represents communism, totalitarianism and even fascism, the government of which controls all areas of human life: the politics, the economy and the social security. The urban city stands in the foreground, and nature, being the representative of eternal human values, plays a secondary role [6].

Thus, the analysis of the modern literary criticism perspective on the literary genres of antiutopia and dystopia showed that these concepts are very close in meaning but not identical. According to Parkhomenko, dystopia and antiutopia consider moral and social problems of society, their topics covering almost all areas of human life, but dystopia uses more pessimistic vectors of describing the future [6]. We absolutely agree with this statement. Our research proved that one of the main features differentiating dystopia from antiutopia is the usage of violent and cruel means of control over the people in the dystopian genre, whereas, antiutopian novels contain mostly hidden problems of a seemingly ideal society which happen to be revealed in some small details, or episodes, or even only in the protagonists' thoughts.

Our prospective research on this topic will focus on the cognitive characteristics of the contemporary dystopian novels with the following modeling of the conceptual sphere representing the specific dystopian world view.

References:

1. Великий тлумачний словник сучасної української мови (з дод. і допов.) / [уклад. і голов. ред. В. Т. Бусел] – К.: Ірпінь; ВТФ «Перун», 2005. – 1725 с. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://padaread.com/?book=50054&pg=42>
2. Веллер М. Я. Утопия у власти / М. Веллер, А. Некрич. – М.: «МИК», 2000. – 180 с.
3. Історія зарубіжної літератури ХХ століття. Поняття «утопії» та «антиутопії» у світовій літературі [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://pidruchniki.com/18340719/literatura/roman-antiutopiya_stolitnya
4. Литературный энциклопедический словарь / Под общ. ред. В. М. Кожевникова, А. П. Николаева. [ред. кол.: Л. А. Андреев и др.]. – М.: Современная энциклопедия, 1987. – 757 с.
5. Новітня історія зарубіжної літератури. Генеза «утопії» і «антиутопії». Проблеми, тематика і основні риси роману – антиутопії [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.zarlit.com/info/history_novitna/28.html
6. Пархоменко І. І. Антиутопія: інтерпретація в сучасному літературознавстві / І. І. Пархоменко [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.philology.univer.kharkov.ua/nauka/e_books/visnyk_963/content/parkhomenko.pdf
7. Романчук Л. Утопии и антиутопии: их прошлое и будущее / Л. Романчук // Порог. – 2003. – № 2. – С. 48.
8. Соловійова А. С. Антиутопія як символічна модель суспільства тотальної деперсоналізації / А. С. Соловійова // Наукові праці [Чорноморського державного університету імені Петра Могили]. Сер.: Політологія. – 2011. – Т. 162, Вип. 150. – С. 57-63. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/j-pdf/Npchdupol_2011_162_150_13.pdf
9. Мюллер В. К. Новый англо-русский словарь / В. К. Мюллер. – 9-е изд. – М.: Рус. яз., 2002. – 880 с.
10. Collins Cobuild Eenglish Language Dictionary // Colling London and Clasgow, 2002. – 820 p.

11. New Webster's Dictionary and Thesaurus of the English Language // Lexicon Publications, ins. Danbury, ct. [printed and manufactured in the United States of America] – 2003. – 690 p.

Поліщук Х.В.

студент,

Національний університет «Львівська політехніка»

ВИРАЖЕННЯ МОДАЛЬНОСТІ В АНГЛОМОВНОМУ ЮРИДИЧНОМУ ДИСКУРСІ

Метою цього дослідження є вивчення особливостей функціонування модальних дієслів, як основного носія модальності в англomовному юридичному дискурсі, а саме їх використання в договірному праві. Потрібно зазначити, що використання інших засобів вираження модальності, як от лексико-граматичних за допомогою модальних слів, чи граматичних, наприклад, за допомогою використання умовного способу, практично відсутні у цьому виді дискурсу. Для проведення ефективного аналізу модальних дієслів, використовуваних в правовій англійській мові, доцільно працювати з юридичним корпусом.

Оскільки корпусна лінгвістика є відносно новою прикладною галуззю лінгвістичних досліджень, число спеціалізованих корпусів досить обмежене. Юридичні тексти знаходимо в корпусі «Acquis Communautaire». Корпус розробляється спільно Об'єднаним дослідницьким центром Європейської комісії. Робота над корпусом розпочалася в 2004 році, коли десять нових країн вступили в Європейський Союз і необхідно було перекласти існуючу колекцію близько десяти тисяч юридичних текстів ЄС на рідну мову кожної з країн. EUROVOC використовується багатьма національними парламентами для пошуку, зберігання і класифікації всіх парламентських документів [1].

Тексти належать до категорії вторинного законодавства, наприклад, нормативні акти, директиви, постанови та інші акти. Причиною вибору вторинного законодавства серед інших категорій права, таких як договори, прецедентне право, парламентські питання і т. д., є те, що документи вторинного законодавства містять багато заяв, які виражають волю, дозвіл, зобов'язання або моральний обов'язок. Такі поняття виражаються за допомогою модальних дієслів, які є основним об'єктом представленого дослідження.

Мінімальна кількість слів у кожному тексті – до 500, максимальна досягла 7000 слів, середня довжина кожного тексту – близько 6000 слів.

У процесі вирішення питань аналізу окремих модальних дієслів необхідно визначити підходи до їх вивчення. Мета цієї тези полягає в аналізі використання модальних дієслів в юридичних англійських текстах, отже дослідження проводилось з граматичної точки зору. Кожне модальне дієслово має певну частотність використання в тексті. До того ж, кожне з них вивчається з точки зору стану та подається у словосполученні.

Грамматична категорія стану віддавна була спірним питанням серед юристів. У результаті майже виключного використання пасивного стану, його тепер розглядають як розпізнавальний знак у правовій мові. Сьогодні фахівці в письмовій юридичній мові рекомендують використовувати активний стан, а не пасивний, коли

це можливо [9, с. 87-89]. Наприклад: «*The Company must reimburse the Employee for all authorized expenses*» (Компанія повинна відшкодувати працівнику всі раніше погоджені витрати). «*The Employee shall be reimbursed for all authorized expenses*» (Працівнику повинні бути відшкодовані всі раніше погоджені витрати) [2].

Існують різні способи вираження зобов'язання в правовій англійській мові. Юридичні документи можуть заборонити певні дії, можуть наділити правами або створювати зобов'язання, можуть дозволити або ініціювати певні дії. Таким чином, існує чотири види правових норм: авторизації, зобов'язання, заборони і дозволу. Існують певні правила, які використовуються юридичною мовою. У цьому дослідженні увагу зосереджено на вивченні граматичних засобів вираження зобов'язань шляхом використання модальних дієслів [8, с. 165-166].

Модальні дієслова, що вживаються в контрактах мають подвійні або потрійні функції, серед них такі дієслова, як *shall*, *will*, *can* і *must*. Модальне дієслово *will* може бути використане для вираження зобов'язання або передбачення, *may* і *can* висловлюють дозвіл або можливість у той час як *must* може виражати зобов'язання або логічну необхідність. Для того, щоб висловити зобов'язання в договорі використовується модальне дієслово *shall*, яке висловлює силу наказу: «*The party shall pay commission on a quarterly basis...*» (Сторона повинна виплачувати комісію щоквартально...) [4]. Регулювання поведінки в контракті може бути зроблено шляхом видачі заборон і тут модальне дієслово *shall* знову використовується: «*The Representative shall not be entitled to enter into any contract or obligation on behalf of the Company without the express written consent of the Company being first obtained*» (Представник не має права укладати будь-які договори або зобов'язання від імені Товариства без попередньої письмової згоди компанії) [3].

Заява-дозвіл, що видається відповідним органом, як правило, передається за допомогою модального дієслова *may*: «*The employer may determine the hiring at any time by giving one month's previous notice in writing...*» (Роботодавець може визначити час найму на роботу в будь-який час, надіславши попереднє повідомлення про це за один місяць в письмовій формі...) [5, с. 23-24].

Мовою договорів *shall* представляє основні засоби вираження зобов'язань. Зобов'язання і наміри – це основні аспекти, що стосуються договору. Модальні дієслова *shall* та *will* використовуються для вираження модальних значень і позначення майбутнього часу. Але *shall* рідко використовується для позначення майбутнього часу. *Shall* є модальним дієсловом, яке використовується для введення зобов'язання щодо ув'язнення. В області договірної права воно передає значення «зобов'язаний». Юристи, як правило, уникають використання модального дієслова *must*, тому що вони вважають його занадто наказовим. Альтернативою для *shall* є *will*, але воно здається менш владним.

Навіть якщо багато юридичних укладачів, як правило, уникають використання модального дієслова *must*, воно може стати альтернативою для *shall*, як засіб вираження зобов'язання. Використання *must* замість *shall* може висловлювати будь-які зобов'язання. Наприклад: «*The meeting must take place at the company's headquarters*» (Зустріч повинна проходити в штаб-квартирі компанії) [4]. Але дисципліноване використання *shall* для накладення зобов'язання на суб'єкт ув'язнення пояснює хто повинен нести зобов'язання: «*The Company shall reimburse the Employee for all authorized expenses*». (Компанія має відшкодувати працівнику всі раніше погоджені витрати) [2]. Зобов'язання може бути виражено іншими способами, використовуючи пасивний стан та з допомогою «*is entitled to*»: «*The*

Employee shall be entitled to be reimbursed for all authorized expenses» (Працівник має право на відшкодування всіх раніше погоджених витрат) [2].

Shall також використовується для вираження майбутнього часу в контрактах, і це може призвести до плутанини. Є випадки, коли простий теперішній час був би більш доречним, як, наприклад: «*This agreement shall be governed by the Los Angeles law*» (Ця угода повинна регулюватися законом Лос-Анджелеса) [7, с. 224].

У зв'язку з тим, що *shall* є незвичним в звичайній мові, це модальне дієслово піддається критиці з боку рух Plain English Movement, який рекомендує використовувати *must*, щоб висловити зобов'язання.

Отже, враховуючи вищенаведені закономірності, можемо зробити висновки про те, що: в процесі написання положень юридичних документів фахівці рекомендують використовувати активний стан, а не пасивний; для того, щоб висловити зобов'язання в договорі використовуємо модальне дієслово *shall*, яке висловлює силу наказу; дозвіл, що видається відповідним органом, як правило, передається за допомогою модального дієслова *may*, а також про те, що використання *must* замість *shall* може висловлювати будь-які зобов'язання.

Список використаних джерел:

1. Електронний ресурс: <http://eurovoc.europa.eu/>
2. Електронний ресурс: <https://resources.workable.com/employee-expense-company-policy?format=pdf>
3. Електронний ресурс: <http://www.trans-lex.org/936800>
4. Електронний ресурс: http://www.cftc.gov/stellent/groups/public/@otherif/documents/ifdocs/greenxsecondrestate_dagreement.pdf
5. Коваль М. С. Деякі аспекти вивчення юридичного дискурсу в сучасній лінгвістиці: Науковий вісник кафедри Юнеско КНЛУ Серія Філологія Педагогіка Психологія. Випуск 29. 2014. – С. 23-24.
6. Кожемякин Е. А. Юридический дискурс как культурный феномен: структура и смыслообразование [Електронний ресурс] / Е. А. Кожемякин. – Режим доступу: <http://konference.siberia-expert.com/publ>
7. Klink D. R. *The Word of the Law*. Ottawa–Canada: Carleton University press, 1992. – 224 p.
8. Levi J. N., Walker A. G. *Language in the Judicial Process*. New York and London – US: Plenum Press. – 1990. – 165-166 p.
9. Solan L. M. *The Language of Judges*. Chicago and London – US: The University of Chicago Press, 1993. – 87-89 p.
10. Tiersma P. M. *Legal Language*. Chicago and London – US: The University of Chicago Press, 1999. – 34-35 p.

Савчук Г.О.

викладач,

Івано-Франківський національний медичний університет

ЕКВІВАЛЕНТНІ СИНОНІМІЧНІ ТЕРМІНОЕЛЕМЕНТИ У ФУНКЦІЇ СЛОВОТВОРЧИХ ЗАСОБІВ (НА МАТЕРІАЛІ ЛАТИНСЬКОЇ МОВИ)

Сучасна медична термінологія – поняття комплексне, до її складу входить кілька сотень тисяч слів і стійких словосполучень, які складають термінологічну базу цілого ряду медико-біологічних дисциплін. Це природно сформована терміносистема, яка має багатовікову традицію. Характерна її особливість – використання латинської та грецької мов для утворення термінів. Однак у ній зустрічаються і терміни арабського, італійського, німецького, англійського і французького походження [1, с. 111].

Синонімія – семантичне явище, яке вважають в лексиці однією з найважливіших системотвірних категорій. Ідеальний термін має бути однозначним і не мати синонімів. Але позбутися цілком неоднозначності в термінології неможливо, особливо це стосується медичної термінології, яка досягла найбільшого ступеня інтернаціоналізації у порівнянні з термінологією інших галузей завдяки впливу двох класичних мов світу – давньогрецької і латинської [2, с. 105].

У нашій роботі ми досліджуємо еквівалентні синонімічні терміноелементи на матеріалі латинських назв фобій. Фобіями (від гр. φόβος – страх, хворобливий страх) називають ірраціональний, інтенсивний і постійний страх, виникаючий від певних ситуацій, дій, речей, тварин або людей. Основним симптомом цього розладу є надмірне і необґрунтоване бажання уникнути подразника, що відлякує. Назви фобій складаються з кінцевого терміноелемента -phobia і назви подразника, яка як правило також є іменником, прикметником, дієсловом, а в окремих випадках і числівником грецького походження. Однак це правило подекуди порушується і у функції назви подразника виступає слово латинського чи іншомовного походження. На сьогоднішній день відомо близько 530 назв фобій.

На лексико-семантичному рівні синонімічні терміни залежно від тотожності або відмінності ознак у мотивації поділяються на еквівалентні й інтерпретаційні. До першого типу належать синоніми, у звукових комплексах яких відтворена одна мотивувальна ознака, зафіксована різними кореневими або словотворчими елементами з однаковим чи близьким значенням. Загалом синоніми еквівалентного типу не викликають особливих труднощів щодо упорядкування медичної термінології, оскільки вони не мають таких семантичних відмінностей, які давали б підстави сумніватися в тотожності вираженого ними поняття [3, с. 164-165].

Слід зазначити, що самі назви фобій, утворені з синонімічних терміноелементів, не завжди можна вважати еквівалентними синонімами, оскільки часто значення цих термінів дещо відрізняється.

Найбільшу групу складають фобії із синонімічною першою частиною – дублетними терміноелементами грецького походження, наприклад, Oikophobia (боязнь повернення додому, в сім'ю після виписки з психіатричної лікарні) та Domatophobia (сильний страх перед будинками). Перший термін утворений від гр. οἶκος – *о дім, будинок*, термін Domatophobia складається з синонімічного терміноелементу δόμος *о*.

Розглянемо наступні приклади: синонімічні терміни Kopiorphobia та Amathorphobia – боязнь пилу, перший термін походить від грецького іменника κομία ή – *пил, порох* друга назва утворена від еквівалентного синоніма ἄμαθος ή – *пісок, порох*. Терміни Trichophobia та Chaetophobia називають хворобливу боязнь волосся, обидва терміни утворені від грецьких іменників, перший – від іменника θρίξ, τριχός ή – *волосся*, другий – від іменника χαίτη ή – *волосся на голові*. За цим зразком утворені і терміни Scotophobia (від гр. σκότος ό – *темрява*) та Achluophobia (від гр. ἀχλύς, ύος ή – *темрява*) на позначення страху перед темрявою.

До наступного типу ми відносимо терміни із синонімічною першою частиною – дублетними терміноелементами грецького та латинського походження: Nebulaphobia (від. лат. nebula, ae f – *туман*) та Homichlophobia (від гр. ομίχλη ή – *туман*) – боязнь туману. Для назви страху перед вошами також існує два терміни: Pediculophobia та Phthiriorphobia, з них перший утворений за допомогою терміноелемента латинського походження – pediculus, i m – *воша*, а другий – за допомогою синонімічного терміноелемента грецького походження – φθειρ, φθειρός ό.

Подекуди для номінації однієї фобії використовуються три, а подекуди і більше термінів. Так для позначення боязні грому відомо три назви: Ceraunophobia або ж Keraunophobia, Tonitrophobia. Перші два терміни походять від гр. κεραυνός ό – *грим* і виникли вони тому що деякі грецькі словотворчі елементи у латинській мові отримали подвійне написання, тобто κ → с/к. Назва Tonitrophobia походить від лат. tonitrus, us m – *грим*. Розглянемо наступні терміни: Snakephobia, Ophiophobia, Ophidiophobia – боязнь змій, перший термін утворено від англ. snake – *змія*, а другий – від гр. ὄφις, εως ό – *змія*, третій – від гр. прикметника οφιώδης – *зміїний, змієподібний*.

Проаналізуємо наступні приклади: Cheimaphobia або Cheimatophobia і синонімічні до них терміни Frigophobia та Psychophobia означають хворобливий страх холоду. Перші дві назви походять від грецького іменника χειμα, ατος τό – *зима*, однак перша назва утворена від форми називного відмінка (χειμα), а друга – від форми родового відмінка (χειματος). Термін Frigophobia очевидно походить від латинського іменника frigus, oris n – *холод*, а назва Psychophobia виникла від грецького іменника з таким же значенням ψυχος, εως τό.

Терміни Felinophobia, Ailurophobia, Elurophobia, Galeophobia, Gatorphobia позначають боязнь котів. Термін Felinophobia утворено від англ. feline – *тварина з родини котів*. Назви Ailurophobia та Elurophobia походять від гр. αἴλουρος ό і ή – *кіт, кішка*, очевидно через спрощення у вимові грецького дифтонга αι на латинському ґрунті і виник другий термін, тобто αι → ае → е. Від грецького іменника γαλέη ή – *дрібний хижак* походить термін Galeophobia. За основу для утворення терміну Gatorphobia очевидно було взято іспанську або ж португальську назву Gato – *кіт*.

Отже, взаємодія грецької та латинської мов сприяла їх активній участі у творенні медичної термінології. Медичні найменування, яких не вистачало в латинській мові, запозичувались з грецької і зазнавали латинізації. Часто автентичні латинські слова дублювалися латинізованими грецькими запозиченнями. І сьогодні одна з найбільш характерних властивостей медичної термінології, що зумовлено її двомовною греко-латинською основою полягає в наявності значної кількості дублетних терміноелементів греко-латинського походження [2, с. 105].

Найбільш продуктивним виявилось утворення назв фобій за допомогою синонімічних терміноелементів грецької мови, досить часто поява нових синонімічних назв пов'язана з розбіжностями у транслітерації грецьких

словотворчих елементів на латинському мовному ґрунті. Сучасний етап розвиток мови медицини також наклав свій відбиток на процес утворення нових назв фобій, зустрічаються назви з терміноелементами англійського та іспанського походження.

Список використаних джерел:

1. Світлична Є. І., Толок І. О. Латинська мова. Підручник. – К.: Центр учбової літератури, 2011. – 440 с.
2. Білоус В. Й., Білоус А. В., Місяць Н. К. Проблеми упорядкування української офтальмологічної термінології / В. Й. Білоус, А. В. Білоус, Н. К. Місяць // Вісник Житомирського державного університету імені Івана Франка № 3, 1999. – С. 104-107.
3. Навчук Г. В., Ткач А. В. Українська медична термінологія на сучасному етапі: проблеми впорядкування / Г. В. Навчук, А. В. Ткач // Буковинський медичний вісник. Том 14, № 4(56), 2010 – С. 163-169.
4. Толковый словарь психиатрических терминов. В. М. Блейхер, И. В. Крук. 1995. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: URL: <http://psychiatry.academic.ru>
5. The phobia list [Електронний ресурс]. – Режим доступу: URL: <http://phobialist.com/index.html>
6. МКХ-10: Клас V. Розлади психіки та поведінки. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: URL: <https://uk.wikipedia.org/wiki>
7. Вейсман А. Д. Греческо-русский словарь (препринт V-го издания 1899 г.) / А. Д. Вейсман. – М.: Греко-латинский кабинет Ю. А. Шичалина, 2006. – 1370 с.
8. Дворецкий И. Х. Латинско-русский словарь / И. Х. Вейсман и проф. Д. Н. Корольков. – М.: Государственное издательство иностранных и национальных словарей, 1949 – 950 с.

Федченко В.О.

студент,

Полтавський інститут економіки і права

ФУНКЦІОНАЛЬНО-СТИЛЬОВІ ОСОБЛИВОСТІ ПЕРЕКЛАДУ УКРАЇНСЬКИХ СВИДОЦТВ, СЕРТИФІКАТИВ ТА ДОГОВОРІВ АНГЛІЙСЬКОЮ МОВОЮ

У сучасному світі, який відображає тенденцію до глобалізації та зміцнення культурних зв'язків між націями, переклад набуває дедалі більшого значення в усіх його різноманітних формах. Оскільки англійська мова є мовою міжнародного спілкування, в нашому суспільстві є необхідними переклади текстів різних функціональних стилів, які відповідно мають і різне цільове призначення, зокрема й текстів офіційно-ділового стилю. Особливе місце серед них займають стандартні документи – свідоцтва, сертифікати та договори.

Відповідно до визначення, наведеного українським мовознавцем Дудиком П.С., «стиль – це різновид, одна із форм літературної мови, манера мовного вираження у різних сферах, умовах, формах... спілкування» [3, с. 8]. Згідно з Комісаровим В.Н., одним із провідних спеціалістів з теорії перекладу, «функціональні стилі – це сукупності мовних засобів, які переважно вживаються у певних сферах спілкування» [5, с. 71]. За визначенням мовознавця Бельчикова Ю.А., «стиль – це об'єднана певною функціональною спрямованістю система мовних елементів, способів їх відбору, вживання, взаємного поєднання і співвідношення»

[2, с. 17]. Таким чином, можна сказати, що функціональний стиль – це певний різновид літературної мови, який визначається окремою сферою застосування, має певне функціональне призначення, характерні ознаки, що виокремлюють його серед інших стилів, і являє собою систему мовних елементів та засобів, дібраних певним специфічним чином.

Існує ряд класифікацій функціональних стилів, за якими їх узагальнено виділяють п'ять: розмовно-побутовий, офіційно-діловий, науковий, художній та публіцистичний. Офіційно-діловий стиль використовується для спілкування у політичній, громадській, економічній сферах життя і його основною одиницею вважається документ, який характеризується такими ознаками, як матеріальне вираження, наявність смислової інформації, її функціональне призначення і наявність смислової структури вказаної інформації.

Кожен документ містить у собі ознаки та особливості офіційно-ділового стилю, такі як:

- відсутність пропусків слів чи літер, повторюваність слів, яка в інших стилях може являти собою лексичну помилку;
- відсутність вживання слів у переносному значенні;
- мінімальне використання синонімів;
- відсутність фразеологічних зворотів;
- використання так званих «мовних кліше» – усталених мовних структур;
- використання слів-термінів.

Збереження вказаних стильових особливостей офіційно-ділового стилю при перекладі документів забезпечує збереження основних принципів перекладу, зокрема принципу еквівалентності (або адекватності), який передбачає «найбільш повне та ідентичне збереження у тексті перекладу жанрової своєрідності оригіналу та всієї різноманітної інформації, що міститься у тексті оригіналу».

Свідоцтво – це документ, який підтверджує, посвідчує певний факт, містить відомості про когось або про щось.

У даній статті для аналізу взятий приклад свідоцтва про народження, яке є одним із найпоширеніших бланків свідоцтв в Україні. Під час аналізу визначено структурні одиниці перекладу на рівні лексем, одиниці перекладу, відмінні від лексем, одиниці перекладу зі специфічними стильовими ознаками (терміни, кліше) та прийоми перекладу, використані для вказаних структурних одиниць.

Оригінал:

Україна

СВІДОЦТВО ПРО НАРОДЖЕННЯ

Прізвище: Прочко

Ім'я: Валерія

По-батькові: Романівна

Народився (лася): 07 листопада 2007 року

Місце народження: Україна

Місто: Львів

Район: -

Область: -

Про що в Книзі реєстрації народжень 2007 року листопада місяця 15 числа зроблено відповідний актовий запис за № 6801

Батько: Прочко Роман Михайлович

Громадянство: громадянин України
 Мати: Єфремова Марина Юріївна
 Громадянство: громадянка України
 Місце реєстрації: міський відділ реєстрації актів цивільного стану Львівського міського управління юстиції
 Дата видачі: 15 листопада 2007 р.
 Кругла печатка
 Керівник державного органу реєстрації актів цивільного стану:

Переклад:

UKRAINE

BIRTH CERTIFICATE

The citizen: Prochko Valeria Romanivna

Was born on the 7th of November 2007

Place of birth: Ukraine

Town: Lviv,

Region: -

Oblast: -

That was registered in the civilian registry book

From the 15th of November, 2007.

Record № 6801.

Father: Prochko Roman Mykhaylovych

nationality: Ukrainian

Mother: Yefremova Maryna Yuriivna

nationality: Ukrainian

Place of registration: The Department of civilian registry office of Lviv City Department of Justice

Date of issue: the 15th of November, 2007

Round official seal

the Department of civilian registry office

підпис

Серія 1-СГ № 120555

Signature of the Head of the Department of civilian registry office: signature /-/

1-СГ № 120555

Після співставлення текстів оригіналу та перекладу свідоцтва про народження можна зробити висновок, що більша частина структурних одиниць перекладу виділяється на рівні слів (лексем), для них є наявними відповідники (еквіваленти) у мові перекладу. В синтаксичному плані у документі представлені переважно прості речення, які виглядають ідентичними за структурою у перекладі.

Переклад заголовка документа «свідоцтво про народження» – »*birthcertificate*» – являє собою сталий термін. У його перекладі використовується різновид лексико-семантичної модифікації – **звуження**, або конкретизація [6, с. 155]. Адже англійський варіант перекладу «*certificate*» може позначати цілий ряд різновидів українських документів (свідоцтво, сертифікат, акт, диплом, атестат,

посвідчення і т.д.). Сталими термінами являються також словосполучення «*data видачі*», «*місце реєстрації*», які перекладаються еквівалентно – «*date of issue*», «*place of registration*».

Переклад прізвищ, імен, по-батькові, а також назви міста (Львів) здійснено із виділенням структурної одиниці перекладу на рівні фонем (графем) із застосуванням прийому **транскрипції (транслітерації)**. Однак досі зустрічаються і транслітеровані переклади власних назв на англійську мову із російських відповідників (наприклад, *Lvov* замість *Lviv*, *Kiev* замість *Kyiv* і т.д.), що є прямим наслідком радянських часів, коли державною мовою була російська, а в ділових документах УРСР панувала двомовність [4, с. 41].

Також вказаний прийом було застосовано у перекладі слова «*область*» – «*oblast*». Дане слово має варіанти відповідників в англійській мові (наприклад, *region*), але однозначного відповідника не існує через відмінності адміністративно-територіального поділу України та Великобританії (або США). Тому в даному випадку завдання перекладача полягає у тому, щоб вибрати оптимальний варіант перекладу з огляду на перекладацьке завдання.

У бланку свідоцтва про народження зустрічається специфічна граматична форма, метою використання якої є необхідність зберегти функціональне призначення бланка, який може використовуватися для реєстрації особи будь-якої статі. Для цього використовується різновид графічного скорочення – «*народився (-лася)*», і при зачитуванні вголос вибирається потрібна форма, залежно від статі особи, на яку оформлене свідоцтво. В мові перекладу в даному випадку, оскільки іменники не мають родів, використовується одна стандартна форма еквіваленту «*was born*», що відбувається із застосуванням граматичного прийому **компресії** [1, с. 114].

Таким чином, основні труднощі, які можуть виникати у перекладача під час перекладу свідоцтва про народження – це передача з максимально можливою еквівалентністю тих структурних одиниць, у перекладі яких відбувається транслітерація/транскрипція з огляду на загальноприйняті правила. Використовувані терміни-кліше мають перекладатися з максимально можливою еквівалентністю, при цьому перекладач має приймати рішення про застосування прийому **калькування** або інших лексичних і лексико-граматичних трансформацій.

Отже, на матеріалі цієї розвідки можна зробити висновок, що загалом документи офіційно-ділового стилю, з одного боку, є для перекладача нескладними через велику кількість простих речень, відсутність складних граматичних конструкцій і високий рівень «дослівності» перекладу. В той же час, з іншого боку, перекладач має орієнтуватися у використанні оптимальних перекладацьких прийомів у тих елементах і одиницях перекладу, де це необхідно.

Список використаних джерел:

1. Бархударов Л. С., Рецкер Я. И. Курс лекций по теории перевода / Л. С. Бархударов, Я. И. Рецкер. – М., 1968. – 263 с.
2. Бельчиков Ю. А. Стилистика и культура речи / Ю. А. Бельчиков. – М.: УРАО, 2000. – 160 с.
3. Дудик П. С. Стилистика української мови: Навчальний посібник / П. С. Дудик. – К.: Видавничий центр «Академія», 2005. – 368 с.
4. Казакова Т. А. Практические основы перевода. English↔Russian. Учебное пособие / Т. А. Казакова. – СПб.: Лениздат; Издательство «Союз», 2002. – 320 с.
5. Комиссаров В. Н. Современное переводоведение. Учебное пособие / В. Н. Комиссаров. – М.: ЭТС, 2001. – 424 с.

6. Комиссаров В. Н. Теория перевода (лингвистические аспекты): Учеб. для ин-тов и фак. иностр. яз. / В. Н. Комиссаров. – М.: Высш. шк., 1990. – 253 с.

7. Постанова КМУ від 27 січня 2010 р. № 55 «Про впорядкування транслітерації українського алфавіту англійською мовою». Точка доступу <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/55-2010-%D0%BF>

Шевченко І.В.

кандидат педагогічних наук, в.о. доцента,

Миколаївський національний університет імені В.О. Сухомлинського

ОСНОВНІ ЗАСОБИ СЛОВОТВОРУ В АНГЛІЙСЬКІЙ МОВІ У СТАРОДАВНІЙ ПЕРІОД

У лінгвістиці словотвір є створенням нового слова. Словотвір іноді протиставляється семантичним змінам. Словотвір також можна порівняти з утворенням ідіоматичних виразів. У староанглійський період існувала система словотвору, яка була подібною сучасній англійській мові. Одним із найяскравіших прикладів у цей період словотворення була здатність одного кореня з'являтися у простих, похідних і складних словах. Не завжди можливо для сучасного лінгвіста правильно оцінити продуктивність словотворчих засобів у староанглійський період. Існує два способи словотворення: походження слів та творення складних слів [4, с. 135].

Актуальність цієї статті полягає в особливості розвитку англійської мови. Оскільки для того, щоб зрозуміти слово, важливо знати, як воно побудоване.

Метою статті є з'ясувати засоби словотворення у староанглійський період.

Проблемі засобам словотвору у староанглійський період приділяли увагу багато науковців протягом століть, а саме: В. Аракін, Р. Резнік, Т. Біляєва, Т. Растрогуєва та ін.

Основною частиною лексики у староанглійський період були власні слова. Протягом тривалого часу словник почав зростати, загалом він поповнювався словами з рідних джерел за допомогою словотворення.

Відповідно до морфологічної структури слів (як і сучасних слів) їх можна поділити на три основні типи:

а) прості слова («кореневі слова») або слова з простою основою, що містять кореневі морфеми і ніяких дериваційних афіксів: *land, singan, gōd* (*NE land, sing, good*);

б) похідні слова, що складаються з одного кореня і одного або декількох афіксів: *be-ginnan, weorþ-ung, un-scyld-ig, ge-met-ing* (*NE begin, worthiness, innocent, meeting*);

в) складні слова, основа яких складається більш ніж з одного кореня: *mānncynn, norþe-weard, fēower-tīene, weall-geat, scrip-ge-refa* (*NE mankind, northward, fourteen, wall gate, sheriff*) [5, с. 174].

У пізній прото-германський період була спрощена морфологічна структура слова. Похідні слова втратили основотворні суфікси і перетворилися на прості слова. Втрата основотворних суфіксів як засобу словотворення стимулювала зростання інших засобів словотвору, особливо зростання суфіксації.

У староанглійський період існувала система словотвору, що є подібною сучасному періоду англійської мови. Існує два способи словотворення: походження слів та творення складних слів.

Похідні слова у староанглійський період були побудовані за допомогою афіксів: суфіксів і префіксів, на додаток до цього, слова були виділені за допомогою чергування звуків та наголосу у слові.

Чергування звуків у коренях споріднених слів були частими, і проте вони були використані лише в якості додаткової ознаки, яка допомогла провести різницю між словами, побудованих з того ж кореня. Чергування звуків не були використані окремо, вони були об'єднанні із суфіксацією в якості основних словотворчих засобів і у багатьох випадках виникли в результаті суфіксації.

Чергування голосної було використане у цей період як характерний елемент між дієсловом та іменником, а також між дієсловами, які були отримані з одного кореня. Чергування були аналогічні тим, що використовувалися у сильних дієсловах:

rīdan v – rād n [i:~a:] NE ride, raid;

singan v – songn [i~a] NE sing, song;

sprecan v – spræce n [e~æ:];

beran v – bære v – NE speak, speech, bear, bearer.

Більшість чергувань голосних виникли відповідно до зміни палатального звука; елемент [i/j] у дериваційному суфіксі викликав зміну кореневої голосної; той же корінь без суфікса зберіг оригінальний незмінний голосний, наприклад:

а) іменники та дієслова: *dōm – dēmon from the earlier dōmjan (NE doom- deem); fōd – fēdan (NE food- feed), bōt – bētan and also ('remedy', 'improve', NE better);*

б) прикметники та дієслова: *full- fyllan (NE full – fill); hāl – hælān ('healthy' – heal);*

в) іменники та прикметники: *long- lengþu (NE long, length), strong – strengþu (NE strong – strength); brād – brædþu (NE broad – brædth);* іменники були спочатку отримані за допомогою суфікса -in, який пізніше був замінений на -þu [1, с. 103].

Використання чергування приголосних як характерний елемент у словотворенні було набагато обмежене ніж використання голосних. Як і більшість чергувань голосних чергування приголосних виникло через фонетичні зміни: закон Вернера, ротацізма (підкреслена вимова звуку [r]), зміцнення [ð]. наприклад:

rīsan – ræran (NE rise, rear) – Verner's Law+rhotacism;

dēaþ – dēad (NE death, dead) – Verner's Lam-\-hardening;

talū-tellan (NE tale, tell) – gemination of consonants;

spræc [k'] – spreca[n] [k] (NE speech-speak) – splitting of velar consonants.

Префіксація була продуктивним способом створення нових слів у староанглійський період. Генетично деякі префікси цього періоду повернулися до індоєвропейських прототипів, наприклад *un-*, *a negative prefix (the element -n- is found in negative prefixes in many IE languages)*. Префікси широко використовувалися з дієсловами, але були менш продуктивними з іншими частинами мови, наприклад:

gān – 'go' faran – 'travel'

ā-gān- 'go away' ā- faran – 'travel'

be-gān – 'go round' tō-faran – 'disperse'

fore-gān – 'precede' for-faran – 'intercept'

ofer-gān – 'traverse' for þ -faran – 'die'

ge-gān – 'go', 'go away' ge – faran – 'attact'

Найбільш частими і, ймовірно, найбільш продуктивними префікси у староанглійський період були: *ā-*, *be-*, *for-*, *fore-*, *ge-*, *ofer-*, *un-*. З них тільки *un-* був спільний з іменниками і прикметниками, інші були в основному дієслівні префікси [2, с. 398].

Суфіксація була безумовно найпродуктивнішим способом зі словотворення у цей період. Суфікси не тільки змінювали лексичне значення слова, але могли віднести його до іншої частини мови. Суфікси в основному застосовуються відповідно до частини мови, які вони можуть утворювати. У староанглійський період було дві великі групи суфіксів: суфікси іменників і суфікси прикметників. Суфікси іменників поділяються на суфікси «agent nouns» («*nomina agentis*») та «abstract nouns».

Найбільш важливою особливістю суфіксації у староанглійський період є зростання нових суфіксів з кореневих морфем.

Суфіксів у дієсловах було небагато, у той же час, і непродуктивних. Наприклад: *-s* в *clænsian*, дієслово походить від прикметника *clæne* (NE *clean*) та *-l* в *nēalæcan*.

Творення нових слів було дуже продуктивним способом розвитку лексики у староанглійський період. Цей метод словотворення був спільним для всіх індоевропейських мов, але ні в одній з груп він не став таким розповсюдженим, як у німецькій. Велику кількість складних слів, починаючи з поетичних метафор у наукових термінах, можна знайти у староанглійських текстах [3, с. 370].

З'єднання у старо-германських мовах, як правило, поділяються на два типи: морфологічні або первинні з'єднання і синтаксичні або вторинні. Морфологічні з'єднання були сформовані шляхом об'єднання двох коренів, з або без сполучника: *OE mid-niht and midd-e-niht* (NE *midnight*). Синтаксичні з'єднання з'явилися пізніше: *OE Sunnan-dæg-Surinan – Gen. sg of sunne* (Fem. *n-stem*); *dæg – the head word, 'Sun's day'* (NE *Sunday*)-, *Enzlatand 'land of the Angles'* (NE *England*) – *Engla Gin. pi of Engle*; *Oxena-fard – 'oxen's ford'* (NE *Oxford*).

Отже, при створенні нових слів в англійській мові зверталися до таких способів словотворення як походження слів, чергування звуків, префіксація та суфіксація, творення складних слів. Словник з кожним роком все більше поповнювався, старі слова відмирили, а на їх місце приходили нові слова, які у свою чергу і збагачували словник у староанглійський період.

Список використаних джерел:

1. Аракін В. Д. Історія англійської мови. – 2-ге вид. / В.Д. Аракін. – М.: ФИЗМАКЛИТ, 2003. – 271 с.
2. Іванова І. П., Чахоян Л. П., Беляєва Т. М. Історія англійської мови / І.П. Іванова – Спб.: Лань, 1999. – 394 с.
3. Іл'їш Б. А. Історія англійської мови / Б.А. Іл'їш. – М.: Вища школа, 1968. – 420 с.
4. Расторгуєва Т. А. Історія англійської мови / Т.А. Расторгуєва. – М.: АТС, 2003. – 352 с.
5. Резнік Р. В. Сорокіна І. В. Резнік І. І. A History of the English Language / Р. В. Резнік. – М.: Флінта, Наука, 2001. – 469 с.

Яцканич Н.М.

викладач,

Ужгородський національний університет

ВАЛЕНТНІСТЬ ЯК НАСЛІДОК РОЗВИТКУ ДІЄСЛІВНИХ КАТЕГОРІЙ

Поняття валентності є одним з центральних питань сучасних наукових праць та лінгвістичних досліджень. Наша доповідь розглядає поняття «перехідності» та «валентності» предикату, висвітлює питання його категорії. Об'єктом дослідження є валентні дієслова у французькій мові, які керуються прийменниками «*de*» та «*à*».

Перша частина нашої публікації присвячена теоретичному обґрунтуванню поняття «перехідності» дієслів. В процесі викладання/вивчення французької мови вчені та мовознавці розрізняють «перехідні» та «неперехідні» дієслова. Й хоч такий поділ предикату відображений у працях більшості науковців, існує дві точки зору щодо їх розуміння. Частина вчених констатують, що перехідне дієслово узгоджується як з прямим так і непрямим додатком, а неперехідним вони вважають предикат без доповнення. Інші ж науковці виокремлюють дієслова, які вимагають після себе прямий додаток, як перехідні, тоді як неперехідними вважають ті, які не вимагають прямого доповнення, тобто ті предикати, які не приймають жодного іншого додатку, окрім непрямого. Та чи можливо ґрунтовно проаналізувати вищезгадані формації, керуючись таким водночас «подвійним» та суперечливим поділом? На даному етапі вважаємо за доцільне звернутися до поняття валентності, що, в свою чергу, сприятиме дослідженню предикативних зв'язків та дозволить нам сформулювати власну точку зору щодо даних утворень.

Проблемне питання валентності дієслів є предметом дослідження чималої кількості вітчизняних та закордонних науковців (Андерш Й.Ф., Вихованець І.Р., Гонтар Т.Ф., Леута О.І., Теньєр Л., Фейє Ж. та ін.). Така посилена зацікавленість серед мовознавців пояснюється тим, що «основним у побудові структури пропозиції вважається предикат, який містить в собі макет побудови майбутнього речення та програму набір позицій для семантичних наповнювачів» [4, с. 25].

Поняття валентності виникло як наслідок розвитку дієслівних категорій. Вперше виокремив та обґрунтував його Л. Теньєр, вважаючи валентність властивістю виключно дієслова. Вчений розглядає її як зв'язок предикату з певною кількістю відповідних актантів (*actants*). Сутність валентності – це число актантів, якими здатне керувати дієслово [8, с. 238]. *Актантами* Теньєр називає «особи або предмети, які, тією чи іншою мірою, беруть участь в процесі» [8, с. 102] й кількісно обмежує їх до трьох елементів (підмет, додаток, непрямий додаток). Тоді як дієслова без актантів, на думку вченого, виражають процес, що розгортається сам по собі та не має учасників. Інші компоненти речення Теньєр називає «сирконстантами» (*circonstants*), які виражають обставини (місця, часу, способу дії і т.д.), за яких відбувається дія [8, с. 102]. Вчений також пропонує певний поділ дієслів, який базується на їх валентності, тобто на кількості яктантів, якими керує предикат: невалентні – дієслова без актантів (відомі в традиційній граматиці як «безособові») [8, с. 239], одновалентні (або «неперехідні») [8, с. 240], двовалентні – предикати з двома актантами (або ж «перехідні») [8, с. 242] та тривалентні – дієслова з трьома актантами [8, с. 255].

Для з'ясування ефективності такого поділу розглянемо наступні приклади речень: (1) *Il pense à son avenir.* (2) *Elle rêve de congé.* (3) *Il donne son livre à sa soeur.*

(4) *Elle parle de sa fille à sa mère*. На нашу думку, теорія Теньєра виявляється досить дієвою, адже дозволяє нам розрізняти дієслова *penser à qqc/qqn*, *rêver de qqc/qqn* (приклади 1,2) та *donner qqc à qqn*, *parler de qqc/ à qqn* (приклади 3,4), які ми, відповідно, аналізуємо як дво- та тривалентні, вважаючи непрямі додатки, введені прийменником «*de*» «актантами, що дещо суперечить типології Теньєра, який визначає їх як «сирконстанти».

Разом з тим, щоб занадто не віддалятися від традиційної термінології та щоб наша праця була доступною ширшому загалу з методологічної точки зору, ми б радили вдаватися радше до терміну «додаток» з його класичними відмінностями – прямий (*complément d'objet direct (COD)*) та непрямий (*complément d'objet indirect (COI)*), аніж до поняття «актант» (*actant*).

Таким чином, можемо зробити висновок, що валентність дієслів включає в себе як прямі додатки (*COD*), так і непрямі (з прийменниками «*à*» та «*de*» (*COI à*, *COI de*). Додатки ж, форма яких керується предикатом, розглядаються як сумісні доповнення до конкретних дієслів. Непрямі додатки (*COI*) мають сталу форму: деякі вводяться прийменником «*à*», а інші – прийменником «*de*», тоді як значення прямого додатку (*COD*), за відсутності прийменників, визначається його місцезнаходженням в реченні. Отже, якщо ми знову звернемося до прикладу (4) *Elle parle de sa fille à sa mère*, то можемо проаналізувати дієслово «*parler*» як предикат з двома додатками: «*de sa fille*» – непрямий додаток з прийменником «*de*» («*COI de*») та «*à sa mère*» – непрямий додаток з прийменником «*à*» («*COI à*»).

Список використаних джерел:

1. Вихованець І.Р. Частини мови в семантико-граматичному аспекті. – К.: Наук. думка, 1988. – 256 с.
2. Гонтар Т.Ф. До проблеми валентності мовних одиниць // Мовознавство. – 1995. – № 2-3. – С. 17-21.
3. Загнітко А.П. Структура та ієрархія валентних значень дієслова. – К.: НМК ВО, 1990. – 64 с.
4. Леута О.І. Валентнісно-інтенційні характеристики як основа сполучуваності дієслів у складі синтаксичних структур // Проблеми граматики і лексикології української мови. – Київ: НПУ ім. Драгоманова. – 1988. – С. 25-31.
5. Теньєр Л. Основы структурного синтаксиса. – М.: Прогресс, 1988. – 654 с.
6. Colombat B., 2003. «La problématique de la transitivité dans la traduction grammaticale latine». Histoire Epistémologie Langage (HEL), t. 25, fasc. 1, Paris: SHESL, p. 151-172.
7. Conseil de l'Europe, 2001. Cadre européen commun de référence pour les langues – apprendre, enseigner, analyser, évaluer. Paris: Didier.
8. Tesnière L., 1965 (1959). Eléments de syntaxe structurale. Paris: Klincksieck.

ТЕОРІЯ ЛІТЕРАТУРИ, ПОРІВНЯЛЬНЕ ЛІТЕРАТУРОЗНАВСТВО

Піндосова Т.С.

викладач,

Херсонська державна морська академія

РЕМІНІСЦЕНЦІЯ ЯК ТИП ТЕКСТУ В СУЧАСНОМУ ЛІТЕРАТУРОЗНАВСТВІ

Ідея теорії інтертекстуальності полягає в тому, що текст не існує сам по собі, поза історичним і літературним контекстом, він не створюється з нічого. Кожен новостворений текст виникає на основі попередньо створених текстів. Це усвідомлена або неусвідомлена автором транспозиція одного (або кількох) тексту в інший, при якому семантика текстів-донорів переосмислюється, трансформується і створює своєрідний код семантики тексту-реципієнта. Взаємопроникнення текстів може наочно виражатися у творі або бути імпліцитним. Міжтекстові зв'язки можуть бути виявлені, навіть коли графічно ці зв'язки не виражені (як при цитаті), сам читач має знайти їх, відчутти неявний вплив іншого тексту.

Інтертекстуальність проявляється у використанні цитат, алюзій, ремінісценцій. Дослідженням ремінісценції займалися наступні вчені: Ю. Караулов, О. Селіванова, Н. Фатєєва, В. Халізов, Ю. Воронцова, Є. Золотухіна, Т. Мелтасова, Н. Дорофєєва. Питання розбіжності поглядів вчених залишається злободенним, оскільки немає остаточної думки щодо визначення, типології та моделі функціонування ремінісценції в текстах сучасної літератури. Таким чином, недостатня вивченість проблеми цієї форми інтертекстуальності в сучасній лінгвістиці визначає актуальність теми дослідження.

Необхідно розмежовувати ремінісценцію і цитату. Проблема цитацій, ремінісценції, інтертексту є в даний час однією з найпопулярніших. Аж до 1960-х років цитування не було предметом спеціального інтересу у вітчизняній науці. У той же час тема цитацій підспудно присутня в цілому ряді робіт, присвячених проблемі художніх взаємозв'язків і впливів, у працях вітчизняних і зарубіжних компаративістів. Проте вчені досить рідко вживали саме слово «цитата» або «ремінісценція», воліючи говорити про запозичення, образних і сюжетно-тематичних перекличках, впливах, натяках, полемічної інтерпретації мотиву. Як правило, проблема цитування зачіпалася дослідниками лише побічно, для вирішення конкретних завдань історико-літературного характеру, а слова «цитата», «ремінісценція», «алюзія» вживалися як службові поняття, що маркують факт наявності мистецьких зв'язків між тими чи іншими творами.

За В.Є. Халізовим, цитата – це поширена форма ремінісценції [6, с. 253]. Виходячи з розуміння цього поняття в роботах М.Бахтіна, можна виділити наступні онтологічні ознаки цитати: двоплановість (цитата належить двом текстам), в одному тексті вона – репрезентант іншого); буквальність (адресант цитатного слова – певний мовний суб'єкт); дискретність (визначається зміною мовних суб'єктів при цитуванні).

«Буквальність» цитати корелює з поняттями «точності/неточності» цитування. У літературознавчих визначеннях цитати «точність» цитування розуміється як буквальне, дослівне відтворення фрагмента чужого висловлювання: цитата – дослівний витяг з якого-небудь тексту або точно приведені чий-небудь слова.

Критерій «точності / неточності» співвіднесений з поняттям «тотожності» варіантів, на основі чого реконструюється єдиний цитатний інваріант. Точність цитування в літературознавчих дослідженнях корелює з «впізнаваністю». В.Є. Халізов вважає, що потрібно лише, щоб читач впізнав фрагмент, незалежно від ступеня точності його відтворення, як чужий. Тільки в цьому випадку у нього виникнуть асоціації, які і збагатять авторський текст смислами тексту-джерела.

У наукових дослідженнях критерієм «точності» цитування надається вирішальне значення при розрізненні цитати і ремінісценції. При широкому розумінні «цитатності», де цитата і ремінісценція НЕ розмежовуються як окремі поняття, і точність цитування визнається факультативною ознакою. Там, де критерій «точності» покладений в основу класифікації різних форм цитування, цитата визначається як точне відтворення якогось фрагмента чужого тексту, а ремінісценція – як не буквальне відтворення, мимовільне або навмисне, чужих структур, слів, які наводять на спогади про інший твір [6, с. 253].

Останнім часом дослідницький інтерес до алюзії та ремінісценції зріс у зв'язку із увагою до неявних способів передачі інформації в тексті. Прояви алюзії та ремінісценції вивчаються на всіх мовних рівнях, їх аналізують як засоби додаткового, імпліцитного смислу. Зокрема, ремінісценцію розглядають як свідоме застосування прийому інтертекстуальності, використання у новому тексті елементів іншого тексту. Ремінісценції мають не лише лексичний вияв, а й у використанні ритміки, стилістичних прийомів, синтаксичної моделі речень – всього, що складає стиль текста-джерела. Алюзії визначають як ширше поняття, що вводить у текст асоціації подій, фактів. У випадках використання алюзії та ремінісценції елементи прецедентного тексту стають вузлами скріплення семантико-композиційної структури нового тексту [5, с. 129]. При використанні трансформованих цитат предикація запозиченого елемента створюється заново.

Тут варто детальніше зупинитися на розмежуванні алюзії та ремінісценції, адже досі ці поняття часто взаємозамінні. Справді алюзія – це натяк, але не обов'язково на подію, а може бути й на твір. Головне, що це – відсилання, не так посилення, як відсилання, як правило лаконічне, до певного джерела чи явища. Натомість під ремінісценцією розуміється усвідомлене чи неусвідомлене відтворення письменником знайомої фразової чи образної конструкції з іншого художнього твору.

Говорячи про алюзію як різновид ремінісценції, В.Є. Халізов стверджує, що «прості згадки творів та їх творців укупі з їх оцінними характеристиками» [6, с. 253] могли б відноситися до алюзій, якби не згадка про оціночні характеристики, які не є обов'язковими для алюзій і навіть їм протипоказані, так як алюзія – натяк. Слово «ремінісценція» має латинське коріння і несе у своїй основі значення спогаду, пригадування, нагадування, загалом – все, що пов'язано з пам'яттю людини, а точніше діями, які вона виконує.

Ремінісценцію, як форму інтертекстуальності, в науковій літературі визначено як відчутний у літературному творі відгомін іншого літературного твору, що виявляється у подібності композиції, стилістики, фразеології тощо. Це – авторське нагадування читачеві про більш ранні літературні факти та їх текстові компоненти.

За своєю функцією, літературною суттю ремінісценція подібна до стилізації та алюзії, однак, на відміну від них, вона неусвідомлена автором і виникає внаслідок сильного впливу на нього творів інших письменників [2, с. 138]. Якщо ж ремінісценція є результатом авторської інтенції (свідомого використання), то в такому випадку вона розрахована на спільну текстову парадигму та асоціативне сприйняття реципієнтом. Таким чином, ремінісценція – це усвідомлене чи неусвідомлене відтворення письменником знайомої фразової чи образної конструкції з іншого художнього твору. Безумовно, ідентифікувати ремінісценцію у тексті, орієнтуючись на її неусвідомлене використання, важко.

Є.Н. Золотухіна наділяє ремінісценцію наступними змістовними характеристиками: 1) спогад про художній образ, творі або запозичення автором (частіше несвідоме) художнього образу або певних елементів «чужого» твору; 2) стилістичний прийом, що включає в себе нагадування окремих елементів творів художньої літератури, історичних і культурних подій, імен видатних людей, здійснюваний за допомогою настільки трансформованої конструкції, що відсилання до тексту-першоджерела виявляється ускладненим; 3) буквальне або близьке до буквального відтворення певного фрагмента одного тексту в іншому; 4) поняття, що входить в поняття «алюзія» і перебуває на його периферії; «спонтанна/мимовільна» алюзія, повністю залежна тільки від пам'яті та асоціацій реципієнта [3, с. 44-46].

Н.А. Фатеева розуміє під ремінісценцією відсилання не до тексту, а до події з життя іншого автора, яке, безумовно, легко впізнається [5, с. 121-134]. За Т.М. Мелтасовою, ремінісценція – використання зміненого і незміненого «чужого» літературного тексту, як прозового, так і поетичного [4]. А.П. Грачов визначає ремінісценції як ідейно-естетичні асоціації, а з погляду Ю.А. Воронцової, це – буквальне або близьке до буквального відтворення фрагмента одного тексту в іншому [1].

Отже, можна виділити два основних підходи до розуміння поняття ремінісценція: одні науковці (В.Є. Халізев, Н.І. Дорофеева, А.П. Квятковський) розглядають це поняття за ознакою свідомого чи несвідомого включення фрагмента у текст, інші (Т.С. Мелтасова, Ю.А. Воронцова, Є.А. Атаманова) вважають, що це – відтворення саме іншого тексту (фразової чи образної конструкції). Проведене дослідження дозволило зробити наступний висновок: ремінісценція – це несвідоме включення в текст фрагментів чужого тексту, іноді дещо видозміненого, без згадування його назви і автора.

Список використаних джерел:

1. Воронцова Ю.А. Реминисценция в текстах современных средств массовой информации: авт. дис. ... канд. филол. наук [Электронный ресурс] / Ю.А. Воронцова. – Белгород. – 2004. – Режим доступа: [dslib.net>...v-tekstah-sovremennyh-sredstv-massovoj...](http://dslib.net/v-tekstah-sovremennyh-sredstv-massovoj...)
2. Дорофеева Н.И. Словник-довідник з зарубіжної літератури / Н.И. Дорофеева – Харків: Світ дитинства, 2000. – 192 с.
3. Золотухина Е.Н. Интертекстуальность в современном русском языке / Е.Н. Золотухина // Наш язык. – 2008. – № 5. – С. 44–46.
4. Мелтасова Т.М. Интертекстуальность, реминисценции и авторские маски в романе Н.Г. Чернышевского «Повести в повести»: авт. дис. ... канд. филол. наук [Электронный ресурс] / Т.М. Мелтасова. – Саратов. – 2006. – Режим доступа: [dslib.net>...intertekstualnost-remniscencii...maski...](http://dslib.net/intertekstualnost-remniscencii...maski...)
5. Фатеева Н.А. Интертекст в мире текстов: Контрапункт интертекстуальности / Н.А. Фатеева. – М.: Комкнига, 2006. – 280 с.
6. Хализев В.Е. Теория литературы / В.Е. Хализев. – М., 1999. – 253 с.

Цепя О.В.

*кандидат філологічних наук, доцент,
Кіровоградський державний педагогічний університет
імені Володимира Винниченка*

ОСОБЛИВОСТІ ДОСЛІДЖЕННЯ ТВОРІВ ЕПОСУ І ДРАМИ В КОНТЕКСТІ ПРОБЛЕМИ АВТОРА

Наразі у філологічній науці загалом та в літературознавстві зокрема проблема автора не отримала належного теоретичного й методологічного обґрунтування. Саме тому актуальними є розвідки, в яких належним чином узагальнено всі попередні надбання науковців щодо суті поняття «автор» та методики його дослідження. У межах цієї публікації ставимо за мету сформулювати цілісне уявлення про літературознавчу категорію «образ автора» та запропонувати конкретні напрямки її аналізу/інтерпретації у творах епосу і драми.

Останніми роками сучасні українські науковці досить активно досліджують специфіку «образу автора» на матеріалі творчості одного чи ряду митців певного або різних історико-літературних напрямів, стилів (В. Галацька [2], М. Гнатюк [3], М. Крупа [7], А. Островська [8] та ін.). Ґрунтовне осмислення різних аспектів проблеми автора має місце в наукових працях М. Зубрицької [4], І. Карпова [5].

Надбання літературно-критичних розвідок, праць монографічного характеру стосовно понять «автор», «текст», «читач» можна умовно звести до двох кардинально протилежних позицій, кожна з яких пропонує свій шлях розв'язання проблеми автора. Із одного боку, визнають категорію «автор» як цілком сформовану одиницю літературознавчої науки, а проблему, пов'язану з методологією її виявлення – ключовою в літературно-критичній сфері (М. Бахтін, В. Виноградов, Б. Корман та ін.). А з іншого – позбавляють автора панівної ролі в художньому світі твору, наполягаючи на особливих повноваженнях самого тексту чи реципієнта (Р. Барт, М. Фуко, В. Ізер та ін.).

У межах так званої «авторської» позиції дослідники з'ясовували специфіку термінологічного позначення категорії «образ автора» (Т. Сільман [9], Н. Валгіна [1]), особливості її формального втілення (скажімо, Б. Корман акцентував на так званих «суб'єктних» і «позасуб'єктних» [6, с. 200] формах), узгоджували відповідність/невідповідність емпіричному творцю художньо закодованого образу автора (І. Франко [10]) тощо.

Ураховуючи досягнення науковців стосовно змістово-формальних характеристик та методології дослідження категорії «образ автора», запропонуємо конкретні напрямки аналізу/інтерпретації, за допомогою яких можна не лише виявити так звану «авторську присутність» в епічних і драматичних творах, але й сформулювати уявлення про різноманітні грані текстуального авторського образу.

У прозі, як і в ліриці, предметом уваги дослідника авторської особистості має бути емоційний фон (утілені в різного роду відступах психічні стани та рефлексії), пафос, ідейне навантаження твору. Можна зробити припущення про вік автора, його соціальне становище, національність тощо. Доречно висловити міркування стосовно автобіографічності вираженого образу; упорядкувати спровоковані текстом відчуття, асоціації, переконання, сумніви, запитання; цілісно осмислити уявлення про погляди, уподобання, якості характеру художньо втіленої авторської особистості тощо.

Разом із тим епічний виклад матеріалу продукує і специфічні ракурси дослідження. Маються на увазі, наприклад, форми вираження авторської свідомості: суб'єктні – оповідач, розповідач; позасуб'єктні – відбір предметів і явищ довколишнього, особливості композиції, словесної форми твору і т. д. Суб'єктна сторона формального вияву, окрім так званої «причетності» автора до створеного світу (учасник чи співучасник, сторонній спостерігач тощо), дає змогу говорити і про оприявлені оповідною манерою переконання, захоплення, душевну організацію художньо втіленої особистості наратора. Позасуб'єктна характеристика художнього світу прозового твору дає інформацію про розмаїття і глибину авторських світоглядних пошуків, про особливості творчого почерку тощо.

Про авторські інтереси, прив'язаності, характер мислення та художньої уяви часто говорить назва п'єси, епіграф, присвята, список дійових осіб, ремарки, різного роду сценічні замітки. Відображенням свідомості автора, свідченням якості його сценічних пошуків слугують сюжетно-композиційні особливості (відбір і розташування матеріалу), життєсвіт персонажів (носії окремих художньо заявлених ідей), пафос та ідейне навантаження драматичного твору. Під час систематизації та узагальнення отриманої (відповідно до вищезазначених аспектів) інформації дослідник може висловлювати міркування про ймовірний вік автора, його соціальне становище, національність тощо. Залучення біографічного методу стане продуктивним у з'ясуванні ступеня автобіографічності вираженого авторського образу. Належне осмислення власних почуттів і роздумів, зумовлених художнім світом твору, також наблизитиме дослідника до формування цілісного уявлення про коло життєвих інтересів та душевну організацію закодованої авторської особистості.

Таким чином, ми акцентували на пріоритетності авторського підходу в тлумаченні змістово-формальних характеристик тексту. На основі узагальнення та систематизації поглядів науковців стосовно літературознавчої категорії «образ автора» запропонували конкретні напрямки дослідження авторського образу у творах епосу і драми. Наші міркування можна застосувати до творчості конкретного письменника чи драматурга, певної літературної школи, течії, напряму тощо. Водночас досягнені результати можуть бути підґрунтям для відповідних системних досліджень чи окремих літературно-критичних розвідок про образ автора в ліриці.

Список використаних джерел:

1. Валгина Н. С. Теория текста / Н. С. Валгина. – М.: Логос, 2003. – 280 с.
2. Галацька В. Л. Форми вираження авторської свідомості у драматичних поемах та кіноповістях Івана Драча: дис. ... кандидата філ. наук: 10.01.01 / В. Л. Галацька. – Дніпропетровськ, 1997. – 164 с.
3. Гнатюк М. Реляція «автор-текст» у модерній новелістиці Юрія Яновського / М. Гнатюк // Слово і Час. – 2004. – № 2. – С. 3–13.
4. Зубрицька М. Homo Legens: читання як соціокультурний феномен / М. Зубрицька. – Львів: Літопис, 2004. – 352 с.
5. Карпов И. П. Автор как субъект высказывания: (Тв. Н. С. Лескова) / И. П. Карпов. – Йошкар-Ола: Марийский гос. пед. ин-т, 2001. – 29 с.
6. Корман Б. О. Итоги и перспективы изучения проблемы автора / Б. О. Корман // Страницы русской литературы: [сб. ст. / отв. ред. Н. В. Осьмаков]. – М.: Наука, 1971. – С. 199–207.
7. Крупа М. Мовленнєва структура образу автора в творчості Ольги Кобилянської / М. Крупа. – К.: Рідна мова, 1998. – 39 с.

8. Островська А. С. Форми вираження авторської свідомості в творчості письменників нової генерації кін. XIX – поч. XX ст. (на матеріалі малої прози В. Стефаніка, О. Кобилянської, М. Коцюбинського): дис. ... кандидата філол. наук: 10.01.06 / А. С. Островська. – Донецьк, 1999. – 205 с.

9. Сильман Т. Заметки о лирике / Т. Сильман. – Ленинград: Советский писатель, 1977. – 223 с.

10. Франко І. Шевченкознавчі студії / І. Франко. – Львів: Світ, 2005. – 472 с.

ЗАГАЛЬНЕ, ПОРІВНЯЛЬНО-ІСТОРИЧНЕ, ТИПОЛОГІЧНЕ МОВОЗНАВСТВО

Билень І.А.

студентка,

Національний університет «Львівська політехніка»

СТРУКТУРА КОНЦЕПТУ TRAVELING В СУЧАСНІЙ АНГЛІЙСЬКІЙ МОВІ

У сучасному світі мандри стають невід'ємною частиною нашого життя. Люди прагнуть подорожувати, дізнаватись про різні культури, а з іншого боку, це навіть стало модним трендом – їздити світом, пізнавати нові місця. Поглянувши на цю тему з лінгвістичної точки зору, бачимо потребу досліджувати нові способи її вияву у мові. Таким чином, розглянемо концепт TRAVELING, який постійно розвивається, що зумовлює актуальність його дослідження. Метою цього дослідження є побудова концепту TRAVELING в сучасній англійській мові, що передбачає виконання таких завдань:

- 1) вивчення наповнення концепту TRAVELING в сучасній англійській мові;
- 2) вибір та обґрунтування стратегії побудови концепту TRAVELING;
- 3) побудова та дослідження структури концепту.

Техніка об'єктивації концепту є способом його вербального портретування. Переважна більшість концептів номінуються лексичним шляхом, менша – синтаксичним і фразеологічним [1, с. 107]. У цьому дослідженні розглянемо лексичну об'єктивацію концепту TRAVELING.

Кожен концепт містить ядро та периферію, де під ядром розуміємо прототип, який відіграє роль мотиватора і задає своїми властивостями можливі характеристики інших складників концепту, а периферія містить пов'язані з мотиватором похідні елементи [2, с. 101].

Ядро досліджуваного концепту TRAVELING містить саме поняття «подорожі», яке має більше варіантів вербалізації в англійській мові, у порівнянні з українською. В англійській мові маємо різні лексичні вираження для різних видів подорожі, що, скоріш за все, зумовлено самим географічним положенням англомовних країн, де переміщення потягом, кораблем, літаком та автобусом є однаково актуальним. Поняття «подорож» в сучасній англійській мові має такі вербалізатори: *travel* – найзагальніший термін, що використовується для позначення будь-якої подорожі, переміщення людини з одного місця в інше, незалежно від засобу пересування; *trip* – зазвичай використовується для позначення короткотривалої поїздки в нове місце; *journey* – позначає відстань або час проведений в дорозі до певного місця; *tour* – відомий для нас термін «тур», який позначає відвідування багатьох місць впродовж однієї поїздки; *voyage* – довга подорож морем або в повітрі; *cruise* – подорож на кораблі; *crossing* – процес перетину певної відстані на водному просторі; *excursion* – заплановане відвідування певних місць для того, щоб більше про них дізнатись; *expedition* – довга подорож для дослідження нових територій; *flight* – процес подорожі на борту літака.

Методологічним підґрунтям для побудови концепту TRAVELING став підхід вітчизняного дослідника В. Старко [3, с. 43], який зазначає, що досліджуючи

концепт, варто враховувати ознаки, отримані як через вербальний, так і через невербальний досвід. Вони є ядром когнітивної дефініції концепту, усталені в мовній системі й укорінені в культуру народу – носія цієї мови. Виявлення таких ознак є основою концептуального аналізу.

Більшість вербалізаторів концепту TRAVELING, які було відібрано для дослідження зі словників та розмовників [4; 5], можна розподілити на такі групи, кожна з яких має власні характерні концептуальні ознаки.

1) Ознака «На кордоні/At the border», яка відповідає за час в подорожі, в який особа перетинає кордон держави. Найяскравішими вербалізаторами є: *passport* – паспорт, *customs* – митниця, *transit* – транзит, *visa* – віза, *registration* – реєстрація, *duty free shop* – крамниця безмитної торгівлі, *declaration* – декларація.

2) Ознака «Каса/Ticket office» передає зміст певної підготовки до подорожі, бронювання чи покупки квитків. Приклади лексем, яким притаманна дана ознака: *to book* – бронювати, *ticket* – квиток, *reservation* – резервація, *first class* – перший клас, *second class* – другий клас, *single ticket* – квиток в одну сторону, *return ticket* – квиток назад, *round trip* – квиток в обидві сторони, *depature time* – час відправлення.

3) Ознака «Дорога/Road» є специфічною, адже позначаючи перебування на певному шляху в подорожі, в ній можемо виокремити додаткові суттєві ознаки на позначення засобу пересування в дорозі:

– «Аеропорт/Airport», де одними з основних вербалізаторів є: *plane* – літак, *flight* – політ, *check in* – реєстрація, *boarding* – посадка, *safety belts* – паски безпеки;

– «Залізниця/Railroad»: *railway station* – вокзал, *platform* – платформа, *train* – потяг, *dining-car* – вагон-ресторан;

– «Автобус/Bus»: *coach station* – автостанція, *bus terminal* – автовокзал;

– «Автомобіль/Car»: *hitch-hiking* – автостоп, *drive-a-way* – перевезення машини, *car rental* – прокат автомобілів, *driving licence* – водійські права;

– «Корабель/Ship»: *sea port* – морський порт, *to sail* – відправлятися на кораблі, *cruise* – круїз, *cabin* – каюта, *deck* – палуба.

4) Ознака «Житло/Accommodation» підкреслює місце проживання під час подорожі, які яскраво виражають такі вербалізатори концепту: *hotel* – готель, *hostel* – хостел, *bed and breakfast* – місце для ночівлі та сніданку, *room* – кімната/номер, *lobby* – вестибюль.

5) Ознака «Харчування/Eating out» є однією з характерних для досліджуваного концепту TRAVELING, мовними репрезентантами якої будуть: *café* – кафе, *restaurant* – ресторан, *coffee to go* – кава з собою, *waiter* – офіціант, *cuisine* – національна кухня, *menu* – меню.

6) Ознака «Відпочинок та розваги/Rest and fun» виражає вид, місце, варіанти занять під час подорожі: *vacation* – відпустка, *sports* – спортивні заняття, *theatres* – театри, *parks* – парки.

7) Ознака «Місця/Places» зосереджена на виокремленні вербалізаторів, які характеризують місцевість, де пройде подорож (*mountains* – гори, *beach* – пляж, *city* – місто).

Таким чином, виділивши основні яскраво виражені ознаки концепту TRAVELING в сучасній англійській мові, можемо прослідкувати структуру самого концепту. Певні ознаки є близькими: наприклад, ознаки «Rest and fun» та «Places» можуть однаково відображати місця подорожі, але з різної точки зору. Таким чином, вони вступають у зв'язок. Загальна ознака «Road» містить пов'язані з нею конкретніші ознаки, які виражають саме засіб пересування в дорозі.

Підсумовуючи, зазначимо, що концепт TRAVELING в сучасній англійській мові структурується за такими основними ознаками: «На кордоні/At the border», «Каса/Ticket office», «Дорога/Road», «Житло/Accommodation», «Харчування/Eating out», «Відпочинок та розваги/Rest and fun», «Місця/Places». Кожна з ознак має свої вербалізатори., які надалі можна розглядати та класифікувати з точки зору відтінків цих ознак. Таким чином, проведене дослідження є підґрунтям для подальшої детальнішої побудови та дослідження концепту TRAVELING в сучасній англійській мові.

Список використаних джерел:

1. Приходько А.М. Концепти і концептосистеми в когнітивно-дискурсивній парадигмі лінгвістики / А. М. Приходько. – Запоріжжя: «Прем'єр», 2008. – 107 с.
2. Рябцева Н.К. «Вопрос»: прототипическое значение концепта / Н. Рябцева // Логический анализ языка. Культурные концепты – М.: Наука, 1991. – 101 с.
3. Старко В.Ф. Концепт ГРА / В. Ф. Старко. – Луцьк: РВВ «Вежа» Волин. держ. ун-ту ім. Лесі Українки, 2007. – 43 с.
4. Таланов О.С. Українсько-англійський розмовник / О. Таланов. – Київ: Арій, 2008.
5. ABBYY Lingvo 12 [Електронний ресурс]. – 2006. – Режим доступу до ресурсу: <http://www.lingvo.ua/uk>

Криворука О.О.

студентка,

Науковий керівник: Шапочкіна О.В.

кандидат педагогічних наук,

Київський університет імені Бориса Грінченка

ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ЯВИЩА КОЛОРИСТИКИ ЯК СКЛАДОВОЇ МОВНОЇ КАРТИНИ СВІТУ

Колір – об'єкт вивчення багатьох дисциплін, іноді дуже далеких від лінгвістики: психофізики, психофізіології, психології сприйняття, оптики, анатомії ока, колориметрії, світлотехніки, теорії фотографії, поліграфії, хімії барвників тощо. Колір вважається психологічно-емоційно-культурним явищем, за допомогою якого передається емоційний та ментальний стан людини, її риси характеру, соціальні та культурні аспекти життя народу.

При дослідженні кольороназв у мовознавстві вчені обов'язково повинні спиратися на відомості про феномен кольору, отримані з суміжних дисциплін, а також дані про його джерела, його поширення і значення в тих чи інших галузях культури, мистецтва і промисловості, про особливості використання колірних характеристик різних об'єктів у різних сферах людського буття.

Особливістю групи слів на позначення кольору є те, що на відміну від інших об'єднань слів, вони мають безпосереднє співвідношення з екстралінгвістичної реальністю – колірним спектром [3, с. 16]. Якщо розглядати колір з точки зору фізичного підходу, то визначення кольору у фізиці (згідно світловій теорії Ньютона) зводиться до того, що кожен колір представляє собою світлову хвилю, що має певну довжину. Таким чином, колір – це світловий потік, який при перетині з поверхнею

будь-якого об'єкта заломлюється або розкладається на безліч відтінків, складових колірної спектра, кожен з яких відрізняється своєю довжиною хвилі [6].

У фізиці прийнято виділяти три основні кольори – жовтий, синій і червоний. Вони являють собою найпростіші неподільні кольори і теоретично можуть, з одного боку, складати всі інші кольори в природі, але, з іншого боку, можуть при змішуванні у певній пропорції давати безбарвність, тобто сірий колір.

Кольори з погляду їхньої фізичної природи поділяються на ахроматичні, або безбарвні (чорний, білий, сірий) та хроматичні, або зафарбовані (червоний, жовтий, оранжевий, зелений, синій, голубий, фіолетовий). Ахроматичні кольори різняться ступенем світлості, хроматичні – світлістю, насиченістю і тоном.

Фізіологічний або нейрофізіологічний підхід йде корінням у фізичний підхід і тісно пов'язаний як з ним, так і з фізіологією і нейрофізіологією людини – будовою його мозку і зорових органів. У рамках цього підходу колір теж розуміється як світловий потік, який у вигляді світлового променя, перетинаючись з сітківкою ока і кристаліком, що працює як призма, розкладається на певну колірну гаму і фокусується в різних зонах кори головного мозку. Вважається, що в корі головного мозку є чотири колірних зони, які нейрофізіологічно запрограмовані. Це зони червоного, жовтого, зеленого і синього кольорів, тобто будь-яка людина з самого народження здатна сприймати і розрізняти ці кольори [4, с. 94].

Колір є предметом розгляду і в галузі філософії. У своїй роботі «Людське пізнання» Б. Рассел для чіткого визначення кольору пропонує ввести просторово-часовий аспект. Іншими словами, відмінність у відтінках кольорів, згідно з його точки зору, залежить від просторово-часового положення кольорової плями в полі спостереження. На його думку, не може бути двох ідентичних відтінків кольору, так як один і той же відтінок не може існувати в двох областях одного зорового поля з рівною мірою віддаленості від його центру [6].

Колір відіграє важливу роль у становленні й розвитку культури. Вже на ранніх стадіях формування первісного суспільства він був засобом виділення і позначення найважливіших галузей людського досвіду, допомагає орієнтуватися в просторі й часі, є ефективним засобом регулювання відносин між людиною і предметним світом, між світом людей і світом релігійно-магічних та природних сил [6].

Поняття про кольори знаходять відображення у словесних одиницях мови – у колоративах (кольороназвах, кольоролексемах, іменах кольору, хроматизмах, колірних прикметниках). Лінгвістичне осмислення мовної картини кольору базується на виявленні їх словесного багатства і розкритті їхньої внутрішньої форми, пізнанні різних семантичних перетворень і символізації, властивої для певного етносу [6].

Проблема кольоропозначення залишається актуальною в сучасній лінгвістиці. Існує безліч різних підходів до дослідження найменувань кольору. Так, останні вивчалися за допомогою порівняльно-історичного, описового, синхронно-порівняльного методів і методу математичної лінгвістики. Об'єктами дослідження в області колоронімів є їх стилістичні функції, формування нових значень слів і словосполучень на основі колірних визначень, символіка кольору, системні відносини між лексичними одиницями кольору, способи вираження відтінків кольору в окремих мовах, переклад імен кольору з однієї мови на іншу. Також у сучасній лінгвістичній літературі велика увага приділяється аналізу особливостей вживання кольоропозначень в художніх текстах (у семасіологічному плані, з точки

зору їх частотності та функціонування) і проблемам, пов'язаним зі специфікою окремих кольороназв (їх етимології, семантиці і тощо).

У лінгвістів викликають активний інтерес властивості сполучуваності назв кольорів і визначуваних ними предметів, явищ; фразеологія, заснована на колірній лексиці, семіотика кольору в контексті художньої літератури, міфології, фольклору, символіка кольору. О. Крижанська звертає увагу на необхідність диференційованого підходу до градації колірних ознак: «Усі українські назви кольорів за походженням можна поділити на дві лексико-семантичні групи: первинні і вторинні. До первинних відносяться назви кольорів, які в сучасній українській мові не співвідносяться з іменниками-референтами і означають абстрактні колірні якості. Їхнє походження та зв'язок з певною конкретною назвою розкривається за допомогою етимологічного аналізу (червоний, рум'яний, рудий, жовтий, зелений і т. д.). Вторинними є українські кольороназви, що передають конкретний колір за колірною подібністю до предметів і явищ навколишнього світу» [2, с. 22].

У новітніх дослідженнях функціональної семантики кольоративів ураховуються як позамовна інформація про феномен кольору, так і його місце та роль у формуванні національної мовної картини світу, що дозволяє простежити смислову перспективу розгортання колірних образів. Крім того, естетичні трансформації кольороназв аналізуються із застосуванням теорії поля, що забезпечує системність дослідження, а також можливість змоделювати колірний простір у межах індивідуально-мовної картини світу (розвідки А. Критенка, Т. Панько, В. Дяченка). Проблема семантики кольоративів та їх естетичної значущості в художньому тексті постійно перебуває в полі зору науковців (І. Бабій, Г. Губарева, В. Дятчук, Т. Ковальова, Л. Пустовіт та ін.).

У процесі аналізу лінгвістичних робіт, присвячених дослідженню слів і виразів, що позначають колірні відтінки, було виявлено відсутність уніфікованого мовознавчого терміну. Таким чином можна виокремити наступні дефініції: 1) «кольоропозначення» (А. Улянич, І. Ковальська); 2) «ім'я кольору», «назва кольору», «кольороназва» (І. Бабій, Н. Науменко, Н. Адах, А. Критенко); 3) «колірний термін», «термін кольору» (Б. Берлин, П. Кей, С. Кантемір); 4) «найменування з колірним компонентом», «кольоронайменування», «назва кольору», «прикметник із значенням кольору», «колірний прикметник» (Л. Піскозуб, О. Кучерук, Т. Пастушенко, М. Чікало); 5) «окзоналізм-хроматонім» (С. Циганова), «кольоратив» (А. Швець), «кольоронім» (О. Паливода), «слово-кольоратив» (Т. Семашко), «символи-кольоративи» (О. Куцик), «колірний епітет» (І. Бабій), «кольористична лексика» (Ю. Чебан), «кольористичний епітет» (С. Шуляк), «хроматизми» (С. Форманова, О. Базик) тощо.

Колір є найдавнішою реальністю людського буття, складним явищем, пізнання якого було тривалим. За класифікацією А. Критенка, кольороназви української мови прийнято поділяти на «основні» і «другорядні». Основними є назви давнього походження, генетично споріднені з кольоропозначеннями в інших слов'янських мовах, вони становлять ядро всієї лексико-семантичної групи кольороназв, навколо якого розташовані назви пізнішого походження. Цими основними є сім семантично незалежних назв, які позначають «колір без відтінків»: червоний, жовтий, зелений, голубий, синій, білий, чорний. Усі інші є назвами відтінків основного тону, що вказують на міру вияву колірної якості, на інтенсивність колірного тону, змішування кольорів, на колірну ознаку, якої набув предмет у результаті якоїсь дії чи процесу, і на ряд інших ознак. Вони семантично об'єднуються навколо

«основних»: це майже всі наявні в мові колірні назви (сіруваті, зелененький, чорнющий, блідий, багристий та ін.).

За відношенням назви кольору до поняття про нього прийнято виділяти два типи назв кольорів: 1) назви, що позначають конкретну колірну ознаку предмета чи явища об'єктивної дійсності. Це численна група, яка охоплює невмотивовані (білий, зелений, синій і ін.) та вмотивовані з погляду носіїв сучасної української мови кольоропозначення (волошковий, срібний, солом'яний тощо); лексеми з колірною семантикою різних граматичних категорій (синій, синь, синьо та ін.); назви, що вказують на ступінь вияву колірної ознаки (найчорніший, темнющий і ін.); 2) назви, що характеризують забарвлення предмета, не вказуючи на конкретний характер кольору. Такі назви посідають окреме місце в семантичній класифікації слів із колірним значенням, оскільки вони чітко не позначають конкретний колір, але дають певну інформацію про забарвлення предмета чи явища, тому їх умовно можна вважати кольороназвами. Серед них виділяються такі групи: а) назви, які визначають ступінь насиченості, інтенсивності кольорів, не називаючи конкретної колірної якості: ясний, світлий, темний, блідий; б) назви, що вказують на спосіб поєднання кількох невизначених кольорів у певній формі: цвітом весен обвито, кольористий, доливати барв у палітру; в) назви для неозначеного кольору, які вказують на загальне забарвлення реалій, не визначаючи його конкретного характеру: кольоровий, барвити, рясніти, барвистий, кольорами стати, замурзаний; г) назви, що виражають відтінки певного забарвлення предметів і явищ природи: яскравий, чистий; г) назви, які вказують на загальний характер забарвлення реалії, зумовлений дією сонця, вітру тощо: смаглявий. До лексико-семантичної групи назв кольорів належать і загальні назви цієї категорії слів, які позначають сукупну колірну ознаку: колір, фарба, барва, краска [3, с. 97–100].

Отже, кольоративи мають специфічний вимір у мові, релевантний в аспекті комунікативної значущості. Семантичне поле «колір» репрезентує індивідуально-авторські колірні концепти та їх організацію, воно складається із сукупності усіх мовних одиниць, що передають колірну семантику в творах.

Список використаних джерел:

1. Козак Т. Лексико-семантична група слів, які позначають колір у німецькій мові (діахронічне дослідження): Автореф. дис. ... канд. філ. наук. – Одеса, 2001. – 32 с.
2. Крижанська О. Яким буває червоне? (Синонімічні кольороназви в українській мові) / О. Крижанська // Урок української. – 2001. – № 2(24). – С. 22–24.
3. Критенко А. П. Семантична структура назв кольорів в українській мові / А. П. Критенко // Мовознавство. – 1967. – № 4. – С. 97–112.
4. Мічугіна С. В. Денотативний простір прикметників кольору в англійській мові: Дис. канд. філол. наук. – М., 2005. – 203 с.
5. Паливода О. П. Колористика як частина мовної картини світу та особливості перекладу колоронімів, 2009.
6. Сохмій Д. Феномен кольору та його відображення в мові.

Павлів І.О.

студентка,

Національний університет «Львівська політехніка»

З ІСТОРІЇ ЛІНГВІСТИЧНОГО ДОСЛІДЖЕННЯ УКРАЇНСЬКИХ АНЕКДОТІВ

Як відзначають науковці, у центрі уваги сучасних лінгвістичних студій перебувають одиниці, які, інтегруючи в собі певні мовні елементи, забезпечують спілкування між людьми, що сприяє взаєморозумінню, зближенню, контакту. При цьому акцент робиться не тільки на «серйозних» формах комунікації, але й на «несерйозних». Одним із різновидів останніх є жарт як гумористичний текст малого обсягу, який здатний регулювати діяльність членів соціуму [5, с. 3].

Історію вивчення вітчизняною філологією анекдоту як жанру докладно описує Л. Корнеева: класичний вишуканий літературний анекдот наприкінці ХІХ століття під впливом загального процесу демократизації став масовим та більш різноманітним за тематикою, але протягом досить тривалого часу вважався вульгарним. Ситуація змінилася у 20-х роках ХХ століття, коли анекдот перетворився на поширений жанр повсякденної комунікації (у тому числі й серед інтелектуальної еліти), переважно антирадянський за суттю [4, с. 55]. На поширеність анекдоту як жанру фольклору на радянських і пострадянських теренах указує В. Бережний, при цьому також зауважує, що його вивчення в сучасній науці активувалось лише в останні десятиліття завдяки «легалізації» цього жанру [1].

Текстуальний та дискурсивний аспекти жарту в сучасному комунікативному просторі Великої Британії і США описує В. Самохіна. За її словами, базовими умовами існування мовленнєвого жанру жарту є діалогічність та тісний контакт адресанта та адресата. Метатекстові вступи, клішовані формули та відтворення є дискурсивними маркерами цього жанру. Обов'язковим атрибутом анекдоту як тексту малої форми є динамічний, але й у той же час закінчений сюжет. Мікросвіт тексту анекдоту – це прості форми, влучність та дієвість слова [5].

На матеріалі російської мови анекдот у лінгвістичній площині вивчали О. Шмельов і Б. Шмельова. Науковці зазначають, що оповідь анекдоту можлива лише тоді, коли чітко розрізняють три його мовні складові: метатекстовий вступ, текст автора і текст персонажів. Гумористичний текст укладений таким чином: спочатку задають якусь ситуацію, контекст дії, потім розповідають історію і в останній фразі міститься нестандартне гумористичне закінчення [6, с. 26–28]. Науковці наголошують на розгляді лінгвістичного анекдоту в єдності з його системними зв'язками, запропонувавши виділяти крім парадигматичних і синтагматичних зв'язків ще епідигматичні (асоціативно-дериваційні). Це такий тип зв'язку, коли один анекдот повністю входить до складу іншого [6, с. 123].

Типи комічних текстів на матеріалі української мови та особливості їхнього стилістичного аналізу вивчала О. Калита [2]. Вона розрізняє два види анекдотів. Для першого різновиду важливим є дія і зовнішнє положення – такі анекдоти завершуються несподівано, і їх називають ситуативними. Для другого виду характерними є мікродіалоги, які закінчуються смішною фразою. Їх називають каламбурними. О. Калита також наголошує на тому, що підтекст є важливим елементом жарту, який твориться за допомогою гри слів, трансформації фразеологізмів, антифразису.

Новітній український анекдот представлений у дослідженні І. Кімакович. Авторка аналізує анекдот за будовою: це є традиційне оповідання, оскільки складається із зав'язки, розвитку дій, кульмінації і розв'язки, проте часто складові композиції важко розмежувати. Текст анекдоту, як правило, має таку схему: 1) відображення ситуації, орієнтованої на достовірність зображуваного (шаблон); 2) формування нового погляду на цю ситуацію (знищення шаблону) [3, с. 89].

Отже, сьогодні анекдот вивчають не тільки з культурологічного погляду, але й лінгвістичного. Підтвердженням цього є роботи В. Бережного, О. Калити, І. Кімакович, Л. Корнеєвої, В. Самохіної. Вони описують текстові характеристики анекдоту та лінгвокультурні особливості гумору, з'ясовують особливості вербальних засобів, розглядають мовні механізми комічного.

Список використаних джерел:

1. Бережний В. А. Особенности письменного функционирования анекдота [Електронний ресурс] / В. А. Бережний. – Режим доступу: <http://sites.znu.edu.ua/conf/slovyanska-filologia/1561.ukr.html>
2. Калита О. Типи комічних текстів та особливості їх стилістичного аналізу / О. Калита // Лінгвостатистичні студії. – 2015. – № 2. – С. 54–61.
3. Кімакович І. І. Новітній український анекдот як виклик ХХІ століттю: до питання про сутність сучасних способів обміну інформацією / І. І. Кімакович // Сторінка молодого дослідника. – 2005. – №. 6. – С. 88–93.
4. Корнеєва Л. Про деякі типологічні риси українського анекдоту [Електронний ресурс] / Л. Корнеєва. – Режим доступу: <http://dspace.pnpu.edu.ua/bitstream/123456789/1103/1/Korneva.pdf>
5. Самохіна В. О. Жарт у сучасному комунікативному просторі Великої Британії і США: текстуальний та дискурсивний аспекти: автореф. дис. на здобуття канд. філол. наук: спец. 10.02.04 «Германські мови» / В. О. Самохіна. – К., 2010. – 36 с.
6. Шмелев А. Д. Русский анекдот: Текст и речевой жанр: монография / Шмелев А. Д., Шмелева Б. Я. – М.: Языки славянской культуры, 2002. – 144 с.

Петров О.О.

старший викладач,

Вінницький державний педагогічний університет

імені Михайла Коцюбинського

ПЕРСПЕКТИВА МЕТОДОЛОГІЧНОГО СИМБІОЗУ ФРАЗЕОЛОГІЇ І ЗІСТАВНОЇ КУЛЬТУРОЛОГІЇ ДЛЯ ВСТАНОВЛЕННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ СПЕЦИФІКИ МОВ І КУЛЬТУР У СУЧАСНИХ ЛІНГВІСТИЧНИХ ДОСЛІДЖЕННЯХ

Національно-культурне маркування фразеологічної одиниці (далі – ФО) повною мірою виявляється при контрастивному аналізі цих одиниць, коли крізь призму міжмовного зіставлення через універсальне вдається вичленувати національно-специфічне [8, с. 3]. Ця методологічна перевага ФО над іншими мовними одиницями і стала підґрунтям для виокремлення наприкінці ХХ століття в межах контрастивної лінгвістики нового перспективного напрямку – зіставної фразеології [1; 2; 4; 9], де значна частина праць, або виконана в руслі зіставної

лінгвокультурології [7; 8], або, принаймні, мають лінгвокультурологічну спрямованість [3; 5; 11].

Це спонукає мовознавців до аналізу онтологічних і культурологічних особливостей внутрішньої форми ФО, включаючи паремії, у споріднених і генетично віддалених мовах у їхній кореляції із семантичними й семіотичними протиставленнями (*добро – зло, світло – темрява, краса – потворність, правий – лівий* тощо) та концептами (Душа, Доля, ЖИТТЯ, Смерть та ін.) Ці та подібні їм етнолінгвістичні, концептологічні та лінгвокультурологічні дослідження у царині фразеології засвідчили, що у більшості випадків не збігається смислове наповнення онтологічно важливих для кожної лінгвокультури понять (концептів), бо кожен етнос по-своєму концептуалізує й категоризує об'єктивний світ, залишаючи в таких поняттях (концептах) відбитки власного світосприйняття, світобачення та світорозуміння, аналіз яких дозволяє сформулювати цілісне уявлення про характер певного народу, його менталітет.

Асиметричними є як смислове наповнення концептів, так і їхня об'єктивація на основі ФО, тому аналіз цих одиниць є необхідним для адекватного лінгвокультурологічного осмислення фактів мови й культури, взаємодії різних мовленнєвих структур у процесі комунікації носіїв різних лінгвосоціумів та для виявлення ізоморфних й аломорфних структурно-семантичних і образно-характерологічних особливостей знаків вторинної номінації. Це пов'язано насамперед з тим, що ФО виникають у національних мовах на основі образного представлення дійсності, яке відображає побутово-емпіричний, історичний чи духовний досвід мовного колективу, пов'язаний, безумовно, з його культурними традиціями, оскільки суб'єкт номінації в мовній діяльності – це завжди суб'єкт національної культури [6]. Засобом утілення лінгвокультурної специфіки ФО слугує образність, а способом маркування цієї специфіки є інтерпретація образності в знаковому національно-культурному просторі певного лінгвосоціуму.

При цьому не слід перебільшувати, на нашу думку, роль національної специфіки при становленні фразеологічної (під)системи у будь-якій мові, оскільки значна частина фразеологічного корпусу тих мов, які належать, принаймні, до європейського мовного простору, має спільну, тобто універсальну, образно-мотиваційну базу: численні спільні моменти історичного розвитку, спільна культурна спадщина (напр., Біблія) тощо. Звичайно, простежити ймовірний шлях запозичення ФО при ізоморфності когнітивних структур та екстралінгвальних чинників надзвичайно складно, але це слід робити, удосконалюючи методологію таких пошуків.

Для зіставно-лінгвокультурологічного вивчення ФО релевантним є передусім встановлення відмінностей образно-мотиваційної бази тих одиниць, які близькі за значенням у зіставляваних мовах. Результатом аналізу й опису в такому випадку слугує виявлення як власне національного, так і універсального на рівні плану вираження певних когнітивних і ментальних структур, зокрема концептів культури. Останні, набуваючи вербального, знакового вираження, є тими конструктами, які представляють ту чи іншу культуру. Остання при цьому маніфестується, утіленими в матеріальну форму природними реаліями (небо, земля, рослини та ін.), артефактами (хрест, дім, чаша та ін.), ментафактами (добро, зло, істина, совість та ін.) [10, с. 409]. Невипадково зіставно-лінгвокультурологічні розвідки логічно вписуються в парадигму національно-культурного аспекту дослідження значення, де національне – це насамперед сама мова разом з її знаками культури, тобто

найменуваннями на позначення характерних для певного народу реалій – назв специфічних знарядь праці, речей, власних імен, міфологем, символів тощо. Тому зіставна лінгвокультурологія і сфокусовує свою увагу на встановленні різномовної фразеосеміотичної категоризації універсальних концептів культури та їхньої об'єктивації фразеологічними засобами.

Таким чином, аналіз лінгвістичних, зокрема фразеологічних, студій дає змогу стверджувати про те, що фразеологія будь-якої мови є найбільш національно-детермінованим і самобутнім явищем, яке найяскравіше відображає процес розвитку національної культури народу протягом достатньо тривалого часу, фіксуючи у своїх одиницях культурні (ціннісні) настанови й пріоритети тієї чи іншої мовної спільноти, що закарбовані в архетипах, символах, стереотипах, еталонах останньої. Тому фразеологічний матеріал, у якому в концентрованому вигляді відтворюється специфіка історико-культурного розвитку певного етносу, вважається методологічно релевантним для вирішення однієї з найактуальніших проблем сучасної лінгвістики – проблеми взаємодії змісту мовних одиниць із пізнанням (когніцією) людини та її культурою. А саме цю проблему й покликана розв'язати нова мовознавча дисципліна – зіставна лінгвокультурологія.

Список використаних джерел:

1. Арсентьева Е.Ф. Сопоставительный анализ фразеологических единиц (на материале фразеологических единиц, семантически ориентированных на человека, в английском и русском языках) / Елена Фридриховна Арсентьева. – Казань: Изд-во Казан. ун-та, 1989. – 126 с.
2. Байрамова Л.К. Введение в контрастивную лингвистику / Луиза Каримовна Байрамова. – Казань: Изд-во Казанск. ун-та, 2004. – 116 с.
3. Георгиева С. Познание культуры через фразеологию / С. Георгиева // Слово. Фраза. Текст: сб. науч. статей к 60-летию проф. М.А. Алексеенко. – М.: «Азбуковник», 2002. – С. 108–115.
4. Добровольский Д.О. Основы структурно-типологического анализа фразеологии современных германских языков: на материале немецкого, английского и нидерландского языков: автореф. дис. на соиск. науч. степени доктора филол. наук: спец. 10.02.04 «Германские языки»; 10.02.19 «Теория языка» / Д.О. Добровольский. – М., 1990. – 41 с.
5. Жуйкова М.В. Динамічні процеси у фразеологічній системі східнослов'янських мов: монографія / Маргарита Василівна Жуйкова. – Луцьк: РВВ «Вежа» Волин. держ. ун-ту ім. Лесі Українки, 2007. – 416 с.
6. Каракевич Р.О. Типологічна характеристика атрефактів і ментафактів у фразеологічних одиницях німецької та української мов: афтореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук: спец. 10.02.17 «Порівняльно-історичне і типологічне мовознавство» / Р.О. Каракевич. – К., 2012. – 19 с.
7. Маслова В.А. Homo lingualis в культуре / Валентина Авраамовна Маслова. – М.: Гнозис, 2007. – 320 с.
8. Мізін К.І. Усталені порівняння англійської, німецької, української та російської мов в аспекті зіставної лінгвокультурології: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня доктора філол. наук: спец. 10.02.17 «Порівняльно-історичне і типологічне мовознавство» / К.І. Мізін. – К., 2012b. – 32 с.
9. Мокиенко В.М. О методологии сопоставительного исследования русской и немецкой фразеологии / В.М. Мокиенко // Rossica olomucensia XXXVIII (za rok 1999). – Olomouc: VUP Olomouc, 2000. – С. 337–350.
10. Телия В.Н. Концептообразующая флуктуация константы культуры «родная земля» в наименовании родина / В.Н. Телия // Язык и культура: факты и ценности:

К 70-летию Ю.С. Степанова; [отв. ред. Е.С. Кубрякова, Т.Е. Янко]. – М.: Языки славянской культуры, 2001. – С. 409–421.

11. Yasunari U. Kontrastive Phraseologie – Deutsch-Japanisch / U. Yasunari // Zielsprache Deutsch. – 1993. – Bd. 24(3). – S. 128–133.

Ходзінська Ю.О.

студентка,

Національний університет «Львівська політехніка»

**ОСОБЛИВОСТІ СПОЛУЧУВАНOSTІ ДІЕСЛІВ СИНОНІМІЧНОГО РЯДУ
«МОВЛЕННЯ» (НА МАТЕРІАЛІ РОМАНІВ ЧАКА ПОЛАНІКА
«ЧАРІВНА ТИ» ТА ДЖОАН РОУЛІНГ «ГАРРІ ПОТТЕР»)**

Проблема тлумачення поняття валентності у лінгвістичних працях Д. Кацнельсона, Г. Адмоні, Л. Теньєра була тісно пов'язана із сполучуваністю певних елементів мови, а також із здатністю однієї мовної одиниці керувати іншою. Проте на сьогоднішній день не існує однозначного витлумачення терміна валентності в працях лінгвістів (Н.Я. Дзюбишина, Г.Г. Сильницького, І.Б. Долініна, Ч. Філлмора та ін.) [6].

Проблема витлумачення валентності залишається актуальною в рамках семантичних досліджень як сучасної граматики, зокрема у морфології (Й. Ербен, Л. Зіндер, С. Кацнельсон, Є. Курилович) і синтаксисі (Г. Брінкманн, Л. Вейсгербер, І. Вихованець, Г. Гельбіг, Л. Теньєр, С. Панкратова), так і у власне семасіології (О. Лосєв, Я. Руферова) і стилістиці (І. Арнольд) [10].

Актуальність дослідження зумовлена необхідністю аналізу та уточнення терміна валентність у сучасному мовознавстві, а також сучасними підходами до вивчення мовних одиниць, що здатні розширювати свої семантичні можливості під час сполучуваності з іншими мовними одиницями у тих чи інших контекстах. Явище валентності сприятиме детальнішому виявленню та опису зв'язків між дієсловами синонімічного ряду «Мовлення» та іншими мовними елементами у тексті. Актуальність теми статі посилюється тим, що сполучувальні й валентні властивості дієслів синонімічного ряду «Мовлення» українському мовознавстві досі не були об'єктом спеціального дослідження.

Мета дослідження полягає в з'ясуванні семантичної структури дієслів синонімічного ряду «Мовлення», їхніх синтаксичних особливостей та сполучувальних властивостей з іншими мовним одиницями у романах сучасної світової літератури.

Матеріал дослідження. Слугували перекладені на українську мову романи письменника Чака Поланіка «Чарівна ти» та письменниці Джоан Роулінг «Гаррі Поттер».

Питанням дослідження синонімів та їх трактування займаються такі вчені як А. П. Грищенко [3], М. Я. Плющ, Л. І. Мацько, П. С. Дудик, О. Д. Пономарів [8], А. П. Євгенєва, М.П. Кочерган, Ф.О. Нікітіна, А. Т. Бевзенко, Ю. Д. Апресян.

Зокрема, деталізацією явищ валентності та сполучуваності займалися такі вчені як І. А. Гонта, С. С. Нагорна, Н. Г. Філоненко, К. Г. Городенська, Н. В. Гуйванюк, А. П. Загнітко, В. О. Горпинич, Н. Ф. Клименко [10].

Вибірка дієслів синонімічного ряду «Мовлення» проводилася на основі таких онлайн – ресурсів як Словник синонімів С. Краванського, Словник синонімів Л. Полюги, Словник українських синонімів онлайн. Словники дали змогу здійснити чітку та повноцінну вибірку необхідних для дослідження дієслів. З метою виявлення синтаксичних зв'язків мовних одиниць та систематизації отриманих даних було обрано та використано програмне забезпечення 'KWIC CONCORDANCE'. До зазначеного вище синонімічного ряду належать такі дієслова як «говорити», «казати», «розмовляти», «п'яткати», «промовляти», «базікати», «оповідати», «висловлюватися» та ін.

На сучасному етапі розвитку мовознавства існує низка тлумачень поняття валентності. У сучасній лінгвістиці валентність є одним з основних понять загальної теорії граматики, що вивчає взаємозалежність мовних одиниць [4]. Вперше поняття валентності було запроваджене в мову у 1934 році французьким вченим Л. Теньєром, який трактував валентність як властивість дієслова керувати різною кількістю зв'язків (із суб'єктом, прямим об'єктом та об'єктом у давальному відмінку [9]).

Поняття ВАЛЕНТНІСТЬ І СПОЛУЧУВАНІСТЬ – у низці праць інтерпретують, як синоніми, однак існує також теорія про те, що сполучуваність є основним, домінуючим поняттям, а валентність виникає власне внаслідок самої сполучуваності певних слів. Таку думку підтримують О. Ф. Таукчі та І. І. Овчинніковою. Основою їх позиції є думка, що сполучуваність є загальним і універсальним поняттям, а валентність – одним з її видів [5].

У лінгвістичних працях останніх років подається таке визначення валентності: «валентність» (від латин. *valentia* – сила) – потенціал семантико – синтаксичної сполучуваності лексичних одиниць, що є виявом системно – мовної синтагматики [2]. За О. О. Селівановою, в основу розрізнення термінів «валентність» і «сполучуваність» покладено їх зумовленість семантикою слова [7]. Таким чином, валентність розглядається як явище одностороннього зв'язку (сильне слово підпорядковує собі інші слова), а сполучуваність є двонаправленою (поєднуються один з одним різні класи слів і не визначається пріоритет лише за однією частиною мови або певний напрямок сполучення) [7].

Для аналізу сполучуваності дієслів вибрано дієслова синонімічного ряду «Мовлення» та обрано семантичну домінанту «говорити».

Для систематизації та опрацювання даних використано програмне забезпечення 'KWIC CONCORDANCE'. Ця програма є допоміжним інструментом під час визначення частотності слів та особливостей сполучуваності. У цій праці проаналізовано сполучуваність дієслів *говорити*, *казати* та *розмовляти*.

Дослідження показали, що дієслово *говорити* досить часто зустрічається у сучасних романах, перекладених на українську мову. На основі аналізу матеріалів виявлено, дієслово *говорити* найбільше поєднується з такими дієсловами як *міг*, *не міг*, *зміг би* (рис. 1).

З наведених вище прикладів, зрозуміло, що в деяких випадках, дієслово *могти* відображає емоційний стан людини, а в деяких, власне, фізичний. На основі аналізу, виявлено, дієслово *говорити* сполучується зі словами, які виражають емоційний стан людини. Наприклад, *говорити спокійно*, *тихо*, *врівноважено* (рис. 2).

Роман «Чарівна ти»	Роман «Гаррі Поттер»
1) Вона <i>говорила</i> правду і тільки за тих, хто <i>говорити не міг</i> , за Алует та Кларіссу.	1) Розлютившись, він на силу <i>міг говорити</i> . 2) Зхвилювавшись, професорка Макгонегел насилу <i>могла говорити</i> . 3) Невілові заціпило щелепи, і він <i>не міг говорити</i> .

Рис. 1.

Роман «Гаррі Поттер»
Досить, простогнав дядько Вернон, намагаючись, <i>говорити спокійно</i> .
Він зацікавився Флафі? Запитав Гаррі, намагаючись <i>говорити спокійно</i> .

Рис. 2.

У романі «Гаррі Поттер» дієслово *розмовляти* сполучується з дієсловами *хотів, хотіла, хотіли*, а також з прийменником *з*, наприклад *розмовляти з Гаррі*. Цікаво, що у романі «Чарівна ти», це дієслово найбільше сполучується з дієсловами емоційного стану, наприклад, *побоювався розмовляти, не бажав розмовляти* (рис. 3).

Роман «Чарівна ти»
Коли вони залишалися наодинці. Макс ніколи <i>не бажав розмовляти</i> .
Саме так, але Пенні <i>побоювалася розмовляти</i> .

Рис. 3.

Дієслово *казати* у романі Джоан Роулінг зустрічається 264 рази. Також цікавим є той факт, що, у даному випадку, дієслово *казати* сполучується з іменниками у давальному відмінку, тобто *казати дружині, казати Ронові, учням, казатиме всім* (рис. 4).

Роман «Чарівна ти»	Роман «Гаррі Поттер»
1) Невдовзі якась програма <i>казатиме всім</i> , що вони мають відчувати та смакувати.	1) Він і далі збирався нічого не <i>казати дружині</i> .

Рис. 4.

Щодо роману Чака Поланіка, то дієслово *казати* найбільше поєднується зі словами *казати щось або децю*. Також це дієслово найбільше сполучається з прийменником *у*, ця частотність складає 760 разів.

На основі проведеного дослідження, виявлено, що у перекладних романах «Чарівна ти» та «Гаррі Поттер», дієслова синонімічного ряду «Мовлення» сполучуються із різними частинами мови, а зокрема, з такими як, дієслова, прислівники, іменники у давальному відмінку, займенники та сполучники. Поняття сполучуваності мовних елементів є важливим елементом при виявленні та аналізі частотності поєднання одних мовних одиниць з іншими.

Список використаних джерел:

1. Александров П. С. О понятии синонима / П. С. Александров // Лексическая синонимия / Отв. ред. С. Г. Бархударов.– М.: Наука, 1967.

2. Галій Л. Г. Дефініції валентності та сполучуваності у сучасному мовознавстві // Науковий вісник Волинського національного університету імені Лесі Українки. Сер.: Філологічні науки. Мовознавство: наук. журнал. – Луцьк: ВНУ імені Лесі Українки, 2011. – Вип. 6, ч. 1.
3. Грищенко А. П. Лексикологія // Сучасна українська літературна мова: підручник / А. П. Грищенко, Л. І. Мацько, М. Я. Плющ та ін.; за ред. А. П. Грищенка. – К.: Вища школа, 2002.
4. Гуревич В. В. Существует ли факультативная валентность? / В. В. Гуревич // Филологические науки. – 1992. – № 1.
5. Овчиннікова І. І. Лексико-граматична класифікація дієслів конкретної фізичної дії з семантикою створення об'єкта в українській мові: дис. ... канд. філол. наук: спец. 10.02.01 «Українська мова» / Овчиннікова Ірина Ігорівна. – К., 1993. – 212 с.
6. Орендарчук О. Л. Теоретико-методологічні засади вивчення валентності дієслів тематичної групи «чуттєвої сфери» / О. Л. Орендарчук // Вісн. Черкас. ун-ту. Сер. Філол. науки. – 2010. – Вип. 193. – С. 51-58. – Бібліогр.: 18 назв. – укр.
7. Селіванова О. О. Сучасна лінгвістика: термінологічна енциклопедія / Олена Олександрівна Селіва-нова. – Полтава: Довкілля-К, 2006. – 716 с.
8. Пономарів О. Д. Сучасна українська літературна мова / за ред. О. Д. Пономаріва. – К., 1997. – 399 с.
9. Теньер Л. Основы структурного синтаксиса. – М.: Прогресс, 1988.
10. Філоненко З. Л. Дефініцій понять валентності, полісемії та амбівалентності крізь призму комбінаторної семантики [Електронний ресурс] / З. Л. Філоненко.

МОВА І ЗАСОБИ МАСОВОЇ КОМУНІКАЦІЇ

Іваськів М.Є.

студентка,

Науковий керівник: Левченко О.П.

доктор філологічних наук, професор,

Національний університет «Львівська політехніка»

ОСОБЛИВОСТІ ВИСЛОВЛЮВАНЬ КОРИСТУВАЧІВ СОЦМЕРЕЖІ ВКОНТАКТЕ: ГЕНДЕРНОЛІНГВІСТИЧНИЙ АНАЛІЗ КОМЕНТАРІВ

Проблема гендерних відмінностей комунікативної поведінки тривалий час перебуває у центрі зацікавленості дослідників. Проте із розвитком комп'ютерних технологій, зокрема Інтернет-технологій, різні аспекти віртуального спілкування потребують вивчення. Дослідники дійшли висновку, що гендерні відмінності простежуються на всіх мовних рівнях [6-7; 11].

Дослідження закордонних вчених Інтернет-комунікації з'явилися на початку 90-х років минулого століття [23; 25; 27], натомість в Україні цю проблематику почали опрацьовувати дещо пізніше через відсутність широкого розповсюдження Інтернету.

Питання гендерної лінгвістики висвітлено у працях І. Жеребкіної (гендерна теорія суб'єкта), Н. Лавриненко (гендерні стосунки в сім'ї, гендерна нерівність в Україні, методологічні підходи до вивчення інституту гендера), Л. Малес (гендер у ЗМІ, гендерна дискримінація), С. Оксамитної (гендерні ролі та стереотипи).

Гендерні проблеми Інтернет-комунікацій та інформаційного суспільства висвітлено у працях В. Суковатої (гендерна теорія, квір-теорія), С. Федушко (гендерний аналіз користувачів Веб-спільнот, методи верифікації персональних даних користувачів Веб-спільнот), А. Пелещишина (шляхи розвитку Веб-спільнот, верифікація персональних даних користувачів, поведінка учасників Веб-спільнот, гендерний аналіз мови користувачів Веб-спільнот), О. Горошко (гендерні аспекти Інтернет-комунікації, вплив соціальних медіа на комунікативні процеси, лінгвістика інтернету, цифрова нерівність статей).

Сьогодні завдяки появі соціальних мереж надзвичайно великий відсоток спілкування відбувається власне в мережі. Незнайомі люди обговорюють різні теми та висловлюють свої думки у формі коментарів до дописів. Саме для такого «тематичного» спілкування користувачі об'єднуються у спільноти (або групи) у соціальних мережах. Їхня кількість збільшується невпинно, охоплюючи абсолютно всі напрямки зацікавлень, бажань, поглядів і т. ін. Звісно ж, не обходиться й без стереотипних «жіночих» та «чоловічих» груп, на кшталт спільнот про різні способи догляду за зовнішністю чи спільнот про автівки та спорт.

Низка аспектів, зокрема гендерний аспект, віртуального спілкування у спільнотах соціальних мереж залишається майже не дослідженим, саме тому гендернолінгвістичне дослідження коментування дописів у соцмережах є надзвичайно актуальним.

Мета дослідження – описати специфіку мовлення представників чоловічої та жіночої статі в соціальній мережі ВКонтакте.

Матеріалом дослідження послуговували тексти коментарів із соцмережі «ВКонтакте», зокрема коментарі «нейтральної» спільноти «Так люблю той Львів, що бракує ми слів;»)» (режим доступу: <http://vk.com/lviv1256>). Із текстів, розміщених на сторінці згаданої спільноти, рандомно вибрано 200 українськомовних коментарів, серед яких 100 коментарів належать представникам чоловічої статі, стільки ж – представникам жіночої статі. Для отримання точніших результатів до вибірки вилучено лише один коментар того чи іншого користувача (200 коментарів = 200 різних користувачів). Стаття було визначено відповідно до імен та самоідентифікації користувачів у соцмережі.

Дослідження складалося з чотирьох етапів.

На першому етапі здійснено аналіз вікових характеристик користувачів. Аналіз показав, що середній вік користувачів-жінок становить 24 роки, а користувачів-чоловіків – 21 рік. Серед коментаторів, 58% жінок та 66% чоловіків приховали свій вік. Максимальний вік жінок та чоловіків: 45 та 38 років відповідно. Мінімальний вік користувачів – 13 років для представників обох статей.

На другому етапі здійснено кількісний аналіз коментарів. Цей аналіз показав, що середня довжина речення у представників жіночої статі становить 6,1 слів; представників чоловічої статі – 5,8 слів. Також було встановлено максимальну довжину висловлювань жінок та чоловіків, що відповідно становить 38 та 33 слова. Значний обсяг речення висловлювання можна пояснити відсутністю знаків пунктуації. Мінімальна довжина речення у представників обох статей дорівнює 0. Зазвичай такі коментарі містять лише емотикони («смайлики») різного типу або картинки.

Третій етап дослідження присвячено «якісному» аналізу, зокрема дотриманню авторами орфографічних та пунктуаційних правил. Згідно із А. Скороботом, є певні особливості, які відрізняють мову Інтернету від письмової мови. «Письмова мова завжди ретельно продумана, організована, перевірена й виправлена, ясна. Зважаючи на це, до письмової мови... менше всього відносяться чати й віртуальні світи... Деякі люди відправляють повідомлення без перевірки, не турбуючись про помилки, наприклад, в правописі...» [17, с. 128].

З метою визначити представники якої статі допускають більшу кількість орфографічних помилок проведено відповідний аналіз коментарів. Результати обчислення показали, що найбільша кількість помилок як у представників жіночої, так і у представників чоловічої статі – орфографічні помилки (15 та 21, що становить 44% та 50% усіх помилок відповідно). Ці помилки пов'язані із незнанням орфографічних правил або просто є «ненавмисними» (рідше). Під «ненавмисними» помилками матимемо на увазі такі, які користувачі допускають радше із неухважності, аніж незнання правил української мови. Наприклад, помилка у написанні слова «намагаються» (у коментарі – «намаються») у представника чоловічої статі. Хоч це і фонетико-графічна помилка, проте, вважатимемо, що коментатор допустив цю помилку з неухважності. В інтернет-текстах наявна значна кількість описок, які спричинені тим, що людина або поспішає, а отже, швидко набирає текст коментаря (листа, повідомлення), через що допускає помилку, або «не встигає за думкою», тобто людина настільки занурена в думки, що не помічає, коли, наприклад, пропускає букви у словах. Жінки допускають меншу кількість «ненавмисних помилок», ніж чоловіки (2 та 4 помилки відповідно, що становить 13% та 19%). У коментарях обох статей наявні росіянізми (10 – у жінок, 7 – у

чоловіків). У більшості слів застосовано транслітерацію для передавання російської вимови слів.

Грамматичні та стилістичні помилки можуть бути спричинені як неуважністю, так і незнанням правил у представників обох статей.

Загальна кількість помилок у представників обох статей становить: 34 помилки у жінок та 42 у чоловіків. Ці помилки трапляються у 28% жіночих коментарів та 26% чоловічих коментарів.

На четвертому етапі здійснено аналіз інвективної лексики в коментарях. «Інвектива – це образливе слово, лайка, словесний випад» [16, с. 177]. Згідно із Л. Андерсоном та П. Траджилом, є такі лексико-семантичні групи в межах поняття ненормативна лексика: лайка, сленг, неправильне вживання, недбалі вставні слова та скорочення. Автори також посилаються на Е. Ліча, який виокремив усередині лайливої лексики три семантичні групи – «слова-табу»: 1. «Брудні» слова: сексизми та скатологізми – слова, пов'язані з екскреторною (видільною) функцією. 2. Слова-назви тварин, які застосовують щодо людей. 3. Слова, які стосуються релігії/віросповідання [22]. Власне цю класифікацію й узято за основу аналізу інвективної лексики коментарів.

Я. Радевич-Винницький у книзі «Етикет і культура спілкування» зазначає, що всі інвективи з'явилися в українській мові як запозичення. Автор їх називає інвективами-варваризмами. Самі ж українці раніше використовували прокльони, наприклад «Щоб тобі голову потилицею назад повернуло!» [16].

У «жіночих» коментарях трапляється 13 лайливих (нелітературних) слів, серед них – 7 запозичених із російської мови (53% усіх лайливих слів).

1) Брудні слова у представниць жіночої статі трапляються 9 разів (69% усіх лайливих слів), серед них 1 сексизм (11% брудних слів) та 4 скатологізми (44% брудних слів).

2) Слова-назви тварин, які застосовують щодо людей, використані лише один раз (8%).

3) Слів, які стосуються релігії/віросповідання, у вибірці не виявлено.

Оскільки до класифікації входить не лише лихослів'я, але й слова-табу, то належить додати деякі групи слів, які не виокремили автори, а саме:

4) Слова зі змінним значенням – згрубілі слова. У представниць жіночої статі такі слова трапляються двічі (15%).

5) Слова етнічної належності або раси (наприклад, *нігер*, *москаль*, *кацан*) [17]. Їхня кількість у жінок становить 1 (8%).

6) Слова-табу на позначення фінансового стану (*мажор*, *куркуль*). Таких слів у проаналізованих коментарях представниць жіночої статі не було знайдено.

Особливу увагу варто приділити графічній евфемізації. Розглядають такі графічні способи евфемії, як [15]:

– упущення середини слова (переважно літер, що позначають голосні) – синкопа;

– упущення кінця слова – апокопа;

– заміна слова в письмовому мовленні трикрапкою або зірочкою (*).

У «жіночих» коментарях графічна евфемізація є лише в одному слові. Застосована заміна частини слова на зірочку (*).

Серед усіх інвективів лише 5 (38%) використано стосовно конкретних осіб, решта випадків – це вульгаризми, які вжито для вираження емоційно-експресивної оцінки ситуації.

У «чоловічих» текстах кількість нецензурної лексики більша, а саме – 24, серед яких 13 слів – це запозичення з російської мови, що становить 54%:

1) Брудних слів знайдено 15 (62,5%). Серед них 1 сексизм (7% усіх брудних слів) та 7 скатологізмів (46% усіх брудних слів).

2) Слова-назви тварин, що застосовуються стосовно людей – 5 (21%).

3) Слова, які стосуються релігії/віросповідання відсутні.

4) Слова із зміненним значенням – згрубілі слова. У текстах представників чоловічої статі такі слова трапляються тричі, що становить 12,5%;

5) Слова етнічної належності або раси використано лише 1 раз (4%).

6) Слів-табу на позначення фінансового стану у проаналізованих коментарях представників чоловічої статі немає.

Графічна евфемізація в текстах чоловіків трапляється тричі, що становить лише 12,5%. У двох словах частина слова замінюється на знак-зірочку та три крапки. У одному випадку застосована апокопа, де закінчення слова не просто упущено, але й замінене на три крапки.

Серед усіх інвективів 12 (50%) використано стосовно людей, решта випадків – це вульгаризми, які вжито для вираження емоційно-експресивної оцінки ситуації.

Належить також зауважити, що загалом чоловіки активніше коментують дописи у досліджуваній спільноті. Можна також виокремити активних користувачів – постійних відвідувачів спільноти. Серед них також переважну більшість становлять представники чоловічої статі.

Отже, проведене гендернолінгвістичне дослідження засвідчує кількісні відмінності у коментуванні дописів чоловіками та жінками, характерні помилки користувачів різної статі, використання інвективів у чоловічих та жіночих коментарях. Здобуті результати вимагають перевірки на більшому масиві коментарів, що становить подальшу перспективу дослідження.

Список використаних джерел:

1. Горошко Е. И. Влияние социальных медиа на коммуникативные процессы [Електронний ресурс] // Ученые записки Таврического национального университета им. В. И. Вернадского. Серия «Философия. Социология». – 2010. – Том 23(62). – № 3. – С. 111-117. – Режим доступа: <http://www.textology.ru/article.aspx?aId=219>

2. Горошко Е. И. Лингвистика Интернета: формирование дисциплинарной парадигмы [Електронний ресурс] // Жанры и типы текста в научном и медицинском дискурсе. – Орел: Картуш, 2007. – Вып. 5. – С. 223-237. – Режим доступа: <http://www.textology.ru/article.aspx?aId=76>

3. Горошко О. И. Цифровая нерівність: гендерний аналіз (глобальна й локальна перспектива) [Електронний ресурс] // Вісн. Міжнар. Слов'ян. ун-ту. Сер. Соціол. науки. – 2008. – 11, № 2. – С. 3–7. – Режим доступа: http://www.nbuv.gov.ua/old_jrn/Soc_Gum/VMSU/2008-02/08oigaa1.htm

4. Горошко О. И. Становлення інформаційного суспільства як фактор трансформації гендерного дискурсу // Вісн. Міжнар. Слов'ян. ун-ту. Сер. Соціол. науки. – 2008. – 11, № 1. – С. 6-11.

5. Жеребкина И. Субъективность и гендер. Гендерная теория субъекта в современной философской антропологии // Санкт-Петербург: Алетейя, 2007. – 312 с.

6. Комов О. В. Диференціація мовлення на чоловіче і жіноче // Вісник Дніпропетровського університету. Серія: Мовознавство. – 2011. – № 17. – С. 73–80.

7. Корнева Л. Гендерний аспект комунікації // Філологічні науки. – 2013. – № 13. – С. 106–113.

8. Лавриненко Н. В. Динамика гендерного неравенства в постсоветской Украине // Новые социальные неравенства. – К., 2006. – С. 225-253.
9. Лавриненко Н. Гендерные отношения в украинской семье // Социология: теория, методы, маркетинг. – 2010. – №.1. – С. 138-162.
10. Лавриненко Н. О новых методологических подходах к исследованию института гендера // Социология: теория, методы, маркетинг. – 2006. – № 2. – С. 103-115.
11. Литовченко Д. Гендерний аспект Інтернет-спілкування (на матеріалі блогів, форумів та чатів) // Мовні і концептуальні картини світу. – 2013. – Вип. 43(2). – С. 284-291.
12. Малес Л. Гендерна сегрегація в процесі соціалізації // Філософсько-антропологічні студії. – К.: СтилоС, 2001. – С. 109–116.
13. Оксамитна С. М. Гендерні ролі та стереотипи // Основи теорії гендеру: Навчальний посібник. – Київ: К.І.С, 2004. – С. 157–180.
14. Пелешишин А. М. Методи верифікації персональних даних на основі гендерного аналізу мови користувачів Веб-спільнот // Східно-європейський журнал передових технологій. – 2010. – № 4(45). – С. 37–39.
15. Пушкар О. І. Графічні засоби вираження евфемії/дисфемії // Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова. – 2013. – № 10. – С. 119–121.
16. Радевич-Винницький Я. Етикет і Культура спілкування // Львів: СПОЛОМ, 2001. – 224 с.
17. Скоробот А. І. Комунікативно-прагматичний аспект Інтернет-комунікації // Наукові записки [Національного університету «Острозька академія»]. Сер.: Філологічна. – 2013. – Вип. 33. – С. 127-128.
18. Соціальна мережа «ВКонтакте». Режим доступу: <https://vk.com>
19. Суковата В. Політики маскуліності та влади у радянській та пострадянській культурі // Філософська думка. – 2007. – № 1. – С. 36-59.
20. Суковата В. А. Квір-ідентичність у популярній культурі Заходу й України: порівняльний аналіз // Культура України. Зб. наук. праць: Харк. держ. акад. культури. – 2010. – Вип. 31. – С. 63-73.
21. Суковатая В. А. Женщина как Другой в истории утопии // Философские науки – 2008. – № 6. – С. 134-154.
22. Anderson L. G., Trudgil P. Bad Language // Oxford: Basil Blackwell LTD., Bailey L. A., 1990. – 160 p.
23. Chafetz J. Handbook of the Sociology of Gender // New York: Kluwer Academic, 1999. – 630 p.
24. Fedushko S. Determination of the account personal data adequacy of web-community member // International Journal of Computer Science and Business Informatics. – 2015. – № 1. – P. 1-12.
25. Harding S. Whose science? Whose knowledge? Thinking from women's lives // Ithaca: Cornell University Press, 1991. – 336 p.
26. Peleschyshyn A. Typical ways of web communities development // Lviv Polytechnic National University: Proceedings of the International Conference on Computer Science and Information Technologies. – 2006. – P. 56–58.
27. Tannen D. You just don't understand: Women and men in conversation / Deborah Tannen // New York: Ballantine Books, 1990. – 330 p.

Ліпковська І.Я.

студентка,

Науковий керівник: Левченко О.П.

доктор філологічних наук, завідувач кафедри,

Національний університет «Львівська політехніка»

ГЕНДЕРНІ ВІДМІННОСТІ В УЖИВАННІ СЛІВ З ЕМОЦІЙНО-ЕКСПРЕСИВНОЮ ОЦІНКОЮ (НА МАТЕРІАЛІ КОМЕНТУВАННЯ ДОПИСІВ ВК)

Життя у суспільстві не може існувати без спілкування. Натомість сьогочасне життя не може існувати без інтернет-спілкування. Саме інтернет відкриває нам можливості спілкування без кордонів. Ще однією перевагою інтернету є те, що деяка інформація в ньому залишається у вільному доступі. На базі цієї інформації ми можемо робити свої дослідження та висновки.

Дослідники виокремлюють такі основні риси інтернет-спілкування:

- 1) добровільність контактів;
- 2) стійке прагнення до емоційного наповнення тексту, що виражається у створенні спеціальних знаків для позначення емоцій;
- 3) відсутність єдності простору і часу, тобто інтернет дає можливість бути одночасно у різних місцях, а також спілкуватися з людьми з інших часових поясів;
- 4) тип спілкування – майже завжди письмовий [2].

У процесі соціалізації дослідження контенту в інтернеті було інтенсивно спрямоване на пошук спільних і відмінних рис «чоловічого» та «жіночого» мовлення.

Термін *гендер* вперше почали використовувати 1970-х рр. Актуалізація і посилення розвитку досліджень про гендер в мовленнєвій діяльності припадає на кінцеві десятиліття ХХ ст., це зумовлено тим, що відбувався переворот в гуманітарних науках під дією постмодерністської філософії [2]. В українській «Енциклопедії освіти» зазначено: «Гендерні відмінності – це не біологічна відмінність чоловіків і жінок, а соціально-психологічна різниця між жіночими й чоловічими ролями, які виконують у соціумі його члени. Термін «гендер» трактується як поняття, яке об'єднує й характеризує соціально-сформовані психологічні риси, ознаки, властивості суспільної поведінки суб'єкта, детерміновані його статтю» [9].

Дослідженням впливу інтернету на психіку людини присвячено чимало праць, якими займалися такі вчені, як: К.Г. Кречетніков [14], Н.О. Герцовська [3], Н.В. Хамитов [17] та ін. Гендерним проблемам присвятили праці як вітчизняні вчені, так і дослідники за кордоном. Для прикладу, О. Есперсен виявив, що жінки вживають менше лайки, ніж чоловіки, а чоловікам в свою чергу зовсім не властиві евфемізмів. Також цей науковець ставить чоловіків на перше місце в інтелектуальному змаганні [11].

Специфікою дослідження гендерної поведінки особистості в інтернеті займалися такі науковці, як О.І. Горошко [6], Т.В. Говорун [5], Н.В. Грицяк [8], О.А. Костюк [13], О.А. Дмитрієва [9], Т.М. Мельник [15], які зробили великий внесок для ідентифікації спільних і відмінних рис у мовленні чоловіків та жінок. Серед українських вчених, які застосовували гендерний підхід до аналізу літературних текстів, а саме: В.П. Агеєва. [1], І.А. Жеребкіна [12], С. Павличко [16] та ін.

Найбільш актуальним видом аналізу рис чоловічого та жіночого мовлення в наш час, є вивчення мовленнєвої поведінки чоловіків і жінок у різних комунікативних ситуаціях [2; 6].

Необхідність вивчення цієї проблеми продиктована її значущістю для пізнання емоційної експресивності під час коментування в мережі інтернет. Також актуальність підтверджується відсутністю праць, які досліджують коментування.

Мета цієї праці – дослідити гендерні відмінності вираження емоційно-експресивних оцінок під час інтернет-комунікації.

Слова, які користувач ВК вживає, та стиль, який використовує під час коментування, є як психологічно важливим, так і важливим для наукових досліджень. Аналіз такого спілкування може відкрити нам інформацію про користувача, якщо він анонім або ж доповнити вже відому інформацію про нього.

В одній із тематичних груп «Книги українською (https://vk.com/public_ua_book)» у соцмережі «Вконтакте» було зібрано 200 відгуків за гендерним (чоловік/жінка) та мовним (українська мова) критерієм. Серед них 100 належить чоловікам і 100 жінкам. Ідентифікація статі відбувалася за допомогою позиціонованих імен користувачів ВК.

Інтернет-спілкування важко собі уявити без експресивного синтаксису. Отже, першим завданням праці є з'ясувати, яка стать використовує під час коментування більше знаків пунктуації для вираження емоцій, серед них знак оклику та три крапки.

У досліджених «чоловічих» коментарях виявлено 39 знаків оклику, проте усіх їх вжито у 13 коментарях. Також знайдено 6 знаків, що позначають три крапки, кожен в іншому коментарі. Натомість у «жіночих» коментарях наявні 30 знаків оклику (у 13 коментарях). Наявні 13 знаків три крапки у 9 коментарях.

Отже, частотність використання експресивних знаків пунктуації в дослідженому матеріалі є зіставною: 22% жіночих коментарів; 18% чоловічих коментарів. Найуживанішим знаком експресивного синтаксису є знак оклику.

Друге завдання цієї праці – скласти список слів із вибраних відгуків, які виражають емоційно-експресивну оцінку та з їхньою допомогою визначити відмінності у вираженні емоцій під час коментування обома статями.

У дослідженому матеріалі знайдено 178 емоційно-експресивно забарвлених слів, з них 115 (65%) належать позиціонованим жінкам, а 63 (35%) позиціонованим чоловікам. Серед 178 емоційно-експресивно забарвлених слів 111 (63%) – з позитивними відтінками значень, а 67 (37%) – з негативними. Поміж позитивно забарвлених слів, 39 (35%) належать чоловікам, наприклад: *зацікавило, класна, супер, чудовий, шикарна*, а 72 (65%) належать жінкам, наприклад: *обожнюю, краций, круто, прекрасна, надзвичайно*. Серед негативно забарвлених слів, 24 (36%) використали чоловіки, наприклад: *найтупіша, поганий, найбрудніша, ідіотизм, найгірша*, а 43 (64%) використали жінки, наприклад: *жертва, нудно, тупий, огидна, брехня*.

Отже, гендерним особливостям в процесі мовної комунікації належить значна роль, і головним критерієм комунікативної поведінки є саме дослідження емоційно-експресивної оцінки слів. Аналіз досліджених коментарів засвідчує, що жінки значно частіше вживають емоційну лексику (65%), ніж чоловіки (35%). Також жінки частіше емоційно висловлюються за допомогою знаків пунктуації: 22% жіночих коментарів; 18% чоловічих.

Також жінки частіше вживають знаки пунктуації для висловлення емоцій: 22% жіночі коментарі; 18% чоловічі. Гендерні відмінності під час інтернет-комунікації

вказують на те, що «жіночі» коментарі більше забарвлені емоційно-експресивною оцінкою, ніж чоловічі.

Список використаних джерел:

1. Агеєва В. П. Гендерна літературна теорія і критика / В. П. Агеєва // Основи теорії гендеру: навч. посіб. / за ред. М. М. Скорик. – К.: К.І.С., 2004. – С. 426–442.
2. Антощенко А. Гендерні особливості комунікативної поведінки / Анастасія Антощенко // Політико-інформаційного менеджменту, Студентські публікації. – 2015.
3. Вконтакте [Електронний ресурс]. – Режим доступу до ресурсу: <https://vk.com/feed>
4. Герцовська Н. О. Проблема гендеру у сучасній лінгвістиці: чоловіча і жіноча мова / Н. О. Герцовська // Наукові записки. Серія «Філологічна». – 2013.
5. Говорун Т. В. Гендерна психологія / Т. В. Говорун, О. М. Кікінежді. – Київ: Академія, 2004.
6. Горошко О. І. Гендер у мережі: становлення теоретичної парадигми / Олена Ігорівна Горошко // Вісн. Міжнар. Слов'ян. ун-ту. Сер. Соціол. науки. – 2006.
7. Горошко О. І. Гендерні аспекти інтернет-комунікацій: автореф. дис. ... д-ра соціол. наук: 22.00.04 / О. І. Горошко; Харк. нац. ун-т ім. В. Н. Каразіна. – Х., 2010. – 33 с.
8. Грицяк Н. В. Формування гендерної політики в Україні: проблеми теорії, методології, практики: Моногр. / Грицяк Н. В. – Київ, Вид. НАДУ, 2004. – 384 с.
9. Дмитрієва О. А. Особливості інтернет-спілкування / О. А. Дмитрієва, О. О. Рибалко, С. С. Гладковський. – 2008.
10. Енциклопедія освіти / Акад. пед. наук України; голов. ред. В.Г. Кремень. – К.: Юрінком Інтер, 2008. – 1040 с.
11. Есперсен О. Філософія граматики / О. Есперсен, пер. с англ. В. В. Пассека и С. П. Сафроновой. – М.: Изд-во иностранной литературы, 1958 – С. 400.
12. Жеребкіна І. А. Постмодернізм, психоаналіз і гендерна теорія: розвиток концепції суб'єкта: дис. докт. філос. наук / Жеребкіна І. А. – Харків, 2002.
13. Костюк О. О. Сутність гендеру та його розуміння канадськими учасниками міжнародної обмінної програми «Канада. Світ. Молодь» / О. О. Костюк // Національний університет «Острозька академія». – Острог, 2013.
14. Кречетников К. Г. Информационные технологии как средство индивидуализации обучения / К. Г. Кречетников // Тихоокеанский военно-морской институт им. С. О. Макарова. – 1988.
15. Мельник Т. М. Гендер як наука та навчальна дисципліна // Основи теорії гендеру: навч. посіб. / Т. М. Мельник. – Київ, 2004. – 536 с.
16. Павличко С. Дискурс модернізму в українській літературі / Соломія Павличко. – Київ: Либідь, 1997. – 360 с.
17. Хамитов Н. В. Філософія и психология пола. – К.: Ника-Центр, 2001. – 222 с.

Поліщук Ю.В.

студент,

Науковий керівник: **Король С.В.**

кандидат педагогічних наук, доцент,

Хмельницький національний університет

**АНАЛІЗ ФУНКЦІОНУВАННЯ СПОЛУЧНИКОВИХ
ІНФІНІТИВНИХ КОНСТРУКЦІЙ UM + ZU + INFINITIV,
(AN)STATT + ZU + INFINITIV, OHNE + ZU + INFINITIV
У СУЧАСНИХ НІМЕЦЬКИХ ОН-ЛАЙН ВИДАННЯХ**

Актуальність теми зумовлена широким використанням сполучникових інфінітивних конструкцій у сучасній німецькій мові. У німецькій мові існує три сполучникові інфінітивні конструкції, які складаються із сполучників *um*, *ohne*, *statt* (*anstatt*), інфінітива з часткою *zu* та залежними від нього словами. Інфінітивні звороти, або сполучникові інфінітивні конструкції *um + zu + Infinitiv*, *(an)statt + zu + Infinitiv*, *ohne + zu + Infinitiv*, входять до групи інфінітивних аналітичних конструкцій зі значенням синтаксичних відношень. Вони мають значення адвербіального відношення, тобто у реченні виконують функцію обставини. У таких реченнях підмет виступає єдиним носієм дії, вираженої присудком речення та власне інфінітивом. Ці звороти не мають ні формальних, ні семантичних обмежень інфінітива, а їхнє значення дізнаємося з контексту.

Не зважаючи на те, що окремі типи інфінітивних конструкцій у німецькій мові виступають предметом дослідження багатьох лінгвістів (С.М. Амеліна, Л.А. Долгополова, О.О. Сметаніна тощо), вважаємо за необхідне детальніше висвітлити приклади функціонування інфінітивних зворотів у сучасній німецькій мові на основі аналізу.

Мета статті полягає у дослідженні вживання сполучникових інфінітивних зворотів *um + zu + Infinitiv*, *(an)statt + zu + Infinitiv*, *ohne + zu + Infinitiv* ... у статтях популярних німецьких он-лайн видань.

Специфічною ознакою даних конструкцій є їх утворення за допомогою прийменників і обов'язкове вживання частки *zu*. На відміну від інфінітивних конструкцій, які залежать від певних дієслів, ці інфінітивні звороти (*um + zu + Infinitiv*, *(an)statt + zu + Infinitiv*, *ohne + zu + Infinitiv*, *als + zu + Infinitiv*) є незалежними і мають своє смислове значення. Іноді у них присутні декілька значень, розпізнавання яких відбувається у контексті [2, с. 304].

Жодний зі зворотів немає ні семантичних, ні формальних обмежень інфінітива). У сполучниковому інфінітиві носієм дії, вираженої присудком речення, та носієм дії, вираженої інфінітивом, є одна й та сама особа, тобто підмет речення. Л. Долгополова стверджує, що інфінітивні конструкції зі значенням синтаксичних відношень є результатом згортання підрядного речення, тому вони розглядаються як еквіваленти речення [1, с. 187].

Проаналізувавши 43 статті з популярних німецьких он-лайн видань (*Brigitte*, *Spiegel online*, *GEO.de*), нам зустрілося **40** речень з інфінітивними сполучниковими конструкціями *um...zu + Infinitiv*, у **16** реченнях вживаються інфінітивні сполучникові конструкції *ohne...zu + Infinitiv*, та лише **8** речень містять інфінітивні конструкції зі сполучником *statt* (*anstatt*) + *Infinitiv*.

Приведемо кілька яскравих прикладів вживання та функціонування сполучникових інфінітивних конструкцій. Розпочнемо з аналізу найбільш вживаної інфінітивної конструкції зі сполучником *um...zu + Infinitiv*.

(1) *«Es war eine lange Zeit der Ermittlungen notwendig, um die unterschlagenen Gegenstände zurückzugeben»*, sagt LKA-Vizepräsidentin Petra Sandles [5].

– *«Необхідно було багато часу на пошуки для того, щоб повернути присвоєні речі»*, каже віце-президент організації LKA Петра Сандлес.

Ми бачимо, що це безособове речення, першу частину якого вжито у минулому часі. У цьому реченні інфінітивна група *«um die unterschlagenen Gegenstände zurückzugeben»* виконує функцію обставини мети. Інфінітив вживається з часткою *zu*, яка знаходиться між відокремлювальним префіксом *«zurück»* та інфінітивом I активного стану *«geben» (віддавати)*.

Далі нам зустрівся цікаве за своєю будовою речення, оскільки у ньому вживається одразу дві інфінітивні конструкції: 1) інфінітивна група зі сполучником *um* та 2) інфінітив з модальним дієсловом (*treffen wollt*).

(2) *Zielt mit dem unteren Bubble auf Gruppen von gleichfarbigen Bubbles, um so mindestens drei gleichfarbige Bubbles zusammenzubringen (mit dem Cursor auf den Bubble klicken, den ihr treffen wollt)* [4].

– *Цільтесь вказаною кулькою на групи кульок однакового кольору, аби, зібрати разом хоча б три однакові (тисніть курсором на кульки, в які ви хочете влучити)*.

У цьому випадку ми бачимо поєднання двох складнопідрядних речень, одне з яких знаходиться в дужках. Прослідковуємо й те, група сполучникового інфінітива *«um so mindestens drei gleichfarbige Bubbles zusammenzubringen»* у реченні виконує функцію обставини мети. Звертаємо увагу на те, що інфінітив *«klicken»* вживається у реченні, щоб дати вказівку читачеві.

У наступному реченні наведений приклад вживання інфінітивної конструкції *«um... zu+ Infinitiv»*, яка виражає умову. У підрядному реченні вжито поширений інфінітив з відокремленою часткою *zu*: *«Um dorthin zu gelangen»*. У головному реченні також наявний інфінітив, проте його вжито у структурі з модальним дієсловом *müssen*: *«müssen wir allerdings mit dem Schiff zwei Stunden ostwärts durch tobende Wellen stampfen»*. Речення вжито у простому теперішньому часі, а модальне дієслово *müssen* надає реченню значення необхідності виконання дії.

(3) *Um dorthin zu gelangen, müssen wir allerdings mit dem Schiff zwei Stunden ostwärts durch tobende Wellen stampfen* [7].

– *Щоб туди дістатися, ми маємо, зрозуміло, пробиратися кораблем дів години крізь бурхливі хвилі у східному напрямку*.

Важливо наголосити на порядку слів у головному реченні. Так як підрядне речення розташоване спочатку, то у головному частина присудка, виражена модальним дієсловом, знаходиться перед підметом (*wir*). Інфінітив, як ми бачимо, не змінює своє місцезнаходження і стоїть у кінці речення.

Далі проаналізуємо речення, у якому вжито інфінітивну конструкцію *ohne zu + Infinitiv*. Це безособове складнопідрядне сполучникове речення, у головній частині якого вжито непоширений модальний інфінітив *«Man kann lieben»*. Підрядне речення виконує функцію заперечної обставини мети. Частка *zu* стоїть окремо від інфінітива, до того ж, між часткою *zu* та дієсловом знаходиться прийменниковий прислівник *«dabei»*.

(4) *Man kann lieben, ohne zu dabei verblöden* [6].

– *Можна любити, не сходячи при цьому з розуму.*

Наступний приклад демонструє вживання непоширеної інфінітивної групи зі сполучником *statt*, проте тут використовується його похідна форма *anstatt*. У підрядному реченні, яке виступає у ролі обставини дії, вжито інфінітив зі зворотнім займенником *sich*. Зворотній займенник займає місце одразу після сполучника *anstatt*.

(5) *Dadurch sammeln sich darunter jene gigantischen Mengen Gesteinsbreis in einem einzigen riesigen Reservoir, **anstatt sich zu verteilen*** [3].

– *Внаслідок чого збирається між ними та гігантська маса розтопленого каміння в один єдиний величезний резервуар замість того, щоб розпадатися.*

Отже, у сучасній німецькій мові широко використовуються інфінітивні сполучникові конструкції. Проте найбільш вживаною є конструкція зі сполучником *um...zu* + *Infinitiv*. Специфікою інфінітивних конструкцій цього типу є обов'язкове вживання частки *zu* перед інфінітивом. Ці звороти не мають семантичних обмежень інфінітива.

Список використаних джерел:

1. Долгополова Л. А. Інфінітив у функції предиката / Л. А. Долгополова. // Київський національний лінгвістичний університет. – 2010. – № 13. – С. 186-188.
2. Рудницька Н. М. Проблема дефініції інфінітивних аналітичних конструкцій у сучасній лінгвістиці / Н. М. Рудницька // Наукові записки. Серія «Філологічна». Житомирський державний університет імені Івана Франка, м. Житомир. – 2013. – № 35. – С. 303-305.
3. Wojanowski A. Supervulkane. Vier Zutaten für die Mega-Eruption [Електронний ресурс] / Axel Wojanowski // Spiegel online. – 2016. – Режим доступу до ресурсу: <http://www.spiegel.de/wissenschaft/natur/supervulkane-forscher-enthuellen-rezept-fuer-mega-eruptionen-a-1103682.html>
4. BriBubble: Schießt die bunten Bubbles ab! Fac [Електронний ресурс] // Brigitte. – 2016. – Режим доступу до ресурсу: <http://www.brigitte.de/leben/kultur/unterhaltung/bribubble--schießt-die-bunten-bubbles-ab--10598232.html>
5. Islamischer Millionenschatz an Erben zurückgegeben – Quelle: <http://www.rundschau-online.de/24433312> ©2016 [Електронний ресурс]. – 2016. – Режим доступу до ресурсу: <http://www.rundschau-online.de/kultur/islamischer-millionenschatz-an-erben-zurueckgegeben-24433312>
6. Moldenhauer B. Almut Klotz' postumes Ehebuch Liebe wird manchmal unterbewertet [Електронний ресурс] / Benjamin Moldenhauer // Spiegel online. – 2016. – Режим доступу до ресурсу: <http://www.spiegel.de/kultur/literatur/almut-klotz-fotzenfenderschweine-ueber-die-liebe-zu-christian-dabeler-a-1103567.html>
7. Urlaub auf Curaçao: Ferien wie ein Cocktail [Електронний ресурс] // Brigitte. – 2016. – Режим доступу до ресурсу: <http://www.brigitte.de/leben/reise/reiseberichte-und-infos/karibik--urlaub-auf-cura%C3%A7ao--ferien-wie-ein-cocktail-10176314.html>

ТЕОРІЯ І ПРАКТИКА ПЕРЕКЛАДУ

Астахова С.А.

викладач;

Грінченко Н.О.

кандидат філологічних наук, доцент,

*Полтавський національний технічний університет
імені Юрія Кондратюка*

ПЕРЕКЛАД ВЕРБАЛЬНИХ РЕПРЕЗЕНТАЦІЙ ФОНОВИХ ЗНАНЬ У ПОЛІТИЧНОМУ ДИСКУРСІ

Дискурс будь-якого типу є полем боротьби, відповідно, особливого значення в контексті даного твердження політичний дискурс, адже він фактично є полем боротьби за владу. Це динамічний мовний, семантичний простір, в якому не лише продукуються, а і випробовуються соціальні смисли, а їх функціональне призначення має спонукальний характер. Будучи абсолютним відображенням політичної, соціальної та культурної ситуації у певному суспільстві, політичний дискурс також є моделлю суспільних інтересів.

Підвалини теорії політичного дискурсу було закладено представниками кембріджської та оксфордської філософських шкіл у 50-ті рр. ХХ ст. в результаті аналізу лінгвістичного контексту громадської думки. Термін «дискурс» поступово поширювався у всіх західних гуманітарних дисциплінах з 60-70-х рр., а з кінця 80-х – початку 90-х рр. ХХ ст. і в Україні, де над розробкою дискурсу, зокрема політичного, працюють С. Андрусів, О. Білий, Є. Бистрицький, В. Вовк, Т. Гундарова, А. Клепиков, Н. Костенко, С. Павличко, Н. Сукаленко, Г. Почепцов, а за кордоном – Р. Водак, Ю. Габермас, Т. Ван Дейк, Г. Кресс, А. Маколкін, Дж. Фіске, Р. Ходж [1; 5].

Однією з найбільш повних класифікацій дискурсів є класифікація Г. Почепцова, в якій серед інших він виокремлює політичний дискурс. Цей тип дискурсу можна розглядати у вузькому і широкому розумінні. Часом так позначають лише публічні виступи політиків. Ширше розуміння поняття політичного дискурсу охоплює всі мовні висловлювання, в яких йдеться про політику, він має низку особливостей, які пов'язані власне з особливостями політичної діяльності та політики в цілому [4].

У загальному, політичний дискурс можна розглядати з різних точок зору:

- філологічної (як будь-який інший текст);
- соціопсихолінгвістичної (для оцінки ефективності);
- індивідуально-герменевтичної (для виявлення особистісних смислів автора та інтерпретатора дискурсу за певних обставин).

Цікавим полем для дослідження є питання про конкретні форми реалізації фонових знань у межах політичного дискурсу. Для позначення конкретних мовних одиниць, що потребують адекватного перекладу, І. Г. Ігнат'єва застосовує термін «**вербальні репрезентації**», що активізують наявні у когнітивних системах комунікантів фонові знання. На думку дослідниці, у сучасному світі людина ніби одночасно живе у двох сферах: реальній, де функціонують певні події, викликані

конкретними причинами, та культурній, що складається з елементів прецедентних текстів літератури, телебачення, кіно, фольклору, які формують у межах політичного дискурсу мовці з різною метою залучають цей алюзивно-ремінісцентний культурний пласт, коментуючи події реального. При сприйнятті та вербальному відтворенні реальної дійсності зазвичай виділяють сім категорій вербальних репрезентацій різних складових фонових знань:

- персоналії: Fidel Castro, Mao, Bill Gates, Tony Blair, Mr. Putin;
- власні назви неістоти: University of California, New York Stock Exchange;
- термінологічна складова: global warming, domestic currency;
- ідеологічна складова: the Tories, Democrats, radical Islamists, Maoism;
- функціональна складова: the upper-house election, America's House speaker;
- асоціативна складова: can-do California, the Windy City;
- подієва складова: September 11th.

Перекладу будь-якого тексту має передувати аналіз, під час якого перекладач визначає загальну стратегію перекладу, а також аналізує потенційні труднощі та можливі принципи відбору мовних відповідників для їх подолання. Саме на цій стадії відбувається зчитування та розшифровка корпусу вербальних репрезентацій фонових знань та формування стратегії і відбору прийомів для їх адекватної передачі.

Одним із найвдаліших та найбільш поширених засобів прагматичної адаптації та актуалізації фонових знань є експлікація або описовий переклад, коли лексична одиниця іноземної мови замінюється словосполученням, яке адекватно передає зміст цього слова, але при цьому опис не повинен бути надто докладним і складним.

Експлікація може здійснюватись за допомогою наступних допоміжних прийомів:

- додавання елементів, які пояснюють зміст;
- описовий переклад;
- паралельний переклад;
- відновлення цілого з частини;
- повна зміна форми при збереженні змісту висловлювання;
- використання позатекстових посилань та приміток.

Основною метою експлікації фонових знань є заповнення семантичних лакун у свідомості реципієнта перекладу. Однак, перекладачеві дуже важко іноді буває вирішити, яка саме інформація відсутня у реципієнта і які фонові знання потребують експлікації для продукування адекватного та рівноцінного перекладу. Тому разом з описовим перекладом доцільно застосовувати калькування, транскрибування та гіпонімічного переклад, тобто заміну видового поняття на родове при передачі іншомовної реалії лексичною одиницею, яка має більш широке значення.

Типові помилки, пов'язані з перекладом вербальних репрезентацій фонових знань російська дослідниця І. Г. Ігнат'єва розподіляє на 4 основних групи: 1) вербальна репрезентація залишилась нерозпізнаною; 2) перекладач розпізнав вербальну репрезентацію, але вона була перекладена з порушенням норм і конвенцій target language; 3) вербальна репрезентація була розпізнана, але вона перекладена лише на основі денотативного значення слова; 4) вербальна репрезентація розпізнана, але експлікована неповно або недостатньо [2, с. 16].

Незважаючи на різні точки зору відносно лінгвістичної чи екстралінгвістичної природи фонових знань, потрібно акцентувати увагу на їх складній, динамічній, багаторівневій системі, яка включає як універсальні, так і специфічні знання, що стосуються різних сферах життєдіяльності людини та здобуті емпіричним або

опосередкованим шляхом. Переклад, як основний інструмент міжмовного та міжкультурного спілкування, забезпечує адаптацію культур, зокрема, шляхом адекватної передачі вербальних репрезентацій фонових знань. При перекладі конкретних вербальних репрезентацій фонових знань доцільно застосовувати різні прийоми перекладу, зокрема, прийом експлікації.

При вирішенні питання про необхідність експлікації перекладачу доводиться враховувати цілу низку факторів, зокрема: доступність інформації для «середнього» респондента; актуальність інформації у діяхронічному аспекті, приналежність вербальної репрезентації до універсальних чи до специфічних знань, асоціативні та конотативні зв'язки, що спрацьовують при використанні конкретних вербальних репрезентацій.

Таким чином, в якості цікавої перспективи для подальшого дослідження постає питання визначення та формулювання критеріїв відбору саме тих фонових знань, які як обов'язковими, так і факультативними у системі субкомпетенцій майбутнього перекладача.

Список використаних джерел:

1. Дейк Т. А. ван Язык. Познание. Коммуникация: [пер. с англ.] / Т. А. ван Дейк. – Благовещенск: БГК им. И. А. Бодуэна де Куртенэ, 2000. – 308 с.
2. Игнатъева И. Г. Вербальные репрезентации фоновых знаний в медиатекстах и способы их передачи в переводе (на материале медиаиздания «The Economist»): автореф. дис. на соискание учен. степени канд. филол. наук: спец. 10.02.20 «Сравнительно-историческое, типологическое и сопоставительное языкознание» / И. Г. Игнатъева. – Москва, 2010. – 20 с.
3. Игнатъева И. Г. Фоновые знания как составляющая компетенции переводчика медиатекстов // Актуальные вопросы филологии теория и методика преподавания иностранных языков. Межвузовский сборник научных статей. Выпуск 5. – Ростов н/Д: Изд-во РИНЯЗа, 2009. – 356 с. – С. 89–96.
4. Почепцов Г. Г. Теория коммуникации / Г. Г. Почепцов. – М.: «Рефл-бук», К.: «Ваклер» – 2001. – 656 с.
5. Тичер С. Методы анализа текста и дискурса: [пер. с англ.] / С. Тичер, М. Мейер, Р. Водак, Е. Ветер. – Х.: Изд-во Гуманитарный Центр, 2009. – 356 с.

Веселовський Б.А.

студент,

Науковий керівник: Ніколаєва Л.О.

кандидат філологічних наук, доцент,

Інститут міжнародних відносин

Київського національного університету імені Тараса Шевченка

ПРОБЛЕМА «НЕСПРАВЖНІХ ДРУЗІВ ПЕРЕКЛАДАЧА» СЕРЕД ЮРИДИЧНИХ ТЕРМІНІВ ЯК ОДИН ІЗ ОБ'ЄКТІВ ДОСЛІДЖЕННЯ ЮРИСЛІНГВІСТИКИ

На сучасному етапі розвитку філологічної науки, однією з найважливіших тенденцій є становлення та розвиток нового перспективного напрямку – юридична лінгвістика. Термін «юридична лінгвістика» вперше ввів у науковий обіг німецький

вчений А. Подлех у своїй праці «Юридична лінгвістика» (1976). У його розумінні правова лінгвістика – це «сукупність всіх методів і результатів досліджень, які стосуються питань зв'язку мови і правових норм і відповідають вимогам сучасної лінгвістики» [1, с. 106]. Очевидно, що правова норма не може існувати без її текстуального закріплення, а розвиток мови неможливий без надання їй певного юридичного статусу та як наслідок реального правового захисту. Саме цим двостороннім зв'язком між мовою та правом вчені виправдовують своє бажання створити та розвинути нову науку, що знаходиться на межі між лінгвістикою та юриспруденцією – юрислінгвістику. Об'єктом досліджень юридичної лінгвістики є функціонування мови у сферах правотворення, правозастосування та судочинства, а одними з пріоритетних напрямків досліджень можна виділити історію юридичної мови, юридичне термінознавство, юридичну стилістику та судову лінгвістику. Саме з юридичним термінознавством стикається дуже часто в своїй роботі перекладач, адже для того, щоб адаптувати максимально точно юридичний текст, написаний вихідною мовою, на мову перекладу, потрібно мати певний багаж знань в юриспруденції країн, де ці мови функціонують.

Дуже багато юридичних термінів у французькій та українських мовах є схожими, адже прабатьком наших правових систем є римське право, та не завжди їх значення повністю збігаються. У перекладачів така проблема отримала назву «несправжні друзі перекладача» (фран. *faux amis du traducteur*). (далі – НДП) Метою дослідження було обрано провести практичний аналіз даного лексичного явища в рамках одного лексико-семантичного поля «право», «юриспруденція».

Праць з даного питання як власне об'єкта вивчення юрислінгвістики є небагато, адже остання власне сама іще мало досліджена: системне дослідження юридичної французької лінгвістики активно почалось в ХХ столітті. Долучилися до цього процесу як юристи в межах актуальних проблем і розділів теорії держави та права і галузевих юридичних наук, так і лінгвісти (Ю. Прадід, З. Тростюк, Н. Артикуца, С. Кравченко, А. Токарська, В. Радецька, О. Юрчук, Л. Чулінда, А. Красницька, Г. Олефіренко, Г. Онуфрієнко, Є. Харитоновна, О. Підопригора, Т. Демченко, М. Антонович, О. Копиленко та ін.). Щодо дослідження саме НДП, то можна виділити праці наступних вчених: Л.С. Бархударов, В.Н. Комиссаров, Я.И. Рецкер, Л.Л. Нелюбин, Г.Т. Хухуни, М.Г. Гамзатов, Т.Р. Левицкая, А.М. Фитерман.

Вважається, що вперше термін «несправжні друзі перекладача» було введено у 1928 році французькими лінгвістами М. Кеслером та Ж. Дерокіньї. За їх визначенням НДП – це «слова, ідентичні за зовнішнім оформленням в двох або декількох мовах, але мають різне значення» [2, с. 13].

Дослідник-філолог М.Т. Гамзатов виділяв одну з груп складнощів, які виникають при перекладі юридичних текстів як безпосередньої причини помилкового перекладу НДП юридичного характеру. За його словами існують «складності, що виникають через розбіжність юридичних систем держав, отже, через розбіжності обсягів понять, переданих термінами-аналогами, через існування специфічних для однієї терміносистеми одиниць і відсутність перекладацьких відповідностей в іншій» [3, с. 11]. Хоча і українська, і французька правові системи відносяться до однієї романо-германської правової сім'ї, юридична термінологія (у більшості випадків через особливості історичного розвитку) є різною за значенням.

Проаналізуємо декілька прикладів:

– *services publics* – термін, який означає у французькій мові державний апарат та інші інституції, наділені від держави повноваженнями задовольняти потреби населення [4]. Даний термін перекладають українською мовою дуже часто як «публічні служби», які у нашого юриста одразу асоціюються з службою як в органах державної влади, так і органах місцевого самоврядування. Це призводить до невірної трактування французького терміну.

– *le décret du president, du gouvernement* – у французькій правовій традиції, дані терміни означають «указ Президента» та «рішення уряду» [4]. Не вірно буде перекласти українською мовою як «декрет Президента» та «декрет уряду», адже це суперечить нашій правовій системі: хоча, в період з 2 грудня 1992 по 20 травня 1993 р. Кабінет Міністрів України видав декрети, тому потрібно мати уточнення у тексті, про які саме види документів йде мова.

– *jurisprudence* – в французькій мові це не просто «юриспруденція» в значенні «наука про право, його становлення та розвиток, актуальність у суспільстві» як це трактують в нашій мові, це іще і «судова практика» як одне із джерел права [4].

– *personne juridique* – одразу спадає на думку аналог в українській мові «юридична особа», але у французькій мові «юридична особа» – це «*personne morale*», а «*personne juridique*» відповідає нашому терміну «суб'єкт права», який включає і фізичних, і юридичних осіб [4].

Дуже потрібно бути уважним з термінами, які у мові перекладу мають багато значень. Наслідком неуважного ставлення до перекладу таких слів може бути порушення норм лексичної сполучуваності, стилістична неадекватність при перекладі на рідну мову і спотворення значення слова, яке перекладається, і як остаточний наслідок, збитки клієнтові, якому цей переклад потрібний для подачі в державні органи. Прикладами таких слів є: *arrêt* – 1. рішення суду; 2. арешт; 3. рішення уряду; 4. вирок суду присяжних [4]. Як бачимо, зовсім різні юридичні категорії, знайомі українському юристові мають у французькій мові однакове словесне вираження. Таку ж саму тенденцію можна простежити і в українській мові, а саме термін «позов». У який би суд не звернутися, в Україні завжди буде «позов». А французькою мовою термін «позов» потрібно перекладати після того, як буде з'ясовано юридичний характер даного документу. Наприклад:

– *action* – позов, який як правило цивільний;

– *poursuites* – позов, який подає держава до суду щодо кримінального переслідування особи

– *recours* – позов, пред'явлений в певний орган з метою перегляду рішення.

– *demande* у сполученні з *en justice* та *reconventionnelle* означає позов у будь-який судовий та квазісудовий орган та зустрічний позов відповідно [4].

Таким чином, одним із завдань «молодої» науки юрислінгвістики є «стирання кордонів» між мовознавством та юриспруденцією, а також інтеграція лінгвістики в суміжні правові науки. На шляху виконання цього нелегкого завдання перекладачі зустрічаються з проблемою «*faux amis du traducteur*» серед юридичних термінів. Причиною виникнення цього явища є невідповідність правових систем держав, неоднакове тлумачення схожих термінів. Основна складність полягає у тому, що, окрім знання двох мов, перекладач має мати певну юридичну компетентність. Проаналізовані приклади іще раз підтверджують той факт, що уникнення помилки при перекладі таких специфічних термінів потребує знань історії права, сучасної правової системи та наявності чіткого та ясного контексту.

Список використаних джерел:

1. Podlech Adalbert. Rechtslinguistik // Rechtswissenschaft und Nachbarwissenschaften. – Munchen, 1976. – S. 105-110.
2. Koessler M. Les faux amis ou les trahisons du vocabulaire anglais (conseils aux traducteurs) / M. Koessler, J. Derocquigny. – P.: Librairie Vuibert, 1928. – 387 p.
3. Гамзатов М.Г. Техника и специфика юридического перевода: сб. ст. – СПб.: Филологический факультет СПбГУ, 2004. – 184 с.
4. Мачковский Г.И. Русско-французский юридический словарь. – М.: Руссо, 2004. – 576 с.

Гулевич Т.А.

студентка,

Науковий керівник: Орловська О.В.

кандидат педагогічних наук, доцент,

Хмельницький національний університет

ЗАСОБИ ВИРАЖЕННЯ МОДАЛЬНОСТІ НА ЛЕКСИКО-ГРАМАТИЧНОМУ РІВНІ

На лексико-граматичному рівні засобом вираження модальності слугують модальні дієслова, які позначають можливість, необхідність, вірогідність дії і є службовими частинами мови які не вживаються як окремі члени речення. Модальні дієслова можуть виражати дію, стан або процес, які розглядаються мовцем як можливі, обов'язкові, сумнівні, точні, дозволені, бажані тощо [2, с. 99].

Так, модальне дієслово *can* має дві форми: *can* та *could* – для теперішнього та минулого часу та позначає теоретичну можливість, з деяким значенням здатності, дозволу. Модальне дієслово *can* (*could*) зазвичай перекладається на українську за допомогою модальних дієслів *могти, вміти* [1, с. 310].

Модальне дієслово *may* має дві форми: *may* та *might* і позначає можливість факту, припущення, невпевненість, бажання виконання якоїсь дії, дозвіл та інші. Модальні дієслова *may* (*might*) перекладаються на українську мову словом *можна* або *дозволяти, не заперечувати*. Виражаючи суворе попередження, часто *may* перекладається на українську мову словами *може, може бути* [1, с. 315].

Модальне дієслово *must* має лише одну форму та вживається для вираження необхідності, наказу та поради. Воно має значення повинності і припущення. В українській мові існує прямий відповідник модального дієслова *must* – модальне дієслово *мусити* [1, с. 319].

Модальне дієслово *to have (to have got to)* виражає необхідність та зобов'язання, що виникає з обставин. Модальне дієслово *have to* в українській та англійській мовах мають одне й те саме значення і перекладається словами *потрібно, необхідно, належить*. *Have to* можна назвати синонімом модального дієслова *must*, що позначає необхідність [1, с. 325].

Модальне дієслово *to be to* є синонімом модального дієслова *have to*. Воно виражає обов'язок або необхідність, яка пов'язана з попередньою домовленістю, планом або розкладом [3, с. 156]. Українські еквіваленти цих значень модального дієслова *to be to* – модальні дієслова *мати, повинен, мусити, збиратися*. Часто

можна зустріти це дієслово у риторичних питаннях, що часто перекладається фразою *питання в тому, що* [1, с. 326].

Модальне дієслово *need* вживається для визначення необхідності виконання дії. В основному воно перекладається на українську мову модальними словами *потрібно, необхідно* [1, с. 331].

Модальне дієслово *ought to* вживається для вираження морального обов'язку, поради, вірогідності, необхідності [1, с. 328].

Крім вище зазначених, існують чотири модальних дієслова в англійській мові, у яких майже немає лексичних еквівалентів в українській мові: *shall, will, would* і частково *should*. Їхня особливість пояснюється тим, що вони виражають не лише модальне значення, а й є допоміжними дієсловами.

Модальне дієслово *shall* не завжди має модальне значення. Коли воно поєднується з неперфектним інфінітивом то дієслово виражає намір, обіцянку, погрозу, пропозицію. Модальне дієслово *shall* у модальному значенні в основному вживається з другою та третьою особою множини та іноді в запитальних реченнях з першою особою однини та множини. В залежності від того, що бажає висловити автор, модальне дієслово *shall* має різні значення. Часто модальне дієслово *shall* використовується в текстах різноманітних документів, договорів, контрактів та ін. і виражає обов'язок [1, с. 334].

Модальне дієслово *will* позначає намір, готовність, команду, неминучість дії. Це модальне дієслово вживається з усіма особами в однині та множині, ніколи не втрачаючи своєї функції допоміжного дієслова (для вираження майбутнього часу). У певних випадках модальні значення *will* можуть співставлятися зі значеннями, що має модальне дієслово *would*. В результаті їхні лексичні еквіваленти в українській мові можуть мати схожі, або навіть однакові значення. Виражаючи водночас форму майбутнього часу будь-якої дії та впевненість у її виконанні, *will* може перекладатися на українську мову певними дієсловами, в залежності від контексту, а також за допомогою дієслів *буду, буде, будеш, будуть, будете*.

Модальне дієслово *would* вживається в багатьох ідіоматичних виразах і має як пряме, так і непряме значення. За допомогою *would* можна виразити ввічливість, а в українській мові це значення можна виразити за допомогою дієслів у формі минулого часу та частки *би, б* [4, с. 33].

Модальне дієслово *should* може виражати моральне зобов'язання, можливість, бажання, пораду, рекомендацію, застереження (іноді наказовим способом). *Should* як модальне дієслово часто вживається для вираження значень як у теперішньому, так і майбутньому часі, а також для вираження умовності. Воно виражає різноманітні значення і є близьким за значенням до таких модальних дієслів як *ought to, have to, to be to, must*. Найзагальніше пряме значення цього модального дієслова в українській мові співвідноситься зі стативом *слід, треба*, чи модальним словом або фразою *потрібно* [1, с. 336].

Модальне дієслово *dare* може виражати ризик та виклик. У розмовній англійській мові дієслово *dare* часто вживається разом з дієсловом *say* – *daresay* і виражає припущення. Воно може перекладатися такими словами як *наважуватися; вважаю, допускаю, цілком імовірно, упевнений* [1, с. 333].

Більшість модальних дієслів в англійській мові мають прямі відповідники в українській, тому знаючи правила перекладу модальних дієслів, добре розуміючи текст – труднощів з такими словами не виникне.

Список використаних джерел:

1. Корунець І.В. Теорія і практика перекладу (аспектний переклад): Підручник / І.В. Корунець – В.: Нова книга, 2001. – 448 с.
2. Мещеряков В.Н. К вопросу о модальности текста / В.Н. Мещеряков // Филологические науки. – М., 2001. № 4. – С. 99-105.
3. Palmer F. R. Mood and Modality. – [2nd ed.]. – / Frank Robert Palmer. – Cambridge: Cambridge University Press, 2007. – 250 p.
4. Narrog H. Modality, Subjectivity, and semantic change. / H. Narrog. – Oxford: Oxford University Press, 2012. – P. 30–37.

Дем'янчук Ю.І.

кандидат економічних наук, викладач,

Львівський державний університет безпеки життєдіяльності

**ІСТОРИОГРАФІЧНИЙ ТА ТЕОРЕТИЧНИЙ АНАЛІЗ
БАГАТОМОВНОГО КОРПУСУ В ГАЛУЗІ КОРПУСНОЇ
ТА КОНТРАСТИВНОЇ ЛІНГВІСТИКИ**

Багатомовні паралельні корпуси тексту є малодослідженим лінгвістичним явищем, тому їх варто співвідносити з історією становлення корпусної та контрастивної лінгвістики.

Дослідниця Жуковська В.В. у дослідженні «Корпусна лінгвістика: історична перспектива та сучасний стан» [2, с. 23], особливу увагу авторка приділяє електронному корпусу The Survey of English Usage, укладений Рендольфом Квірком у 1959 р. в University College London. Цей проект став перехідним етапом у становленні корпусної лінгвістики, оскільки він зосереджувався на лінгвістичних особливостях щоденного спілкування (як письмового, так і усного) звичайних громадян і від початку збереження даних в електронному форматі не передбачалося. Натомість, Демська-Кульчицька О. здійснюючи огляд сучасного стану корпусної лінгвістики у своїй монографії «Основи національного корпусу української мови» [1, с. 140], зазначає, що це напрям досить розгалужений і передбачає студії, по-перше, загальної теорії корпусної лінгвістики, над якою працюють Д. Байбер, Дж. Синклер, В. Тойберт; по-друге, кореляції корпусної лінгвістики та інших лінгвістичних дисциплін; по-третє типології корпусів та методики інтерпретації корпусних даних; по-четверте, розроблення загальних засад створення природним мов тощо (праці Б. Алтенберга, М. Баньки, У. Френсиса, Г. Кеннеді, Г. Ліча, А. Баранова, М. Михайлова, Р. Рикова, Л. Ричкової, С. Шарова та інші).

Інший дослідник Лук'янець Г.Г. наголошував, що основою корпусної лінгвістики є розроблення теоретичних засад і практичних прийомів побудови, машинного опрацювання, експлуатації та аналізу мовних даних, оформлених як корпус текстів. У дослідженні «Основні напрямки сучасних корпусних досліджень мови та перспективи їх подальшого розвитку» [3, с. 128], автор наголошує, що багатомовні корпуси тексту це, свого роду, інформаційно-довідкова система, яка слугує базою для дослідження одиниць та явищ різних мовних рівнів (фонетичного, морфологічного, лексико-семантичного та синтаксичного), для вивчення особливостей використання природної людської мови у формах усного та писемного мовлення та для визначення

специфіки функціонування мови в різних стилях (художньому, офіційно-діловому, публіцистичному, науковому, розмовному).

Загалом, ідея створення корпусу тексту зародилася в 60-х роках ХХ століття під значним впливом здійснених масштабних емпіричних досліджень, про які ми вже зазначали. До кінця 1960-х існувало декілька невеликих корпусів, укладених на різних принципах. У 1980-х – початку 1990-х років відбулися вагомні досягнення в сфері комп'ютеризації, сканування текстів та зберігання інформації, і лінгвісти швидко зрозуміли, що ці нові інструменти пропонують величезні можливості для опису і аналізу мовних явищ.

У сучасній корпусній лінгвістиці визначення корпусу, ґрунтується на чотирьох ознаках, які запропонували дослідники Т. Макенері і А. Вілсон. Цими ознаками, що визначають специфіку цієї словесної єдності, є «розміщення корпусу на машинному носії; стандартизоване відображення словесного матеріалу на цьому машинному носії, що дає змогу застосовувати стандартні програми його обробки; кінцевий розмір і репрезентативність як результат особливої процедури відбору» [5, с. 116].

Під корпусом текстів В.Н. Шевчук розуміє «величезний масив природних текстів (як письмових, так і усних) природної мови, представлених в комп'ютерному вигляді, тобто на машинному носії і належним чином упорядкованих, з метою їх використання в наукових і практичних дослідженнях» [4, с. 124].

Таким чином, розглянувши історіографічний та теоретичний аналіз багатомовного корпусу в галузі корпусної та контрастивної лінгвістики, вдалося встановити ряд закономірностей, які протягом історії суттєво впливали на вироблення перекладацької тактики з офіційними документами.

Список використаних джерел:

1. Демська-Кульчицька О. Основи національного корпусу української мови: монографія / Оріся Демська-Кульчицька. – Київ, 2005. – 218 с.
2. Жуковська В. В. Корпусна лінгвістика: історична перспектива та сучасний стан // Матеріали за 8-а міжнародна научна практична конференція, «Ключові въпроси в съвременната наука». – 2012. Том 18. Филологични науки. София. «Бял ГРАД-БГ» ООД. – 72 с.
3. Лук'янець Г. Г. Основні напрямки сучасних корпусних досліджень мови та перспективи їх подальшого розвитку. // Наукові праці Національного університету харчових технологій. – № 44. – 2012. – С. 127-132.
4. Шевчук В. Н. Электронные ресурсы переводчика: Справочные материалы для начинающего переводчика. – М.: Либрайт, 2010. – 159 с.
5. McEnery T., Wilson A. Corpus Linguistics. – Edinburgh: Edinburgh University Press, 2001. – 420 p.

Ирклий Е.А.
преподаватель,
Херсонский государственный университет

ТЕРМИНЫ КАК КЛЮЧЕВЫЕ ЕДИНИЦЫ ТЕКСТА И ИХ ПЕРЕВОД

Терминологическая система представляет собой весьма сложный лексический пласт. Верный перевод терминов как ключевых единиц специального текста является необходимым условием точности перевода всего специального текста. Анализ подходов к переводу терминов, а также систематизация возникающих затруднений и ошибок.

Актуальность данной темы обусловлена тем, что терминологическая система представляет собой очень сложный лексический пласт, поскольку «терминология любой отрасли знания находится в состоянии постоянного количественного и качественного изменения. Устаевают, выходят из употребления одни термины, возникают и создаются другие, обозначающие новые понятия или более точно передающие содержание старых... возникает и вариантность как отражение одного из фундаментальных свойств языковой системы» [4].

Точный перевод терминов как ключевых единиц специального текста является необходимым условием правильности перевода всего текста. Тем не менее, при работе с текстами по специальности у неспециалистов довольно часто возникают трудности, связанные с правильным пониманием и переводом терминов.

Сначала, необходимо разобраться с тем, что такое термин. Л. С. Бархударов отмечал, что «в наше время, когда профессия переводчика стала поистине массовой и когда с переводом, по сути дела, приходится в той или иной форме иметь дело всем, кто так или иначе связан с изучением иностранного языка или с видами работы, требующими применения иностранного языка, знакомство с основными положениями теории перевода совершенно необходимо для каждого, кто не желает работать в этой области вслепую... Без научно обоснованной теории перевода ныне не может быть успешной переводческой практики – такова непреложная истина, которую бесполезно оспаривать» [2, с. 23].

Термин можно определить как «слово или словосочетание специального языка, создаваемое для точного выражения специальных понятий и обозначения специальных предметов» [4], «языковой знак которого соотнесен с соответствующим понятием в системе понятий данной области науки и техники» [4]. В языке термины существуют не сами по себе, а всегда в составе терминологии, «терминологического поля» [4]. Терминологией называется «совокупность терминов данной области знания, производства, деятельности» [1, с. 56]. Терминами могут стать практически любые лексические единицы языка, перешедшие в узкоспециальную область и служащие для обозначения конкретных понятий в этой области. Существует множество подходов к переводу лексических единиц с разных языков. Прежде всего, в общих чертах можно наметить два основных пути перевода, по которым следует каждый переводчик: перевод прямой или буквальный и перевод не прямой (косвенный). Действительно, может иметь место случай, когда сообщение на исходном языке прекрасно переводится в сообщение на языке перевода, ибо оно основывается либо на параллельных категориях (структурный параллелизм), либо на параллельных понятиях (металингвистический параллелизм). Но может случиться и так, что переводчик констатирует наличие в языке перевода «пробела»,

который необходимо заполнить эквивалентными средствами, добиваясь того, чтобы общее впечатление от двух сообщений было одинаковым.

Как одна из наиболее подходящих для работы используется система переводческих приемов и лексико-семантических трансформаций А.Ф. Архипова, т.к. он подробно описывает каждый переводческий прием. Он различает следующие лексико-семантические трансформации [1, с. 33]:

- добавление слов, словосочетаний и предложений;
- опущение лексических элементов;
- лексическое развертывание, т. е. замена слова словосочетанием;
- лексическое свертывание, т. е. замена словосочетания словом;
- смещение, т. е. замена видового понятия другим в рамках общего-транскрипция, т. е. фонетическая имитация слова и транслитерация, т. е. буквенная имитация [1, с. 84].

Нами же была рассмотрена классификация, состоящая из семи видов переводческих трансформаций: заимствование, калькирование, дословный перевод, транспозиция, модуляция, эквиваленция и адаптация [4].

Заимствование является самым простым видом, которое позволяет заполнить пробел, обычно металингвистического характера (новшества, неизвестные понятия).

Калькирование является заимствованием особого рода: мы заимствуем из иностранного языка заимствуется та или иная синтагма и буквально переводятся её элементы, из которых она состоит. Мы получаем, таким образом, либо калькирование выражения, либо калькирование структуры.

Дословный перевод, «слово в слово», обозначает переход от исходного языка к языку перевода, который приводит к созданию правильного идиоматического текста. При переводе терминов сложно говорить о дословном переводе, поскольку само понятие применимо, скорее, к переводу текстов или предложений, а не отдельных слов. Поэтому дословный перевод терминологии специальных текстов носит довольно субъективный характер.

Транспозицией называется способ, который состоит в замене одной части речи другой без изменения общего смысла всего сообщения. Этот способ может применяться как в пределах одного языка, так, в частности, и при переводе. А вот модуляция представляет собой варьирование сообщения, чего можно достичь, изменив точку зрения. К этому способу можно прибегнуть, когда видно, что дословный или даже транспонированный перевод приводит в результате к высказыванию грамматически правильному, но противоречащему духу языка перевода.

Не раз подчеркивалась возможность того, что два текста описывают одну и ту же ситуацию, используя совершенно разные стилистические и структурные средства. В этом случае речь идёт об эквиваленции. Классическим примером эквиваленции является ситуация, когда неловкий человек, забивающий гвоздь, попадает себе по пальцам – по-русски он воскликнет «*Ай!*», по-английски, например, – «*Ouch!*». Этот пример, хотя и является грубым, подчеркивает особый характер эквиваленции: она затрагивает все сообщение целиком.

Адаптация применима к случаям, когда ситуация, о которой идет речь в исходном языке, не существует в языке перевода и должна быть передана через другую ситуацию, которую мы считаем эквивалентной. Это представляет собой особый случай эквивалентности, так сказать, эквивалентность ситуаций.

Завершая анализ трансформаций, можно сделать вывод, что в тексте присутствуют различные виды терминов, переводить которые можно в соответствии

с определенным способом их перевода. В конечном счете, способ перевода выбирает сам переводчик, и каким бы он ни был, он не должен противоречит сути текста и структуре его повествования.

Список использованных источников:

1. Архипов А. Ф. Письменный перевод с немецкого языка на русский язык – М.: КДУ, 2008.
2. Бурлак А. Л. Введение в практику письменного перевода с русского языка на английский. Этап 1: уровень слова. – М.: МГУ им. М. В. Ломоносова, 2002.
3. Translation strategies by A. Noibert. Available at: http://classes/grammar/113.komissarov_obshaya_teoriya_perevoda/html/4.html (accessed 15 September 2011).
4. Translation models. Available at: http://sgulingv.narod/library/mod_perevod.htm (accessed 10 November 2013).

Кузьменко Н.В.

студентка,

Полтавський інститут економіки і права

Відкритого міжнародного університету розвитку людини «Україна»

ПЕРЕКЛАД ПОЛІТИЧНИХ ФРАЗЕОЛОГІЗМІВ (НА МАТЕРІАЛІ ПРОМОВ ГІЛАРІ КЛІНТОН)

Серед найбільш важливих завдань фразеології як лінгвістичної дисципліни є всебічне вивчення фразеологічного фонду мови. Проблематика перекладу англійських ФО у сучасному перекладознавстві посідає одне з провідних місць. Одним із найактуальніших питань сучасних розвідок А. Борисової, О. Горчак, К. Кусько, В. Лук'янця, А. Паламарюка, О. Селіванової та ін. є переклад політичної фразеології.

Значення ФО не завжди можливо виокремити із значення його компонентів, що викликає складнощі адекватного сприйняття, розуміння та перекладу. У самому фразеологічному понятті є дві сторони: план змісту (десигнат), що розглядається на трьох рівнях: сигніфікативному (відображає зміст поняття), денотативному (відображення поза мовленнєвих явищ), конотативному (емоційне забарвлення) та плану вираження, тобто матеріальної оболонки ФО [4]. А отже основним перекладацьким завданням є передача смислового значення та збереження яскравості й колоритності ФО мови оригіналу у мові перекладу, шляхом підбору аналогічного виразу. У разі відсутності в мові перекладу ідентичного образу перекладач змушений вдаватися до пошуку «приблизної відповідності» [1, с. 83]. Для досягнення максимальної адекватності при перекладі фразеологізмів з англійської на українську мову перекладач повинен вміти користуватися різними способами перекладу [1, с. 80]. У даній роботі ми будемо дотримуватися класифікації фразеологізмів за способами їх перекладу, за основу ми взяли точку зору О. В. Куніна, за якою виділяються наступні способи перекладу:

1. повний еквівалент – ФО англійської мови співпадає з ФО української мови за значенням, образністю, лексичним складом та граматичною структурою,
2. частковий еквівалент (контекстуальний) або аналог,
3. калькування (послівний переклад),

4. описовий переклад [4, с. 4–13].

Переклад за допомогою повного еквіваленту, тобто наявного в українській мові адекватного фразеологічного звороту, що співпадає з англійським за змістом, образною основою, лексичним складом та граматичною структурою. До повних еквівалентів можна віднести біблеїзми, приказки, крос-культурні явища, тощо. Розглянемо кілька прикладів з політичних промов Г. Клінтон: «*It is time to **roll the sleeves up** and start working together for the sake of America*» – «*Настав час засукати рукава і почати працювати разом на благо Америки*» [5]. ФО «**to roll the sleeves up**» має повний еквівалент в українській мові «засукати рукава», який відтворює структурно-семантичну форму та смислове навантаження. «*No **Pandora's boxes**. I am ready to share my views and thoughts with you*» – «*Жодних скриньок Пандори. Я готова поділитися з Вами моїми переконаннями та думками*» [5]. ФО «**Pandora's box**» – загальновідоме запозичення, спільне для обох мов. «*Serious risks are emerging from institutions in the **shadow banking system**. Stories of misconduct in the financial industry are shocking, it is like allowing drug cartels to **launder money***» [6] – «*Значні ризики надходять від інститутів **тіньової банківської системи**. Розповіді про невірне управління фінансовою індустрією шокують, це все одно що дозволити наркокартелям **відмивати гроші***». ФО «*shadow banking system*» та «*to launder money*» перекладені способом підбору повних еквівалентів, які передають смислове та емоційне навантаження, без структурних чи семантичних змін ФО.

Переклад за допомогою часткових фразеологічних еквівалентів (аналогів) означає, що в пропонованому англійською мовою еквіваленті можливі деякі розбіжності з українським відповідником. Іншими словами, «при перекладі ФО важливо, перш за все, передати суть і образ фразеологізму, а не його мовну структуру» [2, с. 28]. Прикладами перекладу шляхом підбору часткового еквіваленту (аналогу) слугують наступні ФО: «*political umbrella*» – «*політичне прикриття*»; «*to clean up the mess*» – «*навести лад*»; «*climb from the swamp to the stars*» – «*крізь терни до зірок*», «*to leave on the sidelines*» – «*залишити поза грою*». Розглянемо приклади вживання ФО в промовах Г. Клінтон, які були перекладені нами шляхом підбору часткового еквіваленту. «*We can't afford to **leave talent on the sidelines**, but that's exactly what we're doing today. This is wrong and, **on my watch**, it will change*» – «*Ми не можемо дозволити **залишити таланти поза грою**, але саме цим ми зараз і займаємося. Це неправильно і, за моєї каденції, буде змінено*» [5]. Переклад ФО частковим еквівалентом фіксує увагу слухача на існуючій проблемі та переконує у небайдужості мовця, подібні лексичні трансформації є контекстуально обумовленими змістом політичної промови.

Окремою групою при перекладі ФО за допомогою часткового еквіваленту можна виокремити антонімічний переклад, метою якого є передача негативного значення за допомогою стверджувальної конструкції або навпаки, наприклад: «*...a Democratic president has had to come in and **clean up the mess***» [6] – «*...президент від Демократичних сил мав прийти та **навести лад***». Антонімічний переклад ФО «*to clean up the mess*» є цілком мотивованим, оскільки дана трансформація повністю передає значення ФО, а також допомагає зберегти у мові перекладу позитивний настрій промови.

Калькування (послівний переклад) – застосовується в тих випадках, коли потрібно зберегти образність фразеологізму та дати пояснення неіснуючих реалій, наприклад: «*megaphone diplomacy*» – «*мегафонна дипломатія*», коли перемовини між двома країнами ведуться у ЗМІ; «*gigaeconomic situation*» – «*гігномічна ситуація*;

ситуація за якої діє економіка вільного заробітку» [3; 5]. Завдяки прийому калькування в перекладі зберігається художній компонент фразеологізму. Але іноді при послівному перекладі створюється незвичний для цільової мови буквалістичний варіант, значення якого не завжди буде зрозумілим навіть у контексті, тому, на нашу думку, за таких умов варто давати додаткове пояснення фразеологічної одиниці – перекладацький коментар. Наприклад: «*This gigeconomic situation is creating exciting opportunities and innovation but it's also raising hard questions about workplace protections*» [6] – «Така **гігномічна ситуація** (обставини, за яких дохід громадян значною мірою залежить від підробітку) створює чудові перспективи та інновації, але водночас піднімає складні питання щодо захисту робочих місць».

Описовий переклад передає правильне значення фразеологізму, але образність оригіналу втрачається: «*red state*» – «штат, який підтримує республіканців»; «*move heaven and earth*» – «зробити все можливе і неможливе для досягнення мети»; «*to go beyond*» – «вийти за межі, покращити», «*Wall Street*» – «фінансова олігархія», «*Main Street*» – «пересічне місто Америки, типова Америка», «*deal breaker*» – «ініціатор, підбурювач» [5; 6]. Для прикладу візьмемо наступний вираз: «*We will move heaven and earth to give our children good education*» [5]. Цей вираз можна передати шляхом пояснення: «Ми **зробимо все можливе** для того, щоб наші діти отримали хорошу освіту». На нашу думку, цей спосіб перекладу сучасної політичної фразеології є одним із найпоширеніших за кількістю прикладів. Адже для перекладача легше описати невідомий широкому загалу образний іноземний вислів, ніж намагатись створити власний влучний відповідник, який би використовували у повсякденному житті. Але описовий переклад не передає колорит іноземного фразеологізму, можлива навіть втрата прихованого значення ФО, підтексту. Тому, на нашу думку, не варто зловживати описовим перекладом, або ж, принаймні, поєднувати його, за можливості, із способом калькування. Розглянемо наступні приклади: «*As a former Senator from New York, I know first-hand the role that Wall Street can and should play in our economy – helping Main Street grow and prosper*» [6] – «Мені, як колишньому сенатору штату Нью-Йорк, відома інформація з перших рук про роль, яку **фінансова олігархія Уоллстрит** може і повинна відігравати у нашій економіці, допомагаючи **Мейн Стріт – провінційним містам Америки**, зростати і процвітати». «*We also have to go beyond Dodd-Frank*» [6] – «Ми також маємо **зробити все можливе, щоб вийти за межі і покращити закон Додда-Френка**, що призвів до значних змін у фінансовому регулюванні, щоб знизити ризики фінансової системи». Для перекладу даного висловлювання Г. Клінтон був використаний описовий метод перекладу ФО «*to go beyond*», а також перекладацький коментар з метою пояснення важливості та масштабності даного політичного твердження.

Як бачимо, функціонування ФО в мовленні багато в чому залежить від прагматичних аспектів ситуації спілкування (час, місце, соціальне положення) Труднощі перекладу фразеологічних одиниць пов'язані по-перше з певною складністю їх ідентифікації; по-друге, з їх етноспецифікою, тому перекладач не повинен надмірно вносити елементи культури мови перекладу в текст; по-третє, необхідність передачі підтексту та емоційної насиченості фразеологізму.

Список використаних джерел:

1. Виноградов В. С. Введение в переводоведение / В. С. Виноградов. – М.: Издательство института общего среднего образования РАО, 2001 – 348 с.

2. Корунець І. В. Теорія і практика перекладу / І. В. Корунець. – К.: «Вища школа», 1986. – 173 с.

3. Кунин А. В. Англо-русский фразеологический словарь / А. В. Кунин. – [7-е издание стереотип.]. – М.: Рус. яз. – медиа, 2006. – 571 с.

4. Кунин А. В. Курс фразеологии современного английского языка: [учеб. для ин-тов и фак-тов иностр. яз.] / А.В. Кунин. – М.: Высшая школа, 1986 – 336 с.

5. Clinton H. R. Remarks at the U.S.-India Higher Education Dialogu, 2012. – Режим доступу: <http://www.state.gov/secretary/rm/2012/06/192159.htm>

6. Clinton H. R. Speech On Economic Policy//Campaign Buzz 2016 July 13, 2015: Policy Transcript ELECTION 2016 режим доступу: <https://historymusings.wordpress.com/2015/07/13/full-text-campaign-buzz-2016-july-13-2015-hillary-clintons-speech-on-economic-policy-transcript>

Панарін С.О.

студент,

*Дніпропетровський національний університет
імені Олеся Гончара*

ДЕЯКІ ОСОБЛИВОСТІ ПЕРЕКЛАДУ ТВОРІВ У ЖАНРІ ЦИ НА ПРИКЛАДІ ВІРША ЛІ ЦІНЧЖАО «清平樂» («ЧИСТА І СПОКІЙНА МУЗИКА»)

На думку вчених, однією із найяскравіших представниць поезії жанру *ци* (詞) є поетеса Лі Цінчжао, а тому аналіз її віршу може чимало розказати нам про проблеми, що постають перед перекладачами поезій у жанрі *ци*. Розглянемо вірш Лі Цінчжао «Чиста і спокійна музика» (清平樂) і його англійський і російські переклади. Українських перекладів цього віршу, нажаль, немає. Англійський переклад даного *ци* – К. Рексрота. Російський – М. І. Басманова. Український підрядковий переклад нашого авторства.

«年年雪裏, // 常插梅花醉, // 投盡梅花無好意, // 贏得滿衣清淚! // 今年海角天涯, // 簫簫兩鬢生華。 // 看取晚來風勢, // 故應難看梅花» [5, с. 269].

Щорічно у снігу, // Хмільна вставляю [у волосся] цвіт китайської сливи, // Цей опалий цвіт не приносить нічого доброго, // Мій одяг весь у сльозах! // Цього року я на краю моря й небес, // Мої скроні посивіли. // Я побачила, що вечірній вітер // Занадто сильний, тому мені складно побачити цвіт китайської сливи.

«Year after year in the snow, intoxicated, // I have put the new plum blossoms // In my hair. // Now the fallen petals // Only depress me. // All I have gained is a dress // Wet with crystal tears. // This year I am at the corner // Of the sea and the edge of Heaven. // I am old and lonely. // My temples have turned white. // I realize that the evening wind // Is too strong for me. // It is no longer possible // For me to contemplate // The blossoming plums» [5, с. 269].

«Падал снег. А в саду *мэйхуа*, // Как всегда, в эту пору цвела. // Помню, веточку алых цветов, // Захмелев, я в прическу вплела. // Но осыпались эти цветы // И моих не украсят волос. // Неумные слезы бегут, // Стала мокрой одежда от слез. // И теперь в чужедальнем краю // Новый год я встречаю одна. // Непонятно, когда же могла // Побелить мне виски седина!.. // Вечереет. И ветер подул. // И за окнами стало темно. // Нет, не стоит искать *мэйхуа* – // Не увидишь ее все равно» [3, с. 179].

Із англійського перекладу видно, по-перше, що автору важливо було дотриматись цезури у перекладі. Цезура – ритмічна пауза у вірші, що ділить його на частини [4]. Як видно із перекладу М. І. Басманова, дотримання цезури не було пріоритетним для перекладача. Для *ци* важливою є оригінальна ритміка, що співпадає із ритмікою мелодії на яку писався текст, тож перевага тут на боці перекладу К. Рексрота. Також, його переклад неримований – із метою уможливити точнішу передачу змісту, не обтяжену жорсткими рамками рими. У перекладі М. І. Басманова рима є. Але для того, аби підпорядкувати текст рими, потрібно більш вільне поводження із оригіналом. Тобто переклад М. І. Басманова є більш вільним перекладом змісту, в порівнянні із перекладом К. Рексрота. Кожен перекладач вимушений вирішувати проблему, універсального рішення якій немає: чи увести риму і частково пожертвувати змістом, або максимально точно передати зміст написаного, але відмовитись від рими як такої.

Варто сказати також про особливості перекладу словосполучення 梅花. Згідно зі словником воно перекладається як «квіти сливи». Окремо слово 梅 означає «слива муме», або «слива китайська» [6]. 花 ж означає «квітка». Однак на практиці 梅花 перекладають по різному. Наприклад, у вищенаведеному російському тексті, 梅花 перекладається просто як «мэйхуа». У англійському тексті 梅花 переклали як «plum blossoms».

Тож маємо як мінімум два варіанти перекладу одного і того ж словосполучення: «мэйхуа» і «plum blossoms». Переклад К. Рексрота українською матиме значення «квіти сливи». Варіант М. І. Басманова – просто транслітерація (пін'їнь до 梅花 – méihuā). Який же із варіантів є найбільш правильним на нашу думку, і чому таке просте словосполучення як 梅花 має різні варіанти перекладу?

По-перше, треба згадати, що 梅 – це не зовсім слива. Це лише родич тієї сливи, що росте на теренах країн Європи та Америки. Дана рослина поширена у Східній Азії [6]. Тому перекласти 梅 як «слива» буде некоректно. Саме тому варіант К. Рексрота – «plum blossoms» є некоректним. Він підміняє поняття, замінюючи одну рослину іншою. З одного боку, це необхідно, аби читач з Європи чи Америки зрозумів про що саме йде мова, адже навряд чи багато хто з не китайців знає що таке китайська слива. Із іншого боку, некоректність перекладу очевидна, хоча й не кричуща – 梅 все ж таки, свого роду, слива. Та й перекладення 梅 саме як «слива» є легшим для вкладання у певний віршований розмір.

Отже, варіант К. Рексрота – компромісний перекладацький варіант між точністю передачі змісту і зрозумілістю для читача. Цим перекладом даного віршу можна проілюструвати одну із найтипівіших проблем перекладачів поезії *ци*: пожертвувати змістом задля форми, чи пожертвувати формою задля змісту.

Тепер поглянемо на переклад словосполучення 梅花 М. І. Басмановим – «мэйхуа». По-перше, переклад 梅花 як «мэйхуа» є транслітеруванням пін'їну, тому це слово може бути незрозумілим читачу. Однак, по-друге, написання самого слова «мэйхуа» надає віршу екзотичного звучання. Тобто М. І. Басманов, який на думку Г. В. Дашенко «тяжіє до вільного перекладення змісту» [1, с. 334], використанням такого перекладу формує особливу атмосферу вірша.

Отже, якщо дивитися із позиції зручності для читача, то переклад К. Рексрота є найбільш вдалим. Але якщо дивитись із точки зору якості збереження настрою віршу, то переклад М. І. Басманова є кращим.

Варто також проаналізувати лексичний склад цього вірша. Звернемо увагу на рядок 今年海角天涯 [5, с. 269]. У перекладі К. Рексрота він виглядає так: «This year I am at the corner // Of the sea and the edge of Heaven» [5, с. 269]. У перекладі М. І. Басманова: «И теперь в чужедальнем краю // Новый год я встречаю одна» [3, с. 179]. Підрядковий переклад: «Цього року я на краю моря й небес». В оригіналі тут шість ієрогліфів – 6 слів. У перекладі К. Рексрота 15 слів. У перекладі М. І. Басманова 10 слів. Словосполучення 天涯 означає «на краю світу», або «на Небесах». К. Рексрот, точно перекладає це чотирма словами: «the edge of Heaven». М. І. Басманов переклав чотири слова 海角天涯 лише п'ятьма словами. Те, що буквально перекладається як «у куті моря (на мисі) та на краю Небес» М. І. Басманов перекладає як «в чужедальнем краю», додаючи «И теперь». Тобто «И теперь» – зайві слова, а «в чужедальнем краю» – дуже узагальнюючий переклад. Слова «море» (海), «кут» (角), «небеса» (天), «край» (涯) випущені перекладачем. М. І. Басманов міг це зробити, по-перше, через свій перекладацький стиль, що тяжіє до вільного перекладення змісту. По-друге, через необхідність вкласти усі ці слова у поетичний розмір, заримувати їх. К. Рексрот, наприклад, може дозволити собі буквальність перекладу. А М. І. Басманова тут стримують жорсткіші поетичні рамки, тому проблема «зайвих» та «проігнорованих» слів у його перекладах постає гостріше.

Описані вище особливості перекладу творів у жанрі *ци* на прикладі вірша Лі Цінчжао звичайно не повністю відображають весь спектр проблем, що постають перед перекладачем віршів у жанрі *ци*, та цієї авторки конкретно. Однак у рамках статті зробити це і неможливо, і не потрібно. Єдиний висновок, яким можна назагал підсумувати вищевикладене є те, що при перекладі поезії *ци*, а конкретно віршів Лі Цінчжао, майже неможливо знайти універсальні методи вирішення перекладацьких проблем, навіть найтипівіших. «Ми пересвідчилися, що для китайських віршів і прози не існує жодних стабілізованих принципів перекладу: кожен з них відповідає своєму читачу і призначенню, і майстерність перекладача індивідуальна» [2, с. 139]. Це відбувається через те, що, по-перше, при поетичному перекладі дуже важлива призма суб'єктивного сприйняття перекладачем змісту твору; по-друге, що існують різні стратегії перекладу (пожертвувати формою заради змісту, чи навпаки); по-третє, тому що китайська мова має різючі, корінні відмінності від мов європейських.

Список використаних джерел:

1. Дашенко А. В. Проблемы передачи поэтических образов эпохи Сун (на примере жанра цы) [Текст] / А. В. Дашенко // Актуальні проблеми слов'янської філології. Серія: Лінгвістика і літературознавство: Міжвуз. зб. наук. ст. – 2009. – Вип. XXII. – С. 330-338.
2. Алексеев В. М. Принципы художественного перевода с китайского [Текст] / В. М. Алексеев [составитель М. В. Баньковская; ответственный ред. Б. Л. Рифтин] // Труды по китайской литературе. В 2 т. Том 2, с. 139-145. – М.: Издательская фирма «Восточная литература» РАН, 2002. – 511 с.
3. Голос яшмовой флейты. Из китайской классической поэзии в жанре цы [Текст] / [перевод с китайского М. Басманова, под ред. Г. Ярославцева]. – М.: «Художественная литература», 1988. – 410 с.
4. Caesura [Electronic resource] / Encyclopædia Britannica Online. – Online link: <http://www.britannica.com/art/caesura>

5. Palandri A. J. Li Ch'ing-chao; Complete Poems by Kenneth Rexroth, Ling Chung [Text] / A. J. Palandri // Chinese Literature: Essays, Articles, Reviews. – 1981. – Vol. 3. – № 2. – Pp. 267-271.

6. Prunus mume (mume) [Electronic resource] / Kew. Royal Botanic Gardens. – Online link: <http://www.kew.org/science-conservation/plants-fungi/prunus-mume-mume>

Саган А.Ю.

студентка,

Науковий керівник: Левченко О.П.

доктор філологічних наук, професор,

Національний університет «Львівська політехніка»

ОСОБЛИВОСТІ ПЕРЕКЛАДУ ВЛАСНИХ НАЗВ РОМАНУ ДЖ. Р. Р. ТОЛКІНА «ГОБІТ» НА УКРАЇНСЬКУ МОВУ

Дж. Р. Р. Толкін – один із найяскравіших прикладів авторів жанру фентезі, чий ономастикон вражає насамперед своєю унікальністю та багатством. Процес перекладу онімів доволі важкий та має свої особливості, які досліджували такі науковці, як С. Влахов і С. Флорін, І. Корунець, А. Гудманян та Д. Єрмолович та ін. [3–5; 8]. Переклад онімів у творах жанру фентезі досліджували М. Бережна, О. Лебедева, О. Новічков і Б. Стасюк [1; 9–11].

Сучасне перекладознавство ще не напрацювало єдиного підходу до перекладу власних назв у художньому творі, які, до речі, М. Зарицький кваліфікує як «промовисті», або «поетоніми» [6, с. 70] і пропонує «орієнтуватись на внутрішню форму промовистої власної назви» [6, с. 70]. Та незалежно від обраного способу перекладу, читач має відчутти задум автора оригіналу. Таким чином, проблема перекладу власних назв у художньому творі на сьогодні залишається актуальною.

Мета цієї праці – визначити характерні особливості власних назв у романі «Гобіт» та способи їхнього перекладу. Досягнути цієї мети можна, дослідивши шляхи творення авторських онімів, їхню роль у художньому творі та наявні шляхи та підходи до перекладу власних назв у сучасному перекладознавстві.

«Гобіт» побачив світ у далекому 1937 р. та одразу захопив мільйони читачів унікальною розповіддю про неймовірні пригоди маленького гобіта Більбо. Українські ж читачі змогли насолодитись творчим доробком автора у 1985 р. з виходом українськомовного перекладу «Гобіта», виконаного Олександром Мокровольським. Зараз на цей переклад нарікають окремі науковці: авторизовано надто сильно, й імена не так перекладені – але тоді, «Гобіт» став потрясінням для багатьох українських дітей, відкривши їм шлях у світ Середзем'я. У 2007 р. вийшов другий переклад «Гобіта» українською мовою, який виконала поетеса, перекладачка, критик, науковий співробітник Національної академії мистецтв України, кандидат філологічних наук Олена О'Лір.

Власні назви відіграють у художньому творі надзвичайно важливу роль. Багато лінгвістів ведуть мову про особливий статус онімів у художній літературі, адже автор наділяє свого героя не лише іменем, а й багатством та різноманітним асоціативним зв'язком, які стають явними в контексті твору. Очевидно, що вивчення мови художньої літератури стає неможливим без дослідження царини власних назв.

Серед дослідників, які займаються проблемами літературної ономастики, Ю.А. Карпенко виокремлює кілька суттєвих ознак літературної ономастики. По-перше, літературна ономастика народжується на основі вільного творчого пошуку письменника відповідно до жанру і стилю тексту, тимчасом як реальна ономастика тяжіє до природного і тривалого історичного розвитку в певному соціальному середовищі і мові народу. Отже, зумовленість появи у літературній ономастики й реальної ономастики різна; По-друге, літературна ономастика виконує стилістичну функцію. Власна назва у звичайній комунікації розрізняє об'єкти, а у художньому мовленні ця розрізнявальна функція поєднується з естетичною та образотворчою функціями [7]. О. В. Бока називає власні назви своєрідними культурно-історичними та мовними індексами, джерелом вивчення лексичного багатства мови, оскільки вони відбивають назви предметів реалій та понять і є специфічними для певної країни або нації [1, с. 96]. Е. Лебедева додає, що «залежно від жанру, ідейно-художнього змісту, просторово-часової організації художнього тексту автор може використовувати різні способи творення називних знаків. Вибір форми найменування залежить насамперед від ставлення автора до того, що він називає, комунікативної ситуації, соціального статусу носія» [9, с. 10].

Теорія номінації передбачає обов'язкову вмотивованість оніма. Розрізняють три різновиди вмотивованості: семантична вмотивованість (простежується зв'язок з семантикою мотивуючої лексеми), фонетична (особливе звукове оформлення оніма) і морфологічна вмотивованість (певна структурна оформленість оніма). При цьому з середини двадцятого століття активується спосіб номінації, який полягає у створенні довільної фонетичної послідовності з подальшим переведенням її в ранг фонеморфологічного комплексу, що несе номінативну функцію. Це може бути пов'язано з ростом науково-фантастичної і фентезійної літератури, яка передбачає створення «нереального» ономастикону [9].

Оними можуть бути взяті як з реального іменника (сучасної епохи або минулих років) і бути цілком вигаданими автором. Кожен письменник у художньому творі створює свій власний світ і систему імен. Саме тому питання їх класифікації є дуже складним і для повного аналізу більш доцільним є створення окремої класифікації онімів кожного твору.

Створюючи ономастикон «Гобіта», автор використовував такі прийоми творення вигаданих імен:

1. Граматична онімізація за допомогою:

- А) афіксації – утворення власної назви за допомогою службових морфем – прізвище Baggins;
- Б) складання основ – ліс the Mirkwood («морок» + «ліс»);
- В) утворення словосполучень – the Battle of the Green Fields.

2. Семантична онімізація:

- проста – утворення однослівної власної назви з нульовим омонімічним формантом – the Wood (Ліс), the Hedge (Огорожа), the Hill (Гора);
- метафорична – перенесення імені з одного об'єкта на інший при дійсній чи передбачуваній схожості цих об'єктів – клинок the Sting (Жало).

Аналіз перекладів «Гобіта» засвідчує, що думки перекладачів про те, як треба передавати значущі імена й вигадані назви часом дуже різні, що і відбивається в самому тексті перекладу. Наявність великої кількості перекладів одного твору пов'язано не лише з художніми недоліками попередніх, а й з бажанням перекладача донести до читача своє розуміння задуму автора.

Опрацювання способів і прийомів перекладу тексту «Гобіта» засвідчив, що своєрідність самого твору зумовила й певні особливості перекладацьких рішень. Власні назви відтворювались способами транскрипції, транслітерації, калькування внутрішньої форми та морфологічної будови, а також описового витлумачення. Під час перекладу значущих власних назв перевагу надано збереженню їхньої внутрішньої форми, оскільки значущі власні назви виступають носіями емоційно-експресивної образності. При цьому відповідна частина перекладених власних назв містить відбиток національного колориту.

Існують власні рекомендації Толкіна щодо перекладу власних імен та назв. Д. Р. Р. Толкін склав коментарі стосовно назв для допомоги перекладачам книги іншими мовами. Наприклад, прізвище головного героя Baggins за задумом Толкіна має нагадувати слово *bag* та у перекладі будь-якою мовою має містити корінь *сумка* чи *мішок*. Поглянувши на інтерпретацію Олександра Мокровольського, натрапимо на прізвище Злоткінс, тимчасом як в Олени О'Лір це прізвище звучить як Торбин. Якщо у другому випадку настанови Толкіна успішно виконано, то в першому можна припустити, що перекладач вкладає сюди прихований зміст, адже головний герой є носієм дуже цінного золотого скарбу. Перекладачі вибирали різноманітні прийоми й орієнтувалися більше на свої власні погляди. Це може бути пов'язано з тим, що кожен перекладач прагне донести до читача своє власне бачення авторського задуму.

Отже, через неусталеність методик, які дають змогу передавати реалії вихідної мови в такому специфічному жанрі, як «фентезі», труднощі можуть виникати на будь-якому з трьох етапів перекладу: аналіз значення реалії, уточнення інтенцій автора і передача реалії мовою перекладу. Вони найчастіше пов'язані із втратою національно-специфічних компонентів у структурі чарівних образів, які є носіями етичних поглядів автора.

Список використаних джерел:

1. Бережна М. В. Тринадцять етапів перекладу власних імен та назв / М. В. Бережна // Вісн. Сумського держ. ун-ту. Серія Філологія. – 2007. – № 1. Т. 2. – С. 62–67.
2. Бока О. В. Власні імена як компресовані тексти-носії когнітивної інформації / О. В. Бока. – Вісник СумДУ, 2008.
3. Влахов С. Непереводимое в переводе / С. Влахов, С. Флорин. – М.: Международные отношения, 1980. – 343 с.
4. Гудманян А. Г. Чужомовна пропріальна лексика у фонографічній системі української мови. – Кн. 1: Теоретичні аспекти / А. Г. Гудманян. – Ужгород: Ліра, 1999. – 486 с.
5. Ермолович Д. И. Имена собственные: теория и практика межъязыковой передачи / Д. И. Ермолович. – М.: Р. Валент, 2005. – 416 с.
6. Зарицький М. С. Переклад: створення та редагування. – К.: Парламентське видавництво, 2004. – 120 с.
7. Карпенко Ю. А. Имя собственное в художественной литературе // Филологические науки. 1986. № 4.
8. Корунець І. В. Теорія і практика перекладу / І. В. Корунець. – Вінниця: Нова Книга, 2003. – 448 с.
9. Лебедева Е. А. Ономастикон произведения Дж. Р. Р. Толкина «Властелин колец»: структурный, семантический и функциональный аспекты. Автореферат дисс. канд. филологических наук: 10.02.19 / Ростов-на-Дону, 2006.
10. Новичков А. А. Ономастическое пространство англоязычных произведений фэнтези и способы его передачи на русский язык: автореф. дисс. на соиск. научн. степени

канд. філол. наук: спец. 10.02.20 «Сравнительно-историческое, типологическое и сопоставительное языкознание» / А. А. Новичков. – Северодвинск, 2013. – 26 с.

11. Стасюк Б. В. Неповноеквівалентність власних назв (на матеріалі українського перекладу казкової повісті Дж. Р. Р. Толкіна «Farmer Giles of Ham») / Б. В. Стасюк // Наук. вісн. Херсонського держ. ун-ту. Серія Лінгвістика. – Випуск X. – Херсон: Видавн. ХДУ, 2009. – С. 209–214.

12. Толкин Д. Р. Р. Руководство по переводу имен собственных из «Властелина Колец». – Режим доступу: <http://www.nto-ttt.ru/misc/guide.shtml>

Смольницька О.О.

*кандидат філософських наук, старший науковий співробітник,
Науково-дослідний інститут українознавства МОН України*

ПРОБЛЕМА ВІДТВОРЕННЯ РЕЛІГІЙНИХ КОНЦЕПТІВ В УКРАЇНОМОВНОМУ ПЕРЕКЛАДІ АНГЛОМОВНОЇ ТВОРЧОЇ СПАДЩИНИ КАТЕРИНИ ПАРР (1512? – 1548)

Сучасна українська гуманітаристика, у тому числі перекладознавство, відновлює інтерес до творчої спадщини британських письменниць вищих кіл періоду Відродження та бароко (дослідники і перекладачі: І. Кашникова, М. Новикова, М. Стогній, М. Стріха, С. Трош та ін.). Акцентується увага на важливості висвітлення кельтської (гельської) літератури та маловідомих поезій англомовних авторок (Олена О'Лір). З огляду на це актуальне залучення до перекладознавства неординарних постатей, відомих політичною і поетичною діяльністю, причому обидві царини доповнювали одна одну. Один з таких прикладів – **Катерина** або **Катрін Парр** (Pepp, Katherine Parr, сучасн. Catherine Parr, бл. 1512-1548, далі КП), відома в британському дискурсі, проте мало висвітлена в українській гуманітаристиці – як перекладознавстві, так і релігієзнавстві. Асоціації, які виникають з її іменем, передовсім історичні: шоста і остання дружина (1543-1547), а пізніше вдова Генріха VIII. Мачуха принцеси Єлизавети – майбутньої королеви. Проте ці скупі факти не висвітлюють непересічності постаті протестантської жінки-лідера і її творчого методу.

Мета полягає в аналізі релігійних концептів КП на матеріалі створеної нею англомовної молитви, стимулом якої постав похід Генріха VIII. Відповідно передбачені **завдання**:

1) здійснити історико-культурологічний аналіз формувань умов індивідуальності майбутньої королеви;

2) дослідити полісемантичність лексики молитви «О Господи Всемогутній» і французький вплив на творче сприйняття авторки.

Майбутня королева походила з високоаристократичної родини. Отримала тонке виховання і блискучу на той час освіту від своєї матері, Мод Грін (Maud Green, 1492-1531), найближчої подруги і фрейліни Катерини Арагонської. Важливо зазначити, що в XVI ст. ґрунтовна жіноча освіта не схвалювалась (як і вивчення філософії, яку майбутня монархова дружина знала). Але зрілість КП, а особливо роки влади Єлизавети Англійської, припали на злам старих цінностей і формування нових. Таким чином, виховання КП (передане мачухою принцесі) засвідчує бажання ще Мод Грін діяти на перспективу, створюючи нащадкам гідну кар'єру.

Чомусь не акцентується увага на тому, що КП – **найперша в Англії письменниця**, яка публікувала свої книги (натомість пальму першості приписують претендентці на статус В. Шекспіра Амелії Бассано Ланьє, *Amelia Bassano Lanier*, 1569-1645 [3]). Таким чином, дружина Генріха VIII – приклад протестантської особистості-лідера і творчої індивідуальності.

Творчий доробок КП – релігійний. Зокрема, це англомовна прозова молитва «*O Almighty King and Lord of Hosts*» (створена під час походу монарха на Францію; найперший український переклад наведено у «Додатку»); опублікована (анонімно) книга «*Psalms or Prayers*» (1543), коли письменниця уже була регенткою. 1545 р. вона оприлюднює свою збірку вже під власним іменем – «*Prayers and Meditations*», а після смерті Генріха VIII виходить «*The Lamentation of a Sinner*» (написано 1546, видано 1547). Також письменниці належить вишуканий франкомовний вірш-молитва «*Auquel soit gloire et louange eternelle*» («Йому слава і вічна хвала»: наводимо назву за другою строфою, бо вступ – «*Introduction*» – написаний невідомим іншим автором). Названі твори за жанром релігійні та являють собою протестантське вміння надавати псалмам віршованої форми; тут ще вирізняється такий жанр як плач. КП була зацікавлена у реформованій вірі, за що знайшла ворогів у консервативному оточенні двору і навіть серед дворян (спалена 1546 р. як єретичка Енн Еск'ю – *Anne Askew* – була особистим ворогом королеви і її почту [4]). Світогляд КП був протестантським, але без сектантських впливів, уже поширених того часу. Цілком вірогідно, що прогресивна вихователька впливала на майбутню королеву Єлизавету і в освіті (знаючи французьку мову і філософію та прищепивши цей нахил пасербиці), і у формуванні релігійного світогляду: нова монархія позиціонуватиме себе як справжню дочку Генріха і як ревну протестантку.

КП ще не була введена в український дискурс, незважаючи на непересічність індивідуальності та навіть деякі дивні збіги з нашою історією: зокрема, відомий портрет цієї королеви нагадує антропологічним типом... єдиний достовірний портрет Роксолани (високе, широке, майже чоловіче чоло, особлива форма досить круглого обличчя, форма брів і очей, маленький і трохи кирпатий ніс – «носик Роксолани», за П. Загребельним; гостре підборіддя; відомі антропологічно схожі портрети польських шляхтянок XVII ст.); руде волосся (що особливо помітно на портреті в молодості – 1545 р.; такий самий колір приписувався Роксолані). Це і подібність генотипу кривно не пов'язаних між собою постатей, і, можливо, певна тенденція європейського образотворчого мистецтва XVI ст. (схожі риси будуть на портретах Єлизавети Англійської: бліде обличчя, руде волосся). У духовному плані КП, як і Роксолана, відома передусім європейською світою, високим інтелектуалізмом і мудрою тактикою в подружньому житті та в політиці (у тому числі й доланням важких обставин у сім'ї та на троні).

Пропонуємо увазі читачів молитву, яку КП написала, коли Генріх VIII вперше вирушив у похід на Францію (у ході Італійської війни 1542-1526). 31 грудня 1543 р. було підписано договір між Генріхом VIII і Карлом V про вторгнення до Франції; у травні 1544 р. зібрали війська, а 25 травня Ферранте Гонзага взяв Люксембург і рушив на Францію.

Лексика тексту, написаного КП, досить ємка, полісемантична і позначена тодішнім впливом французької культури (що віддзеркалилось у мові; це притаманно взагалі стилю англійської знаті XVI-XVII ст.). Так, «*дружба миролюбна*» в оригіналі – *amity*. Це можна розуміти і як дружність, і як мирні стосунки, і – ширше – як любов до ближнього. Більше літературно і з релігійним підтекстом

тодішнє значення лексеми «*amie*» можна відтворити як «*друг укоханий (милий, сердечний, любий)*». Для кращого розуміння лексичних нюансів звернемося до компаративного аналізу. Так, це слово цікаво обіграно Теффі (Надією Лохвицькою) у творі «Авантюрний роман» (важливо те, що ця письменниця також була вихована на французькій культурі й емігрувала до Франції). Дія відбувається у Франції, де емігрантами (доба Громадянської війни в Росії) вживається слово «подруга» у значеннях власне дружби і любові (кохання): «*Він [претендент на серце Наташі. – О. С.] хоче, щоб вона була його «amie». У французів це слово має певне значення. Але одного разу він якось сказав «corine»... А це вже інше*» [2, с. 237-238] (переклад з російської мій. – О.С.). Останній варіант тотожній словам «колежанка», «товаришка» (синонім – *camerade*). Але в молитві Катерини Парр *amity* має і релігійне, і політичне значення. Таким чином, авторка молитви (і адресантка Господу) має наміри врятувати зверненням до Бога і свого чоловіка як монарха, і державу, сприймаючи Англію як релігійну та обрану спільноту. Це любов вселенська і водночас особиста.

Звернення до Бога – «*Lord of Hosts*» – перекладається і як «Цар Царів», і як «Господь Саваоф» (дослівно Tsabaoth англійською перекладається «hosts or armies», українською «Господь Воїнств»). Отже, авторка сприймає Господа в старозавітній іпостасі, Який карає ворогів і винагороджує або милує праведних. Можливо, тут ще підтекст походу англіканської церкви на католицьку. Водночас символіка тексту не цілком пориває з католицькою: це помітно, зокрема, і в згаданій християнській крові (звідки можна виокремити рештки культу Ісусової крові на Хресті та крові мучеників).

Таким чином, проведений аналіз демонструє цікавий перехід у творчому світогляді КП від католицизму до протестантизму, вияскравлення права жінки на власний голос (авторське звернення до Господа і проектування вимог та прагнень на чоловіка-монарха), поєднання організаційної (політичної), світської діяльності з релігійною та власне творчою. Робота має перспективу продовження, оскільки корпус текстів Катерини Парр вимагає україномовного перекладу і теоретичного осмислення, у тому числі в культурологічному аспекті.

Додаток. Молитва «O Almighty King and Lord of Hosts» (переклад Ольги Смольницької)

О Господи Всемогутній і Царю Царів, Господи Воїнств, Ти, Що Своїми янголами поставлений бути управителем війни і миру... одне наше діяння тепер тільки й втілюється в життя – перш ніж вступити у війну і бій, смиренно молимо Тебе, о Господи Боже Саваофе, о Царю Царів: вчини так, щоб повернути серця ворогів наших на бажання миру, щоб жодну краплину християнської крові не було пролито. Або ж інше даруй, о Боже: нехай малим пролиттям крові та малою шкодою невинним одержимо перемогу в славу Твою, і цим, нехай війна і не скінчиться, ми єдиним серцем і розумом з'єднані всі будемо разом у згоді та дружбі миролюбній, хвалитимемо і славимо Тебе, Який вічносущий і царюєш, Володарю царства одвічного,

Атеп – Амінь [1, с. 4].

© Переклад Ольги Смольницької. 2016

Список використаних джерел:

1. Катерина Парр. Вибрані твори / З англійської переклала Ольга Смольницька. – Автор. комп. набір. – К., 2016. – 4 с.

2. Тэффи Н. Авантюрный роман / Тэффи // Тэффи. О любви. – М.: Эксмо, 2011. – С. 237-238.

3. Hudson J. 2009. «Amelia Bassano Lanier: A New Paradigm». Oxfordian. Vol. XI: 65-77.

5. Katherine Parr. «To Be Useful in All That I Do». Last modified in April. <http://tudorhistory.org/parr/>. – Eng.

Шевченко М.Є.

викладач,

Київський національний університет культури і мистецтв

ПЕРЕКЛАД ПРОСТОГО РЕЧЕННЯ ТА ГРАМАТИЧНИЙ АНАЛІЗ РЕЧЕННЯ ЯК ПЕРЕДУМОВА РОЗУМІННЯ ТА ПЕРЕКЛАДУ ТЕКСТУ

Точне та осмислене розуміння англомовного тексту тісно пов'язане із знанням особливостей його побудови, а саме відсутністю відмінкових закінчень у прикметників та числівників та збереження лише двох відмінків у іменників та у деяких займенників, наявність лише трьох особистих форм у дієслова (ask, asks, asked; write, writes, wrote), всі інші форми дієслова утворюються за допомогою допоміжних дієслів.

Характерною особливістю англійської мови є вживання службових слів-прийменників, які обумовлюють відношення між словами, тобто виконують ту ж роль, що і відмінкові закінчення. Особливою є роль порядку слів у реченні. Члени англійського речення мають фіксоване місце. Порушення встановленого порядку слів має стилістичне значення.

Актуальність заявленої теми визначається важливістю дослідження адекватності перекладу українською мовою синтаксичних фігур в англомовній прозі, що створюють її граматичний потенціал, який потрібно якомога точніше відтворити у перекладі [1, с. 1].

Функція слова у реченні та належність слова до тієї або іншої частини мови виявляється за його місцем у реченні та словосполученні. Речення є відносно завершеною одиницею спілкування і вираження думки. В. Виноградов визначає речення як інтонаційно і граматично оформлену найменшу комунікативну одиницю, що служить головним засобом формування, вираження думки, вольових почуттів і емоцій [2, с. 35]. Від місця слова у реченні залежить і його переклад. Наприклад:

I work at the University – Я працюю в університеті

I like my work – Я люблю свою роботу

My work day begins at 7 – Мій робочий день починається о сьомій.

Таким чином, не можна шукати у словнику незнайоме слово та перекладати його, а треба в'ясувати його функцію в реченні та належність до тієї або іншої частини мови. В англійській мові широко застосовуються обороти з безособовими формами дієслова, які виступають як еквіваленти підрядних речень.

Всі ці суттєві особливості побудови англійської мови визначають і ті специфічні прийоми при перекладі англійських текстів. Для правильного розуміння і перекладу необхідне вміння знаходити головні та другорядні члени речення та встановлювати їх взаємозв'язок. Це особливо важливо, коли присутній незрозумілий змістовний зв'язок між словами. Засобом такого орієнтування є граматичний аналіз речення. Набуття навичок швидко та правильно виділяти

головне у реченні, відділяти його від другорядного, керуючись формальними ознаками побудови речення згідно специфічним для англійської мови правилам, значно прискорює процес перекладу. В іноземній мові підходити до змісту треба через форму, тобто орієнтуватися на формальні ознаки та порядок слів у реченні, на прийменники, артиклі, суфікси.

Граматичний аналіз – це засіб для розуміння тексту та правильного перекладу. Першим етапом граматичного аналізу є поділ речення на змістовні групи. У реченні, як правило, більше іменних груп (груп із іменником), ніж дієслівних. В іноземній мові важко одразу зрозуміти зміст прочитаного. Тому поділ англійського речення на змістовні іменні групи дозволяє встановити синтаксичні зв'язки між словами та належність слів до певної частини мови, що полегшує можливість встановлення значення слова у словнику. Переклад англійського речення слід починати у виділення іменних змістовних груп, які починаються частіше за все із службового слова – прийменника, артикля, або частин мови, які замінюють артикль:

- a) присвійні займенники – *my, his, her, its, our, your, their*;
- b) вказівні займенники – *this, these, that, those*;
- c) неозначені займенники – *any, some, each, every*;
- d) негативні займенники – *no*;
- e) кількісні числівники – *one, two, three, four* і т.д.

При цьому треба пам'ятати, що вказівні займенники можуть вживатися у реченні і самотійно, якщо вказівний займенник є підметом, а безпосередньо за ним йде присудок, якщо ж вказівний займенник є додатком, то стоїть безпосередньо після присудка.

Іменна група може закінчуватися іменником у множені. Останнє слово у групі, яка починається з прийменника або артикля – завжди є іменник (рідко займенник), а слова, які стоять між службовим словом і останнім (іменником) – означенням до нього.

Виділивши іменні групи, необхідно знайти присудок, який може бути вираженим особовою формою дієслова. Наприклад:

A second important advantage of frequency division systems is the great number of possible channels.

У цьому реченні перша іменна група починається з артикля *a*, а закінчується перед прийменником *of*, з якого починається друга іменна група, що закінчується перед дієсловом. Після дієслова починається третя іменна група з артиклем *the*, а її закінчення – перед прийменником *of*, з якого починається четверта іменна група. В усіх цих іменних групах останнє слово – іменник, а все, що стоїть між артиклем, або прийменником та останнім словом (іменником), є означенням до нього.

The two sides declared their desire to encourage the development of cultural and economic relations between both countries.

Кінець другої іменної групи – перед інфінітивом.

Наступним етапом граматичного аналізу, після розділення речення на змістовні групи є знаходження головних членів речення – підмета та присудка. Присудок – змістовний центр всього речення, а також орієнтир для упізнавання всіх інших членів речення і правильного перекладу.

Присудок легко знайти, якщо він виражений складною дієслівною формою, або дієсловами *to be* або *to have* в особовій формі, або поєднанням модальних дієслів з інфінітивом, але його важко виявити, якщо він виражений Present Indefinite або Past Indefinite, так як Present Indefinite важко відрізнити від іменника, а Past Indefinite –

від Past Participle дієслова. В таких випадках присудок потрібно шукати серед слів, які його оточують.

В англійському реченні, як правило, є дві безприйменникові іменні групи: перша за порядком слідування у реченні – підмет – стоїть перед присудком, а друга – прямий додаток – стоїть безпосередньо перед присудком. Всі інші іменникові групи вживаються з прийменниками.

Місце підмета, як правило, перед присудком. Підмет займає перше місце у реченні, присудок – друге. Але на першому місці може стояти прийменникова обставинна група слів. У тих випадках, коли перше місце в реченні займає прийменникова група, виникають труднощі при визначенні підмету. Необхідно пам'ятати, що підметом може бути лише група слів, або слова без прийменника. Група слів, що займає перше місце в реченні, але має перед собою прийменник, зазвичай є обставиною, так як обставина – єдиний член речення, який може стояти перед підметом. Для того, щоб навчитися швидко знаходити підмет, слід використовувати метод поділу речення на групи слів, орієнтуючись на прийменники, артиклі. Використовуючи цей метод можна виділити першу безприйменникову групу у реченні, яка і є підметом. Підмет треба перекладати іменним відмінком іменника, або займенника, прямий додаток – знахідним відмінком, а присудок особовою формою дієслова у відповідному часі.

Список використаних джерел:

1. Кондратьєва О.В. Особливості застосування трансформації зміни типу речення в перекладах англомовної наукової прози українською мовою // Нова філологія № 55, 2013. – 1 с.
2. Виноградов В.В. Основные вопросы синтаксиса предложения // Вопросы грамматического строя Москва, 1955. – 35 с.

Шматко Л.В.

студентка,

Полтавський інститут економіки і права

СУТНІСТЬ ПОНЯТТЯ АВТОРСЬКОГО СТИЛЮ В АСПЕКТІ ПЕРЕКЛАДУ БІЗНЕС-ІДІОМ (НА МАТЕРІАЛІ МЕМУАРІВ МАРГАРЕТ ТЕТЧЕР)

Слово «стиль» походить від латинського «stilus», яке означає грифель для письма, загострений кіл або стебло. У загальному значенні – це сукупність характерних ознак, особливостей, властивих не лише творам мистецтва, а й різним областям науки, спорту, моди і т.п.

І.Р. Гальперін пише про поняття мовного стилю: «Системний характер використання мовних засобів призводить до того, що в різних сферах вживання мови нормалізується вибір слів і характер їх вживання, використання тих чи інших синтаксичних конструкцій, особливості вживання образних засобів мови, різних способів зв'язку між частинами висловлювання і т. д.» [2, с. 89].

Академік В.С. Виноградов визначає мовний стиль наступним чином: «Стиль – це суспільно усвідомлена і функціонально обумовлена, внутрішньо об'єднана сукупність прийомів вживання, відбору і поєднання засобів мовного спілкування в сфері тієї чи іншої загальнонародної, загальнонаціональної мови, що співвідноситься з іншими такими ж способами вираження, які служать для інших

цілей, виконують інші функції в мовній суспільній практиці даного народу» [1, с. 57].

Отже, в сучасній науці немає єдиного визначення стилю. Розглядаючи різні підходи до цього поняття, можна відмітити, що кожне з них ґрунтується на співвіднесенні особливостей твору з його автором. Найприроднішим для читача можна назвати підхід, що полягає в загальному художньому враженні від твору. Як наслідок при наступній зустрічі з тим же стилем виникне впізнавання його неповторності.

Мета даної статті – розглянути роль і функції бізнес-ідіом в авторському тексті в аспекті перекладу та виявити залежність портрету автора, створеного авторським стилем, від вживання таких ідіом.

Матеріал дослідження – мемуари Маргарет Тетчер «The Downing Street Years».

Актуальність роботи полягає в тому, що функції бізнес-ідіом все частіше виступають об'єктом соціокультурних та психолінгвістичних досліджень для виявлення їх ролі у формуванні специфіки авторського стилю.

У ідіоматичних виразах, які є одним з найбільш показових проявів авторського стилю, вкладена імпліцитна інформація. Мовний образ, який створюють ідіоми, містить в собі певні концепти, що відображають, в свою чергу, особливості особистості автора. Так, наприклад, концепт «успіх» представляють фразеологізми «йти в ногу» (вгору), «пожинати лаври», «смакувати (пожинати) плоди» та ін. Якщо розуміння подібних мовних образів звести до асоціативно-образного ряду, що відображає варіативність етнокультурної маніфестації концепту, то воно виявляється цілком ефективним прийомом лінгво-культурного опису ідіом.

Аналіз лексико-синтаксичних особливостей ідіом, що вживаються автором, дозволить скласти картину особистості такої значної політичної фігури як Маргарет Тетчер.

Напрямки аналізу:

- виявлення основного асоціативно-образного концепту ідіоми;
- визначення синтаксичної структури ідіоми за класифікацією А.В. Куніна, який розподіляє ці фразеологічні одиниці на субстантивні, ад'єктивні, адвербіальні, прийменникові, дієслівні, вигуківі, модальні не вигуківі, прислів'я і приказки [3, с. 209].

До асоціативно-образного концепту «чіткість, визначеність» належать такі приклади:

1) «*We gained the clear majority of seats*». **The clear majority** – переважна більшість.

Синтаксична структура: прикметник + іменник.

2) «*I was haunted by tales of embarrassing episodes as one prime minister left and his successor entered office: Ted Heath's departure from No. 10 was a case in point*». **A case in point** – наочний приклад.

Синтаксична структура: іменник + іменник.

До асоціативно-образного концепту «відповідальність» належать такі приклади:

1) «*They (prime minister's private secretaries) are the main channel of communication between the prime minister and the rest of Whitehall, and they bear a heavy burden of responsibility*». **To bear a heavy burden of responsibility** – нести нелегкий тягар відповідальності.

Синтаксична структура: дієслово + (прикметник) + іменник.

2) «*In private conversation he had the ability to draw everyone into the political circle...*». **To draw someone into the political circle** – *втягнути в політичне коло.*

Синтаксична структура: дієслово + іменник + (прикметник) + іменник.

До асоціативно-образного концепту «активний рух» належать такі приклади:

1) «*Also, it takes time to build up relationships with staff which reach beyond the formal level of respect to trust and confidence*». **To reach beyond the formal level of respect** – *вийти за межі формального рівня поваги.*

Синтаксична структура: дієслово + іменник.

2) «*This gave me the opportunity to run through in my mind what I would say outside No.10*». **To run through in one's mind** – *прокрутити в голові.*

Синтаксична структура: фразове дієслово + іменник.

До асоціативно-образного концепту «об'єднання, єдність» належить такий приклади:

«*They (prime minister's private secretaries) are the main channel of communication between the prime minister and the rest of Whitehall...*». **A channel of communication** – *канал зв'язку.*

Синтаксична структура: іменник + іменник.

До асоціативно-образного концепту «війна» належать такі приклади:

1) «*The flat at No. 10 quickly became a refuge from the rest of the world*». **A refuge from the rest of the world** – *сховище від решти світу.*

Синтаксична структура: іменник + іменник.

2) «*I knew that the hardest battles would be fought on the ground of economic policy*». **To fight the hardest battles** – *провести найважчу битву.*

Синтаксична структура: дієслово + іменник.

До асоціативно-образного концепту «влада» належить такий приклад:

«*He wanted the success of the Government which from the first he accepted would be guided by my general philosophy*». **To be guided by something** – *бути орієнтованим на щось.*

Синтаксична структура: дієслово + іменник.

До асоціативно-образного концепту «правомочність» належить такий приклад:

«*To bring peace we had either to win international acceptance for the new regime or bring about the changes which would win such acceptance*». **To bring about the changes** – *домогатися змін.*

Синтаксична структура: фразовий дієслово + іменник.

До асоціативно-образного концепту «активна дія» належить такий приклад:

«*So we imposed an immediate freeze on all civil service recruitment...*» **To impose an immediate freeze** – *накласти негайний мораторій.*

Синтаксична структура: дієслово + (прикметник) + іменник.

До асоціативно-образного концепту «далекоглядність, уважність» належать такий приклади:

«*He kept our eye on the ball*». **To keep eye on the ball** – *тримати руку на пульсі.*

Синтаксична структура: дієслово + іменник + іменник.

До асоціативно-образного концепту «лідерство» належить такий приклад:

«*With Geoffrey and Keith helping me to give a lead to the Cabinet...*». **To give a lead** – *задавати тон.*

Синтаксична структура: дієслово + іменник.

До асоціативно-образно концепту «рішуча дія» належать такі приклади:

1) «*I was also keen to use my speech in the debate to put an authoritative stamp on our trade union reforms*». **To put an authoritative stamp** – авторитетно заявити.

Синтаксична структура: дієслово + (прикметник) + іменник.

2) «*This reflected the lack of financial discipline in Labour's last years, when they broke free of the constraints imposed on them by the International Monetary Fund (IMF) in 1976*». **To break free** – звільнитись від залежності.

Синтаксична структура: дієслово + прикметник.

Аналіз наведених прикладів наочно демонструє переважання в ідіоматичних висловлюваннях М. Тетчер асоціативно-образних концептів чіткості, визначеності, війни, відповідальності та активного руху. Переважна синтаксична структура – дієслово + іменник. Обидві ці ознаки авторського стилю дозволяють скласти враження про автора як про вольову, сильну, цілеспрямовану і рішучу людину і політика, якою вона постає у згадках сучасників про неї.

Список використаних джерел:

1. Виноградов В. С. Введение в переводоведение / В. С. Виноградов. – М.: Издательство института общего среднего образования РАО, 2001 – 348 с.
2. Корунець І. В. Теорія і практика перекладу / І. В. Корунець. – К.: «Вища школа», 1986. – 173 с.
3. Кунин А. В. Курс фразеологии современного английского языка: [учеб. для ин-тов и фак-тов иностр. яз.] / А. В. Кунин. – М.: Высшая школа, 1986 – 336 с.
4. Хошовская Б. Идиоматические выражения в деловом английском языке / Б. Хошовская. – СПб.: «Лань», 1997. – 160 с.
5. Thatcher M. The Downing Street Years. – L.: HarperCollins Publishers, 1993. – 914 p.

РИТОРИКА

Безп'ята О.В.

студентка,

Національний університет «Львівська політехніка»

ІНТИМІЗАЦІЯ У ОПОВІДАННЯХ АМЕРИКАНСЬКОГО ПИСЬМЕННИКА О. ГЕНРІ

Для того, щоб допомогти читачу зорієнтуватись у тексті та правильно інтерпретувати його, автори часто використовують різноманітні інтимізуючі мовні засоби. Вперше термін «інтимізація» був запропонований Булаховським Л.А. у 40-х роках. Згідно з його визначенням інтимізація – це художні способи, що мають на меті наблизити поета до зображуваного, та своєрідні спонування читача до того, щоб він розділив разом з автором елементи його творчої праці [1, с. 75]. Поняття «інтимізація» широко досліджується у лінгвістиці, його вивчали такі видатні лінгвісти як: В.В. Виноградов, М.М. Бахтін, І.К. Білодід, Ю.А. Бельчиков, С.П. Денисова; А.В. Корольова.

У наративному дискурсі інтимізація виражається на різних рівнях: психологічному, морфологічному, семантичному. А. Л. Палійчук розглядає такі мовні засоби інтимізації у художньому дискурсі як дейктичні маркери, теперішній час, інтимізуючі звернення, імператив, графічні засоби, еліптичні речення, стилістичні засоби, авторські коментарі та засоби суб'єктивної модальності та оцінки [2, с. 253]. У даній роботі для аналізу мовних засобів інтимізації були обрані оповідання О. Генрі, так як роботи цього американського письменника характеризуються великою кількістю інтимізуючих засобів.

Одними з найпоширеніших засобів інтимізації у оповіданнях О. Генрі є вживання дейктиків, які передають просторово-часові відносини. Вони виконують інтимізуючу функцію, так як переносять читача у вигадану автором реальність і таким чином автор дає можливість читачу оцінити ситуацію із середини. До таких дейктиків належать: вказівні займенники, прислівники часу, які вказують на теперішній час, особові займенники 1-ої та 2-ої особи. Давайте розглянемо приклади вживання вищезгаданих методів інтимізації:

- An artist once discovered a valuable possibility in **this** street. For several years he had painted nothing except **now** and then a daub in the line of commerce or advertising. (The Last Leaf).

- As **we** roam the streets they slyly peep at **us** and challenge **us** in twenty different guises. Without knowing why, we look up suddenly to see in a window a face that seems to belong to our gallery of intimate portraits; (The Green Door).

Інтимізація також виражається за допомогою діалогізації. Автор напряму звертається до читача, таким чином, зменшуючи дистанцію з ним. У проаналізованих оповіданнях О. Генрі часто вживав риторичні запитання за допомогою яких наголошував на що потрібно звернути увагу, що потребує глибшого аналізу та створював атмосферу невимушеної дружньої розмови. Також автор часто використовував застереження, що на психологічному рівні впливають

на свідомість читача, який таким чином приймає автора до близького кола людей, які можуть надавати поради та застерігати.

- **You ever been in a banana grove?** (The Day We Celebrate)

• That is the shopgirl smile, and **I enjoin you** to shun it unless you are well fortified with callosity of the heart, caramels and a congeniality for the capers of Cupid. (A Lickpenny Lover)

Одним із засобів інтимізації є вживання імперативних конструкцій, які допомагають автору розпочати діалог з читачем та спонукати його до певної дії. Імператив допомагає читачу зрозуміти, що автор очікує його активної участі у описаних подіях та їх глибокого аналізу.

• Just **try** it once. **Write** a story about a mining camp in Idiho. **Sell** it. **Spend** the money, and then, six months later, borrow a quarter (or a dime), and **buy** the magazine containing it. (The Fool-Killer)

Зазвичай події у наративному дискурсі вживаються у минулому часі. Час написання твору, описані події та час прочитання твору не збігаються, що може бути перешкодою до повного занурення читачем у вигаданий світ. Для того, щоб читач мав змогу перенестись у іншу реальність, автори часто вживають теперішній нарративний час. К. Хамбургер зазначає, що теперішній нарративний час (ТНЧ) – це спосіб зробити минулі події сучасними, наратор «дозволяє собі бачити події», які є для нього минулими, ніби вони відбуваються знову [3, с. 102]. Реалізацію функції інтимізації за допомогою теперішнього нарративного часу можна побачити у наступному прикладі:

• She **sits** there, easily queen of the court of commerce; she **is** duchess of dollars and devoirs, countess of compliments and coin, leading lady of love and luncheon. (The Girl and the Habit)

У лінгвістиці виділяють текстові та позатекстові коментарі, які у наративному дискурсі виконують інтимізуючу функцію. Текстові коментарі – це авторські коментарі, які містяться у межах основного тексту і є виділені пунктуаційними знаками. За допомогою таких коментарів автор витягує адресата з вигаданого світу і вступає з ним у діалог для того, щоб допомогти читачу в інтерпретації основної ідеї тексту або пояснити значення певних понять. Давайте розглянемо наглядний приклад інтимізуючого текстового коментаря О. Генрі:

• Dry Valley Johnson shook the bottle. **You have to shake the bottle before using; for sulphur will not dissolve.** (The Indian Summer Of Dry Valley Johnson)

Позатекстові коментарі – це коментарі, що знаходяться за межами основного тексту. Найпоширенішим видом позатекстового коментаря є передмова, у якій автор описує основний задум твору та загальну інформацію про твір. Як інформативна так і інтерпретуюча функції передмови сприяють зближенню читача з ідеями автора. Давайте розглянемо один із прикладів позатекстових коментарів у оповіданні О. Генрі «Дари волхвів» («The Gift of the Magi»):

• This story was originally published on Dec 10, 1905 in The New York Sunday World as «Gifts of the Magi.» It was subsequently published as The Gift of the Magi in O. Henry's 1906 short story collection The Four Million (The Gift of the Magi)

Також слід зазначити, що вербалізатори інтимізації поділяються на постійні та пульсуючі. Постійні вербалізатори інтимізації завжди виконують функцію зближення з читачем та скорочення нарративної дистанції між адресатом та адресантом. Пульсуючі ж вербалізатори інтимізації виконують інтимізуючу функцію тільки за певних умов. Наприклад, у оповіданні «Останній листок» («The

Last Leaf») автор використовує пульсуючий вербалізатор інтимізації, так як у англомовному тексті є вжиті мовні ознаки німецької мови: артиклі, прийменники, які звучать як німецькі слова, але написані англійськими літерами. У даному випадку інтимізація реалізуватиметься тільки якщо читач належить до німецькомовної культури і розуміє, що означають дані слова; яскравий приклад даної інтимізації наведений у оповіданні «Останній листок» («The Last Leaf»):

- «**Vass!**» he cried. «Is dere people in de world **mit der** foolishness to **die** because leafs dey drop off from a confounded vine? (The Last Leaf)

У цьому реченні німецькомовні читачі сприймуть невідоме в англійській слово «Vass» на близьке за звучанням німецьке слово «Was» (Що). Поєднання німецького прийменника, артикля та англійського іменника «Mit der foolishness» надає читачу розуміння того, що художник є німецького походження, що у свою чергу може викликати відчуття прихильності до нього на патріотично – національній основі. Вживання артикля без іменника у німецькій мові може надавати реченню фамільярності, що також виконує інтимізуючу функцію, створюючи невимушену та дружню атмосферу.

Отже, як ми бачимо інтимізація – це дієвий та часто вживаний засіб скорочення дистанції між автором та читачем. Вона націлена на злиття думок автора з думками читача. О. Генрі у своїх оповіданнях завжди залучає читача до розмови та спонукає до замислення над важливими на його думку питаннями. Найчастіше зустрічалось використання дейктиків за допомогою яких автор переносить читача у інший часовий простір. Характерним також для оповідань О. Генрі є постійна комунікація з читачем у вигляді запитань, уточнень, застережень.

Список використаних джерел:

1. Булаховський Л. А. Мовні засоби інтимізації в поезії Тараса Шевченка. Інтимізуючі займенники / Л. А. Булаховській // Вісті АН УРСР. – К.: Рад. школа, 1941. – Вип. 3–4. – С. 75.
2. Палійчук А. Л. Наративний код інтимізації (на матеріалі англомовного художнього дискурсу): дис. канд. філол. наук: 10.02.04 / А. Л. Палійчук – Харків, 2011. – 253 с.
3. Hamburger K. The Logic of Literature. 2nd rev. ed. Trans. Marilyn J. Rose / K. Hamburger. – Bloomington: Indiana UP, 1973 – 384 p.
4. Інтернет-джерело (оповідання американського письменника О. Генрі); режим доступу: <https://americanliterature.com/author/o-henry/short-story/the-day-we-celebrate>

ДЛЯ НОТАТОК

ДЛЯ НОТАТОК

Наукове видання

**ФІЛОЛОГІЯ І ЛІНГВІСТИКА
В СУЧАСНОМУ СУСПІЛЬСТВІ**

**МАТЕРІАЛИ ІІІ МІЖНАРОДНОЇ
НАУКОВО-ПРАКТИЧНОЇ КОНФЕРЕНЦІЇ**

Матеріали друкуються в авторській редакції

Дизайн обкладинки: А. Юдашкіна
Верстка: Н. Кузнецова

Контактна інформація організаційного комітету:
73005, Україна, м. Херсон, а/с 20,
Науковий журнал «Молодий вчений»
Телефон: +38 (0552) 399 530
E-mail: info@molodyvcheny.in.ua
www.molodyvcheny.in.ua

Підписано до друку 31.10.2016. Формат 60x84/16.
Папір офсетний. Гарнітура Times New Roman. Цифровий друк.
Умовно-друк. арк. 10,7. Тираж 100. Замовлення № 1016-303.
Віддруковано з готового оригінал-макета.

Видавничий дім «Гельветика»
E-mail: mailbox@helvetica.com.ua
Свідоцтво суб'єкта видавничої справи
ДК № 4392 від 20.08.2012 р.